

NOVE
RIJEČ

ČASOPIS ZA

KNJIŽEVNOST I UMJETNOST

Nakladnici:

**Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica
NIU „Hrvatska riječ“, Subotica**

Za nakladnike:

**Tomislav Žigmanov
Ladislav Suknović**

Glavni i odgovorni urednik:

Tomislav Žigmanov

Izvršna urednica:

Katarina Čeliković

Savjet časopisa:

**Neven Ušumović (Umag), Mirko Sebić (Novi Sad),
Stjepan Blažetin (Pečuh), Helena Sablić Tomić (Osijek),
Petar Vuković (Zagreb), Darko Vuković (Novi Sad)**

Uredništvo:

**Bernadica Ivanković, Mirko Kopunović,
Ljubica Vuković Dulić, Klara Dulić Ševčić**

Grafičko oblikovanje:

Darko Vuković

Ilustracije u ovom broju:

Darko Vuković

Lektura:

Katarina Čeliković, Ivana Petrekanić Sič

Korektura:

Mirko Kopunović

Priprema i prijelom:

Thomas Šujić

Tisak:

Simbol, Petrovaradin

Naklada:

500 primjeraka

ISSN 2334-8208

ČASOPIS ZA
KNJIŽEVNOST I UMJETNOST

br. 1-2

Subotica, prosinca 2021.

SADRŽAJ

I. KRATKA PRIČA VOJVOĐANSKIH HRVATA

Tomislav Žigmanov	
Suvremena kratka priča vojvođanskih Hrvata	11
Ljubica Kolarić-Dumić	12
Vestalkino pismo	13
Lajčo Perušić	18
Najmlađi član deseteročlane obitelji	19
Mirko Kopunović	24
Tereska nema mira...	25
Zvonko Sarić	30
Mail za sahranu	31
Tomislav Žigmanov	34
Bezdomnost u trnju stranputica	35
Neven Ušumović	44
Le anguille, jegulje	45
Ivan Vidak	58
Ništa lijepo	59
Igor Grbić	66
Ravnanje subotičke ravni	67

II. KNJIŽEVNOSTI U PRIJEVODU

SUVREMENO PJESNIŠTVO RUMUNJA IZ VOJVODINE

Ratcu Golesîn / Ratku Golesn (Ratomir Marković)	
Haiku za Anu Đan	83
Vasko Popa	83
Pjesnik Radomir Andrić	84
Ratcu Golesîn (biografija)	84

Eugenia Bălteanu / Euđenija Balteanu	
Režirane ljepote	85
Tihi preludij	85
Kroz sjene, godine	86
Eugenia Bălteanu (biografija)	87

Ioan Baba / Joan Baba		Neven Ušumović	
Prikovanost	88	Hrvatski motivi	
Put predaka do krupare	89	u mađarskoj književnosti	109
Ars longa	90		
Ioan Baba (biografija)	91	Neven Ušumović	
		Mađarska postjugoslavenska	
Aurora Rotariu Planianin /		književnica Ildikó Lovas	114
Aurora Rotariu Planjanin			
Cijepanje drva	92		
Prtljagom po aleji poetesa	92	III. KRITIČKA IŠČITAVANJA HRVATSKE	
Povorka ka grobu	93	KNJIŽEVNOSTI U VOJVODINI	
Aurora Rotariu Planianin (biografija)	94		
		Mirko Ćurić	
Vasile Barbu		Prigodnice Ante Evetovića Mirosljuba	
Ubuduće	95	biskupu Josipu Jurju Strossmayeru	123
Astrolog	95		
Aminču (Metsovo)	96	Vladimir Nimčević	
Vasile Barbu (biografija)	97	Hrvatski pučki pjesnici iz Vojvodine	
		u <i>Slobodnom domu</i>	129
Nicu Ciobanu / Niku Čobanu			
Neminovno rasipanje	98	Zlatko Romić	
Opskurna, svjetlost	98	Tri zbirke bajki Balinta Vujkova	148
Manjinski sumrak	99		
Nicu Ciobanu (biografija)	100		
		IV. GRAĐA HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI	
Ionela Mengher / Jonela Menger		U VOJVODINI I INTERPRETACIJE	
Piši mi	101		
Nedjeljna juha	101	Vladimir Nimčević	
Bunar	102	Život i djelo Matije Evetovića	
Ionela Mengher (biografija)	102	od 1945. do 1972.	155
Valentin Mic /Valentin Mik		V. OBRADNE I INTERPRETACIJE	
Naša kuća	103	UMJETNIČKIH PRAKSI	
Sudbina pjesnika	103		
Konačno nešto konkretno	104	Tamara Jurkić Sviben	
Valentin Mic (biografija)	104	Glazbom oslobođeni pjesnik:	
		slučaj Slavka Mađera	167
Mariana Stratulat / Marijana Stratulat			
Rođeni s greškom	105	VI. HRVATSKO NAKLADNIŠTVO	
Zov zemlje	105	U NULTOM DESETLJEĆU	
U svijetu izvan ovog svijeta	106		
Mariana Stratulat (biografija)	106	Neven Ušumović	
		2009.	175
Antonela Mic /Antonela Mik			
Pakovanje poklona	107	Izbor deset prozних naslova	
Bezoblik u omotu	107	objavljenih u 2009. godini	177
Kiša	107		
Antonela Mic (biografija)	108		

VII. ČITANJA KNJIŽEVNE PRODUKCIJE

Katarina Čeliković

Ljerka Radović, *Refleksija nutrine* 189

Ivana Andrić Penava

Zvonimir Nemet, *Treptaj duše* 190

Klara Dulić Ševčić

Tihomir Šeremešić,
Ključ sedmog neba 191

Sonja Periškić Pejak

Ruža Silađev,
Sonta u sjećanjima šokačkim 192

Petar Pifat

*U kolo, braćo [zvučni snimak].
Odabrane svjetovne i sakralne
skladbe Franje Štefanovića* 194

Ana Hodak

Josip Pavlović, *Katalog likovnih kolonija
od 2013. do 2017. godine i Monografija
Hrvatskog kulturnog društva „Šid“
od 2010. do 2018. godine* 195

Katarina Čeliković

Ivan Tumbas, *Nako sa salaša* 197

Tamara Štricki Seg

Marija Šeremešić, Milica Lerić,
Šokci i bečarci 199

Nevena Mlinko

Tatjana Čačić, *Versuslogia* 201

Zlata Vasiljević

Josip Pašić, *Kraj našeg Dunava* 203

Lajčo Perušić

Marinko Stantić,
Bogu na slavu, ljudima na radost 204

Klara Dulić Ševčić

Franjo Kašik Bertron,
NLU Nepodnošljiva lakoća umiranja 209

Tomislav Žigmanov

Milovan Miković,
Motrišta, rasprave, ogledi 210

Davor Bašić Palković

*Vidakoviću u čast : zbornik radova
s Međunarodnog znanstvenog
simpozija* 213

Tomislav Žigmanov

Silvestar Balić, *Bibliografija hrvatskih
časopisa u Mađarskoj
(1989. – 2009.)* 214

Davor Bašić Palković

*Leksikon podunavskih
Hrvata – Bunjevaca i Šokaca, 14. sv.* 216

Miroljub Kovačić

*Monografija HKUPD „Stanislav Preprek“
Novi Sad : u povodu
15. obljetnice osnutka* 218

Đuro Vidmarović

Katarina Čeliković,
Književnost u zrcalima 220

VIII. KULTURNO-DRUŠTVENI
DOKUMENTARIJ

(prosinac 2020. – studeni 2021.) 227

Zabilježila **Bernadica Ivanković**

**KRATKA PRIČA
VOJVOĐANSKIH HRVATA**

SUVREMENA KRATKA PRIČA VOJVOĐANSKIH HRVATA

Kratka je priča u književnosti vojvođanskih Hrvata relativno podzastupljen književni žanr, koji tek u posljednje vrijeme očituje svoj, kako brojem tako i autorima, bogatiji život. Istina, u dijelu narodne književnosti pripovijesti čine prevagu nad pjesništvom, koje je, od kada je autorstvo zakoračilo u književnost ovdašnjih Hrvata, dominantno. Dodatno, valja znati da se kratka priča javlja učestalije u postpreporodnom razdoblju (Mijo Mandić, Bariša Matković, Ivan Vujić, Živko Bertić, Iso Velikanović i dr.), svoju je afirmaciju doživjela u razdoblju između dvaju svjetskih ratova (Blaško Rajić, Ivan Petreš, Balint Vujkov, Mara Švel-Gamiršek, Marica Vujković i dr.), a najznačajnije predstavnike imala je u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata u opusima Ivana Kujundžića, Josipa Klarskog, Milivoja Prčića i Petka Vojnića Purčara, zacijelo najznačajnijeg kratkopričaša kojega je hrvatska književnost u Vojvodini do sada imala.

I u živoj generaciji hrvatskih pisaca iz Vojvodine kratka je priča relativno zastupljen književni žanr – kako u onih koji žive u Hrvatskoj tako i u onih u Vojvodini – i u najstarijih sve do najmlađih, čiji reprezentativni izbor donosimo u ovome broju *Nove riječi*. Predstavljeni su autori čije su kratke priče doživjele objavu u knjigama. Od sedam autora, zastupljena je samo jedna žena – Ljubica Kolarić Dumić, te šest autora – od Lajče Perušića, Mirka Kopunovića, preko Zvonka Sarića i Tomislava Žigmanova, pa do najmlađih Nevena Ušumovića, jednog od najreprezentativnijih kratkopričaša srednje generacije, i Ivana Vidaka. Naravno, poetike su i književne značajke njihovih kratkih priča posve različite, no okupljeni su zavičajno-nacionalnom odredbom, također legitimnoj u prikazima sastavnica određene književne scene. Iznimka u ovome nizu je kratka priča Puljanina Ivana Grbića, koju u ovome izboru donosimo na temelju predmetnog određenja: glavna radnja su odvija u Subotici, čime se onda odlično naslanja na našu ovdje prikazanu nisku... (Tomislav Žigmanov)

Ljubica Kolarić-Dumić (Kukujevci, Srijem, 1942.), književnica, učiteljica u mirovini, živi u Rijeci. Osnovnu je školu završila u rodnom mjestu, a gimnaziju u Vinkovcima. Hrvatski jezik i književnost studirala u Rijeci i Zagrebu. U Rijeci je do mirovine radila kao učiteljica hrvatskoga jezika.

Piše poeziju i prozu za djecu i odrasle, a do sada je objavila 20 knjiga i slikovnica. Objavljuje u mnogim knjigama, časopisima, zbornicima, novinama, kalendarima, drugim glasilima i na nosačima zvuka. Pjesme i priče uvrštene su joj u čitanke za hrvatski jezik i udžbenike glazbene kulture za osnovnu školu, te desetak leksikona i antologija.

Članica je Društva hrvatskih književnika, Matice hrvatske i Hrvatskog svjetskog kongresa.

Dobitnica je Godišnje nagrade Grada Rijeke (za 2006. godinu), Prve nagrade za prozu „Dubravko Horvatić“ (Zagreb, 2012.), Nagrade za životno djelo na području književnosti (Subotica, Dani hrvatske knjige i riječi – dani Balinta Vujkova, 2016.), „Zahvalnice“ Dječjeg vrtića Rijeka za dugogodišnju suradnju u promicanju kulture čitanja i razvoja ljubavi prema knjizi (Rijeka, 2019.) te Nagrade za životno djelo Društva hrvatskih književnika „Ivan i Josip Kozarac“ (Vinkovci, 2019.).

Priče su joj tiskane u časopisima, školskim čitankama i antologijama te u knjigama *Uz baku je raslo moje djetinjstvo* (Zagreb, 1997.) i *Moje srijemske priče – Zašto, Kukujevci?* (Zagreb, 2018.)

Ljubica Kolarić-Dumić

VESTALKINO PISMO

Noćas su me opet pokušali živu pokopati. Razrogačenih očiju gledala sam u crnu i vlažnu zemlju, razbacanu oko grobne jame. I ona je mene gledala kao da jedva čeka da me težinom i mrakom zauvijek prekrije. Lica ljudi nisam vidjela, samo tijela, visoka i uspravna. Ledenim su me glasom tjerali u grob. Ja se ne dam. Ponavljam da sam živa. Obuzima me sve veća jeza. I bol i strah rastu. Sve se više borim, sve glasnije vičem.

Buđenje me spašava. Palim svjetiljku. Živa sam. Nigdje nikoga. Samo noćna tama proviruje kroz prozor. I dok sjedam na krevet, rukama trljam tijelo ne bi li nestali žestoki trnci ispod kože. Jeza ne popušta. Ni bol. Kao da me netko dobro istukao. Zašto sanjam isti san? Tek što ga zaboravim, vrati mi se još stvarniji. Jesam li kažnjena zbog nekog davnog grijeha, koji sam u strahu od krivnje duboko potisnula, a noć razgaljuje misli i vraća sve udvostručeno?

Da si olakšam ostatak noći, počnem razmišljati o tumačenju snova. Jesu li povezani s našim životima? Ovim ili nekim drugim, davnim kojega se više ne sjećamo? I odmah se pokajem zbog takvih misli. Zar je moja vjera tako slaba, što je s vječnim životom, rajem i paklom, vodi li me ovaj san u novi grijeh?

Pogledam njega kako mirno spava. Htjedoh mu dodirnuti kosu, ali isti tren povučem već ispruženu ruku. Nastavim tražiti vezu između ovoga sna i moga života. Crta, koja ih dijeli ili spaja, postala je gotovo nevidljiva.

Mjesečina iznenada osvijetli čitavu sobu. Ustanem i približim se prozoru. Zvijezde zapalile vatru na nebu. Sve blista i treperi u začuđujućem zanosu. Plamen se širio, i poput sjajnih zastora, lagano spuštao prema zemlji. Osjetih kako me sve više grije. Ako mi vatra zahvati samo dio lepršave spavačice, cijela ću izgorjeti. Uplašena, vratim se u krevet. Začujem lagano pucketanje kao što nakon Božića izgaraju borove grančice kad se ukrasi poskidaju, a drvce odbaci i zapali.

Izenada, sve se pretvorilo u pepeo, a ostalo samo ugašeno ognjište.

Pomiješani san i java ritmički se izmjenjuju. Kao godišnja doba. Po tko zna koji put, gledajući njegovo tijelo, pokušam naći uzrok svoje patnje. Vratim se u davnu večer kad me je nepoznatu zaprosio. Začudeno sam stajala pred njim, gotovo nevidljivim u potpunom mraku. Kao da se uplašio toga trenutka. Ili odluke. Glas mu poput posmrtnog zvona zapara noćnu tišinu, a ja usprkos jasnoj opomeni, prihvatim pruženu ruku i život, koji će do samoga kraja ostati, poput nezacjeljive rane, zavijen tamom te večeri.

Redale se noći bez zvijezda. Ni praskozorja ni rumenog sutona. Bijeg mi se činio jedinim izlazom. Tiho sam išla za svojim čežnjama. Žurila u sva svoja jutra. Dočekivala sam sunce kao dobrog prijatelja, a ono mi je uzvraćalo toplim milovanjem. Zagledana u Nebo, razmišljala sam o onome jutru, koje u ovakvom treperenju, jedanput ne će svanuti. Zauvijek će se pretvoriti u tamu koje sam se strahovito bojala.

On je odlazio i vraćao se poput izmjene dana i noći, a ja sam u svakom povratku očekivala novi početak. Plašila me njegova hladnoća i šutnja. Među nama je stajao nevidljivi zid, koji nisam mogla ni preskočiti ni srušiti, a život je bez zaustavljanja prolazio pokraj mene. Pa ovaj san, koji sve češće sanjam! Ili možda i ne sanjam. Možda se samo ponavljala neka davna prošlost, izvlačeći iz mene duboko potisnutu krivnju.

Ali tko smo nas dvoje, ovako bačeni jedno pored drugoga?

Jesam li ja Vestalka? Sanjam li noć u kojoj je nekada davno trebala biti izvršena moja kazna? Ali tko je on, koji nepoznat leži pokraj mene? Je li opečaćen nečim, što nisam razumjela pa je zato podigao onaj zid, koji me sve više pritiskao. Ili je on bio moja kazna. Ponekad mi se činilo da pred sobom vidim neizmjereno nesretna čovjeka.

Ponovno sjedim kraj ugašenog ognjišta, koje sam odlazeći nehotice ugasila. Razmišljam o ljudskim grijesima, o širokim i uskim putovima. Ja sam birala samo uske prolaze. Kao da sam izazivala trnje, koje je prijeteći stajalo uz tek procvale cvjetove. Trn je čekao da podignem ruku prema cvijetu. U meni je dogorijevao neugaseni plamen.

Može li se rasplamsati vatra na ognjištu, a ne izvaditi zapaljeno srce?

Neumorno sam nastavljala svoju trku. Bez opiranja prepuštala se bolnom užitku tereta. Do kada ću slagati dio po dio prtljage kao putnik koji se sprema na dugo putovanje? Nejasan mi je ostao samo posljednji korak. Još jednim pogledom prođem po njegovu licu, želeći da ga upaljena svjetiljka probudi i da me upita zašto i ja ne spavam. Možda ni on nije spavao, nego se iz nekog dubljeg razloga pravio da me ne primjećuje, a bila sam mu tako blizu da je mogao čuti svaki otkucaj moga srca.

Gdje se zaustavio život? Podijelih patnje noći s toplinom prve sunčane zrake. Želja za nježnim dodirnom donese lagani nemir kao miris zrelog voća iz zabranjenog voćnjaka. Toga trenutka zaboravih koje me je jutro probudilo. Kao da nisam ovdje i sada. Sunce je isto, a ipak toliko drukčije. Vlati trave

visoke, a ja zanesena trčim kroz zelenilo. Od nježnosti u njegovu pogledu zaboravljam da su mi noge bose, da grumen zemlje može biti tvrd i šutljiv kao kamen, a da je put neravan i bez putokaza.

Od siline zanosa nisam vidjela da je smrknuo nebo sakrilo sunce i da je nestao onaj skamenjeni pogled, koji mi je kao oštricom noža probadao utrobu. Nisam čula krupne kapi kiše kako glasno udaraju po travi. Ni suze nisam osjetila, onaj prvi znak da su krenule. Kad iznenada i bolno zapeku oči, a potom se gorke i teške zaustave na rubu usne...

Ne sjećam se svih svojih odlazaka. Jedino mi je prvi duboko urezan u tijelo. I tvoje riječi za koje sam dugo mislila da su odredile moju sudbinu. – Moraš ići! Rekla si kroz stisnuto grlo. Znala sam da plačeš iako ti nisam vidjela suze. Moje su tekle poput brzog potoka, grijući mi hladne obraze. Bez protivljenja sam otišla. Duboko pognute glave. Nisam smjela podignuti pogled, jer sam se bojala tuge na tvom licu. O boli što me pekla kao žar, koju s ognjišta i najmanji dašak podigne u zrak i spusti na dlan, nisam ti htjela pisati...

Nešto veliko i teško, čije obrise u iznenadnoj tami nisam mogla raspoznati, toga mi časa zaustavi korak, kao da će između mene i onog pogleda ostati do sudnjega dana. Zagledah se u lice puno boli i strepnje. Crv sumnje prođe mi čitavim tijelom i za sobom ostavi crvotočinu kao znak raspadanja.

Kao gladna životinja natjerana po snijegu i ledu u pripremljenu stupicu, željna života, još se jedanput osvrnem i utonem u onaj pogled u kojemu poželjih zauvijek ostati. Zarobljena u plavetnilu Neba i tami njegovih, od straha raširenih zjenica, zaboravih na sve oko sebe.

Što znači teret godina kad ću opet, čim je ugledam, poput djeteta, sjesti na prvu ljuljačku? Želja za radovanjem nikada me nije napuštala. Je li moja kazna kamen od kojega tražim da progovori? Oplakujem li njegovu šutnju ili krikom ranjene zvijeri pokušavam pobjeći ispred razapete stupice? Stalno tražim ono što ne postoji, vodu u pustinji i trinaestu sobu. Uzimam ključ koji nikada ne će otvoriti njegova vrata, a on je šutio do svoga posljednjeg odlaska. Legla bih uz njega na bolesničku postelju i upitala da mi bilo što kaže, iako ni sama nisam znala što u stvari želim čuti. Bolnim glasom tiho bi odgovorio: – Što da ti kažem? – Jedne večeri iz bolnice su nam javili da je samo zaspao. A ja se i dalje uzaludno vraćam na isto mjesto. Nalazim jedino trag svojih bosih nogu...

Sve je utihnulo, samo su moje čežnje za ugasilim ognjištem ostale iste.

– Ne vraćaju se izgubljeni dani. Tko se ne bi vratio na početak kad bi vjerovao da je baš njemu pružena još jedna prilika. – začujem opet onaj nerazjašnjivi glas, koji bi mi često, onako iznenada i niotkud zazvonio u ušima.

– Nisi se smjela zaljubiti. Znam da bi se vratila na onaj dio puta i stala uza se ondašnju, odabranu bez svoje volje i krenula u susret onom pogledu. Da bi rado otvorila grudi kao kućna vrata i iskrom gorućeg srca zapalila ugašeni oganj.

Tukcija i Klaudija čudom su spašene. Rea Silvija imala je Romula i Rema. Povjerovah da ću i ja biti spašena. Uživala sam u trenutnom kratkom miru. Poželjih još jedanput dotaknuti onaj kamen. Odroni li se i padne, ostat ću pritisnuta između Neba i Zemlje. Ta misao zaustavi mi korak. Da odagnam nadolazeći strah, pokušam zapjevati. Iz grla mi se izvi tek nejasna tužaljka, a suze ponovno zapeku oči. Kako je tanka nit između pjesme i plača, života i čežnje, stvarnosti i sna.

Podijelile smo radost mojih trinaest godina. Onda sam svoju polovicu radosti uprtila na nemoćna dječja leđa i otišla u nepoznato. Daleko od tebe. Ti si ostala s drugom polovicom, a obje smo znale da su se toga časa naše dvije srce spojile u beskrajnu tugu. Pišem ti, draga majko, iako moja pisma već odavno ne stižu k tebi. I da onoj davnoj sebi, pišući razjasnim, zašto sam bila onako smušena kad mi se činilo da je život tako blizu, odmah s druge strane vrata. Da postoji neizmjeran broj soba i da treba uzeti samo pravi ključ. Da je Nebo široko... I da ne postoji čovjek koji je izbrojio zvijezde rekavši čija je zadnja.

Voljela bih makar još jedanput sjesti pod ono stablo u našem dvorištu pa da ti ispričam sve što sam željela i radi čega sam grijeshila. A ti bi mi otkrila što bi se dogodilo da si kazala: – Ostani kod kuće! – Zašto sanjam isti san i još uvijek čujem zvona, koja su zvonila dok su mrtve nosili kroz našu ulicu...

Postoji li besmrtnost, osuda na progonstvo, bezvremenska kazna, vječna kao oganj u paklu? Hoće li mi biti oprosteno što sam, tražeći ljubav, rastužila svoju djecu? Hoću li ih ikada okupiti oko blagdansokoga stola? Je li kajanje dovoljno da opere krivnju? Vrisak moje čežnje dizao se k Nebesima.

Toga je jutro na vrata, na kojima je uspravan i dostojanstven, boje zlata, stajao broj četrnaest, pokucao nepoznat mladić, tek radi reda ili upozorenja, a onda uzeo ključ i ušao u sobu.

Velika, užarena kugla sunca nestajala je u daljini. Noć je pokazivala prve znake dolaska, lagano se opraštajući od preminulog dana. Suton je žarkim purpustom zagrlilo čitavu Zemlju kao da za nečim žali. – Je li mladić odveo svoju Vestalku ili je, zbog odlaska od kuće, njezin san bio samo dio neprolazne tuge?

Kad bih do jutro mogla ostati budna, gledala bih Nebo tražeći tebe među zvijezdama. Ali ja želim zaspati, nadajući se da će me baš u ovoj noći, onaj san zauvijek napustiti. Sve sam umornija. Je li to starost žali za životom? Ili samo tako boli. On mi kao prokletstvo nedostaje u svakoj noći. Da ga ugledam nakon buđenja. Podignem požutjeli list davno započetog pisma na koji se prospe jedna krupna suza. Zar je blizu ono jutro koje će svanuti isto, samo bez mene? Klonulom rukom dopišem još nekoliko riječi...

Dugo ništa nije narušavalo tišinu, potom se naglo podigla oluja.

Bio je to jedan od onih dana kad vjetar ljudima pokazuje svoju snagu. Neki su govorili da su iz jedne sobe hotela letjeli papiri i visoko se uzdizali prema Nebu. Drugi dodavali da su vidjeli uglašena mladića kako izlazi baš iz te sobe. Većina je govorila da ništa nije vidjela.

Kad je oluja prošla, među razbacanim lišćem i izlomljenim grančicama na gradskom trgu ležao je moker i izgužvan dio nečijeg pisma. Slova su bila zamrljana od kiše i blata, samo je početak bio čist kao da nije pripadao ostatku pisma. U zaglavlju je stajao dio nadnevka. Sirmij, 278. godine.

Po gradu se raširila priča da je nepoznato pismo napisano davno, još za vrijeme cara Proba, ali do danas nitko nije uspio otkriti je li godina naknadno dopisana i zašto je stiglo baš na njihov glavni trg. Je li pismo napisala Vestalka ili je čežnja za ognjištem zavičaja jača od ljudske patnje? Priča se i da je od tada najviše pisama počinjalo riječima:

– Draga majko...

Zvona s novog zvonika stare, velebne crkve ponovno su glasno zazvonila, svjedočeći o našem postojanju u Srijemu. Žetva je bogata, urodiše vinogradi i zaori se pjesma povratnika.

Neugašeno ognjište plamtjelo je žarom neiscrpane ljubavi.

Iz rukopisa za drugo, dopunjeno izdanje knjige
Moje srijemske priče – Zašto Kukujevci?

Lajčo Perušić (Subotica, 1945.), književnik i publicist. Diplomirao njemački jezik i književnost na Pedagoškoj akademiji u Zagrebu. Poeziju piše od mladenačkih dana, kasnije i prozu. Objavljuje u brojnim književnim časopisima i zbornicima u Hrvatskoj i Srbiji.

Djeluje u Društvu vojvođanskih i podunavskih Hrvata (DVPH) u Zagrebu, član je Udruge za potporu bačkim Hrvatima (UPBH) u Zagrebu i član je Društva hrvatskih književnika (DHK). Živi u Zagrebu.

Dobitnik je nekoliko nagrada za književnost među kojima su Pohvalnica Hrvatskog sabora kulture, za prozu (Zagreb, 2016.), Nagrada časopisa *Zvonik* za priču (Subotica, 2016.), Nagrada udruge HPOI Tri rijeke, za haiku (Ivanić Grad, 2016.), Nagrada „Dubravko Horvatić“ časopisa *Hrvatsko slovo*, za prozu (Zagreb, 2017.) i Nagrada Hrvatske čitaonice Subotica za životno djelo na području književnosti „Balint Vujkov“ (Subotica, 2017.).

Objavio je knjigu *Vrijeme u pokretu : kratke priče* (Zagreb, 2017.).

Lajčo Perušić

NAJMLAĐI ČLAN DESETEROČLANE OBITELJI

Početak jedne školske godine, sredinom pedesetih godina prošlog stoljeća u Subotici, za mene je bio nezaboravan dan. Bio sam inače niskog rasta, katransko crnih očiju velikih kao sloboda, imao sam kratku crnu, oštru kosu, pa su me zbog ovih karakteristika zvali još i cigančić. Toga dana su moji roditelji za svoju deseteročlanu obitelj dobili veliki paket humanitarne pomoći što je bila dodijeljena preko Crvenog križa iz Američkog programa pomoći Jugoslaviji. Najljepše što mi se u to grubo vrijeme moglo dogoditi bilo je otvaranje povećeg paketa iz te humanitarne pomoći. Ja sam bio zapravo najmlađi član deseteročlane obitelji. Sa živom nestrpljivošću, razrogačenih očiju i zažarenih obrašćica, prvi sam gurao ruku u paket u kojem su bile razne živežne namirnice: žuti šećer, sol, neki žuti margarin umotan u „zlatni“ papir, mlijeko u prahu, brašno, sapun i još neke druge potrepštine, a vrhunac mi je bio kad sam se dočepao bombona i šarene kutije u kojoj je bio dvopek, izvana gladak, iznutra sladak. Mama me je promatrala samilosno, s pritajenim smiješkom pomiješanim s tugom. Po ovakvom suosjećajnom postupku nekih dalekih nepoznatih ljudi, djetinjte sam zaključio kako mi neki ljudi iz velike daljine daruju osjećaj blagostanja.

Nakon očeve smrti, ja sam kao derančić, kako su me zvali susjedi i moji vršnjaci, u svojoj petnaestoj godini, na prijelazu iz dječjačke razigranosti u mladenačko sazrijevanje, krenuo u život noseći u sebi doživljaje: sliku moje kuće, ulice, mirise bagrema, jorgovana i drugog cvijeća iz maminog lijepo njegovanog vrta, okus svih slasti obiteljskog života, zvuk fućkanja, smijeha, plača, razigrane dječje graje, tupog štropota zaprežnih kola, pjesme, svirke, boju šarenih svih mogućih cvjetova iz vrta, zelenila trave i razgranatih krošnji. Sve sam to u jednom memorijskom zavežljaju ponio sa sobom kao svoju popudbinu. S kuferom u ruci sam u jesen 1960. godine napustio svoj obiteljski dom i otišao u Zagreb. Na početku svog boravka u Zagrebu nisam ni slutio da će mi tu biti i drugi dom u budućem životu. Trebao sam početi učiti živjeti potpuno sam, daleko od svakoga svoga. Sve je to kasnije ostalo zapisano u mojoj životnoj knjizi.

U Zagrebu, u „Velikom gradu“, nakon završetka katoličke klasične gimnazije i dužeg vremena studiranja, uspio sam uz rad i skromne uvjete života postići solidnu naobrazbu spremivši u džep diplomu Pedagoške akademije. „Veliki grad“ mi je dakle pružio brojne mogućnosti napredovanja, poznanstva s ljudima koji su mi bili pri ruci kod pronalaženja nekog posla, sretao sam se s ljudima od knjige, kulture, družio se s mladima svog uzrasta raznih svjetonazora. Posebno se prisjećam kako sam kao student posjećivao brojne, u ono vrijeme popularne, tribine tzv. Književne petke na kojima su se izmjenjivali vrhunski kulturnjaci s temama o jeziku, književnosti, psihologiji, sociologiji, filozofiji i umjetnosti općenito. Zanimljive i poučne, katkad vrcave, bile su polemike među piscima, filozofima, povjesničarima, nekad i političarima. Običavao sam, tada već kao momak, gotovo uvijek ugrurati se u prve redove u dvorani, napose kada je nastupao netko od poznatih pjesnika i književnika kako bih što bolje čuo njihova izlaganja. Vrlo pomno sam oštrio svoje misli, dubio stavove, uz kavu raspravljao u užem krugu prijatelja. Vidio sam sebe u kulturi, ponajprije u pisanoj i govornoj riječi. Počeo me je, onako zagledanog u knjige, obuzimati jedan čudan, čisti, nepatvoren osjećaj za riječ u kojoj se skrivalo značenje neke predodžbe. Na riječ sam gledao, da se našalim, kao na nekakav kavez u kojem je skriven neki pojam. A osjećao sam da pojam ne smije biti skriven. Mora lepršati, zanositi se u visine i dubine, lebdjeti iznad životnog prostora, vladati dubinom duha.

U to vrijeme sam počeo osjećati u sebi neku tanahnu zavjesu koja je skrivala bogatstvo što proizvodi riječ. Upornom željom sam nastojao da na sve načine razgrnem tu tanahnu prozirku u sebi i ugledam svoj svijet skriven u riječima. U njima sam gledao svoje širine i dužine dosega u izričaju. Vidio sam budućnost, ali i prošlost. Danju i noću sam čitao, smijao se i plakao, brojao sjene svoje i tuđe, ljubio privide, lutao bespućima stihova, tražio stvarnost. Mislio sam da ću u stihovima naći i razmjere svojih, do tada utrtih, ali skromnih, pjesničkih staza. Dok mi je noćna svjetiljka smjehuljavo žmirkala u podstanarskoj sobi, unosio sam svoje misli polako, plašljivo, s poštovanjem u riječi kao u hram ljudske komunikacije. U mašti su mi nicala slike davnašnjih uspomena koje sam kao lopočaste vodencvjetove uspijevao očuvati od mraka proteklih godina. Duša mi je bila intimna košnica dojmova, njima sam se prepustio pun sjećanja na djetinjstvo. Takvo stanje me je izluđivalo. Ta popudbina, kojoj sam se uvijek rado vraćao, neki puta me je činila nespremnim da po njoj kopam. Na prvi pogled nemiran, ipak sam prevrtao uspomene iz svojih najljepših djetinjstvenih dana u Subotici kada sam s ostalom djecom iz svoje ulice organizirao tzv. ulična kazališta u kojima sam i sâm igrao neke izmišljene uloge. Tada, bili smo toliko vješti da smo mogli uprizoriti pozornicu posred naše slabo prometne Gundulićeve ulice. Na tako postavljenoj pozornici od stolica, klupa, dasaka i drugog, odigravali smo jednostavne dječje priredbe ili recitacije pjesama poznatih pjesnika. Imali smo i vjernu publiku naših roditelja, rođaka, baka, susjeda iz naše i susjednih ulica koji su ionako sjedili duž ulice. Što nam je to došlo da se bavimo stvarima odraslih, da učimo pjesmice i da se uopće laćamo glume? U to doba još nisam raz-

birao vrijednost tih igara, niti da se govorom javlja i nesvjesna stvaralačka komunikacija među djecom. Takva sirova mašta zatrpana u dječjoj glavici bila je zdrobljena na sitne piljke, kamenčiće, čekala je svoj rascvat u dobi mog zrenja. U dobi odrastanja, to mi je djetinje igralište za maštu ostala čvrsta točka u memoriji.

Na jednoj priredbi u „Velikom gradu“, u povodu obilježavanja sjećanja na događaj poznat iz nacionalne povijesti, već kao odrastao momak, otvorio sam svoju podebelu bilježnicu i počeo javno na pozornici čitati vlastite uratke. Navečer, u svojoj sobi, oči i uši su mi se pretvorili u gole doušnike. Čekao sam odjek svog nastupa na izrečene stihove. Ona, moja potpora, prva me je nazvala. Čestitala mi. Tada mi je laknulo. Kratko mi je rekla:

– Izvrsno! Bilo je izvrsno! Bio si stvaran!

Tada sam se osjećao čudno ozračen, bio sam razbucan kao kad zavija vjetar. Tu večer sam dugo razmišljao i odlučio ponuditi nekoliko pjesama jednom lokalnom listu za kulturu da ih objavi. Tako sam otvorio vrata u javnost. Postao sam spokojan „ministrant riječi“.

Poslije ovog uspješnog nastupa i objave svojih pjesama u javnosti, moram priznati, osjećao sam se ponosno. S temama nisam imao puno problema. Preda mnom je bila razastrta cijela bačka ravnica, zelenilo i veseli dječji žagor ulice mog djetinjstva u kojoj sam se utapao. Mirisao sam bombone i dvopek iz paketa Američkog programa pomoći, tražio ih na raznim prehrambenim izložbama po gradu ne bih li našao neke slične bombone čiji je ukus, šušak i miris iz djetinjstva nosio u sebi. Nijedno slastičarsko poduzeće u zemlji nije proizvodilo takve ukuse, niti mirise koje sam ponio sa sobom iz djetinjstva. Dok sam hodao po gradu, u mislima sam slušao recitacije pjesama poznatih pjesnika sa svoje nekadašnje ulične pozornice, razlučivao dječjačke glasove u graji što se razlijevala ulicom moga djetinjstva. Pred očima mi je bila i moja mama koja mi je ponad svega nedostajala, njezina nježna ruka, njezin poticaj, potpora, bunjevačka rič, blagi pogled.

Jedne godine, bilo je ljeto, tada već kao odrastao mladić, sreo sam u Subotici, u svom rodnom gradu, a poslije i posjetio, svoju bivšu učiteljicu iz osnovne škole, gospođu K. U njezinom stanu namještenom u Art Nouveau stilu, učiteljica K., tada već obrano u godinama, ugodno uronjena u fotelju, pričala mi je kako je u ono vrijeme ranih pedesetih godina utjecala kod raznih odgovornih ljudi u mjesnoj politici da i moja deseteročlana obitelj treba dobiti pomoć, premda nije bila na popisu za dodjelu. Zahvaljujući njenom nesebičnom zalaganju za poboljšanje životnih uvjeta brojnih siromašnih obitelji, tako, eto, i moje, ja nosim u sebi mirise, okuse, boje i svu surovost, ali i toplinu svog djetinjstva. Njezinom je, naime, zaslugom moja obitelj i kasnije češće dobivala paket humanitarne pomoći, a da za takav dar nije bila predviđena od tadašnjih nadležnih samoupravnih vlasti. Danas bi se to reklo da ta obitelj nije bila podobna. Rekla mi je:

– Znaš, tvoja obitelj nije bila na popisu, a biti na popisu za dodjelu pomoći bilo je u ono vrijeme od vrlo velike važnosti. Njima su bila otvorena vrata za bolje mjesto u društvu, za bolji posao i razne druge pogodnosti.

Netremice sam gledao učiteljicu. Sve sam shvatio. A onda je nastavila:
 – Sjećaš li se onih vaših uličnih kazališta? Sjećaš li se odabira pjesama koje ste kao djeca recitali na sklepanim pozornicama? Predstave jednočinke o bajoslovnoj princezi i princu na bijelom konju? Vidiš, sve sam to ja pisala za vas. Bila sam tako sretna gledati vas.

Poslije susreta sa svojom bivšom učiteljicom K., ostao sam zatečen, ali i silno ponosan. Možda više sada nego li kad sam kao dijete otvarao paket humanitarne pomoći i kad sam igrao u predstavama na uličnoj pozornici.

Tada sam sjeo i napisao ovu priču.

Odlomak iz neobjavljene zbirke *Slike iz moga života*

PR

ova
riječ

Mirko Kopunović

TERESKA NEMA MIRA

NI KAD U CRKVI SVAKIM DANOM MOLI,
VELIKI GRIJEH SVOJ ŽELI OKAJATI
ALI SE NE SMIJE NI ŽUPNIKU SVOME,
BOŽJEM SLUGI, ISPOVJEDITI,
MUKU SVOJU POVJERITI, DA BI POKORU,
MAKAR KOLIKO ONA TEŠKA BILA, IZDRŽALA,
A ODGOVORA NEMA. NI KAZNE. NI OPROSTA

Sve su dogovorili njezin otac i mater s njegovima. Kao da junicu prodaju. Što će se ona pitati, ona mora slušati, a Tereska je taman prispjela za tu rabotu, već je zagrabila sedamnaestu godinu, nema se tu što čekati, i što se ona ima pitati hoće li poći za njega, poznaje li ga, je li ga možda vidala na kakvom prelu, možda su u kolu igrali jedno kraj drugoga, dopada li joj se. Mlada i đuvegija se u to vrijeme nisu morali starati o tome, sve su stariji uredili. Kako su im drugi „skrojili kapu“, tako je bilo. Gdje god je to ispalo dobro, a bogme bilo je i naopakog.

Grgu će prvi put sresti, pogledati ga, kad ju dođu zaprositi. Nije puno dana od Usrsa odmaklo kad eto njih u prošnji. Pogledala ga je, odmjerila, nit ga zna, niti ga je vidjela, a kako bi kad je ona na ovim paličkim salašima, a on čak s Hrvatskog majjura. Bacio je i on oko na nju ali se ništa nije dogodilo, nikakav je žalac nije pogodio, nijednim dijelom tijela nije ustreptala. Ni oku nije bilo drago ono što vidi, ni visok, ni nizak, tako osrednji, slabih mišica, žgoljav, kao da je kakav učitelj, a ne paorski sin. Brkovi mu ni nalik onima kakvi se na slikama naših starih vide gusti, krajevi im zasukani, uvrćeni prema gore nalik na cara presvijetloga Franza Jozefa, pravi ukras muškoga lica, a kod Grga trči, trči pa dlačica, vjetar da malo jače puhne, nestale bi. Sluša *divan*, migolji se na stolcu, htio bi što kazati ali ne smije od oca svoga, od kojeg nitko drugi do riječi baš ne može doći, sav se uspuhao, razmahao obavještavajući što je sve već isplanirao, svatova će biti, u to nema sumnje, pa eto i za ovu se zgodu, iako nije uobičajeno, može utvrditi što i kako će biti, na sam će početak jeseni župnik senčanske crkve svetog Jurja Blaško Dekanj prvi put navijestiti vjenčanje, šator je rezerviran, dvjesto će gostiju pozvati, a svi će se odazvati, zna on svoje rodove, pa i koliko će kokoši, morkača, svinja zaklati, pa i june neće *zafaliti*, da nitko slučajno *štogod* ne zamjeri, svega mora biti i napretek, kum je izabran, da ni minutu ne bude bez pjesme, dvije će bande svirati, koliko i kad možemo *pođane* dočekivati... Pitaju Tereskeninog *baću* gdje će na mladinoj strani svatovi biti, znaju li

starog svata, hoće li biti puno svatovaca, zanimaju se za miraz, nije da ih se tiče, ali je dobro znati što će mlada u novu kuću donijeti. *Bačo* kaže, što će kriti, bit će izdašne ruke, toliko jutara u cijelo na paličkoj gredi, tu iza stare *škule*, a *nana* deklamuje kakvog i koliko će kćer im *ruva* i perine ponijeti, toliko da u najveći *dolaf* ne može stati. Pruže muški ruku jedno drugome. Gotovo je. Dogovoreno. Dobar su posao utvrdili. Toči se rakija, nazdravlja. I Grgo s njima nazdravi, ali ne može sve popiti, dopola je u fićoku ostalo. Odu.

– Čula si kako će bit. – kaže *nana*, a *bačo* već rakijom pogođen mrguda, poprijeko gleda, *rondza* na *pretelje*, ne mogu prokletnici izdržat, koliko će se odnijeti u njihovu kuću moraju znati.

Čula jeste, a je li joj pravo, nitko ne pita. Ne smiješ se usprotiviti, kazati neću. Moraš slušati. Kako su kazali *bačo* i *nana* tako mora biti. Tako je i kod drugih, takav je red i to *Tereska* neće, a i ne pomišlja mijenjati.

Lijepi su svatovi bili, nije da nisu. Oblačili su *Teresku* čitavo prijepodne, dotjerivali je, svaku mrsku na bijeloj vjenčanici ispravljali, šlajer joj na kosi učvrstili malo prije nego što će uparađeni konji vrani u avliju *ukasati*, zaustaviti se na salaškoj ledini da ih svi, i oni koji su došli s okolnih salaša ispratiti njihovu *Teresku*, mogu dobro pogledati, diviti se ukrasima na konjima i svježem šarenom cvijeću na okićenim karucama kojim će Grgo i *Tereska*, čim se završi jedan od običaja, jeftina i priglupa predstava za narod, „prodaja i kupovina snaše“ i zasuze oči u matere i sestara od sreće i tuge, a *bačo* negdje iza ipak stisne zube, poći u varoš praćeni sirenama tristaća, lada i pzovaca, da svi čuju, da svi vide kako se naša *Tereska* sretna udaje, „ijujujuju ja svekrova ja, nek se vidi nek se zna, ijujujuju ja teta ja“, otme se veselim svatovima, potegne se još jedanput od one dugo u podrumu odstajale i od sebe skrivene tunje, slavlje je tek počelo, *biće svačeg do kraja ihahaj*. A *Tereska* još uvijek misli treba li joj sve ovo, kad joj je ionako dobro bilo, ima li puta žensko čeljade izabrati čovjeka kojega želi i voli. Zalud Tezo, kasno je draga moja, kud si krenula sad gazi, povratka ti nema. Sve drugo bi bilo sramota i nesreća.

Svi nasmiyani i veseli u prekrasnoj velikoj vijećnici *varoške* kuće, a njih dvoje uplašeni od tolike pompe i buke ukrutili se pred matičarem, ni ne slušaju što im govori, „pristajete li vi *Tereska* DA, pristajete li vi Grgo DA“, metnu zlatni prsten jedno drugom na domali prst i poljube se u obraz prvi put u životu. Pođu u crkvu sv. Jurja, tamo je ljepše, svečanije, zvona zvone samo za njih, svi se za njihovu sreću mole i da im ljubav podari dragi Bog, zavjetuju se da ih samo smrt može rastaviti, blagoslovi ih župnik Blaško Dekanj, njihove riječi, zavjete. Zrna blagorodnog žita i cvijeće pada po licu, kosi, vjenčanici, po sad već *čovjeku* joj Grgi. *Gledači tapšikuju*, čestitaju. Kum na povik kesu driješi, baca kovanice, na sve strane svijeta, od zlata a ni od srebra nisu, a djeca ih kupe.

Radosti, veselja, dugovječnosti, zdravlja, puno dječice i muških i ženskih imali, i krmača, krava, bikova, junadi i ovaca punu ledinu, njiva, čardake zlatnih *kuruza*, žito i dukati vas svagda obasjavali, sve vam najbolje bilo.

Mater joj sva od poljubaca umazana u šaku zlatan lančić s križom *metne*, onaj kojeg je od svoje majke isto tako dobila kad je pred oltar stala, zagrlji je kao da je posljednji put, ne kaza ni riječ, a suza joj kanu na onu lijepu kao ljetni oblak bijelu vjenčanicu.

Napokon se na salaš pođe, *znadu* tamburaši tušta *bunjevački* kola, zaigra se dok noge ne zabole, *podvriskiva* opet „ijujuju ja svekrova ja“, odgovara „ijujuju ja teta ja“, sve dok glasne žice izdrže, a kad zlatna čorba na *astalima zamiriši*, krene večera, *prisnaca* vrućeg, paprikaša, od *pileži* bataka i *zabatnjaka*, prasećeg i janjetine pečene, pa biraj, i kupusa salate malo, banda od jednog do drugog, harmonika se kiti, tambura puni, danas, noćas svatko mora čuti, mora se znati da Bunjevac živi, *Subaticom* vlada, da „nije mati rodila junaka ko Bunjevca taka veseljaka“, hajd u kolo se hvataj, „tamburica svira, ne da srcu mira“, eno cura već torte nose torte sve ljepša od ljepše, da se nepca oslade, toliko je toga već u trbuhu da će puknuti, ali živ čovjek sve izdržati može, no treba stati podmazati, daj kevedinke špricera bačvu, evo i *pođana* u miru došli, u miru i *očli*. Okreće se snaša, iz sita novci kipe kao vruće mlijeko iz lonca. Ode noć, dođe dan, gostima nikad dosta. Sunce iza *duda* proviruje, na kruški bežešar svira kad se striko ispraća, odžak ruši, buđelar prazni, pa tako redom dok u *šatri* ne ostane samo *strv* i oni koji su dvorili cijeli dan i noć, za njih nema doma dok ne sprema što spremati se treba, *vaškama* i mačkama uvijek gladnim joju kost za oglabati dati.

Grgo Teresku za ruku uhvati, u čistu je sobu povede, u krevet je onako razodjevenu pod jorgan *metne*. Pipne on nju, dodirne ona njega, zažari se želja, bukne strast u njih dvoje do tad nedodirnutih. I bude kako bude, prvi put, ni dobro, ni *rđavo*, ni bajno, a kao da oni znaju kako treba, kako je trebalo biti.

Prođe dan, tjedan, mjesec, godina cijela, e, načekat ćeš se ti Tereska, misli ona, dok sama ne počneš zapovijedati, svoje imati, ovako i nadalje kod nas je ovako, tako će i ostati, *svekrova*, Grgina joj mater, rastumači čija se na salašu bespogovorno sluša. Što ćeš, pogrbljena ondje ili savijena ovdje, isto ti je. Raditi se mora i tamo i ovamo.

Ustaj, čim oči opereš nahrani *pilež*, pometi, vode u *alov* nali, vjedra i *kane* moraju puna biti, na *astal* ručak uvijek u isto vrijeme *divenice*, slanine, šunke, *kiselne*, luka, teško se radi, dobro se mora jesti, pa i na njivu ako koja ruka zafali, peri, *steri*, kupi jer joj *ampa* stiže, evo sunca ponovno na *štrangu meti*, *užnu pripravlaj*, valjda će od nje i za večeru doteći, pa slušaj, *čuti*, trpi, ovo ovako *triba*, ovo onako, ovo nisi dobro uradila, baš si se *ulinila*, mogla si više uraditi, *otari kožu* na astalu, *cakla* su na vratima zamrljana, grij vode, beri višnje, *dunc meći*, na bašču ne zaboravi. Ajooj dokle će ovako za poludit biti, dokle pognut biti, tko to izdržati može. A sve prođe, samo treba dočekati, i dobro i *rđavo*, i sjajno i bajno, i veselo i tužno, i sretno i nesretno, i lijepo, i život prođe, i smrt dođe.

Sad Tereska salašom zapovijeda. Trči tamo, hita ovamo, sve stigne pripravititi, pa i na groblje senčansko *biciglom* njezinima i Grginima cvijeće odnijeti. Grgo u njivama, nije ih sad već malo, radi kad što treba, zemlja kao i

vinograd slugu traži. Sve u njih dobro, sve buja, raste, plodi, i Bog im dao lijepu djecu, curicu i derana.

Kukuruzi se beru i tu jesen. Nije teško Tereski, sad kad sve zna, kad vrijeme dobro rasporedi, unaprijed pripremi i za više od deset ljudi poslužiti.

– Baš ih je deset došlo, što ti ja znam *odkaleg*, od Tuzle *digod* ako sam dobro čula.

Predvodi ih Ekrem crn, naočit, snažan, zaboravila mu prezime.

Dogovore se Grgo i Ekrem što se treba uraditi, koliko će im kukuruza od jednog obranog lanca, *kuružne* posječene u *klupe* složene, klipova u vagon utovareno, biti plaća. I kuhati se mora što su dogovorili, ujutro rakijica tko ju želi, *kiselne*, kruha, sira, luka i crnoga i češnjaka, a za *užnu*, nije to lak posao, okrijepiti se, snagu povratiti, ovčjeg paprikaša, *mož* i junetine, *pileškog*, graha bez slanine. Spavat će u *košari* na slami, dobre će biti te grube ali vruće vojničke deke. Nije malo lanaca, trajat će berba nekoliko dana, do sedam, možda više ako ih kiša u poslu spriječi, tko zna, a poslije do drugoga gazde, sve dok posla ima. Ostali bi spavati ovdje u *košari* ako Grgo dozvoli, ako se pogode koliko *noćivanje* vrijedi. Platit će u kukuruzima, a kako drugačije kad novaca nemaju. *Kost* će kod drugog gazde biti. Drugačije su vjere ali su mirni, dobri ljudi, odlučni dobiti dogovoreno, a i ispoštovati obećano.

Zorom već kolima ili pješice na njivu, rade, ne žale se, ne zanovijetaju, ni hrani nikakve zamjerke ne nalaze. Poslije njive, umorni operu se, rano lampae pogase. Treba se odmoriti, sutradan krepak na njivi biti.

Ekrem se svako jutro na ručku zahvali, lijepu riječ gazdarici uputi, a ona, ni sama ne zna zašto, osjeti trnce po cijelom tijelu kad je pogleda onim velikim tamnim očima.

– Čuvaj se, Tereska, vražja su to posla, napast nije mala ali nikad ne popušti. Pomisli na dicu, Grgu, na onaj or di su didovi vam sidili, kuću, slime, nade mu ne daj. – sama sebe opominje.

Sljedećeg se dana sve ponovi, ručak, zahvala, a kad su se mimoišli na vratima košare, kao slučajno je po bedru okrzne, pogleda je, nasmiješi se. Ona zatečena, ni poći, ni ostati, znoj je cijelu oblije, ali se sabere. Ipak poslom svojim ode.

Zorom, kao i obično i narednog dana svi na njivu pošli, lijepo je vrijeme, raditi se mora. Ekremu neko zlo došlo, leži. Pripravi mu čaj od *titrice*. Žurno mu nosi, vrućeg ga treba popiti. Taj sve liječi. Tamo u *košari*, na mjestu gdje Žarulju privezuju, prepriječi joj put rukama, poljubi je kao što ni u snu nitko nikada nije, dodirne joj nabrekle bradavice, skida joj košulju. Ne opire se, ne može. Iz lončića se izljevaju vreli čaj, po suknji, po nogama. Otkopčana suknja pada s nje, uzima je kao pahulju, položi na deku, miluje, ljubi. A ona ne zna ni za djecu, Grgu, salaš, nebo, zemlju, postoji samo ovaj trenutak, samo on i ona, sad i ovdje. Učinit će ono što hoće i moraju, čega će se sjećati cijeloga života, sretni što su se našli, nesretni što dalje nisu mogli.

Sutradan ga je izbjegavala, nije smjela pogledati ga u oči. I svojih se stidjela kad ih je u zrcalu ugledala. Šapnuo joj je da ostavi sve – Grgu, kuće, lance, *orove*, jablanove, blatnu crnu zemlju, nebo ovo namrgođeno, tmurno, povede djecu i pođe s njim u Bosnu. Živjet će u ljubavi i slozi.

Nije pristala, ni mahнула nije, a kamoli suzu pustila tog dana kad je odlazio. Okamenili su se tog dana njezini osjećaji, utihle iskre u očima, otvrdnula je kao žuljevi na izrađenim rukama. Promijenila se. Nikad saznala nije je li Grgo što otkrio, je li saznao što god, posumnjao. Ni veselja, ni radosti, ni želja, ni htijenja u njega više nije bilo. Kao da je slutio. Rijetko joj je prilazio, dodirnuo. Potpuno je utihnuo. Ugasio se. U obiteljskoj je grobnici na kraju Subotice, u Senti je kod svojih, a ona ne zna gdje će kad tomu vrijeme dođe, je li joj, nevjernici, mjesto pokraj Grge. Grješna je, pogazila je zavjete koje je pred Bogom dala.

Otkad je salaš prepustila sinu Martinu i njegovoj ženi, preselila u kuću na Bajnatu u Istarskoj, samuje, pita se kako može okajati ono što je učinila, tko joj može oprostiti grijehe kojima je povrijedila svoga vjenčanoga čovjeka, dvoje djece s njim izrodila, koji je nikad nije izdao, zlu ostavio.

Nema mira ni kad u crkvi svakim danom moli, grijeh svoj želi okajati ali se ne smije ni župniku svome, Božjem slugi, ispovjediti, muku svoju povjeriti, oprost tražiti, pokoru izdržati, makar koliko ona teška bila. Nego kao i večeras pri upaljenoj svijeći, zagledana u svetu sliku Srca Isusova, dok ne izgori moli. A odgovora nema. Ni oprosta.

Zvonko Sarić (Subotica, 1963.), književnik, novinar, vizualni umjetnik. Piše poeziju, prozu i eseje. Bavio se rock glazbom, vizualnom poezijom i izlaganjem mail arta. Objavio je nekoliko zbirki poezije. Djela su mu prevedena na engleski i mađarski.

Dobitnik je Dizdarove nagrade za prvu neobjavljenu zbirku pjesama (1988.).

Objavio je knjigu kratke proze *Ukrotitelji* (Subotica, 1995.) te romane *Anđeli na oštrici sna* (Subotica, 1997.), *Hvatač duše* (Subotica, 2003.) i *Pro-sjački banket* (Subotica, 2007.).

Zvonko Sarić

MAIL ZA SAHRANU

Zvoni. Netko je na vratima. Otvorio sam, bila je to majka Stana. U crnom. Kaže mi da je poslije ponoći umro Gvozden, njen muž. Pita, imam li računalo? Zamoli me da se javim njenom sinu Miloradu u Njemačku, jer se Milorad na telefon ne javlja. Dok idemo do sobe, tiho kaže, kao samoj sebi, ali da i ja čujem:

– Š jadom se razgovaram. Crna mi je kuća prazna. Šta ću ja sad sama s malom penzijom, kuku tugo, tužna tugo.

Daje mi papirić na kojem je napisana mail adresa Milorada.

– Prekosutra je sahrana u jedan, tako mu javi. Kaži mu da požuri da mu se ne sahrani otac bez sina živog.

Pošaljem mail. Zahvaljuje. Ne zovem je da popijemo kavu ili već bilo što. Nisam imao volju razgovarati s njom.

– Uštedeli smo od usta za tu grobnicu. Sahrana je na pravoslavnom groblju. Valjda će Milorad da stigne, kuku mene.

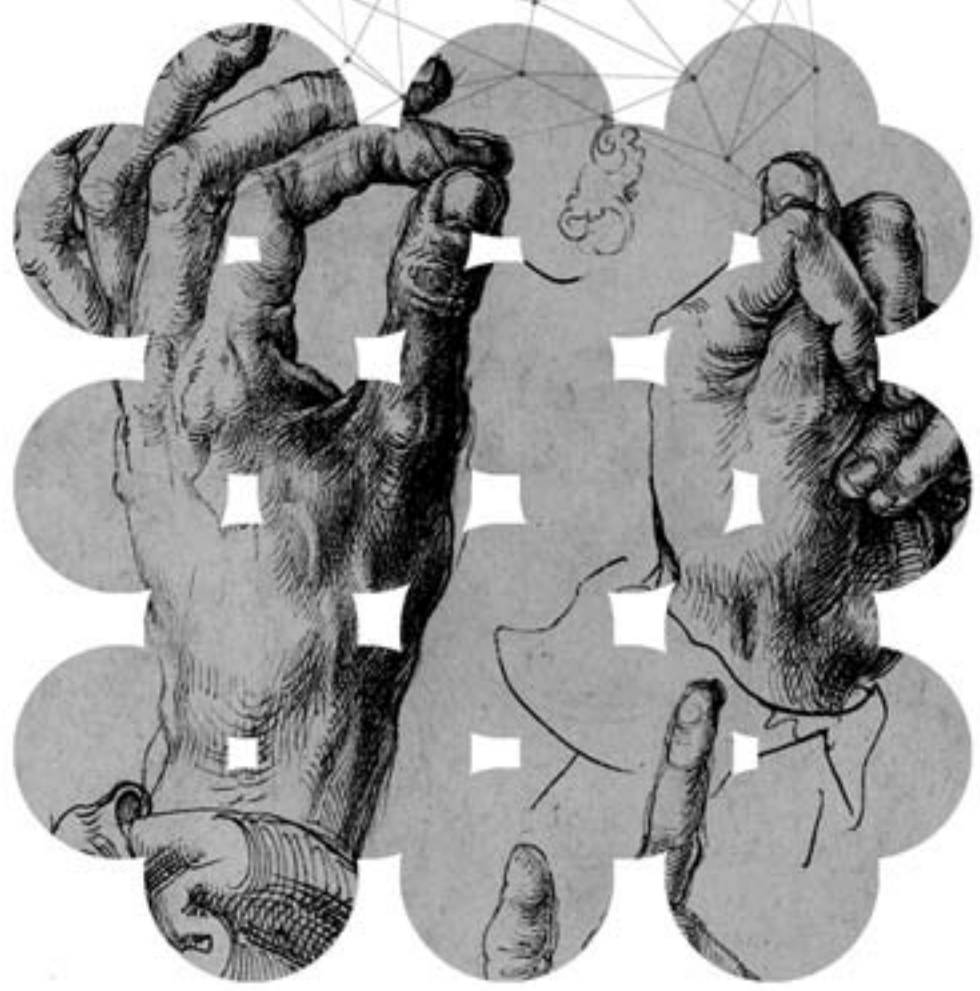
Šutim. Neću da slažem, jer znam da neću otići na sprovod. Valjda ona to ni ne očekuje, viđali smo se na hodniku ili ispred zgrade, kada bismo razmijenili riječi o vremenskim prilikama ili besparici. Ispratim je uz jedno bijedno:

– Žao mi je, majko.

Zastane na hodniku, ispred vrata.

– Nemoj da kažeš nikome, sinko, još jutros sam izbacila onu njegovu sliku Slobe Miloševića, a voleo ga je pokojni Gvozden, Bog me u šumu ne okrenuo. A govorila sam ja njemu da to neće izaći na dobro. Čim smo prodali kuću u zavičaju, Gvozden malo-malo pa bolestan, tada je počeo obolevati. Kuku muke bolovane. Prikraćeni smo, sinko, a sve smo tamo uložili. Pa se zaratilo. Bilo mu sve gore sa zdravljem kada smo doselili u Suboticu. Držao se on nekako godinama, ubismo se od plaćanja lekova. Bog ga sad uzeo. Hvala gospodu, više od tri godine je ležao u krevetu, satrla sam se ovako stara, Bog da mi dušu prosti. Doće pop da ga sahranimo kako je red, ni po babu, ni po stričevima, pa nek se Gvozden ljuti, dosta sam ja njega slušala. Al' zemlja ne govori, nit se otvori. Moj javore, Gvozdeno. Ide baba.

rijed

n. a. n. a.

Tomislav Žigmanov (Tavankut, 1967.), književnik, filozofski pisac, esejist, publicist. Diplomirao je filozofiju u Novom Sadu. Živi i radi u Subotici. Glavni je urednik *Godišnjaka za znanstvena istraživanja* Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ*. Piše pjesme, (refleksivnu) prozu, eseje, studije i znanstvene radove iz zavičajne povijesti, kulture i književnosti Hrvata u Vojvodini te filozofijske radove, poglavito iz praktičke filozofije u širem smislu, zatim etike i filozofije religije.

Objavio je sedamnaest knjiga, od kojih su neke i nagrađene. Dobitnik je nagrade „Dr. Ferenc Bodrogvári“ za knjigu *Bunjevački blues* (Subotica, 2003.), nagrade „Zvane Črnja“ na 5. „Danima eseja“ (Pula, 2007.) za knjigu *Minimum in maximis – zapisi s ruba o nerubnome*, nagrade „Pro urbe“ (Subotica, za 2010.). Dobitnik je Srebrne povelje Matice hrvatske (2010.) za knjigu *Prid svitom – saga o svitu koji nestaje*, ista knjiga je dobila nagradu „Fra Lucijan Kordić“ Društva hrvatskih književnika i mostarskog ZIRAL-a (Zajednice izdanja Ranjeni labud), za najbolje književno djelo koje govori o životu Hrvata izvan Hrvatske i koje je objavljeno od 1. rujna 2006. do 1. rujna 2010. godine. Iste godine ga je nagradila subotička Gradska knjižnica za zavičajni književni opus, a povodom obilježavanja svoje 120. godišnjice. Djelo *Bunjevački Put križa* nagrađeno je prvom nagradom Pasijske baštine (2013.). Žigmanov je dobitnik nagrade Hrvatski stećak Matice hrvatske Stolac za osobit doprinos hrvatskoj književnosti (2019.)

Član je Hrvatskog filozofskog društva, Društva hrvatskih književnika i Društva književnika Vojvodine.

Objavio je knjige kratke proze: *Prid svitom : saga o svitu koji nestaje* (Subotica – Osijek, 2008.), *Bunjevački Put križa : za osobnu pobožnost virujućeg svita* (Subotica, 2013.) i *(Ne)sklad(a)ni divani* (Subotica – Osijek, 2015.).

Tomislav Žigmanov

BEZDOMNOST U TRNJU STRANPUTICA

Već je u subotu morao doći s Palića u stan pored sjedišta Zavoda kako bi u srijedu bio spreman za put. Možda, zapravo, i nije morao, ali se tako dogodilo. Radilo se o vrijednom pothvatu, razumio je i Vojislav, pa se nije opirao. Ni *riči* mu nisu sada *falile*. Uredno je sretan izvršavao nevelike obveze u privremenom domu. Zbog nemara je prema sebi bio pozvan u neku vrstu karantene. Imao je na raspolaganju sav komoditet – i jela i vremena i higijenskih uvjeta, samo alkohola nije bilo. U većim količinama. I izmučenih riječi. Dolazio je k sebi. Posebno mu je godilo da je napokon imao s kime biti. Bez poljubaca izdaje, kojih se za života naiskušavao.

Vremešni Lazar se danima spremao. Najviše u osamama. Pričao je tek gdjekad zadovoljan supruzi Gizi kako je na životnom putu, pa i onom dugom pet života, osobito nakon svih jezovitih iskustava, od mađarskih kazamata i Dachaua za vrijeme onoga rata do isljeđivanja UDBe i potkazivanja najbližih kolega i suradnika 1970-ih, ostajanja bez posla i do nevolja za vrijeme ovoga rata, uvijek važno da čovjek ostane čovjek. To mu je sveta zadaća! I najteža! Ali, isto tako, u ime pravde i njezine zadovoljštine, nije zgoreg biti i pozitivno vrjednovan, biti priznat. Barem od nekog! – Nekada... Znaš... – govorio joj je odmjereno i tiho, kao i uvijek uostalom – zamke slobode su za ljude velike, narav čovjeka nije samo pitoma, državni sustavi mogu ljude i mljeti, žrtve ne moraju biti male, no priznanje koje se dobije za života za ustrajavanje u moralnosti i za dosljedno držanje mogu dati svim pretrpljenim nevoljama, mukama i bolu neki dublji ili viši smisao.

– Znam, vidi se po tebi! Pun si smisla, za razliku od mene. – cinično je po običaju odgovorila također vremešna Giza, peglajući novu bijelu košulju i novu crvenu kravatu, koje je jedina Miroslav ocu u poklon kupio za ovu prigodu. – Samo kad tebe ima ko nagradit... I nemoj mi, molim te, sad još to isto *privodit* na *mađarski*! Naučila sam već da i to dobro znaš!

Petko i Jasna bili su veoma razdragani. I, za razliku od ranije, bezbrižni. Jutra su im jesenska bila svjetlija, magle su manje djelovale depresivnije, a kiše nekako utješujuće. I sol su počeli osjećati u vjetru, tu, kraj tihih dunavskih klepsidri. Petrovaradin, u koji su doselili nakon NATO bombardiranja

Srbije u kasno ljeto 1999. s četrnaestog kata zgrade na Limanu 2, činio im se prikladniji za život u umirovljeničkim danima. Sličio im je kao u onih pet sestara! Ostvareni oboje u književnostima, Jasna i u znanostima, radili su predano na svojim još zaostalim poslovima. Za njih, pravi svjetovi i svatovi! Bilo je podosta još za uraditi, jer su za radnog života bili spriječeni svoje planove ostvariti. Znalo je biti i brutalno i dugotrajno! Kao od kamenog žita, osobito u Novom Sadu sedamdesetih i devedesetih godina XX. stoljeća. Prostrana roditeljska kuća u Ulici Račkoga na broju 44 s velikom *avlijom* i *bašćom* bio je njihov novi, njima sve bliži, dom, a ostvarena mreža socijalnih kontakata u Vojvodini i Hrvatskoj pridonosila je idili opisanoj u pjesmama kako umiru starice. Tih im je dana nedostajao samo posjet prstenovanog gavrana.

Generalna konzulica Ljerka Alajbeg za vikend je otišla u Zagreb ne bi li još jednom sve isprovjeravala. Nije da nije sigurna u sustav i protokol Ureda predsjednika, a kako i ne bi bila nakon tolikog iskustva, no kao odgovorna osoba htjela je biti na licu mjesta dva dana ranije i sve držati pod kontrolom. Pred njezin put nanovo su sve pojedinosti utanačene, dogovorene su satnice, način odijevanja i ponašanja, precizirane druge obveze... Nije mogla ništa reći ili obećati o događajima koji bi trebali uslijediti poslije.

Zadovoljstvo i nekakva svečana ozarenost krasila je i djelatnike Zavoda. Ostvarili su nakon samo nešto više od pola godine rada jedan, za mnoge nepojamno veliki, uspjeh. Zbog sudionika i cijeloga konteksta, akciju su radno zvali „Bitka za naše ranjenike“. Ni oni nisu ništa prepuštali slučaju. Nastojali su skupa – i Ljiljana i Katarina i Tomislav – predvidjeti svaki detalj prije i za vrijeme puta te osigurati sve što je potrebno da sve bude kako Bog zapovijeda. Kupljena je hrana za put, voda i sokovi, ubrusi... Nervozu je jedino stvarala odsutnost iskustva u postupanju i djelovanju u tako značajnim događajima. Nije to ni za njih bio dio svakidašnjih ne samo radnih obveza ili zadaća.

Ravnatelj Žigmanov je brinuo o sljedećem: stariji će putnici u Zagreb, nakon poduljeg puta i kratkog prijama, biti umorni te će im biti potreban odmor i okrjepa. Tim prije, jer se kretalo veoma rano – iz Subotice je planirano u četiri sata ujutro, a iz Petrovaradina u pola pet. Nije se smjelo zakasniti, bio je imperativ – na ulazu na Pantovčak se moralo biti toga 7. listopada najkasnije u 11 sati. A poslije emocionalno snažnoga, ali ne i dugog boravka u Predsjedničkim dvorima trebalo je za stare i, dijelom, bolesne književne vedete iz Vojvodine, osigurati još neki laganiji, ali ipak svečani program. Najbolji bi bio nekakav prijam u nekoj od važnijih državnih ili kulturnih institucija ili ustanova, gdje bi se moglo sjesti, popiti kava i nešto prezalogajiti, mislio je Žigmanov.

– Halo, Marija, ti si? Ja sam! Tvoj suseljanin. Kako si? Drago mi je da si dobro... Čuj, dolazimo u srijedu u Zagreb s Lazom, Vojom, Jasnom i Petkom kod Predsjednika, vjerojatno si čula, pa bismo, tako nam je naime naum, nakon Pantovčaka navratili do vas u Maticu na mali prigodni prijam, koji biste mogli prirediti u njihovu čast. Za tako što te zapravo i molim. Znaš, velika je to stvar kako za nas kao zajednicu tako i za te naše zaslužne ljude. Zbog svoga ukupnog djela, a nakon tolikih i svakovrsnih tlaka kojima su bili

nedužni izloženi, zavrijedili su. Time smo se ravnali i u Zavodu kada smo sve inicirali... Možda bi nas mogao ravnatelj Matice primiti?... Šta kažeš? Radite samo do 12 sati, jer je sutradan, u četvrtak, državni praznik, pa će mnogi uzeti slobodan dan i petak i tako imati produljeni vikend?! Šta? Misliš da će i u svim državnim institucijama raditi te srijede do podne! Ali, Marija... Šta, neće biti nikoga? Vrata Hrvatske matice iseljenika bit će od 12 sati zaključana!? Za sve? Nikoga neće biti? Ni portira? Marija, pa Hrvatska matica iseljenika valjda postoji radi nas i nekih naših potreba! Zar ne postoje u ovakvim slučajevima primjeri iznimke? Iznimka za one koji nisu bili u životu izuzeti od stradanja zbog onoga što su bili!? Ne mogu vjerovati...

Tomislav se nije dao obeshrabriti. Postoji još ustanova u Hrvatskoj, mislio je, koje imaju za cilj brinuti o sunarodnjacima izvan domovine.

– Žigmanov, je l' ti to mene provociraš? Kažeš da su Petko i Jasna članovi Hrvatskog društva pisaca? Znaš li ti da razgovaraš s osobom koja je na čelu Odbora za hrvatske književnike izvan Hrvatske pri Društvu hrvatskih književnika! Razumiješ, Tomislave, Društva hrvatskih književnika!!! Razumiješ ili treba da ti još jednom ponovim!?! Znaš li ti tko su oni iz Hrvatskog društva pisaca? To su sve odreda orjunaši ili njihovi potomci! Orjunaši, čuješ li! A znaš li ti, Tomislave, tko su oni? Ti orjunaši? Ne znaš? Nisi čuo? Oni su ti oni koji ne vole Hrvatsku i sve što je hrvatsko...

– Ali...

– Nema, moj gospodine Žigmanov, glede toga nikakvog „ali“! Sve je jasno – u Društvu hrvatskih književnika se ne može održati nikakav prijam za članove Hrvatskog društva pisaca. Jasno?!

– Ali gospodine, što oni koji su s ruba znaju o podjelama među vama i zašto bi se njih to trebalo ticati, naročito sada pod stare dane... Pa oni dolaze iz Vojvodine i tamo su plaćali skupe cijene za svoja uvjerenja i djela. I sad ovako... Na koncu, Sekelj i Merković su članovi Vašeg Društva!

– To se, Tomislave, jednostavno mora znati! To o čemu sam ti govorio svaki Hrvat mora znati! Osobito hrvatski književnik! Tko je za Hrvatsku, a tko nije! Prijama ovdje za njih nikakvog neće i ne može biti...

– Trebate znati da će njih primiti predsjednik Hrvatske i uručiti...

– Predsjednik Hrvatske, Tomislave? Tim gore! A znaš li ti, Tomislave, tko je sadašnji hrvatski predsjednik?

– Znam...

– On nije predsjednik kakvog Hrvatska zaslužuje! On je izdao hrvatsku državu! On je...

Tomislav nije mogao više slušati. Čovjek je s druge strane još govorio, a kada je završio i ovu svoju tiradu, Tomislav je kratko rekao:

– U redu. Hvala! – i završio razgovor.

Razočaran i ljut odlučio je nazvati i Hrvatsko društvo pisaca. Ako netko već mora, neka ti „neprijatelji“ naprave prijam za svoje članove, pomisli. Možda će oni imati više empatije i razumijevanja za kolege s vlastitoga im književnog ruba. Pribavio je od prijatelja Nevena broj (385 1 4876 463) i pozvao. Nitko se nije javljao. U 10. Ni u 11. Ni u 12. Ni u 13. Ni u 15. Ni u 16. A bio je ponedjeljak, 5. listopada, radni dan. Dan kada je u Srbiji prije devet

godina srušen režim Slobodana Miloševića. Kasno je već poslijepodne. Morala se brzo potražiti neka druga solucija, a malo ih je ostalo. Jedino rješenje koje mu je padalo na pamet bilo je da se obrati zavičajnim udrugama Hrvata iz Vojvodine u Zagrebu.

– Tome, da, čuli smo već. Radujemo se. Šteta što i Milovana niste predložili. I on je zaslužio. Mila se isto obradovala. Al' ne možemo vam biti ni od kakve pomoći. Ni Udruga za potporu bačkih Hrvata, čiji sam ja osnivač i predsjednik, ni Društvo vojvođanskih i podunavskih Hrvata, čiji predsjednik ja više nisam, nemaju svoje prostorije za rad. Nji, mislim ove druge, zato ne tribaš ni zvat. Tražili smo godinama i od grada i od države, ali nam nitko nije dao. Šta drugo da kažem? Volili bismo Tome da možmo da vas primimo i počastimo, al nemamo di. – pomalo tužno odgovorio mu je Naco Zelić.

Nema druge, zaključio Tomislav, jedino još preostaje Ministarstvo vanjskih poslova!

– Dobar dan! Tomislav je Žigmanov, ravnatelj Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata. Mogu li dobiti načelnika Odjela za Hrvate izvan Republike Hrvatske? Dobar dan, Tomislav Žigmanov je, ravnatelj Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata. Gledajte gospodine, predsjednik Republike Hrvatske Stjepan Mesić u povodu Dana državnosti donio je odluku kojom je odlikovao i četvero hrvatskih književnika iz Vojvodine Redom Danice hrvatske s likom Marka Marulića za očuvanje kulture hrvatskog naroda u Srbiji. Riječ je o Jasni Melvinger, Lazaru Merkoviću, Petku Vojniću Purčaru i Vojislavu Sekelju. Vjerojatno ste čuli za njih. To je prvo odličje ove vrste koje je dodijeljeno vojvođanskim Hrvatima, a ono će biti uručeno preko sutra, to jest u srijedu, u 12 sati. Budući da će tamo biti više od stotinu nagrađenih, da će biti gužva, da će sve skupa kratko trajati..., cijenim da bi za naše nagrađene bilo lijepo ukoliko bi Ministarstvo vanjskih poslova i Vaš Odjel za Hrvate izvan Republike Hrvatske priredili prijam, uz skromnu okrpju. Znae, tamo se, zbog velikog broja ljudi, oni neće moći nikome obratiti niti će se njima posebno netko obraćati, a ovim putem bi se i tako što moglo nadomjestiti.

– Razumio sam Vas, gospodine Žigmanov. No, ništa Vam sada ne mogu obećati. Moram vidjeti s pretpostavljenima. Hajte da se čujemo sutra poslije 11. Bojim se, znate, to je srijeda poslijepodne. Zbog programa gore i puta dolje, ovdje do Zrinjevca, prije 14 sati se to neće moći organizirati u Ministarstvu, a mi Vam zbog praznika radimo u srijedu do 13.

„Dobro je“, pomisli Tomislav. Ulijeva nadu. Nazvat će ga sutra u 12, odluči bez dvoumljenja.

– Gospodine Žigmanov, načelnik Odjela za Hrvate izvan Republike Hrvatske još uvijek je na sastanku. Ne mogu Vam reći kada će biti slobodan. Prenijet ću mu da ste ga zvali.

– Ne, još uvijek nije dostupan. Žao mi je.

– Žao mi je, ali načelnik se nije vratio.

– Gospodine Žigmanov, načelnik je hitno morao otići na jedan sastanak izvan zgrade Ministarstva. Rekao mi je da Vam poručim da je sve dogovoreno te da će sutra u 14 sati u Maloj dvorani biti priređen prijam za

izaslanstvo iz Vojvodine, unatoč tomu što Ministarstvo radi samo do 13 sati. Ne brinite, on je čovjek od riječi. Vjerujte mi.

– Što ću nego Vam vjerovati. – kaza Tomislav tiho nakon što je spustio slušalicu.

Jutro je tog 7. listopada bilo maglovito i prohladno. Miholjskoga ljeta nije bilo te 2009. Usto, mrak *ko tinj*. Pomalo jezovito. Kombi s deset mjesta stigao je na vrijeme ispred Zavoda. Vozač Stipan malo nervozan, jer se sinoć sat prije ponoći vratio iz Beča, a ranije mu „gazda“ nije rekao da mora ujutro na put za Zagreb, pa tako nije bio voljan za razgovor, odgovarao je kratko i glasno. Ulazi se polako u kombi. Ljiljana provjerava putovnice, Katarina i Tomislav uzimaju, dodaju, ubacuju hranu i vodu. Lazar je došao taksijem. Ispratio ga je sin. Kreće se točno u 4 sata. Svi radosni. Kao u romanu „Odlazak Pauline Plavšić“. Nitko ne spava. Svečano odjeveni.

– Sad znademo sve. – tiho izusti Vojislav. Ni Lazar, razumljivo, u misli ne priziva strahote koje je za života prolazio...

Prije Sombora, oko pet sati, Tomislav je mobitelom pozvao Matu Groznicu. Provjerava je li drugi dio ekspedicije, onaj iz Petrovaradina, krenuo.

– Na vrijeme! I svi smo tu. – ponosno je odgovorio Mato, koji je svojim autom vozio Petka i Jasnu. – Bravo! Nađemo se onda prema dogovoru na kavi u odmorištu Stari hrastovi kod Kutine. – završi kratki razgovor Tomislav.

– Petko, uopće se nisi promijenio. – Lazar će ležerno. – Kratki espresso. Imate li upaljač?

– Nisam, osim što sam s knjigama bogatiji! Ti si isto jednako star. I meni isto.

– Da, ali me više noge bole. Jedva se krećem. Nisam ja mlad k'o Vojo (smijeh).

– Lazo, mladost nije stvar godina, nego stanje duha. A što se tiče knjiga, kako Petko može biti bogat, ako su mu knjige tanke?

– Vojo, nije sad vrijeme za...

– Znala sam da će i ovdje početi sa zadirkivanjem...

– Meni, gospodine, dvije kocke šećera.

– Znate, gorak mu život.

– Nije, Vojo! Opet si promašio. Nego, malo mi je sladak.

– Katarina i Ljiljana, nama ženama s ovoliko muškaraca nije lako.

– Nije Jasna, no pustimo ih malo...

– Ne bih da se miješam – tiho će Mato – ali bismo trebali krenuti. Bojim se da ulaz u Zagreb može biti zakrčen, pa nećemo stići na vrijeme.

Očas, usprkos započetim razgovorima, kava je popijena, sa i bez šećera, čaja nitko nije tražio, cigarete popušene i krenulo se jednim kombijem i jednim autom dalje put Zapada. Zapada kojemu se uvijek težilo... I stiglo se na vrijeme ovoga puta! Na Pantovčak broj 241 u nekoliko minuta nakon 11 sati.

– Gospodine, ja ne mogu pješice do gore. Znate, ja sam bio logoraš. Preživio sam Dachau. Noge su mi slabe. I bole!

– A što Vam ja mogu? Autom se gore ne smije! Ovdje takva pravila vrijede. Razumijete?

– Gospođo Alajbeg, Tomislav je! Halo, čujete li me? Tomislav je! Lazar Merković ne može s porte na ulazu pješke gore do rezidencije. Ne daju mu noge, a vojnik ga ne pušta. Možete li osigurati neki prijevoz?

– Ne brinite Tomislav, bit će riješeno!

Crno vozilo je ubrzo došlo. Na ulazu u Ured ponovno kontrola. Lazar ih je dočekaao. Svi se pridržavaju uputa. Disciplinirani su. I uzbuđeni. Sudionici naše „bitke za ranjenike“. Ženski dio je mirniji. Protokol daje vrlo jasne upute što je kome činiti. Laureati se odvajaju u jednu kolonu, a njihovi pratitelji idu u drugu. Nitko od djece književnika iz Vojvodine nije došao na ovu svečanost. Sparno je. Puno je nagrađenih. I njihovih u pratnji. I novinara nije malo.

– Tomislave, jesi li vidio Dušana Bilandžića? A Anđelka Runjića?

– Bio je i Veljko Bulajić. Mislim i Antun Milović.

– I Branka Sbutegu sam vidio.

– E, njega nisi mogo vidit. On je umro prije tri godine! Samo si čuo da je i on dobio odličje.

– Tomislav niste vjerovali... Ali, uspjeli smo. – ubacila se u razgovore i nasmijana Ljerka.

Uistinu je bila velika gužva. I zagušljivo. Šampanjcem se nije moglo osvježiti. Mali je ovo prostor za toliko ljudi. Velik, vjerojatno, kada je predsjednik sam. „Dobro je da je Ljerka ishodila da se predsjednik Mesić fotografira i s nama iz Vojvodine“, presabirao je polako u sebi zadovoljan Tomislav. Da imaju neki dokument s događaja kada im je odličje Red Danice hrvatske s likom Marka Marulića predsjednik Republike Hrvatske osobno stavio na rever.

Uzvanici, nagrađeni i gosti, ubrzo su napustili Ured predsjednika. I karavana iz Vojvodine. Lazara je opet crna limuzina odvezla do ulazne kapije. Krenuli su za Zrinjevac. Vozač kombija mogao je malo odrijetati, a Mato zbog svega što je vidio i doživio nije ni osjećao umor. Trinaest sati je već prošlo. U Zagrebu je bilo prohladno. Na Britancu isto uobičajena vreva. Kasnije, uz ceste do odredišta, bilo je skoro pusto. Nitko nije znao što se dogodilo na Pantovčaku, jer se vijest još nije pojavila u eteru. Gosti iz Vojvodine su mirni. I svi sretni. U svojim tišinama putuju. Glavno je prošlo...

U 13 i 45 bili su na odredištu – Trgu Nikole Šubića Zrinskog broj 7-8. Vedro je. Nigdje nikoga ispred zgrade Ministarstva vanjskih poslova Republike Hrvatske. Čak ni crnih i dugih auta nije bilo. Za Žigmanova je sve to skupa djelovalo obeshrabrujuće. U parku ispred nekoliko poznatih lica. Vodstvo hrvatskih udruga iz Vojvodine sačekalo je vani, na Zrinjercu, svoje suzavičajnike. Stoje. I oni su bili dotjerani. Čini se, nitko od njih nije bio mlađi od sedamdeset godina. Ugledavši znane im goste, spontano su počeli mahati. Naco je držao u ruci malenu kitu jesenskog cvijeća – krizantema u nekoliko boja. Nije bilo uvenuto, ali ni previše svježje. Svečano ju je, uz cjelov, uručio ispod stoljetnih platana još ne opala lišća jedinoj nagrađenoj ženi Jasni Melvinger. Primivši zahvalno dar, ne znajući kamo će s njim, zamolila ih je da sjedne na klupu.

– Znete, moram sjesti. Trajalo je dugo, a i uzbuđena sam. Hvala vam na cvijeću. Niste trebali.

Prigodno je Naco započeo svoj svečani govor o tome kako je ovo važan događaj i veliko postignuće za Hrvate u Vojvodini, kako je to i za njega kao također stradalnika ogromna zadovoljština, kako će to ući u povijest ne samo književnosti vojvođanskih Hrvata... Govorio je pripremljen kao da je na nekom glavnom prijamu. Luka je bio zadovoljan, smješкао se. Vidjelo se da je i Marija, supruga mu, bila sretna. I Antun. I Lajčo. Djelovao je nekako usiljeno tako i Milovan. Vojislav i Lazar su zapalili napokon svoj plavi „Best“. Oni su sjeli na drugu klupu, nekoliko metara dalje. I šutjeli. Djelovali su svi skupa tako raštrkani po parku razbijeno. Ljiljana je izvadila „Lord“. Svima je bilo hladno. Mato je bezuspješno pokušavao mobitelom dobiti svojega brata koji je pod prijetnjama 1991. morao pobjeći iz Golubinaca i preseliti se trajno u Zagreb. Nije uspio. Roming mu nije radio. Petko je stojeći odsutno gledao u Glazbeni paviljon. Idilu je mira prekidao jedino Tomislav nervozno šeućuci, čekajući 14 sati. I glad se počela polako javljati ne samo kod laurea-ta. Sendviča od prije Starih hrastova više nije bilo.

– Dobar dan, gospodine, izaslanstvo iz Vojvodine. Imamo u Ministarstvu dogovoren prijam u 14 sati.

– Izvolite. – reklo je službeno lice s porte. – Gore na katu, prva dvorana lijevo.

Bez igdje ikoga od domaćina, velebni prostrani hodnici Ministarstva djelovali su pusto. Tomislav se prvi kretao stubištem, predvodio je kolonu uzvanika, praveći se da zna gdje se nalazi ta dvorana za prijam. Lazaru je penjati se pomagao Mato. Jasna je Petka držala pod ruku. Vojislav je uživao gledajući raskoš i odmjerenu uređenog prostora u stilu poznog bidermajera. Milovan je nešto govorio Katarini. Na katu lijevo bila su samo jedna vrata. Velika. Nesigurno i pomalo smušeno, Tomislav ih je otvorio. Ni tamo nikoga nije bilo. Na velikom stolu uredno su bile poredane kave u lijepim bijelim porculanskim šalicama, kraj kojih je stajala čaša i staklenka „Jane“.

Sjeo je tko je gdje htio. Bez ikakvog protokola. Kava se već skroz ohladila. Na kratko je ušla neka gospođa. Nije se predstavila, poželjela im dobrodošlicu i rekla da se svi trebaju osjećati kao doma. Posebno je istaknula kako su vrata Ministarstva za goste otvorena i nakon radnog vremena. I izašla van. Bez domaćina, sve je dalje bilo nestrukturirano. Kaotično. Nije se znalo tko što treba činiti. Petko je počeo govoriti o tome kako je za hrvatsku književnost u Vojvodini ovo veliki događaj, kako je sada ovdje, u ovoj velebnoj zgradi Ministarstva u glavnom gradu Hrvatske, prisutna naša književna elita..., ali ga je Jasna odsječno prekinula:

– Petko, nije ni vrijeme ni mjesto za držati govore!

Jedino je ona smogla snage za to. Nastavak prijama prošao je bez govora. Mučne atmosfere najjače su u tišinama. I uz hladnu kavu.

U ulozi domaćina, Tomislav je prekinuo muk i nelagodu i u 14 i 20 pozvao goste da krenu dalje, put Istoka. Nitko se nije usprotivio. Tiho su, a nagrađenici još uvijek zbog svega radosni, napustili dvoranu i niz stubište stigli do izlaza.

– Doviđenja!

– Ručat ćemo na prvoj benzinskoj postaji na izlazu iz Zagreba. Ježevo. Ja častim sve! Tamo ćemo obaviti i toalet. – dao je upute cijeloj ekipi vođa puta Tomislav.

Restoran kraj Inine crpke na Ježevu djelovao je derutno. I ovdje je bilo pusto. *Saga* starih vremena bila je jaka. Sada bez gostiju. Prostorno velik, činio se tako pomalo i sablasno...

Odjednom je nahrupio svijet – četrnaest ljudi pojavilo se nenadano, gotovo niotkuda, željno hrane. I topline. Ne samo zraka. Gužva se stvorila. Konobarica se prepala. Sama je u lokalu bila poslužiteljica.

– I jest ćemo i nešto popiti. – gromko je veseli Petko već na ulazu iskazao namjere gostiju.

– Popit ćemo cigurno, a oćemo I ist, to ćemo još vidit. – šeretski je, a zbog dojma praznoga restorana, dobacio Vojo.

Da je vrag, zbog novonastalih okolnosti, odnio šalu, vidjelo se po tome što je konobarica odmah pozvala u pomoć kolegicu koja naplaćuje korištenje toaleta – „baba seru“, kako se to u žargonu u Zagrebu kaže. Prihvaćajući novu ulogu, počela je za šankom s pranjem posuđa.

– Molim piće za sve! – uzviknuo je Tomislav.

Petko je stajao naslonjen na šank. Direktno naspram „baba sere“, koja je užurbano prala čaše. Nije se htjela pokazati nesposobnom i za ovaj posao. Na reveru Petkova postarijeg odijela upadljivo je stajalo odličje. Nije bilo malo. Za razliku od drugih, nije ga htio skinuti.

– Znete li Vi, gospođo, tko sam ja? Ja sam Petko Vojnić Purčar, čuveni hrvatski književnik iz Vojvodine. Prije tridesetak godina, točnije prije trideset i dvije godine, dobio sam NIN-ovu nagradu za roman „Dom sve dalji“. Te 1977. godine to je bio najbolji roman! To je bila najprestižnija nagrada u bivšoj Jugoslaviji, a ja sam jedini Hrvat iz Vojvodine koji ju je do danas dobio. Znete, mi radije kažemo Vojvodina a ne Srbija. Ima to svoje i povijesno, ali i aktualno političko utemeljenje. Ja ću vinjak, hvala. A vidite ovo? To je odličje Red Danice hrvatske s likom Marka Marulića koje sam prije nekoliko sati dobio za očuvanje kulture hrvatskog naroda u Srbiji. Ja bih dodao i „razvoja“, no nisam bio pitan. Jeste li ga vidjeli do sada? Niste! Baš šteta... Znete, Marko Marulić je otac hrvatske književnosti. Čitali ste njegovu „Juditu“? Prekrasno štivo. Pročitajte, uživat ćete. Stavio mi ga je ovdje, tu s lijeve strane, malo više i malo lijevo gdje je srce, sam Stjepan Mesić, hrvatski predsjednik. Zamislite! Rekao mi je: „Petko“... Ne znate Stjepana? Ja ga nisam do sada upoznao, ali mi je rekao da je on mene znao. Znete i predsjednici država prate književnike. Biti književnik je nešto najbolje. Svi znaju za tebe. Naravno, ako si dobar književnik. Baš sam mu rekao dok mi je stavljao, a morao sam se ovako velik malo i sagnuti, znate predsjednik Mesić nije visok čovjek, a mi Bunjevci smo dosta visoki, da smo i zaslužili ovo odličje. I znate što je odgovorio? U pravu si, Petko! I još se nasmijao, tapšući me po rame-nu. Eto... A Vi? Dugo radite ovdje? Lijep je lokal...

– Petko, ostavi ženu na miru! Reci što ćeš jesti! Vidim vinjak već piješ...

– To je, Jasna, aperitiv. Poslije ću jedno „Karlovačko“. I to hladno.

– Ne pitam te to. Što ćeš jesti? Ja sam naručila grah.

– I ja ću onda, Jasnice, grah. Baš sam ga davno jeo! I da skupa isto jedemo. Kao da smo, Jasnice, doma! Grah na Ježevu. Grah u Petrovaradinu. Gospođo, mogla bi to biti dobra kratka priča. Znaite, ja sam u svijet književnosti ušao upravo s knjigom kratkih priča „Svetovi i svatovi“. Ni nju niste pročitali?...

– Petko, sad je dosta! Idi tamo i sjedi! Oprostite, gospođo...

A grah su zapravo svi jeli. Jer, drugog nije ni bilo. Podgrijan grah na Ježevu. I „Ožujsko“ pivo, jer „Karlovačkog“ isto nije bilo toga kasnog poslijepodneva 7. listopada 2009. godine. Mlako pivo, jer je frižider bio pokvaren. I svi zadovoljni! Čak i vozač kombija, koji je noć prije toga odspavao samo tri sata. Mrakom su krenuli put Istoka, domu sve daljem.

Neven Ušumović (Zagreb, 1972.), književnik, esejist, knjižničar. Iako rođen u Zagrebu, Ušumović je odrastao u Subotici. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirao je filozofiju, komparativnu književnost i hungarologiju. Diplomirao je knjižničarstvo, uz rad u Knjižnicama Grada Zagreba. Ravnatelj je Gradske knjižnice Umag.

S mađarskog je prevodio Bélu Hamvasa, Ferencu Molnára, Pétera Esterházyja i Ádáma Bodora. Zajedno sa Stjepanom Lukačem i Jolán Mann uredio antologiju suvremene mađarske kratke priče *Zastrašivanje strašila* (2001.). Uvršten je u američku antologiju *Best European Fiction 2010* koju je uredio Aleksandar Hemon (izdao Dalkey Archive Press). Osim na engleski, preveden je na njemački, mađarski, talijanski, španjolski i slovenski jezik.

Dobitnik je nagrade „Iso Velikanović“ za najbolju knjigu proze u razdoblju od 2012. do 2014. godine (Subotica, 2015.) Zavoda za kulturu vođanskih Hrvata za knjigu *Rajske ptice* te nagrade „Janko Polić Kamov“ (2020.) za knjigu *Zlatna opeklina*

Objavio je zbirku priča *7 mladih* (Zagreb, 1997), „roman kratkog daha“ *Ekskurzija* (Zagreb, 2001.), zbirku priča *Makovo zrno* (Zagreb, 2009), *Rajske ptice* (Zagreb, 2012.), *U stočnom vagonu : priče* (Beograd – Zrenjanin, 2012.), *Zlatna opeklina* (Zagreb, 2019.).

Neven Ušumović

LE ANGUILE, JEGULJE

Ci vorrebbe un ultimo atto che cancellasse tutto, la svuotasse di quella preoccupazione che le cova dentro, pur lasciandole tutta la ricchezza di vita che le ne è derivata.

Fulvio Tomizza: „La ragazza di Petrovia“

Bio bi potreban nekakav posljednji čin da sve izbriše, da je isprazni od one brige koja se u njoj ugnijezdila, ostavljajući joj ipak sve bogatstvo života proizišlo iz toga.

Fulvio Tomizza: „Djevojka iz Petrovije“ (prijevod Lorena Monica Kmet)

A

1.

Izletio je na dvorište, pao na koljena i povratio. Nosnice mu je izjedala kiselina: zajedno s večerom izbacivao je malvaziju iz sebe, u mlazovima, kao da čašu po čašu vraća istarskoj zemlji sve ono što mu je – nezahvalniku – darovala. Okrenuo se na leđa, kao pas, i uzdahnuo. Nebo je bilo puno zvijezda, ali iz obližnjih krošnji već se čuo cvrkut ptica; uskoro je trebalo svanuti.

Okus mesa jegulje ispunio mu je usta novom snagom, okrenuo se i uz jake grčeve ponovno stao povraćati. I kada se činilo da je tome kraj, na jeziku, u nosnicama, još su mu se nakupljale kisele kapljice. Zaplakao je od mučnine koja ga je držala u šaci.

Ponovno je legao na leđa, zbog čega su mu suze počele curiti u uši. To ga je ubrzo počelo toliko škakljati da je od bijesa skočio. Udario je nogom o kablčić koji je stajao ispred kuće. Kablčić je poletio, udario o kamen, mokraća koja je bila unutra isprskala je zid. Sitne kapi pale su i na njegovo lice. Nije

mogao vjerovati da mu se to događa. Sve je bilo protiv njega: i njegova žena Anna i krava Gina i kuja Hilda i svaki predmet u njegovoj kući – sve mu se smijalo u lice.

Sjetio se sada ponovno sna zbog kojeg je povratio. Postelja puna jegulja. Izlazile su iz svih Anninih otvora dok se ona koprcala pokraj njega. Gledajući sve te sluzave, sivkaste krakove koji su izranjali iz njezinog golog oznojenog tijela, činilo mu se da pokraj sebe ima golemu hobotnicu na umoru, hobotnicu koja umire jer ne može probaviti njegovu suprugu i odbacuje svoje udove. Ženine razrogačene oči piljile su u njega, dok su jegulje, kada bi se oslobodile, stremile ravno k njegovim ustima. Anna se cerekala i dahćući, kao da se porađa, kriještalala: „Stefano, jedi, jedi, jedi...“. I on je zaista trpao u usta te jegulje, grizao ih, žvakao. Ali bilo ih je previše.

I što je sada to sve trebalo značiti? Možda mu se Bog osvećuje zato što nisu imali djece? Možda je to zato što su bogati, samo oni, dok selo gladuje? Ili mu se osvećuje zato što toliko želi Femiju da ne zna gdje mu je glava? Ili se u tijelu njegove žene ugnijezdio duh osvetnik svih onih nebrojenih jegulja koje je do sada izvadio iz smrdljive močvarne lagune kraj Umaga?

Najradije bi glavom udario o zid da rastjera roj tih pitanja.

2.

Znao je samo da se sada ne može vratiti u postelju, ne natrag, ne ponovno u postelju pokraj svoje žene. No, vani je bilo mrzlo i rosa mu je kvasila prste koji su mu virili iz starih cipela. Otišao je do staje. Ispred staje je ravnodušno stajala krava Gina, bez pokreta, samo se para polako dizala s njezinog toplog tijela. Nije ga ni pogledala.

Kao i uvijek u ovakvim prilikama, Stefano je potražio utjehu u svom bunkeru. Bio je ponosan na njega i kad god je mogao pokazivao ga je drugovima iz gradske vlasti. Bio je to pravi dokaz njegove partizanske prošlosti, vjernosti komunizmu i Jugoslaviji. Istina, to sklonište koristila je samo jednom krajem rata drugarica Katja kada je iz njihovog sela, iz Petrovije, krenula noću put Savudrije s kurirskom poštom. Otada ga već deset godina koristi on, kada se pijan vrati kući iz Juricana ili Umaga.

Uostalom, teško da bi se više od dva (i to mršava!) borca mogla uvući ispod dasaka koje su skrivale bunker. Stefano je, naime, negdje u proljeće 1944. godine, krenuo kopati jamu usred staje; bio je bijesan na stalne njemačke ophodnje i kontrole koje su ga uznemiravale zaustavljajući njegova besciljna lutanja po šumama i grmicima Bujštine. Međutim, iako je prvih pola sata radio punom snagom, nije bio navikao na veće tjelesne napore. Sve krupnije kamenje otežavalo mu je kopanje. Stao je kad je utvrdio da se u tu udubinu koju je napravio već i sada fino može zaleći. S daskama preko, bilo je to odlično sklonište od Nijemaca, odnosno, kako će ubrzo vrijeme pokazati, od njegove Anne.

Dok je uklanjao ugaženo sijeno s dasaka, Stefanu je pao pogled na zaprežna kola, koja su pretovarena namještajem i raznim drugim kućanskim

predmetima stajala kraj zida, u polutami. Odmah je zaboravio na bunker i popeo se na kola. Preko stvari bila je napola navučena cerada i Stefano je jedno vrijeme stajao ukočen, u nedoumici da li da uopće išta dodiruje i ostavlja trag. Polako je prepoznavao obrise komoda, stolaca, škrinja – bile su to uglavnom dragocjenosti koje su Anni ostale od njezinog pokojnog supruga i njegove obitelji. No, koliko je Stefana sjećanje služilo, do prije koji dan sve je to imalo svoje mjesto u kući.

Stefano je dobro znao što ovo sada znači: Anna se odlučila. Kao i mnogi drugi iz Umaga, Petrovije, Juricana, Materade. Anna odlazi za Trst bez pitanja. Za njega će možda biti mjesta pokraj neke od stajaćih svjetiljki s abažurum, ali on se ionako ne broji. Može i ostati.

E pa i ostat će.

3.

Vratio se natrag u kuću, u nadi da se Anna probudila od buke koju je podigao dok je povraćao. Trebalo mu je malo vremena da mu se oči naviknu na tamu, ali uvjerio se samo da se u postelji ništa nije promijenilo. Osluškivao je jedno vrijeme Annino duboko disanje, a onda je sjeo za stol koji se nalazio u kutu sobe.

Nije je htio buditi, obično se sa svitanjem sama probudi.

A sjetio se i da mu je ostalo još pola litre malvazije u kuhinji, pa je otišao po bocu i ponovno sjeo natrag u sobu.

Otpio je gutljaj da ispere usta od one bljuvotine. Kao uvijek kada ga obuzme osjećaj užitka, razmišljao je o svojim partizanskim danima.

Zamiriše mu odmah svježje iskopana zemlja i kameni prah. Sve je počelo za njega u kamenolomu Crni Grad, u studenom 1943. godine. Na taj sastanak došli su već iskusni drugovi, Joakim Cakinja, Ivan Denić, Jure Kocijančić... pa trojica drugova iz Kolombere i još neki, bilo ih je više od deset. No glavna stvar bila je u tome da ih je okupio slavni Ante Babić, Stefano ga je vidio tada prvi i posljednji put. Govorio im je kako treba organizirati sve Hrvate i Talijane za oslobođenje Istre i priključenje Jugoslaviji. Sjećao se kako je samo oduševljeno kimao glavom, pa ga je tim više iznenadio Gigi Pozecco, koji je usred Babićeve rečenice uzviknuo: – Nisam spreman dati svoju krv za Jugoslaviju! – Ne, to nije očekivao od Gigija, još i danas ne razumije zašto je to rekao.

Stefano je tada, u Crnom Gradu, dobio neke sitne kurirske zadatke. Prave diverzije počele su tek oko 1. svibnja sljedeće godine, koji su planirali proslaviti „vatrometom“. Našao se u to vrijeme s Angelom Medicom, pa je saznao i za akciju u kamenolomu Kanegra – trebalo je uništiti postrojenja toga kamenoloma. Stefano i Angelo, nažalost, nisu bili u grupi za feštu, njihov zadatak bio je na cesti Umag – Kmeti bacati letke umnožene šapirografom, dobili su toga deset kilograma! A u Kanegri je bilo burno: drugovi su uništili drobilicu za kamen, dignuli u zrak električnu centralu. Za posljednji pozdrav raznijeli su dva magazina puna dinamita!

No, Stefanu je najdraža bila ona akcija kada su se u ranu jesen spustili dolinom Dragonje, napredujući u pravcu ceste Kaldanija – Umag. Dolina je još uvijek bila puna voća: kako su se samo Stefano i drugovi sladili! Zaustavili su se negdje ispod Kaštela i čekali noć. Zaobišli su selo u kojem je bio smješten garnizon s dvadesetak fašista iz Pirana. Oko pola noći došli su u Kapitaniju i u nekom obližnjem zaseoku uzeli alat: sjekire, kliješta i pile. U dubokoj tišini noći sjekli su i rušili telefonske stupove. Bili su jako brzi, euforični, pijani od uzbuđenja. No, telefonske žice zadržavale su pad stupova, pa ih se nije moglo do kraja oboriti. Tek kad su ih nekoliko prepilili, žice su se toliko spustile da su ih hvatali kliještama. Onda im je krenulo, palo je barem dvanaest stupova, prekinuli su sve telefonske veze na području Umaga, Savudrije i Novigrada, i to za mjesec dana!

Boca je sad bila prazna i Stefano je polako gubio svoju vezu s budnim svijetom. Čuo je ipak još neke šumove, šuškanje iz pravca postelje prije nego što je tvrdo zaspao na stolcu. Dva puta ga je iz sna trgnulo njegovo vlastito hrkanje; digao je, nesvjesno, glavu sa stola, uzeo zrak i spustio se natrag, s treskom.

4.

Probudio se od svjetlosti koja je tolikom silinom ispunila kuću da mu se činilo kako je prodrla u svaki kutak, u svaku neravninu i pukotinu na zidu, na stropu, u podu. To mu međutim nije pomoglo rasvijetliti kako se zatekao sam na stolcu u spavaćoj sobi; ničega se nije sjećao.

Protegnuo se i provjerio je li boca zaista prazna. Ustao je i stao nasred sobe. Osjećao se kao da se probudio na „onom“ svijetu, sve se kupalo u svjetlosti. Išao je iz prostorije u prostoriju i gdje god da se osvrnuo, nigdje više nije nailazio na onaj podrugljivi mračni pogled kojim su mu stvari u kući govorile da je nepoželjan, da je jadan i nevrijedan doma koji mu je pružen. Zvuci koji su dolazili iza blještavih prozora, odzvanjali su kao daleki pozdravi, radosni zazivi sretnika koji su već krenuli istraživati ovaj novi svijet.

No, on je uživao u tišini kuće, u ovom dosada neiskusanom spokoju, nije htio ići odavde. Vratio se u spavaću sobu i legao na postelju. Vjerojatno bi se ubrzo izgubio u sanjarenju da mu pogled iz postelje napokon nije doveo svijesti činjenicu da je kuća potpuno ispražnjena i da se oko njega nalaze još samo najkрупniji komadi namještaja. Skočio je iz kreveta i još jednom obišao cijelu kuću. Eto zbog čega više nema mračnih pogleda: sve je prazno! Onda se sjetio onoga što je u dvorištu vidio: to je Anna spakirala stvari dok je on danima pio u oštariji kod Gelma, pjevao i plesao u Domu u Juricanima; Anna odlazi za Trst kao i mnogi drugi optanti.

U trenutku je ipak ponovno osjetio onaj omalovažavajući pogled: Anna je ostavila njihovu fotografiju s vjenčanja na zidu iznad postelje i Stefanu se sada činilo da u njenom nadmenom stavu, načinu na koji gleda u fotoaparat i čvrstini kojom mu stiska ruku, prepoznaje sve ono što mu već godinama svrdla po srcu i o čemu cijelo selo govori od samog početka njihovog bra-

ka. Na sve te glasine, govorkanja i doskočice kojima su ga drugovi bockali, Stefano je do sada odmahivao rukom i točio svima još jednu.

A govorilo se da je bogata udovica Anna Giurgevich uzela za muža smušenog mlaca Stefana Lonzaricha samo da bi njegovom partizanskom prošlošću zaštitila svoj naslijeđeni kapital. Stefano je bio sin jedinac, roditelji su ga dobili kasno, a za vrijeme rata umrli su od bolesti, neki kažu od brige: nisu znali kako spriječiti Stefana u njegovim noćnim diverzantskim pustolovinama. Stefano je bio dobronamerni, ali neukrotivog, nemirnog duha. Volio je društvo, fešte, uvijek je bio dobro raspoložen i osmijeh mu nije silazio s lica. Njegova fotografija objavljena je nakon rata, u vrijeme izbora na proljeće 1950., u lokalnom tjedniku „Hrvatski glas“ – lice mu je zračilo optimizmom novoga vremena. Nitko uvjerljivije od njega nije mogao pokazati koliko su domaći Talijani sretni što imaju priliku sudjelovati u izgradnji novog i pravednijeg društva.

Za šankom Doma u Juricanima još se uvijek nadopunjuje priča o njegovom ulasku u Anninu kuću, odnosno kuću njezinog pokojnog supruga Mattea Giurgevicha. Stefanovi drugovi častili su ga toga dana pivom i otpratili u sumrak pjevajući s njim sve do njegove kuće, a kada je obukao partizansku uniformu, koju bi uvijek vadio za proslavu 1. svibnja u Bujama, vodili su ga do Giurgevichevih vrata. Neprestano su ponavljali priču kako je Annino srce kao kamen i da je njezina kuća veleposjednički kamenolom koji se ne može tek tako osvojiti, kamenolom jače i bolje čuvan od same Kanegre. Znali su točno njegovu slabu točku: Stefano nije mogao prežaliti što nije sudjelovao u akciji miniranja Kanegre i malo mu je trebalo, tek nekoliko boca piva, da se raspali. O njegovim iskustvima sa ženama pak nije se znalo ništa, bio je toliko nježne pojave, da su ga drugovi štirkali i nazivali ženskim, pogrdnim imenima. Ovo je zaista bila prilika da se pokaže kao muškarac!

S druge strane, Annina oholost i škrtost smetala je svima, pokušavali su je se seljani riješiti na različite načine, svako malo neki je službenik iz Buja dolazio k njoj jer su na Sud stizale različite denuncijacije i pritužbe. Anna je iz svega izlazila nedirnuti: svi su bili uvjereni da je udovica dobro podmazala la novcem kotačiće i ove vlasti.

Iako se te večeri sve završilo samo fizičkim obračunom u kojem je Anna dobro ispljuskala pijanog Stefana čim je ovaj izmucuo svoje riječi prosidbe, već sljedeći dan nacratala se kod njega s isprikama, lažnom brigom zbog njegove rascopane usnice i potvrdnim odgovorom. Očito je dobro promislila o svemu i shvatila da je dobro imati partizana u kući...

Kao hipnotiziran, Stefano je sada stajao pred fotografijom i gledao Annu u oči, za što do sada nije imao dovoljno hrabrosti.

Od svih tih primisli i mučnih uspomena zaboljela ga je glava, pa je napokon samo odmahnuo rukom, ogrnuo kaput u namjeri da ode do Doma u Juricanima gdje se danas spremala velika fešta.

Kada je zakoračio na dvorište, jedva je suzdržao krik, ispred njega stajala je Anna, kao i uvijek, sva u crnom, s golemim šeširom na glavi. Bila je ovako za glavu viša od njega. S tim šeširom, kao krošnjom, bilo mu je kao da je stao pod stablo crnike.

Nije razumio ništa što mu je govorila, iako je sudeći po njezinoj gestikulaciji govorila povišenim glasom. Iza njezinih leđa brujaio je kamion, vozač kao da se borio s volanom, nervozno je okretao lijevo-desno, tražeći pravi položaj za svoje preveliko vozilo.

Napokon je stao, iskočio iz kabine, uz jedno gromko „porca madonna“, i bez ikakvog suzdržavanja stao kraj prvog stabla oraha, raskopčao hlače i krenuo mokriti.

– No!?! – zurila je Anna u Stefana, očekujući da sada on preuzme riječ.

– Oprosti, Anna, ali ništa te nisam čuo od ove buke.

– Mislim da ti ne moram ponavljati!

– Znači, seliš se? Odlaziš, dobila si sve papire?

– Selimo se! Treba mi tvoja pomoć! Dosta si ovdje dangubio s drugovima i drugaricama!

– Meni je ovdje dobro.

– Naravno da ti je dobro, pa ti još uvijek slaviš pobjedu nad fašizmom, svaki dan oslobađate ti i tvoji *družići* našeg preplašenog Gelma od suvišnih boca i čašica!

– Hajde, ne pretjeruj ponovno...

– Ne pretjeruj, ne pretjeruj... – ponavljala je Anna okrenuvši Stefanu leđa. Otišla je do štale, gdje je dva puta snažno udarila Ginu po stražnjici: – Miči se, glupačo! – Gina se polako dogegala do kuće, gledajući Stefana kao da je on kriv za sve. Od nekud se napokon pojavila i Hilda, stala je hrabro pred kamion i počela lajati.

– Stefano!!! – čulo se iz štale. – Ostale su još samo ove stvari ovdje, idemo, tovarite!

Vozač je krenuo prema štali, ni ne pogledavši Stefana.

Stefano je pak prišao Anni:

– Ali, gdje su ostale stvari, kuća je potpuno prazna.

– Zanimljivo. Ipak si primijetio. A ja sam mislila da nećeš ništa primijetiti čak ni ako te prebacimo u Trst: kad bi došao sebi, samo bi sišao u prvu prčvarnicu i naručio piće. Kladam se da ne bi shvatio da nisi kod kuće.

– Već je sve u Trstu!?

– Već je sve tamo. Radesichi su mi prepustili jedan stan, dok se ne snađemo.

– Nemam se ja što snalaziti, Anna. Ne idem.

Anna ga je pogledala s visoka, s podsmijehom.

– Nemam ja više što razgovarati s tobom. Baci se na posao, tu ti je vozač, Marco, jači je od tebe, brzo ćete to vas dva. Ja ću s njim danas za Trst, a ti feštaj. Sutra se još vraćam po posljednje stvari, a onda: *addio Istria, per sempre!*

B

1.

Ne, nije želio napustiti svoj narod, svoju zemlju.

Hodao je pognute glave, gledajući u cestu koja je vodila u Juricane. Juricani su za njega i njegove prijatelje bili prava mala prijestolnica: Juricani, *Giurizzani*, na pola puta između Buja i Umaga, svaka kuća s električnim svjetlom. Noću, kada bi u oštariji kod Gelma dovoljno popio da može poći kući, zastajkivao bi na rubu ceste i gledao, u potpunoj tišini (jer svi bi u to vrijeme već uvelike spavali), kako gore dvorišne električne svjetiljke. Oni bogatiji, ostavljali su ih upaljene tijekom cijele noći: govorili su kako se tako osjećaju sigurnijima. Međutim, Stefano je dobro znao, bila je to stvar prestiža, želje da se bude viđen i usred mrkne noći, u tami, kada selom prolaze samo psi, divlje životinje, policijske i vojne patrole. I pijanci poput njega.

No sada je bilo podne i već su mu dolazili u susret povici iz Gelmove oštarije, zveket i zvon bicikala koji su sa svih strana, odskakujući po kamenčićima na bijelim cestama, dovozili mladost u Dom na ples. Ako je Stefano zbog nečega volio ovo novo vrijeme, bilo je to zbog omladine. Nova generacija nije u sebi imala ni trunke bogobojažljivosti, one tmurne crkvene skrušenosti njegova naraštaja. Drugovi iz Unutrašnjih poslova u Bujama više nisu dopuštali stare svečanosti za božićne, uskrсне i druge crkvene blagdane, sada je Dom bio otvoren samo za nove praznike, za Prvi maj, za proslavu Titovog rođendana... Mladi ljudi uživali su u plesu, u glazbi, u vlastitom nesputanom smijehu, dok su njihovi očevi nemoćno lomili ruke i gundžali kraj ognjišta, a majke – očajavajući i idealizirajući nevina i kao suza čista vremena kada su se u zanosu pjevale crkvene pjesme – odlazile u postelju prije nego što bi zazvonila *avemaria*.

Čuo ih je i sad Stefano, čuo ih je kako se smiju, osobito djevojke, čija je cika bila glasnija i od truba i od bombardina koje su svirači isprobavali i laštali u nekom od rubnih dvorišta.

Čuo ih je, ali im se nije veselio.

Uskrs je prošao u tišini, zamah proljeća bio je sve jači i tražio pokret, ples. Momci i djevojke htjeli su gaziti jedni drugima po nogama, i tko ih je u tome mogao spriječiti? Stefano se, međutim, osjećao kao da ga je sam Bog grubo i nemilosrdno prevario, kaznio. Da je pop još uvijek u selu, otišao bi ravno k njemu i isprebijao ga na mrtvo ime.

Bio je već u blizini Doma, mladi su jurili sa svih strana, dozivali se, trčali i zastajkivali, gurali se i zviždali. Danas svira limena glazba najbolja u kotaru.

No Stefano je skrenuo kod Gelma. U oštariji je bila uobičajena gužva. U gustom dimu nazirale su se siluete muškaraca i mladića koji su igrali briškule, pili, pjevušili i pušili. Stefano je prepoznao jedino momke iz Šverka, koji su pjevali za jednim stolom – i to na hrvatskom, namjerno preglasno, provocirajući ostale. Izgleda da od tog dima nitko nije ni primijetio njegov ulazak, iskoristio je to, pa se brzo povukao i ponovno izašao van.

Vani je Sabadin ležao ispružen na klupi. Neki glupi momak ga je zadirkivao, davao mu da pije još. Kad je mladić ugledao Stefana, samo je odskočio i potrčao prema Domu. Sabadin se okrenuo na bok da bi bolje vidio tko to dolazi.

– O, pa to je naša djevojka iz Petrovije, *la ragazza di Petrovia*, Stefano – Giurgevich!

– Odj..., Saba, dolazim od tvoje žene, kod nje je prava gužva, ima ih tuce iz Karšeta, neki su čak potegli i iz Brtonigle radi njene suknje! Sva sreća pa je tamo i Stano, predsjednik zadruga, pa se zna red.

– Da, da, ma nek' je j... svi. A tvoju Annu...

– E, pusti moju Annu!

– *Va bene*, ali ti si prvi počeo.

Stefano je sjeo kraj Sabadinovih nogu. Gledao je momke kako uzimaju svoje bicikle u ruke i nose ih u zaklon. Namještali su kravate i ravnali hlače koje su im bile zavrnutе do koljena. Lica su im blještala od uzbuđenja.

Da je bilo mjesta kraj Sabadina na klupi, Stefano bi se opružio pokraj njega. Ovako, morao se pokrenuti prema Domu, iako se sve češće pitao što više uopće ima tražiti tamo.

I u baru je bila gužva; svi su u njega zalazili napuštajući jadnog Gelma, osobito omladina koja je željela igrati biljar, piti hladno pivo, častiti se likerom na dva koraka od plesnog podija. Bar u Domu pripadao je ovom vremenu, budućnosti, a Gelmova oštarija pripadala je nekom drugom svijetu, prošlosti koje se nije bilo poželjno sjećati. Čak se i sam Gelmo potrudio i naučio nekoliko drugarsko-hrvatskih izraza ljubaznosti, međutim, to je tako loše izgovarao da mu je Stefano jednom prilikom, kada su ostali sami, savjetovao da se drži talijanskog jezika, pa nikome to ovdje ne smeta, a ovako će netko pomisliti da se podsmijeva novoj vlasti! No, Gelmo ga nije poslušao.

I Stefano je sada u baru odlučio prijeći na pivo: prvu bocu popio je odmah i naručio drugu koju je polako ispijao. Zurio je u Gianmarija koji je mahao novčanicom od pet stotina i tražio piće povišenim glasom tako da ga svi čuju. Želio mu je oteti tu novčanicu iz ruku i raskidati je na komadiće pred svima.

Napokon su u dvoranu ušle i neke djevojke i stale kraj zida na kojem je bila naslikana velika crvena zvijezda. Među njima isticala se Femia, koja je bila mnogo starija od ostalih djevojaka, i, za Stefana, već godinama, najljepša. Nije to mogao objasniti njezinom vanjštinom, niti je to želio ikome objašnjavati. Većini muškaraca Femia je bila tek žena u godinama, koja je nakon smrti svoga supruga Alda otkrila ples i pridružila se djevojkama, dajući im ujedno kratke lekcije kako odgovoriti zahtjevima mladića, kako se držati u njihovom naručju i, prije svega, kako predvidjeti njihove nespretne pokrete i gaženje po prstima. Nitko nije koketirao s njom, zato što je uživala zaštitu Francesca, njezinog prijatelja iz djetinjstva, a sada jednog od najbogatijih mještana Čepljana, Francesca koji je imao već dva stasala sina za ispomoć pri radovima u njivi i vinogradu.

Stefano bi uvijek iskoristio trenutak kada bi Femia nakratko ostajala sama čekajući da Francesco donese pivo sa šanka, progovorio s njom riječ-

dvije, uživao u njezinom glasu, ljupkom pogledu i dostojanstvu s kojim je prilazila svim životnim situacijama. I sada je upravo spazio Francesca kako se uzaludno pokušava probiti do šanka u gomili zajapurenih i žednih mladića, pa je požurio k Femiji.

Ali nije ga dočekao osmijeh pun nježnosti s kojim bi ga uvijek dočekivala kada bi joj se pridružio.

– Ciao, Stefano. – pozdravila ga je prigušenim glasom, gledajući prema vratima, podignute glave.

– Ciao, Femia, što se događa?

Stefano je primijetio tragove suza na njezinim obrazima.

– Francesco odlazi sa svojom obitelji sutra za Trst, sredio je sve papire i odlazi. Zauvijek.

– Zar i on? – upitao je Stefano uzrujano.

– Kako to misliš, tko još odlazi?

Stefano je umuknuo. Nije mogao reći Femiji koje je sve korake Anna već napravila oko njihovog odlaska i koliko malo je ostalo do konačnog oproštaja. Uostalom, on još uvijek nije odlučio. A sada još i to, Francesco odlazi.

Svaki dan, prilikom svakog buđenja sanjario je o tome da će on biti taj koji će je štiti, da će kad tad on zamijeniti Francesca.

No, nije mogao više ništa reći Femiji jer se Francesco već stvorio iza njegovih leđa. Femia i Francesco su razmijenili poglede i odmah se odvojili od Stefana. Femia mu se samo tužno nasmiješila umjesto isprike, dok ga je Francesco u potpunosti ignorirao. Izašli su van.

Stefano je otišao po još jednu bocu piva. Kad je stigao na red, odmah je naručio dvije.

Boljelo ga je već grlo od dima i nadvikivanja. Limena glazba svirala je punom snagom, ali u njemu nije mogla više ništa pokrenuti.

Stao je kraj zida i rastreseno promatrao metež: mladićima su gorjele uši od napora i napetosti, željeli su impresionirati svoje partnerice energičnim pokretima, hinjenom samouvjerenošću, ali svako malo neka bi djevojka kriknula od bola zbog nagaženih prstiju ili premoćnog stiska kojim bi se njihovi momci pokušavali održati u ravnoteži. Djevojke su grizle usne i pogledavale se, uživale u pažnji koja im se pruža, ali su istovremeno zadržavale ozbiljan izraz lica, dajući znak svim tim momčićima da će se morati svojski potruditi ne bi li ih – jednog lijepog dana – osvojili i imali.

Stefano je brojao sate bocama piva koje je popio. Glazba, ples i nadvikivanje nisu prestajali i želio je da nikada ne prestanu; želio je da se više nikada ništa ne promijeni.

2.

Ipak, u jednom trenutku, morao je izaći van, u mrak. Stao je pored prvog neosvijetljenog stabla i počeo mokriti. Dok je pričvršćivao remen i namještao košulju, pogled mu je pao na obližnje skladište iznad čijih vrata je gorjelo električno svjetlo. Spazio je Femiju sa svežnjem ključeva, tražila

je pravi. Otključala je, a istog trenutka iz tame je iskočio Francesco i ušao unutra zajedno s njom.

Stefano se osvrnuo oko sebe i kad je bio uvjeren da nikoga nema u blizini, približio se skladištu. Svjetlo se upalilo u podrumskom prostoru i Stefano je legao na zemlju da bi mogao kroz maleni prljavi prozorčić vidjeti što se događa.

Vidio je samo gomilu platnenih vreća, nabacanih bez ikakvog reda i pravila. Onda se pojavila Femia koja se među njih smjestila tako da je mogla zavrnuti rubove suknje i raširiti noge. Francesco joj se približio, stavio ruku u krilo. Začuo se smijeh, očito je Femia već bila spremna. Francesco je spustio hlače i legao na Femiju. Stefano je sada mogao samo gledati pokrete njegove gole stražnjice pod raspršenim svjetlom.

Sklonio je pogled, zagrizao u dlan. Tek tada osjetio je koliko je zemlja na kojoj leži hladna i vlažna. Osjetio je kako gubi svijest.

Htio je ustati i otići kada je čuo kako se vrata otvaraju: Francesco je zviždukao i prao ruke negdje u blizini, na otvorenom. Stefano se još više ispružio i priljubio uz zemlju. Ponovno je pogledao u podrum: unutra je Femia, pridržavajući rub suknje zubima, brisala međunožje rupcem. Stefanu se oteo jauk iz usta.

Uzrujan time što se odao, naglo je ustao i potrčao prema cesti. Iza sebe začuo je Francesca kako viče:

– *Fermati, fermati! Chi sei tu!? Fermati!*

Kada je izbio na cestu, Stefano se odmah bacio u njive, u bjesomučnom trku. Jedno vrijeme nije se uopće osvrtao, bio je uvjeren da Francesco trči za njim jer nije mogao razlučiti čuje li samo vlastito disanje ili mu to Francesco dahće za vratom.

3.

Zastao je tek kada mu je ponestalo snage i kada je shvatio da je zaista sam. Presavio se, držeći dlanove na koljenima, pokušavajući doći do daha.

Iz daljine, čuo se samo prolazak vjetra kroz obližnju šumicu i grmlje.

Upravio se i osvrnuo. Dobro je odmakao: svjetla Juricana jedva su se nazirala. Tama je pokrila sve; oblaci su se tiskali na nebu.

Krenuo je prema Potoku. Probijajući se kroz travljinu uz njega, idući nizvodno, namjeravao je doći do Umaga, do mora.

Znao je dobro gdje se nalazi: bio je na svome među njivama, u šipražju, u šumi, poznavao je svaki kamen, sve staze i prečice; kuća je ionako bila Annina i cijeli taj društveni život, nadmetanje, nadmudrivanje, potkupljivanje, strah od novih moćnika, cijeli taj svijet pograničnih zona, oružja, pobjeda i poraza za diplomatskim stolom – nije bio za njega. Sada, dok je hodao u potpunoj samoći, snažno ga je preplavio osjećaj povezanosti s ovom zemljom i raslinjem, mirisima i odjecima.

Ostavio je, dakle, i Femiju za sobom, konačno i zauvijek. Kao i svi oni, bila je umrljana požudom i podmuklom željom za ispunjenjem vlastitih snova, po bilo koju cijenu. Za njega, ona više nikada neće napustiti onaj

podrum, raskrečena, gola u svojoj istini, oznojena, ljepljiva od sluzi i sjemena.

Voda u Potoku žuborila je jedva čujno. Glasniji je bio njegov hod, šum trave kroz koju se probijao. Uživao je u hladnom, vlažnom dodiru raslinja, svakim korakom bio je sve trezveniji i bistriji. Tama je objedinjavala cijeli krajolik u jednu sliku, u jedan doživljaj privrženosti koji ga je nosio prema morskoj obali, prema močvarnim lagunama gdje se oduvijek najbolje osjećao, loveći jegulje, ili, jednostavno, ne radeći ništa, sjedeći uz more, bez ikakvih misli, s pogledom uprtim u prazni horizont.

4.

Bio je već nadomak Umaga, more je mirisalo, prve kuće isticale su se sve jasnijim obrisima, kad je začuo povike:

– Stani, stani, tko si ti? Stani!

Bacio se u travu bez razmišljanja, njuškao je i osvrtao se na sve strane kao preplašena životinja.

– Ma vidio sam ga, tamo je, negdje se skrio, već bismo ga vidjeli da je pokušao pobjeći!

Približavali su mu se sa svjetlosnim snopovima, šljapkajući po blatnjava-voj zemlji.

– Imamo ga, sigurno ga imamo, majku mu staru.

Kad su mu se već zaista približili na korak, Stefano nije znao što drugo učiniti nego baciti se na njih. Urlao je kao zvijer, udarao i grizao. Uopće nije razmišljao o tome tko ga je napao. Te ruke koje su ga tukle i pritiskale o tlo, bile su za njega iste one muške ruke koje su ga od kako zna za sebe pribijale uz zid i davale mu na znanje kako je njegov život samo posljedica milosrđa nepoznatih moćnika.

I da je upravo pitanje trenutka kada će mu isti taj život i oduzeti.

Bila su sad tu četvorica kraj njega i udarala ga bijesno čizmama, šakama.

– Mislio si se provući pored nas, a? Tek tako, a? O, dolijala lija!

Stefano se prepustio, umrtvio kao da ga je neki od onih metaka pogodilo.

– Dobro, imamo ga, smirite se, moramo znati s kim imamo posla prije nego što ga dokrajčimo. – rekao je jedan od njih.

Okrenuli su ga na leđa i uperili svjetlost baterijskih lampi u njegovo lice.

– A, u k....! Stefano!?

Stefano je tak sada prepoznao Marijanov glas.

– Dajte, maknite se svi, to je Stefano, Stefano iz Petrovije, borac, partizan, Stefano.

Marijan ga je podigao i opipavao kao da provjerava jesu li mu sve koščice na broju.

– E, moj Marijane – progovori napokon Stefano – nije vam baš neka zabava juriti, pucati na starog druga.

– Stefano – reče Marijan ljutito – ti dobro znaš da ovo nije vrijeme za lutanje po njivama. Što mi znamo? Pomislili smo da si nekakav fašist, diverzant.

– Eh, prošla su ta vremena kad sam ja bio diverzant. – reče Stefano pomirljivo. – Sad svi polako postajemo optanti, kako žene zapovijedaju.

– Što to pričaš, Stefano!?! To ne može biti istina!

– I nije Marijane, naravno da nije. Samo me sad pusti da idem svojim putem.

Stefano se otrgnuo od svih njih i odlučnim korakom krenuo prema obali. Dakako, nije dugo mogao glumiti odlučnog momka, ubrzo je pao, drugovi su potrčali da mu pomognu, no on ih je zasuo bujicom psovki i podigao se sam.

Idući prema gradu pao je još nekoliko puta. Drugovi su nepomično, šutke, promatrali njegovo batrganje, dodajući užarenu cigaretu jedan drugom.

5.

Kada je izbio na cestu kod Umaga, Stefano je krenuo prema Savudriji, izbjegavajući grad. No kad se našao na Punti, skrenuo je prema obali i napokon došao do mora.

Osjetio je olakšanje, ali nije se zaustavio, nastavio je hodati sve do uskog mostića koji ga je vodio do njegove lagune.

Bio je to u stvari zapušteni ribnjak, koji se nakon nekoliko godina pretvorio u smrdljivu močvaru.

Koliko puta je čuo i ove i one kako govore da je ondje prljavo, ogavno, *schifo e sporco*, ali upravo se tu on oduvijek osjećao kao da je došao na svoje: opijen mirisom ustajale vode u kojoj su se hranile ribe, gmazovi i puževi i leljala gusta trava, osjećao se kao da se vratio u majčinu utrobu i kao da se ništa u njegovom životu, ali zaista ništa bitno nije dogodilo.

Njegova Anna voljela je meso jegulja i time je lako opravdavao svoje dolaskе na ovo mjesto.

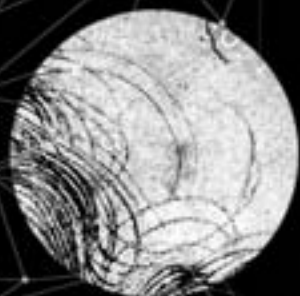
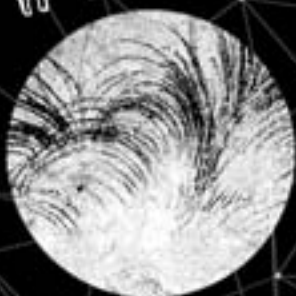
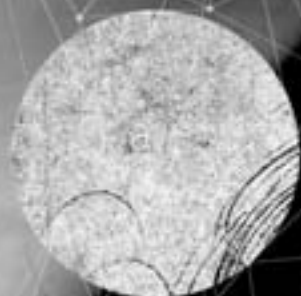
Ali sada mu više nije trebalo nikakvo opravdanje. Skinuo je svoju košulju i hlače natopljene znojem, krvlju i blatom, skinuo je sve sa sebe i potpuno gol ušao u vodu.

Oko njega sve je uzavrelo, kao da mu je tijelo užareni ugljen. Glasno se nasmijao: škakljala su ga ta bića, sa svih strana, svjetlucaва od sluzi.

Jegulje, razdragane i slatke, njegove jegulje. *Le anguille*.

Zaronio je među njih.

H O V A

P
i
i
e
e

Ivan Vidak (Sombor, 1981.), književnik, urednik. Od 1999. godine živi i radi u Zagrebu, gdje je diplomirao dramaturgiju na Akademiji dramske umjetnosti.

Njegova prva zbirka priča *Ugljik na suncu* (1. izd. Zagreb, 2015.; 2. izd. Beograd, 2017.) bila je 2016. u finalu nagrade „Edo Budiša“. I roman *Radio Siga* ima dva izdanja (1. izd. Zagreb, 2020.; 2. izd. Beograd, 2021.), a nagrađen je trijezalnom nagradom „Iso Velikanović“ Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata za najbolje prozno djelo u razdoblju 2018. – 2020.

Ivan Vidak

NIŠTA LIJEPO

Još kao osamnaestogodišnjak Joška Komparoš je ozlijedio nogu radeći na sječi drveta za šumsku upravu. Jedno deblo ga je preklopilo preko koljena i razmjestilo mu kosti tako da ih više nikad nije bilo moguće sastaviti kako treba te je Joška ostao hrom do kraja života. Tad mu je šumska uprava izašla u susret i zaposlila ga kao voditelja kompe preko kanala Dunav-Tisa-Dunav. Na suprotnoj strani kanala, u odnosu na selo, stajala je mala trošna kuća koja je služila kao dom svakom „komparošu“ do tada pa ju je tako naslijedio i Joška, zajedno s titulom koja se kroz tu funkciju pretvara u „nadnadimak“; u prezime. Tako je Joška postao Komparoš jednog razdoblja i čudnim spletom naoko nesretnih okolnosti pronašao svoje mjesto u svijetu.

Sljedećih nekoliko godina već je sasvim ušao u ugodnu rutinu. U svako doba godine kompa je prelazila kadgod je za to bilo potrebe. Noću uglavnom nije bilo prelazaka osim ako se nije radilo o nečemu hitnom; iako je Joška izlazio u susret svima i zbog toga bio vrlo cijenjen.

Nerijetko se događalo da se skupina radnika zadrži kod Joške i po cijeli dan: nekoliko čašica previše i odmah se pod kotličem pali vatra, odlazi po još pića i provjeravaju mreže koje je Joška uvijek držao u vodi. Pored ugodnog šumskog ambijenta veliku ulogu u tome igrala je i Joškina narav koja se nakon dvadeset godina provedenih u šumi transformirala, zamijenivši restriktivne civilizacijske manire glasnom bujicom slobodne forme čovjeka. Pored toga što je glasno i često psovao, nije mu bilo strano ni pljuvanje, spontani prdež i podrigivanje, ali i iskrenost i izravnost, dobrodušnost i potpuna moralna neiskvarenost. Pomalo poput nekog jurodivog Kozaka, Joška je imao naklonost seljana kao stabilan i neprijeteći element na rubu zajednice.

Osim ljudi koji su prelazili kanal poslom, postojala je i ona skupina koja je u ulozi izletnika odlazila u šumu ili vikend naselje na obali Dunava, udaljeno nekoliko kilometara od kompe. Tako se dogodilo da je jedne nedjelje, dvadesetak godina od početka svoje komparoške karijere, upoznao mladu učiteljicu Mariju koja je sa svojih dvadeset i pet godina bila friško zaposlena u seoskoj osnovnoj školi, u kojoj se i sama nekoć školovala. Kako je bila

nedjelja, promet je bio vrlo slab i odvijao se uglavnom ujutro. Ali Marija je sama došla na obalu negdje nakon ručka te je tamo odložila bicikl, sjela na obalu i zagledavala se čas u vodu, čas u šumu. Joška ju je ubrzo primijetio te joj je, kako to nije učinila ona, doviknuo na drugu stranu:

- Triba prived priko?
- Pa moglo bi, ako nije problem.
- Evo, sad ću ja...

Zainteresiran za žene, ali u socijalnoj konstelaciji iz koje nijednoj u selu nije bio primamljiv, Joška je svoje pozne tridesete dočekaao kao djevac. Zato ga je prizor mlade usamljene žene u rano, sunčano nedjeljno popodne uznemirio do te mjere da nije znao treba li otići po nju ili pobjeći glavom bez obzira.

Ukrcao ju je na kompu i vukao na drugu stranu ne mogavši odlijepiti oči s nje. Marija nije bila djevojka čiju bi ljepotu ljudi izdvojili kao njezinu najprepoznatljiviju osobinu, ali u njoj je bilo nečega što je Joški, iz nekih nedokučivih razloga njegove nutrine, uzburkivalo krv i širilo nosnice. Nakon što je prvo sa samopouzdanom lakoćom prošetala po kompi i proučila je, opazila je Joškin pogled na sebi i vrlo brzo, kao i svaka bistra mlada žena, shvatila da joj je Joška na raspolaganju.

– I? Kako je radit na kompe? – iznenadila je pitanjem, smireno ga gledajući ravno u oči.

– Pa evo... Iđe. – zbunjeno je odgovarao Joška, skrivajući pogled negdje po pukotinama drvene platforme na kojoj su stajali.

– Dugo već to radiš? – dodala je svom neumornom pogledu i širok, ljubazan osmijeh.

– Pa evo... Ima već dvajst godina. – davio se Joška pod njenim pogledom.

Stigavši na drugu obalu, Marija se isto tako nonšalantno iskrcala i naslonila bicikl na Joškinu kućicu. Joška je privezivao kompu i, kad se konačno usudio okrenuti, shvatio da ga Marija čeka na klupici pored njegove kuće ne skidajući pogleda s njega. Prilazio joj je razmišljajući kakvog posla da se prihvati, sve kako se ne bi morao suočiti s njom.

- Tu živiš? – pokazala je na kućicu.
- Pa da... Uglavnom sam tu.
- I uvijek počinješ rečenicu s „pa“?

Joška ju je zbunjeno gledao, ne znajući što bi rekao, dok mu je tijelo jedva vidljivo titralo.

– De mi pokaži kako je unutra. – rekla je Marija i zakoračila prema vratima.

- Neka ulazit! Prljavo je! – kliknuo je stisnuta grla.

Zatekao ju je kako pod skromnim svjetlom malog prozora razgledava erotske postere koji su se poput tapeta prostrli po sva četiri zida, prekrivajući trošni kreč.

– Lipo, bogami... Lipo si to uredio. – rekla je zadovoljno se smijuljeći dok je Joška na vratima tonuo od srama.

- Reko sam da ne ulaziš... – pokušavao se pravdati.

– Zašto? Misliš da ja ne voljim golotinju? Pa valak sam i ja od krvi i mesa.

Osušila su mu se usta, uhvatila ga je vrtoglavica, klecnula su mu koljena pa se naslonio na okvir vrata i promatrao Mariju kako vrlo zainteresirano razgledava postere, jedan po jedan.

– Jedino što vidim da ti voljiš ove malo krupnije ženske. Izgleda da ja onda kod tebe ne bi' prošla.

Izgovorila je to i zauzela pozu pred njim, stavivši jednu ruku na bok, koja kao da joj je malo pogurnula bokove u stranu, a drugu iza glave. Joška se nije usuđivao progovoriti jer se bojavao da će ga pustinja u ustima izdati: jedino što je onako raspamećen pomišljao jest da želi progutati slinu. Gledao je u nju i sada se već naočigled tresao i povremeno trzao. Marija je, blaga i mazna, pronalazila silan užitek u trenutku.

– Pa... ne znam... – jedva je procijedio Joška, zgrozivši se svojeg uzdrhtalog glasa.

– Ne znaš?! – uzvratila je, gledajući kako Joška pokušava progutati nešto dok mu jabučica pleše gore-dolje.

– A i moje sise... – nastavila je, stavivši dlanove na grudi. – Vidim da ti voljiš sise. Moje baš i nisu velike. A? Šta kažeš?

Još je nekoliko sekundi nježno mazila grudi i gledala ga u oči smijuljeći se. Tada se u Joški nešto slomilo, smračilo, probilo! Zgrabio ju je oko struka i okrenuo, zadignuvši joj suknju. Ona je zatvorila oči i samo jednom kroz osmijeh uzdahnula, kao da želi reći: „Tako...“. Joška se stoječki zabio u nju straga, snažno je zgrabivši za grudi. Stenjao je iskrivljena pogleda i lica dok mu je slina tekla iz kuta usana kao da proživljava epileptički napad.

– Izvadi ga na vrime! Svrši na pod! – podviknula je Marija kad je osjetila da mu dolazi.

Kako Joška nije reagirao, sama se odmakla baš u pravom trenutku, ostavivši Jošku da se previja, slini i prosipa sjeme po podu poput neke izmučene životinje u agoniji. Podigla je gaćice, uz smiješak popravila suknju i kosu i izašla.

* * *

Ostatak popodneva proveli su vani, sjedeći za natkrovljenim drvenim stolom i klupama pored vode. Razgovarali su o koječemu, ali jedan je dio razgovora iz nekog razloga u Joški ostavio najdublji trag.

Marija je govorila o svojoj silnoj želji da ode iz sela, da vidi svijet i gradove. Jer, zaključila je na kraju:

– Šta se, uopšte, lipo može reć na ovom našem jeziku? Tu gadno zvuči i kad nekom kažeš da ga „voljiš“. Šta je to? To „lj“ tu zvuči tako nakaradno. Jesi razmišljao nekad o tom?

– Bome nisam... – rekao je Joška pomalo zbunjeno jer nije baš najjasnije shvaćao što Marija želi reći.

– Može se jako dobro covat – nastavila je – može se vriđat, može se sprdat i zaj....., al ništa lipo o profinjeno se ne može reć.

– Čekaj malo. – Joška se nekako i sâm osjetio prozvan. – Ja nisam završio nikake velike škole, al ne vidim zašto bi tribalo gadit naš divan. Divan ko divan, bogati! Ljudi se moru nekako razumit. Šta se tu ima puno za filozofirat?

– Da si završio „velike škole“, onda bi možda i zno o čemu ti divanim.

– Sad ćemo se vriđat? – uozbiljio se Joška.

– Nećemo se vriđat. Al ti kažem da se lipe stvari kod nas ne izgovaru. Možda se mislu, al u našem divanu nema riči s kojima bi se one mogle reć. Evo, slušaj ovu pismu pa š čut i sam.

Zauzela je dostojanstvenu pozu i počela recitirati:

Srce moje samohrano,
 ko te dozva u moj dom?
 Neumorna pletisanko,
 što pletivo pleteš tanko
 među javom i med snom.
 Srce moje, srce ludo,
 šta ti misliš s pletivom?
 K'o pletilja ona stara,
 dan što plete, noć opara,
 među javom i med snom.
 Srce moje, srce kivno,
 ubio te živi grom!
 Što se ne daš meni živu
 razabrati u pletivu
 među javom i med snom!

– Eto, čuješ sad? I kako bi to reko na naškom?

– Pa lipo. Isto tako sam malo drukčije.

– Zvučalo bi nakaradno. Još kad dodaš sve te naše naglaske. Grozno...

– Ne razumim ti se ja puno u to, al opet ti kažem da čovek ne bi smio vriđat svoj maternji jezik. Pa ne znam kaki da je on. Šta sam ja? Neki Indijanac zato što ne znam recitovat pesmice iz čitanke? Idi ti malo u lipi k..., znaš!

Odavno bi Joška izgubio živce i planuo na nju, ali radilo se o za njega vrlo posebnom danu i, prije svega, vrlo posebnoj osobi. Sada se lomio između žala za izgovorenim i povrijeđene lokalpatriotske taštine.

– E, moj dobri Joška. – Marija se zamislila i osvrnula oko sebe. – Lipo tebe tu, a?

– Ne zabavljam... – odgovorio je još uvijek malo nadureno.

Tada su se zaustavila dva automobila puna izletnika koji su se vraćali u selo. Potrubili su Joški i počeli izlaziti iz automobila, razbijajući svojim žamorom debeli mir predvečerja. Marija je naglo ustala prepoznavši među izletnicima i nekoliko svojih učenika. Kroz ljubazan smijeh dodala je da Joška i ona baš čekaju da se još netko pojavi kako se kompa ne bi pokretala samo zbog nje.

Joška ih je sve ukrcao i prebacio ne usudivši se niti pogledati Mariju, sve u nadi da će mu se ona obratiti na rastanku. Međutim, Marija se kao i svi ostali putnici revijalno zahvalila i nestala lagano na cesti koja je zavijala prema ciganskom naselju. Joška se nikada nije usudio nekoga pitati za nju, a kamoli je potražiti. Grčevito se nadao da će je ponovno vidjeti sutra, sljedeći tjedan, kad bude neki praznik, kad bude lijep dan, kad dođe jesen, kad prođe zima... Tek je godinu dana kasnije saznao da je ona vrlo brzo po njihovom rastanku dala otkaz u školi i otputovala iz sela. Neke žene su načule da sad radi u osnovnoj školi u Svrlijgu gdje je udana za nekog željezničara.

Godinama nakon toga Joška je u posebnim prilikama, kad mu se skupilo neko društvo pa se popilo i zasjelo duboko u noć, recitirao svoje stihove koji su među odabranim seljanima postali opće mjesto oduševljenja i zabave.

– Jel, jesi čo što je naš Joška Komparoš napiso pismu? To moraš čut. Čitavo čudo!

A ti su trenuci izgledali tako da bi ljudi prikriili podsmijeh i potrudili se atmosferu učiniti dostojanstvenom; Joška bi ustao sav zajapuren plamenom rakije u sebi i otpočeo:

Niku noć sam izašo
Da vidim šta se to kokoše bunu,
Nisam mogo znat
Da ću u tvojmu dvoru vidit Tunu.

Priskočio ogradu, pogazio diteljninu,
Bika, obični bika...
Gledo sam u zvizde:
bol odviše velika.

Unišo sam unutra, sio na krevet
Pa se mislim:
Bože dragi, di je našla Tunu
kad mu ni'ko u familije ne radi?

Cilu noć sam se privrto,
Nisam mogo spavat.
A baš u to doba
I kera počo zaurlavat.

Ja bi' željio da si moja,
Ja brez tebe nemam spokoja,
Ja bi' za tebe, valak, svašta učinio,
Jer ti, ti si... (pa ondak staviš ime koje već očeš)

Ope' niku noć u'vatila mi tuga,
Bome, bilo je zlo!
Al na svu sriću bila dobra cuga
Pa sam pribolio i to.

Život mi više ništa nije
Otkad si očla š njim,
Da sam bar one noći spavo
To furtom željim...

n o a
r j e c

Igor Grbić (Pula, 1970.), književnik, sveučilišni profesor. Gimnaziju je završio u rodnome gradu, a studij engleskog jezika i indologije u Zagrebu, gdje je i doktorirao iz teorije i povijesti književnosti. Akademsku godinu 1997./1998. proveo je kao prvi gostujući lektor hrvatskog jezika i književnosti na Sveučilištu u New Delhiju. Živi u Puli, gdje radi kao docent na Sveučilištu Jurja Dobrile.

Znanstvene radove na hrvatskom i engleskom objavljuje u zemlji i inozemstvu, baveći se naročito načelnim problemima književne teorije i kritike, teorijom prevođenja, klasičnom indijskom književnošću i književnom teorijom, ali i općenito tradicionalnim načinima ostvarivanja i razumijevanja umjetnosti.

Piše poeziju, prozu, esejistiku, prikaze i kritike. Svoje književne radove objavio je na Trećem programu Hrvatskoga radija te u raznim domaćim i inozemnim časopisima i antologijama. Prevođen je na talijanski, engleski, slovenski, njemački, mađarski i letonski. Piše i na engleskom i talijanskom jeziku te je uključen u *Whispering Muse*, međunarodnu antologiju mlađih pjesnika na engleskom. Više je puta nagrađen za književnu djelatnost i na hrvatskom i na talijanskom, među ostalim i Kiklopom za najbolje debitantsko djelo (2005.), međunarodnom nagradom Lapis Histriae za najbolju kraću prozu na štokavici (2006.) te književnom stipendijom u Grazu (2007.).

S engleskog, talijanskog, njemačkog, francuskog i hindskog preveo je više tisuća stranica književnih, filozofskih i znanstvenih tekstova, među kojima i dvadesetak knjiga. Nagrađen je i za prijevodnu djelatnost.

Do sada je objavio sljedeće književne naslove: *Istria glagoljušta*, Zagreb, 2005. (nagrada Kiklop), *Tajna Monkodonje* (Ulcinj, 2007.), *U doba vremena* (Zagreb, 2007.), *Kao da sam* (Pula, 2008.), *Izlazak u cvijet* (Zagreb, 2012.), *Knjiga priča* (Zagreb, 2015.), *Mrvice s gozbe* (Zagreb, 2018.), *Pjesme rađanja i umiranja* (Zagreb, 2019.).

Igor Grbić

RAVNANJE SUBOTIČKE RAVNI

Baltazar Sučić – po nekima, uključujući, naravno, i njega samog, plemeniti – samo što je i po osmi put provjerio ispravnost i zadnje stranice dokumentacije pred sutrašnje prevažno potpisivanje sporazuma o bilateralnoj suradnji između Grada Subotice i dviju američkih korporacija spremnih uložiti u unaprjeđenje lokalne tehnologije proizvodnje čokolade, umjetnog gnojiva i elektromotora, samo što je, već umorno, zatvorio fasciklu i ovio je konopčićem, ustao, zakopčao dugme pod kravatom i uputio se prema izlazu, kadli zvono crkve svetog Mihovila, a odmah potom i bazilike svete Terezije Avilske, obznani ponoć. Ništa čudno, naravno, ponoć ko ponoć, da istog časa gradonačelnik ne nesta, a zajedno s njim i tajnik pred čijim stolom samo što nije prošao, kao i kompletna Gradska kuća, trg pred njom, gradonačelnikovicica skupa s krevetom u kojem su dvije upaljene bradavice već odavno prestale iščekivati, pripadajuća im kuća s okućnicom i, uopće, čitava Subotica, na svem svom administrativnom području od Makove Sedmice do Verušića i od Peščare do Radanovca i Šandora, a koji neki zovu Aleksandrovo. Baš kao u filmu (ova je usporedba ovdje tim umjesnija jer Baltazar Sučić nije bio tek gradonačelnik subotički, nego i doživotni počasni predsjednik Međunarodnog filmskog festivala Palić). *Könnyen jött, könnyen ment*, suho sa svojih nebeskih visina prokomentiraše negdašnji utemeljitelji grada, a već odavno njegovi anđeli čuvari, što na mađarskom valjda znači kako došlo, tako ošlo.

I tako su se toga nedjeljnoga jutra na mjestu dojučerašnje vijećnice našla parkirana četiri crna Audija pred kojima su se iz usta ljudi u crnim odijelima i kostimima u gluhi nedogled valjali uzvici u rasponu od *krsna slavo, šta je ovo* i *good heavens*, preko već neprimjerenijih *sveta Petko* (u nedjelju!) i *I'll be damned*, pa sve do krajnje zazornih *jebesh mi sve* i *what the fuck*. Ali greške nije bilo, GPS Nedeljka, ali i, na kraju krajeva, par domaćih vozača, sve su njih precizno doveli najprije do Subotice, a onda i do njene vijećnice, kojih, međutim, na njihovim preciznim koordinatama – pa eto, nije bilo. Svi prestravljeno posjedaše u kola i krenuše putem suprotnim od onog kojim pejščara kao da je već grabila prema jednom iščekznom gradu.

„Prokleti DS-ovac“, propetljao je sebi u brk – poslovični, ne doslovni – mr. Predrag Ćurčić, predsjednik Pokrajinske vlade Vojvodine, trpajući šomloi galušku u usta s još neprogutanim lud labom. Komentar se odnosio na Baltazara Sučića, svakako, Ćurčićevog zakletog neprijatelja ne samo po političkoj, nego i po sasvim osobnoj liniji, sve otkad mu je na međuregionalnom natjecanju kolekcionara sličica albuma *Naši nogometaski fudbaleri* taj odnio pobjedu pred nosom i doslovnim i poslovičnim, prezentiravši čak po tri primjerka baš svake od sličica. Da je triput proklet! Nije u stanju grad zadržati ni u sadašnjosti, a kamoli povesti ga u budućnost. Ama sve je to neko deesovsko maslo i ko zna šta će mi sad sa Suboticom raditi za leđima, iz ko zna koje dimenzije! Za Predraga Ćurčića radilo se dakle o čistoj političkoj provokaciji, koja ga je u sveti nedjeljni dan otrgnula iz obiteljske idile – isključivo poslovične – i strmoglavila nazad u zgradu Vlade. „Dovedite mi Sofićku“, proštektao je u interfon tajnici, također dovučenoj na radno mjesto iz, u njenom slučaju, miljea nešto bližeg idealu obiteljske idile. Ali Dragana Sofić, prvi policajac Vojvodine, bila je nedostupna na mobitelu budući da je, što Ćurčić nije znao, ali zna pripovjedač ove priče, žena htjela vikend provesti u, kako je bar sama zamislila, doista idiličnoj atmosferi riječne lađe uzvodno prema Bačkoj Palanci, s ljubavnikom, kartonom fruškogorskih vina i frižiderom punjenim somovinom i kečizetinom (što je možda tek njihovo intimno ime za meso kečige). Budući da je trenutačni predsjednik Pokrajinske vlade Vojvodine i u situacijama daleko manje dramatičnima od ove bio bespomoćan bez svoje Dragane, razumljivo je da on njenom nedostupnošću nije nikako mogao biti zadovoljan i on je to svoje nemalo nezadovoljstvo otvoreno i iskazao nabacivši se na najbliži radijator ne baš jeftinim pritiskačem za papir od češkog kristala (od češkog je kristala bio dakle pritiskač, ne papir), darom vlasnika valjda najluksuznijeg praškog hotela, Orange Oriental Prague. Međutim, pripovjedač ove priče zna i da je Ćurčića još i puno više od Draganine nedostupnosti razgnjenvila zapravo nemogućnost da iskoristi dosjetku koja mu je – o, kako je ponosan bio na to! – na um pala spontano, gotovo čim je čuo što se dogodilo sto kilometara dalje na sjever. Predsjednik Pokrajinske vlade Vojvodine bio je naime smislilo da će, naravno, Draganu Sofić najprije brifirati, a onda joj se, prije nego što je definitivno pošalje na izvršenje zadatka pljuskom u guzu i pokličem *A sad u boj!*, smrtno ozbiljno nadviti u lice i izgovoriti: „Budite mudri kao prava Sof-ićka, ne meka kao nekakva Soft-ićka.“ Ništa čudno što je Predrag Ćurčić bio ponosan na tu svoju poliglotsku doskočicu. Ali, kako je rečeno odmah na početku, ipak je on bio mr. Kako se bez Dragane Sofić doista osjećao kao da je svezanih nogu, oblijepljenih ruku i zapušениh usta, predsjednik Pokrajinske vlade mogao je jedino izdati nalog dežurnim policijskim snagama da započnu istražne radnje, uputiti se s najbližim suradnicima na mjesto događaja radi makar simboličnog uviđaja, putem osmisлити s njima prvu verziju službenog očitovanja pokrajinskih vlasti u vezi s tim nemilim i neobjašnjivim događajem, i očito pričekati ponedjeljak, s obzirom na to da je Dragana Sofić bila nedostupna i na svojoj kućnoj adresi.

U ponedjeljak su, očekivano, uz tanjurić sa šomloi galuškom i lud labom Predraga Ćurčića dočekali na radnom stolu i najnoviji *Дневник* i *Magyar Szó*, ali i izvanredna izdanja tjednika *Hrvatska riječ*, slovačkog *Hlas Ľudu*, rumunjskog *Libertatea* i rusinskog *Руске слово*. Predsjedniku Pokrajinske vlade njegov je spomenuti poliglotizam otvarao doduše pristup samo prvorečenoj tiskovini i, donekle, trećoj, ali slike (neke od njih i montirane) te ključne riječi (*csoda*, mađarska riječ koju je Ćurčić prepoznao kao istovjetnu srpskoj *čudo*, *škandál*, *act terorist*) govore su dovoljno. Kako god, uz publikacije ležali su i srpski sažeci ključnih članaka i reakcija, bar onoliko koliko su u tako kratkom i loše tempiranom vremenu pokrajinski prevoditelji uspjeli prirediti. Enikő, tajnica srnećih očiju (kako joj je i samo ime govorilo, što je predsjednika Pokrajinske vlade uvijek iznova podsjećalo na onu gimnazijsku *nomen est omen*, ili možda obratno, očiju kojih se on nikad nije uspijevao nasititi) neprestano je ulazila i izlazila, donoseći nove i sve novije prijevode, ali i napise s portala i najrazličitijih internetskih stranica. Pored čisto političkih, samom Ćurčiću daleko najzanimljivijih spekulacija, razmjera skromno domaćih ili ambiciozno međunarodnih, nestanak grada Subotice objašnjavao se detaljnim hipotezama na nacionalnoj i vjerskoj osnovi, ali, neizbježno, i crnim, bijelim i ozonskim rupama, antimaterijom, entropijom, preseljenjem u drugi prostor, drugo vrijeme, petu, šestu, koju već dimenziju ili čak neki kompletno paralelni univerzum, izvanzemaljskom otmicom, čak i...

– Gospodine predsedniče, stigla je načelnica policijske uprave.

– Uvedite je, Enikő.

Zajedno s Draganom Sofić u ured uđe i Enikő, s novim svežnjem u ruci.

– To su...?

– Reakcije subotičkih gradova pobratima, gospodine predsedniče.

Kakve oči. Kakve oči!

– Gradova pobratima?

– Pa znate, ono, kad se neki grad pobratimi s nekim gradom, domaćim ili u inostranstvu.

Ćurčić pogleda Draganu Sofić, točnije njene oči, ali od podočnjaka ih je jedva uspijevao vidjeti.

– Ah, da.

Ovlaš prođe i kroz taj svežanj, sve na srpskom, hrvatskom, mađarskom, rumunjskom, mađarskom, njemačkom, španjolskom, slovenskom, čak i holandskom i finskom, i sve, osim u prva dva slučaja, naravno, već na ishodištu prevedeno na engleski, a na odredištu i na srpski. Ćurčić nije sad imao vremena za to.

– Dobro jutro, predsedniče.

– Dobro jutro, Dragana, sednite.

U ured je s Draganom i Enikő bila ušla i treća osoba. Ćurčić nije odmah u njoj prepoznao glavnog novosadskog kriminologa, a imena se uopće nije mogao sjetiti.

– Gospodine predsedniče. – nakloni se taj.

– Eee... (bio je to zapravo produženi poluglas, *ððð*, znate onaj kad ne znate što reći) sednite, sednite. – pokaže Ćurčić na drugu stolicu, a sam čak malo ustane. Tad se sjeti da je na svojedobnom natječaju za voditelja kriminološkog odjela dotičnik među dodatnim kvalifikacijama naveo i odgledanost kompletnog serijala *Dosjei X*, nekih epizoda čak i više puta, pa se Ćurčić brže-bolje iznova prikuje za svoju raskošno podstavljenu stolicu (svojedobno je on upravo zbog te kvalifikacije inzistirao da se Zoltána Horvátha – pripovjedač, evo, ispunjava Ćurčićevu lakunu još i prije no što mu se ispuni nada da će načelnica to učiniti dovoljno brzo da se predsjednik ne osramoti – ne zaposli, ali što ako mu prišiju nacionalnu netrpeljivost, pa još s takvim prezimenom, a i Dragana je inzistirala na svim ostalim kandidatovim kvalifikacijama, koje su doista bile impresivne).

– Mesto zločina izolovano?

– Naravno, gospodine predsjedniče, izolirbandom, a na prohodnijim mestima i ježevima odnosno stražom.

– Odlično, neću da se provuče ama ni lastavica.

– Zbog lastavica ne treba da se brinete, gospodine predsjedniče, već su odletele na jug.

Ćurčić prostrijeli Horvátha pogledom koji mnogotko krhkijeg kova ne bi preživio. Ali potonji samo dometnu:

– Osim toga, lastavice ne idu po zemlji, a u vazduhu bi ih bilo nemoguće zaustaviti.

Može li taj čovek biti antipatičniji? Na sreću, među Horváthovim kvalifikacijama nalazilo se i precizno iščitavanje sugovornikova lica pa on tu prekine svoj ekspoze, a i načelnica se blagovremeno umiješa, mada je bila fokusirana na zaustavljanje poriva za zijevanjem.

– Kolega Zoltán Horváth...

– Horváth Zoltán. – ispravi imenovani u obavezni mađarski redosljed, ali u susretu s predsjednikovim licem zbog tog odmah i zažali.

– Kolega Horváth Zoltán i ja prošli smo svaki moguću scenario, ali jedini koji dolazi u obzir jeste... kako da kažem... pa, eto, nemoguć.

– Natprirodan. – dovrši, ali i ispravi glavni kriminolog. – Paranormalan, ako više volite. Zapravo tek nama neobjašnjiv jer ne poznajemo dovoljno zakone prirode i normalnosti da bismo i ovo prepoznali kao prirodno i normalno.

– Gospodine predsjedniče – načelnica se uskomeša na svojoj stolici i dramatično nagne prema sugovorniku – ne može ni kamenčić u parku da tek tako nestane, a kamoli ceo njegov grad sa svih svojih sto i više hiljada duša.

Predsjedniku Pokrajinske vlade Vojvodine kao da su tek te riječi stvar predočile u pravoj perspektivi. Stvarno, kako celi jedan grad može naprosto nestati? Sad ga ima, a u sledećem času više ga nema. Zapravo, još i jeste normalno i jeste prirodno da gradovi nestaju u vremenu. Ta svi oni Babiloni, Kartage, Persepoliji i kako se sve zvahu – predsjednik se i sam nije prestajao čuditi koliko je njegova gimnazijska prošlost, unatoč svoj prošlosti i potpunoj nevezanosti za njegovo pravo zanimanje, i dalje živa i čujna – sve je njih

progutalo vreme. Ali da neki grad, da išta, proguta prostor... To može samo nekakav zemljotres. Bar naizgled (jer i tad se stvar samo iz jednog prostora preseli u drugi). Ali predsjedniku je bilo jasno, kao što je jasno bilo svima uključenima u slučaj, da Suboticu nije progutala zemlja, da nije zabilježeno ni najslabije tektonsko podrhtavanje, da je na samom terenu sve uredno i cijelo i da je jedini smisao angažiranosti Seizmološkog zavoda savjesno odraditi i tu opciju, da bi se i ona i službeno eliminirala. Subotica nestala! Peđa, čoveče, pa je l ti sebe čuješ – Subotica!! l to za tvog mandata!!!

– Kao ni Vi, ja ne verujem u takve stvari – prepozna načelnica trenutak u kojem predsjednik uze isplivavati na površinu svoje zamišljenosti – ali ovde je sve tako da naprosto još manje mogu da verujem u bilo šta drugo.

Predsjednik se morao složiti. Zasad još uvijek samo u sebi. Njegov mu svjetonazor uto doturi zadnju slamku spasa.

– A nemoguće je da je to nečiji trik? Pa beše i onaj mađioničar... Amerikanac... nestajali mu čitavi avioni. Kako se ono zvaše...?

– Dejvid Koperfild. – obznani Horváth Zoltán.

– Jeste, taj.

To je ime predsjedniku zazvoncalo i opet nekim gimnazijskim asocijacijama, ali njih već nije umio precizirati.

– Gospodine predsedniče, jedno je avion, drugo je celi grad. Nemoguće je to. A ne može ni trajati danima.

– Gospodine predsedniče, – Dragani se predsjednikovo lice sve više uobljučavalo u krevet, njen veliki, meki, topli krevet, te ona užurbano krene konkretizirati razgovor i privoditi ga svršetku – šta da kažemo svom portparolu pre današnje konferencije za štampu? Neka već kaže da smo u ovakvom slučaju rešeni da potražimo i pomoć spolja?

– Kakvu pomoć spolja? Susednih država? Interpolu?

– Ama ne. – (san je smrtni neprijatelj taktičnosti prema nadređenima) – Moramo se obratiti alternativcima. Ni sami ne znamo tačno kome. Možda radiestezistima. Onima šta rade sa kamenjem i kristalima. Astrolozima. Vegetarijancima. Svakako verskim zajednicama.

– Vi to ozbiljno?

– Pa da. Gospodine predsedniče, već se naveliko priča da je nakon svih ratova, poplava, zemljotresa, vakcina, ovo najjasniji znak kraja vremena. Da nam je sudnji dan na vratima i da se trebamo spremiti za drugi Hristov dolazak. Bolje da bujicu kanalizujemo u svoje korito nego da nastavi ovako stihijski harati mimo nas.

Bože, pa Dragana i ovaj njen imaju pravo. Zar smo dotle došli da je to glas razuma!

– A zračenja? Jesu l izmerili zračenja? Ima l kakve radijacije?

– Izmerili sve poznato i nepoznato. l sve normalno.

Samo što ni predsjedniku Pokrajinske vlade Vojvodine Predragu Ćurčiću, ni čelnoj osobi vojvođanske policije Dragani Sofić, ni glavnom kriminologu novosadske policije Horváthu Zoltánu, ni, ruku na srce, nikom upoznatom sa slučajem nestanka grada Subotice, više nije bilo jasno što uopće jest normalno.

Da je ovo priča kojoj je prije svega stalo do pričanja, a ne do priče, sada bi vjerojatno bio trenutak da se sve dosad ispričano – što je podosta izvedeno iz perspektive Predraga Ćurčića – pa čak možda i sve što slijedi ispriča iz perspektive Dragane Sofić, recimo, ili Horvátha Zoltána, ili tajnice predsjednika Ćurčića, srnooke Enikő, ili pak urednika neke od spomenutih tiskovina, možda tek nekog njenog novinara ili novinarove supruge, supruga, djeteta zakinutog prioritetošću tako senzacionalne vijesti, a možda i Baltazara Sučića, gradonačelnika subotičkog, ili njegove supruge (kad bismo mogli znati da ovih dvoje uopće i dalje ima i da su još k tome i svjesno pratili što se događa s njihovim gradom i njima u njemu). Ali ovo je priča kojoj je ipak prvenstveno stalo do same radnje, jer je triler, pa će biti uputnije žrtvovati estetske preokupacije čisto fabularnoj agendi, kako se to danas kaže.

Dakle, dani su prolazili, istraga se, kao, vodila na nekoliko linija, ali niko se nije nadao ni ikakvim novim indicijama, a kamoli konkretnim rezultatima. Od ideje da se u istragu uključe vjerske zajednice nije ponuđena nikakva pametnija, ali ni sama Smiljka Milošević, pokrajinska tajnica za kulturu, javno informiranje i odnose upravo s vjerskim zajednicama nije pojma imala kako bi to zapravo trebalo izvesti. Nije osobito pomoglo ni što je više takvih zajednica samoinicijativno ponudilo svoju suradnju, među njima i Bunjevačko-šokačka sangha, za koju se ispostavilo da su budisti, pa je tako i sama gospođica Milošević po prvi put saznala da na području njene ingerencije ima i takvih.

A onda se, sedmog dana od iščeknuća Subotice i svih Subotičana, nije desio nikakav pomak u istrazi, nego nešto neobičnije i od same činjenice što je Subotica nestala: opet je nastala. Sa svim Subotičanima. Zgranuti su bili i sami anđeli čuvari, koji promrsiše tek *Könnyen ment, könnyen jött*, što, budući da su prethodne riječi sad tek izvrnute, na mađarskom ima valjda značiti kako ošlo, tako došlo. Prvi su, naravno, saznali to stražari oko ograđene zone, koje je točno u ponoć iz drijemeža ili iz potpune budnosti trgnuo sjaj ispletan od palucanja kakve udaljene bandere, možda čak i kućnog prozora, te farova automobila koji su ulazili u Suboticu ili iz nje izlazili. Sjaj je bio nejak i sam po sebi ne bi bio dovoljan da svojom iznenadnom pojavom izazove reakciju kakvu je izazvao. Ali sparen s pravcem iz kojeg apsolutno nikako nije smio doći... Stražari su bili toliko prestravljeni da se ama baš nijedan od njih nije sjetio odmah obavijestiti nadređene, nego je baš svaki smjesta otrčao do vozila i zbrisao kršeći sva prometna pravila tako da su, od onih koji su do odredišta uopće stigli, nadređeni iz njihovog zapajurenog štektanja ili tek znojnog zamuckivanja novost rekonstruirali tek dobrih sat vremena nakon samog događaja, a neki i kasnije.

Pošto je utvrdio da su se bradavice njegove supruge odavno ohladile, a da ona sama već duboko sanja, o tko zna čemu, tko zna kome, Baltazar Sučić sjedio je sad zavaljen u fotelju, podignutih nogu i samo olabavljene kravate, s čašom dopol ispunjenom viskijem iz dvostruko pougljenjenih bačvi koji ga je istovremeno trebao opustiti od proteklog i pripremiti za sutrašnji, pardon već današnji dan i njegov prevažan sastanak s poslovnim

partnerima iz inozemstva. Vrat je sve više popuštao, brada se sve češće vukla po prsima, a onda se pod prozorom zavucara vozilo gradske čistoće i on se prenu. Otpi još malo, nakon čega glavu subotičkog gradonačelnika u tili čas zaposjednu sila teže.

Kadli eto ti mobitela! U jedan i pol! Na ekranu fotografija Predraga Ćurčića (sa svadbe kćeri generalnog direktora Elektrovojvodine, na kojoj je Ćurčić, pijan ko zemlja, plesao oko vlastitog nosa; Sučić je slavodobitno odabrao baš tu fotografiju, vjerujući da ilustrira početak kraja Ćurčićeve političke karijere, i naknadno ne vjerujući da ovaj uspijeva prebroditi i takvo nešto). Pa ako je i od SNS-ovca, previše je!

– Da?

– Sučiću, gde si?

– Pa kod kuće, gde bih trebao biti?

– A kod kuće, je li?

– Da.

– Je l to u Subotici?

Je l to Ćurčić opet letva?

– Da čovek ne poveruje da Subotičanin živi u Subotici, ali baš je tako.

– A zašto nisi na poslu?

– Jer je jedan i pol? Noćnih.

– Pa je l znaš ti šta se dešava?

– Pa je l znate Vi da je sastanak tek u devet?

– Koji sastanak?

– Pa s Amerima!

– Ama kakvi te crni Ameri spopali, da si za pola sata na poslu! Mi stižemo.

Kraj razgovora. Koji su to *mi*? I, još daleko važnije, zašto ti *mi* stižu u ovo doba? Razbuđeni gradonačelnik ponovno sav uroni u predstojeći sastanak, ali ovaj nije podrazumijevao prisutnost predsjednika Pokrajinske vlade.

Sučić promijeni odijelo blago zaliveno viskijem, ali ostavi kravatu, koja se u novo odijelo baš i nije uklapala. Sitan, ali važan znak otpora. Nije htio smetati svom službenom vozaču, koji je zbog njega već proveo večer u čekanju, pa sjedne u svoju Vectru i odveze se do Gradske kuće.

Sadržaj tamošnjeg noćnog razgovora nije ovdje potrebno posebno prepričavati. Postoji na kraju krajeva specijalizirana dokumentarna literatura koja će zadovoljiti svaku znatiželju takve vrste. Recimo samo da za vrijeme razgovora gradonačelnik nije imao osjećaj da je u potpunosti budan. Glavna atrakcija Ćurčiću i njegovoj sviti bila je što njega, Sučića, ima. Kao i cijelog grada kojim načelnikuje. Uznemirilo ga je kad je saznao da je grad opasan izolirbandom, nadziran, i da će tako iz sigurnosnih razloga do daljnjega i ostati. Drugu stranu uznemirilo je pak što u Sučićevom pamćenju ne zjapi nikakva praznina, što u njem nema ni ikakvih egzotičnih punina iz neke paralelne stvarnosti: jednostavno, sad su skoro tri sata ujutru, odavde je krenuo kući pre skoro tri sata, i sad je stvarno vreme da ga puste da makar malo odspava, makar tu na sofi, jer bliži se vrlo važan sastanak za koji on

želi biti kako-tako ispavan. Nije ovdje potrebno ni posebno opisivati Sučićevo iščuđavanje kad je saznao da u ta tri sata njemu nedostaje ništa manje nego šest dana. Njegovo stanje lako si može predočiti svaki čitatelj minimalne empatije. Sučićevu verziju vremena iz proteklih tjedan dana potvrdio je čuvar Gradske kuće, koji je izjavio da je upravo tako, gradonačelnika je na izlazu iz zgrade pozdravio pre niti tri sata, dok su verziju Čurčića i njegove svite potvrđivali zidni kalendar i mobiteli svih prisutnih, uključujući Sučićev, koji su složno pokazivali šest dana više no što ih je po gradonačelniku subotičkom trebalo biti.

Nadolazeći dani samo su potvrdili istinitost oba vremena. Nitko od Subotičana nije imao osjećaj da je neko vrijeme propustio, nitko nije ni prijavljivao da je to vrijeme proveo negdje drugdje, nekako drugojako. Odvažniji građani, pa i viđeniji, čak su otišli tako daleko da se javno upitaju nije li njihovo, subotičko, vreme normalno, dok je vreme ostalih, nesubotičko, neki paranormalni fenomen u kojem se pojavilo šest dana viška. Ta hipoteza nije međutim naročito podržana ni među samim Subotičanima. Nepristrani, neljudski mjerači vremena – poput zidnog kalendara u Sučićevom uredu te onog u mobitelu i njegovom – davali su za pravo nesubotičanima, ali je i samim pristalicama spomenute hipoteze postajalo sve očitije da se sve više toga u današnjem danu ne da objasniti iz dana koji je samo Subotičanima bio jučerašnji, a onda i iz dana njemu prethodećih (na primjer nedolazak Amerikanaca na sastanak), već da se radi o učincima dana o kojima samo Subotičani ne znaju ništa, ali znaju ostali, a u nekim slučajevima i čitav svijet.

Baltazar Sučić bio je od sveg tog spektakla na kraju toliko umoran da je spavati otišao već u sedam. Bradavice njegove supruge opet su bjesnjele, još žešće nego prethodne večeri (to jest, večeri prije sedam dana), ali je srce pod njima bilo puno razumijevanja za muževo bijedno stanje. Bolje da mi se pošteno odmori za nedelju.

Samo što, u Subotici, nedjelja i opet nije svanula.

Još jedna nedjelja jest, međutim, svanula, i to još jedna radna, za sve mjerodavne i odgovorne vođanske organe i pojedince. Ali merodavne za što?, sve se više šušalo. Odgovorne kako?, žagorilo se i među oporbom. Sad doista nije više bilo druge no kontaktirati čelnike vjerskih zajednica, ali i pojedinačne, autonomne predstavnike „paranormalnog obrta“, kako je to zgodno sročio Čurčić. Mišljenje svih njih, koje je on još jučer smatrao nemjerodavnim i neodgovornim, bilo je u vezi s dotičnim pitanjem jednostavno. Ajde da se bar oko nečeg složne, glasile su i opet Čurčićeve riječi. Ajde da pričekamo sledeći vikend. Navedeni citati predsjednika Pokrajinske vlade možda su u nekom čitatelju stvorili dojam da se on u cijeloj toj aferi već i primirio, da ju je pretvorio u priliku za doskočice, pa i otvorenu šalu. Ali pripovjedač ove priče mora takav dojam smjesta ispraviti. Citati možda zvuče obješenjački i možda bi kakva ozbiljnija stilistička i semantička analiza kakvog međunarodnog znanstvenog tima pokazala da oni doista sadrže elemente jokularnog diskursa svojstvenog relaksiranom i šeretskom psihološkom profilu. No ništa nije dalje od istine. Čurčić je već danima, mal-

tene otkad se sve to zakuhalo, svoje šomloi galuške i lud labove nadijevao Bensedinom, salatu uz ručak začinjavao Bromazepanom, večerao Midokalm koji bi mu žena ispohala „samo na kašiku zejtina“ (radi lakšeg sna), a između glavnih obroka svako malo ubacio bi u usta ovaj ili onaj sedativ na biljnoj bazi, ovisno već o džepu u koji bi posegnuo. Umarao se brže (i zapravo je stalno bio više-manje umoran), imao je probavne smetnje (koje on, međutim, nije pripisivao farmakodijeti), čas ga je probadala lijeva sljepoočnica, čas desna, čas zatiljak, povišeni krvni tlak osjećao je i u očima, a očni i u petama, nije se sjećao zadnje erekcije (što je, za razliku od Sučićeve žene, njegovu Izoldu toliko zabrinjavalo da nije za to ni znala), znojio se znatno više i spavao znatno manje (a i to malo sna bilo je raskidano snovima tako sumanutima da se nije trudio prepričati ih ni Izoldi, koju to ionako ne bi ni zanimalo). Humor je dakle služio Ćurčiću kao amortizer nevoljnih dana koji su ga snašli, a iz kojih se ona baraba od Sučića naprosto – isključila.

A onda je konačno radni tjedan završio. A onda i zadnji njegov dan. I doista, između pješčare na sjeveru i pjeskovito-praporne ravnice na jugu, točno na četrdeset šest stupnjeva, pet kutnih minuta i pedeset pet kutnih sekundi sjeverne zemljopisne širine te devetnaest stupnjeva, trideset devet kutnih minuta i četrdeset sedam kutnih sekundi istočne zemljopisne dužine – ukazala se Subotica. Sa svim Subotičanima. Ovog puta prizoru je svjedočio i sam predsjednik Pokrajinske vlade Vojvodine, Predrag Ćurčić, u unajmljenoj Astri iz koje nije ni izašao, da ne bi ni drugima, a kroz druge ni samome sebi, pokazao do koje se mjere zapravo upecao na spekulacije sumnjivog podrijetla i naravi. Kraj njega je sjedila Dragana Sofić, prvi policajac Vojvodine, ali treba reći da je njihovo susjedništvo bilo strogo profesionalno, da su već same njihove zbrojene tjeskobe izbijale bilo kakvu primisao na stvari neprofesionalne i da je jedina eksplozija koju je to dvoje te noći doživjelo bila ona kad je pred njima, neposredno pred sasvim nevin stisak šake o šaku, iz zamagljene tmine prasnula Subotica.

Predstavnici vjerskih zajednica i „paranormalnog obrta“ nisu, međutim, prvog dana vikenda bili voljni ikako se očitovati, već su, i opet složno, obznanili da pričekati treba i drugi dan. Dotle, nestajanje i nastajanje Subotice proizvelo je efekt lavine koja je narastala uvijek novim komplikacijama, na uvijek novim frontama. Primjerice, sad je već izgledalo neosporno da Subotici i Subotičanima, u vremenu u kojem njih, bar u dimenziji zemaljskoj, nema, vrijeme ne prolazi. Ne samo gradonačelnik, nego svi su se Subotičani kao jučerašnjega dana sjećali dana otprije njih sedam. Da to nije nešto subjektivno, nešto psihičko, nego objektivno, sasvim fizičko, dokazivalo se kosama i bradama koje u međuvremenu nisu narasle, mlijekom ostavljenim izvan frižidera koje se nije pokvarilo, golubljim govovima po spomenicima koja se nisu osušila. U danima u kojima ih u ovom svijetu nije bilo, Subotičani očigledno onda nisu ni starili, a budući da se nestanak Subotice već stao ponavljati, pothranjujući slutnje da će to biti periodička pojava, potražnja iz ostatka Srbije za kakvim-takvim nekretninama u tom gradu eksplodirala je u roku od samo nekoliko sati, čim se pročulo o njegovom ponovnom ukazanju, a samim time eksplodirale su i cijene nekretnina, koje su agencije

mijenjale čim bi ih netom izmijenjene objavile. Malo je tko bio svjestan da će petsto šezdeset godina po tuđem, nesubotičkom vremenu, i dalje iznositi osamdeset godina životnoga vijeka po tvom, subotičkom vremenu. Malo je tko razumio da to nećeš živjeti duže, nego ćeš samo izgubiti sve drage izvan svoga grada, da ćeš izgubiti i korak s vanjskim vremenom pa će te ono samo tim više opterećivati dok u ostalih šest dana, u kojima i tebe u njemu bude bilo, očajnički budeš nastojao propušteno nadoknaditi i ugraditi u svoj novi dan. Nakon kojeg te čeka novo nadoknađivanje, nova naknadna ugradnja. Život kao kontinuirano ažuriranje. Neprestano apdejtanje. Malo je tko to razumio.

U još jedno radno nedjeljno jutro Predrag Ćurčić nazvao je Draganu Sofić još i prije no što se umio. Zapravo i prije nego što je i drugom nogom ustao iz kreveta (a ustao je, jasno, na lijevu). Da, Subotica se opet ukazala. Odmah zatim, sve i dalje sjedeći na krevetu, telefonirao je resornoj tajnici.

– I, šta sad, Miloševićka? Nedelja je. Kad se ovi hohštapleri i jebivetri gelipterski misle očitovat?

– Dobro jutro, gospodine predsjedniče, verske zajednice najavile su zajedničku, koordinisanu presicu tačno u podne.

– Tačno u podne. Dobro. Gde je presica?

– U mom uredu. Zaključili smo da je to najneutralnija teritorija.

– Vidimo se.

Nije ovo roman pa da sad uslijedi kompletan transkript konferencije za tisak, ili da je čak prenosimo uživo, kao da smo tv-kamera. Dovoljno će biti iznijeti sažetak (i istaknuti, ipak, da je konferenciji, kao vrlo zainteresirana stranka, prisustvovao i Baltazar Sučić – prethodnoga dana dovučen iz Subotice u Novi Sad, da bi ga bilo i u nedjelju – te da će detalje konferencije zainteresirani i opet lako pronaći u relevantnim izvorima). Nakon što je potvrđeno ponovno pojavljivanje Subotice, sa svim Subotičanima, na golemo zaprepaštenje većine obznanjeno je da su, isto tako, u susjednoj Hrvatskoj noćas ponovo nestale obe Svete Nedelje (govornik je, očekivano, ime naglasio štokavski, na prvom slogu, ne kajkavski i čakavski, na drugom): i kod Zagreba i u Istri. Kako ponovo!?, proderao se tad Ćurčić osobno, što je sve kamere okrenulo prema njemu. Pa ponovo, mirno potvrdi drugi predstavnik vjerskih zajednica (oni su se smjenjivali, svaki predstavnik odnosno predstavnicu po jednu rečenicu, manje-više iste dužine (osim ovakvih, improviziranih), da nijedna zajednica ne bi bila povlaštena odnosno zanemarena). Prvi put nestale su u nedelju nakon prvog nestanka naše Subotice, i odonda se ponavlja. Kako mi to nismo znali!? nastavi Ćurčić buljeći čas u govornicu čas u Draganu Sofić tako da su i kamere skakale s jedne na drugu pa opet na Ćurčića, kao u kakvom jeftinom, a ne ovakvom trileru. Možda jer smo mi ekumenskiji i katoličkiji od vas, odgovori predstavnik, dok je Dragana Sofić samo buljila u pod (ovaj predstavnik vjerskih zajednica dolazio je, očekivano, iz katoličke zajednice, ali poslije je svoj izbor riječi pravdao pozivajući se na izvorno, ne tehničko značenje riječi *katolički*, a to je „sveopći“). Pisalo se naveliko o tom i u klasičnim i u elektronskim medijima. Sooofičkaaaa! derao se Predrag Ćurčić, ali samo u sebi. (Sad kad znamo da se isti fenomen

dogodio i u Hrvatskoj, zgodno bi bilo cijelu ovu priču ispričati i iz hrvatske perspektive, možda paralelnim kadriranjem. Ali, kako je već rečeno, estetski obziri nisu prioritet trenutne pripovijesti, već je to isključivo radnja, fabula, zaplet.)

Jednodušni stav vjerskih zajednica Vojvodine, ali i nezavisnih religioznih autora, bio je da se očito stvari iznova usklađuju sa svojim imenima, imena sa svojim stvarima. Ako se zove po suboti, Subotica i može postojati samo subotom. Ako se zovu po nedelji, Svete Nedelje mogu postojati samo nedeljom. Usklađivanje imena i stvari, pak – ocijenjeno je također jednodušno – jeste jedan od najnedvojbenijih simptoma svršetka vremena. Metafizičke entropije. Opšteg smaka. Sve se vraća ishodištu. Jednom. Nomen est omen, prisjeti se sad Baltazar Sučić. Ali se on, kao nesvršeni student filozofije kojeg su učili da se ta najplemenitija od svih disciplina bavi traženjem istine, ne njenim nalaženjem, smjesta upita i nije li istina upravo obratno. Da li onda van petka nestaju i crkve svete Petke? upita jedan od novinara. I crkve svete Nedelje van nedelje? dopuni novinarka nebitnog prezimena, ali znakovitog imena: Nedeljka. Dobra pitanja, ali ne, proverili smo i sve su takve crkve celo vreme na broju. Svi se slažemo da su izuzete zato što se, kao crkve, već nalaze u sakralnom vremenu pa pojave iz ovog profanog njih ne zahvataju. I šta nam je onda raditi? povika treći novinar, već jedva poslovno i skoro skroz osobno. Ništa. To jest, sve. Spremiti se za kraj sveta.

Nedjeljna tiskovna konferencija neobično je snažno odjeknula među svim članovima Pokrajinske vlade, uključujući one koji su, poput samog predsjednika, prema ljudima koji su iza nje stajali inače imali vrlo nepovjerljiv, pa i prezriv stav. Odjednom to više nisu bili ni paranormalni obrtnici, ni probisveti i ugursuzi, nego strahopoštovanja vrijedni pojedinci s pristupom tajnama koje prosječnom smrtniku ostaju zaključane. Na nekoj nejasnoj, nepojmljivoj, iracionalnoj razini njihovo tumačenje izgledalo je jasno, pojmljivo, racionalno. Valjda od tolike svoje jednostavnosti i zasnovanosti na nekom zakonu višem (ili dubljem, kako već gledate). Šta košta postupiti u skladu s njihovom pretpostavkom, sve i da greše u vezi sa predskazivanjem skorog kraja sveta?

Tako je predsjednik Ćurčić već za rano jutro sljedećega dana sazvao izvanrednu sjednicu Pokrajinske vlade, na kojoj je predložio jednostavno rješenje za „celosedmično očuvanje Grada Subotice“ (koje ga je stajalo ne samo neprospavane noći, nego i apstinencijske krize jer su od svih tih beskonačnih sati bdijenja sve njegove zalihе presahle): promenit ćemo gradu ime. Sad kad je očito da Subotica ime nije dobila po Suboti Vrliču, kako su neki govorili, rizničaru Jovana Nenada (poznatog i kao Crni), samoproglašenog cara vojvođanskog iz šesnaestog veka, nego po danu suboti, dovoljno je promeniti ime. Ako su verske zajednice u pravu, sa imenom će se automatski promeniti i stvar. Neće više biti razloga da Subotica nestaje jer je subota. Na kraju krajeva, promena imena ne bi trebala biti bogzna kakvo čudo, ne samo jer smo na ovim prostorima na to naviknuti, nego i zato što je sama Subotica u tom već otišla još daleko dalje. Ćurčić je sve proučio. Od

prvog imena, Zabatka, kako se spominje krajem četrnaestoga veka, zvala se ona i Szent-Maria i Maria-Theresiopolis i Maria Theresiastadt i Szabadka i Sopotnica i Sawatitz – dvesta imena đuture! Treba samo odabrati jedno, po mogućnosti što nesličnije suboti – tu si Ćurčić čak priušti osmijeh, za kojim se povedoše i ostali članovi vlade – ili izmisliti novo. Jedno više ili manje na onu hrpu... Prijedlog predsjednika vlade oduševio je sve njene članove, osim tajnika za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine, koji je ozbiljno upozorio na činjenicu da su takve odluke kao što je promena imena nekog naseljenog mjesta referendumsko pitanja i da se samim time ne mogu donositi bez učešća njegovih stanovnika. Ćurčić je odgovorio da stanovnici ne mogu glasati kad ih nema – što je ovaj put među članovima vlade izmamilo već pravi smijeh – ne može se čekati iduća subota, da subotičke vlasti referendum prvo raspišu, a onda još jedna da se i održi. Ako je uopšte izvedivo da se nešto tako kompleksno kao referendum provede samo dan nakon njegovog raspisivanja – jer iz subotičke perspektive to bi baš tako izgledalo – pa i uz pomoć spolja. Osim toga, referendum se održavaju nedeljom, a nedelje u Subotici nema (sad već salva smijeha, svih članova osim tajnika za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine). Ne znamo koliko imamo vremena i trebamo dejstvovati što brže da, eventualno, kraj sveta sprečimo ili makar odgodimo. Tajnik za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine dade za pravo predsjedniku vlade i obeća da će još istog dana pokrenuti radnje za instaliranje protokola za izvanredno izuzeće od obaveznosti ustavom, zakonima i zakonskim aktima.

Po hitnom postupku Subotica je tako postala Terazije. Ime dozlabora smešno, komentirat će poslije mnogi, jer ne samo da se tako zove centar glavnog grada države, nego, prije svega i ako netko još ne zna, sama riječ znači vaga. Šta se to u Subotici važe? No odluka je i tu bila jednodušna. Stručna komisija zaključila je da se time čuva pomen Marije Terezije, koja je brojnim varijacijama iz njenog imena izvedenog imena taj grad ipak najviše zadužila, a opet se deformisanjem imena ostvaruje odmak od tih i takvih, carskih, avstrijskih, tuđinskih vremena i, istovremeno, primak čuvstvu otadžbinskom. I mada se pripovjedač ove priče odrekao njene hrvatske perspektive, neki bi čitatelji mogli cijeniti vijest da je odluka vojvođanskih vlasti odjeknula uzvodno Savom, pa i dalje, te je tako Sveta Nedelja u Istri vratila nekadašnje ime Nedeščina, dok su se gradske vlasti one kraj Zagreba u pomanjkanju nekog drugog povijesno potvrđenog imena odlučile za Okić, po srednjovjekovnim gospodarima toga kraja, što nije prošlo bez znatnog negodovanja i unutar i izvan Gradskog vijeća.

Kad je toga petka stala odbijati ponoć, zadnjih par udaraca prihvati i ono par subotičkih crkava čiji su satni mehanizmi grabili u budućnost. Već sasvim očekivano. Toliko očekivano da Predrag Ćurčić nije više ni mario prisustvovati događaju. Više se bavio pitanjem doba subotnjega jutra u koje će nazvati Baltazara Sučića. Za druge bi to bilo sedam i pol, hajde i sedam. Za Baltazara Sučića šest. Pa značilo to da tad i sam on, Ćurčić, ima biti budan. Pokrajinska vlada bila je naime odlučila da će se preimenovanje Grada Subotice i najava njenog vraćanja u sedmicu u pravom smislu reći obznaniti

svečano, u samoj Subotici, i da će to, kako i doliči, učiniti sam gradonačelnik. Događaj je najavljen tek za podne, samo dijelom zbog psihološkog učinka toga sata, a uglavnom kako bi se vijest koliko-toliko pročula i samim gradom kojega se sve to na kraju krajeva najviše i ticalo.

I tako je točno u podne neugledna gradonačelnikova glava, kraj jedva nešto uglednije gradonačelnikovičine, izronila iz tame ureda u uokvir impozantnog secesijskog pročelja Gradske kuće, djela Marcella Komora i Dezsea Jakaba, čije su duše s golemim zanimanjem odozgo promatrale u kakvu je to novu ludoriju upregnuta njihova zgrada mezimica. Baltazara Sučića (plemenitog?) i njegovu suprugu dočekala je pod prozorom svjetina golema, ali i raspolučena: na jednoj strani cvijećem i šarenim maramama okićene građanke i građani koji su klicali i mahali natpisima *MA I TERAZIJE, AL U OVOM SVETU I SUBOTICA ILI TERAZIJE – ALI NAŠA*, na drugoj gnjevni prosvjednici u tamnim bojama koji su tulili i podizali transparente *NE DAMO SUBOTICU* i *HOĆU DA ŽIVIM SEDAMSTO GODINA*. Naravno, bila je tu i treća, sasvim tiha skupina, sastavljena od onih koji jednostavno nisu mogli vjerovati da se nešto tako praznovjerno doista događa. I, jasno, policajci. Gomila policajaca, sve onako kako i treba biti, u pancirkama, sa štitovima, pod vizirima i kacigama. Nepotrebno je reći da je sve to prenosila televizija.

I tako Subotica posta Terazijama i bude večer, pa ponoć – i grad zbilja osvane u nedjelji. I bude opet večer, pa jutro – i obje bivše Svete Nedelje u Hrvatskoj zbilja osvanu u ponedjeljku.

Predrag Ćurčić je likovao. Likovao je cijeli njegov tim. Kao i Baltazar Sučić, mada je za cijeli taj događaj bio tek probuđen, da na nj ne zakasni. Dalje na zapad likovao je i Josip Bolšić, gradonačelnik Grada Okića, kao i Feručo Načinović, dalje na jug, načelnik Općine Nedešćina. Likovali su i cijeli njihovi timovi. Vjerske zajednice nitko nije spominjao. Likovalo se jer je iz raspleta događaja zaključeno, i javnosti tako i predstavljeno, da je promjenama imena odgođen kraj svijeta (Predrazi Ćurčići, Baltazari Sučići, baš kao i Josipi Bolšići i Feručići Načinović) vjeruju, naime, da je kraj svijeta nešto loše).

Vjerske zajednice, bar neke, znale su pak da se bolest ne liječi ni liječenjem simptoma, a kamoli njihovim maskiranjem. Ali, i prije no što su se uspjele iznova oglasiti, simptomima mutiraše. Kad je terazijskim Korzom – to sad može zbunjivati, ali radi se dakle o Terazijama bačkim, ne beogradskim – prvi put zakoračio on u cipelama s pozlaćenim kopčama, podvezicama, jakni svoj od satena i brokata i pod zakovrčanom perikom s crnom mašnom, ona u špicastim cipelicama koje su se tek nazirale pod raskošnom krinolinom i u nasmrtno zategnutom korzetu zasjenjenom golemim cvjetnim šeširom, ljudi su valjda uglavnom pretpostavili da je dvoje glumaca nakon predstave poželjelo prošetati i razveseliti sugrađane prije nego se vrate u Narodno pozorište na presvlačenje. Ali kad je za tim parom idućega jutra uslijedio drugi, u niti sat vremena i deseti, da bi do podneva tek malotko bio odjeven drugačije, kad se za prvim građaninom neobična izgleda Mlinar stao naočigled preobražavati u starinsku pekaru kojoj se nad ulazom na

poluzahrđalim željeznim lančićima klatio krasopisni cimer, kad se za prvom takvom građankom kafić čija je konobarica razderanih traperica tipkala po mobitelu uzeo prevraćati u kafanu čija je pipničarka u pregači pogledavala s vrata lijevo i desno, jer tek je jutro, mušterija još ni nema – postalo je i nevjerskim zajednicama jasno da se grad Terazije vraća u osamnaesto stoljeće, stoljeće hrvatsko-ugarske kraljice i rimsko-njemačke carice Marije Terezije. Baltazar Sučić, koji je u skraćenom obliku, pl., svoju plemenitost preko noći stao sad dopisivati kao sastavni dio svog imena, sjajno se dosjeti provjeriti kakva je situacija u Hrvatskoj, a još sjajnije da će golub pismoša letjeti duže nego što njemu samom treba da se kočijom odveze do prvog telefona i obavi potrebne pozive. I tako je za nešto više od sat vremena sišao u Tavankutu, koje možda i nije bilo najbliže mjesto u dvadeset i prvom stoljeću, ali u kojem jest živjela gradonačelnikova sestra te on mudro spoji ugodno i korisno. Da, nakon obnove jugoslavenskog imena Nedeščina u istarskoj bivšoj Svetoj Nedelji seljaci su se ponovno našli udruženi u zadruge, radnici u organizacije udruženog rada, odlučuju na radničkim savjetima i već su počele pripreme za proslavu Dana Republike. Da, nakon što je bivša Sveta Nedelja kraj Zagreba promijenila ime samo je jedne noći istrgnuta iz svoje pitome ravnice i sa svim svojim građanima prizemljena na brdo Okić kraj Samobora, koje je dopola razvalila, sa svim ostacima staroga grada. Bože, da li je to nomen stvarno omen! Ili je omen nomen? Ili razlike ni nema. Tako se, duboko u sebi, pitao gradonačelnik, pružajući ruku prema šalici Nescaféa koju mu je sestra položila kraj telefona i pazeći da pritom ne umoči svilenu mašetu. Odluči da će već za sutra sazvati sastanak gradskog poglavarstva. Sa samo jednom tačkom dnevnog reda: promena imena mesta.

Gradsko poglavarstvo i dalje zasjeda. Sve najviđenija aristokracija čija se plemenitost može pratiti bar do u sedam koljena unazad. Zasedaju i dalje i građanke i građani Gradskog vijeća Okić, sve u strahu hoće li se njihova svečana dvorana pritom survati niz padinu brda, kao i drugovi na čelu labinske općine (kojoj Nedeščina pripada). Svi s jednom jedinom, istom temom. Kao da više nitko ne vjeruje da se osip rješava prebojavanjem crvenila u boju kože. Pa ni Baltazar pl. Sučić, od sve te povijesti naglo ostarilo čovjek koji sluša tek polovicom uha dok noktom nervozno kopka umjetni madež na licu.

**KNJIŽEVNOSTI
U PRIJEVODU**

Nova riječ kao časopis za književnost i umjetnost Hrvata u Vojvodini nastavlja s praksom prikazivanja književnosti naroda s kojima na ovim prostorima stoljećima živimo. Na taj način djelatno svjedočimo našu otvorenost za interkulturalnu komunikaciju i razmjenu. Ona je posljedica našeg čvrstog uvjerenja da svaki susret s drugima i drugačijima u području kulture može samo obogaćivati prostore vlastitosti. A za tako što su potrebni i dodatni naponi u slučajevima kada su kulturni kodovi vezani uz jezik – mora se tada učiniti prijevod s jezika na jezik. Stoga naše opredjeljenje prikazivanja književnosti drugih naroda s kojima Hrvati u Vojvodini žive pridonosi i razvoju prevoditeljskih praksi, praksi koja je već nekoliko desetljeća u nas u krizi. U ovom dvobroju na stranicama Nove riječi prikazujemo isječak iz književnosti vojvođanskih Rumunja – objavljujemo izbor iz suvremene rumunjske poezije, u izboru pjesnika Ioana Babe. /Prijevodi su autorski i izbornika, a jezičnu redakciju tekstova na hrvatskom jeziku uradila je Katarina Čeliković. Pjesnici su poredani po godini rođenja./

SUVREMENO PJESNIŠTVO RUMUNJA IZ VOJVODINE

Ratcu Golesîn / Ratku Goesn (Ratomir Marković)

HAIKU ZA ANU ĐAN

Zaboravila sam ogledalo.
Dragi moj, budi sada
moje malo ogledalo!

VASKO POPA

Poznavao sam Rumunja Vasile / Vaska Popu
(s njim sam razgovarao samo na rumunjskom),
koji je bio najveći srpski pjesnik,
koji je bio najveći pjesnik na svijetu.
Takoreći, poznavao sam, na primjer,
i Argentinca ili Kineza Vaska Popu...

Kada je preminuo,
u znak zahvalnosti i poštovanja
želio sam mu posvetiti pjesmu.

U jednom trenutku sam se sjetio
da je svaku svoju zbirku poezije
odnosno cjelokupno njegovo pjesničko djelo
posvetio supruzi Haši
koju zapravo nisam ni poznavao.

PJESNIK RADOMIR ANDRIĆ

Tisuću devet stotina šezdeset i pete
Adam Psla me je upoznao
sa svojim kolegama, pjesnicima u nastajanju:
Perom, Ivanom, Mišom, Srbom, Radomirom...

Govoreći tada s Radomirom,
rekao sam mu da sam Rumunj,
to jest Vlah iz istočne Srbije
kao i Adam Psla.

I ja sam Vlah,
ali iz Starog Vlaha...
iz onog kraja pored Drine,
precizirao je Radomir,
samo što smo mi tamo
zaboravili vlaški jezik.

Nije slučajno pjesnik Radomir Andrić
u svom kasnijem djelu zacrtao –
i pjesničku osovinu Stari Vlah – Karpati.

Ratku Golešin (Ratku Golešn) pseudonim je Ratomira Markovića (Rakova Bara, 1943.). Završio je Filološki fakultet Sveučilišta u Beogradu s prvom generacijom studenata koji su rumunjski jezik studirali kod profesora Radu Flore. Pjesme su mu objavljene u časopisu za književnost, umjetnost i prekograničnu kulturu *Lumina* (Pančevo), *Pro Saeculum* (Fokšani/Bukurešt), a uvršten je u nekoliko zbornika i antologija. Objavio je sedam knjiga poezije.

Eugenia Bălteanu / Euđenija Balteanu

REŽIRANE LJEPOTE

Ako su donedavno
Propisi tkali zavjeru
Oko željeznih zavjesa
Raspravljajući satima
O uzaludnosti i ljepoti života
Religiji i filozofiji
O tananoj liniji
Između ljubavi i mržnje
Nestanku i na kraju ispunjenju
Ili na primjer o tehnici poezije
Velim – ako su donedavno
Ljepote ipak odoljele
Usprkos, svemu i svima
Kolebajući se između čuda i čuđenja

(prepjev s rumunjskog Joan Baba)

TIHI PRELUDIJ

Iznjedrila se sjena
Kao tihi uvod
Skoro nečujni
Onog koji je došao prvi

Čekao je da se dogodi čudo
Kada u istom času
Računajući na
Već razjašnjene stvari
Znajući točno
Da će se u istom trenu
Jabuke raspoloviti
Od toliko sreće

Rekao nam je u hodu
Ono što je imao reći
Gledajući u dlan
Dan u nedjelji
Kada smo rođeni

Imao je toliko argumenata
 Uvjeren da će sigurno sresti
Alkemista koji mijenja u zlato
Olovo naših
*Nesavršenih života **

* Omar Hajam (1048. – 1131.), perzijski pjesnik, matematičar, filozof i astrolog

KROZ SJENE, GODINE

Sakupljaj godine rasute po ulicama
 na bulevarima, u lavljaj čeljusti u pijesku i vodi.
 Napravi kratak podsjetnik, dobro koncipiran
 i nemoj zaboraviti značaj svega.
 Topli otisak ispod duše
 otkuaj srca, ključ ispod praga
 (znači, ključ ispod praga)
 muškatle ispod prozora nepostojeće kuće
 (možda ta kuća postoji u snovima)
 sjene čudesnih lipa u cvatu
 topli otisak ispod snijega.

Ne mogu da sakupljam godine
 razbacane po vlažnom kamenju
 da sakupljam svoju sjenu, čuješ me?
 Kasno je i noć već polako spuza ispod zemlje
 ne dodirnuvši naša ramena.
 Slutim tihi šapat hladnih kiša.

(s rumunjskog prevela autorica)

Eugenia Bălțeanu (Euđenija Balateanu) r. Čobanu (Begejci/Torak, 1948.), književnica, prevoditeljica i novinarka. Piše poglavito na rumunjskom jeziku, a do sada je objavila 18 knjiga; devet zbirki pjesama, jednu zbirku pjesama za djecu, jednu knjigu kratkih priča za djecu i pet romana. Radila je kao novinar urednik u Novinsko-izdavačkoj kući „Libertatea” u Pančevu kao glavna i odgovorna urednica časopisa za djecu *Bucuria copiilor* („Dječja radost”).

Pjesme su joj prevedene na srpski, slovački, mađarski, rusinski, makedonski, albanski, talijanski i engleski jezik, a objavljene su u brojnim antologijama u Srbiji i Rumunjskoj.

Dobitnica je nagrade „Knjiga godine” Novinsko-izdavačke kuće „Libertatea” za romane *Mona* (kojeg je prevela i na srpski jezik) i *Tango*. Euđenija Balteanu je i književna prevoditeljica. Prevela je značajne pjesnike iz Rumunjske s rumunjskog na srpski kao i pjesnike sa srpskog na rumunjski jezik.

Članica je Društva književnika Vojvodine, Udruženja književnika Srbije, Udruženja književnika Rumunjske i Udruženja novinara Srbije. Živi u Pančevu.

Značajniji naslovi: *Varijacije u plavom* (1976.), *Neizbježna rijeka* (1982.), *Koncert za moju ulicu* (1994.), *Vodopadi svjetlosti* (1997.), *Posljednja priča pred polijetanje* (1999.), *Mona* (2005.), *Ogledala od svile* (2006.), *Tango* (2008.), *Tri godišnja doba* (2008.), *Nada* (2011.), *Maske iz Venecije* (2013.), *Pisma iz Pasadene* (2014.), *Kraljevski put* (2016.).

Ioan Baba /Joan Baba/

PRIKOVANOST

Ljudine igraju šah
Jer je u modi igra pameti
I cijeli svijet prati Olimpijadu

Dođavola ova igra
Možeš biti skeptik i dogmat
Hodočasnik
Agresivan i uvredljiv
Moralist i vizionar
Odgonetač

Pretvaraš oči u osam
U šesnaest
I u šezdeset četiri

Svijet govori
O isturenim eksponiranim pješacima
O sumanutim luđacima
O lijevoj i desnoj kuli
A naročito o kralju i kraljici

Lako je igrati s pješacima
Kažu neki
Jer napreduju odvažno
Ali kad zalutaju
Nestaju sigurno i bolno

Luđaci oslobođeni okova
Badava su poludjeli
Do kraja će svakako biti
Žrtvovani

Topovi prolaze paralelno i lateralno
Ali ulaze u tajno žarište
Konji galopiraju vragolasto
Kao nekada za Božje praznike

Do kraja kraljice nadlijeću Ocean igre
Dok su stari kraljevi
S visina
Prognani u jednom kutu

Dovraga prikovani život
Bez pješaka i luđaka
Bez topova i konja
Koliko licemjerstva u vladavini

(prejev s rumunjskog Autor & Bogdanka Petrović)

PUT PREDAKA DO KRUPARE

Pjesniku Đorđu Kuburiću i dr. Luki Anđeliću

Do krupare
Preci nisu imali drugog izbora
Nego da u cik zore upregnu konje
I kao lovci s topotom kopita krenu
Avenijom od srebrnosivih oblaka
Do njihovih modro-zelenih ploča

Tamo su špartali motikama i plugovima
Zubače su padale kao šahovske figure
A znojem zalijevane stabljike
Porasle su do čela kao bakarno-zlatni
Ponosni spomenici

U jednom oku slika praznog plavog ambara
U drugom su krcati čardaci promijenili boju
Postali su trezor poluga od panonskog zlata
A u predahu poslije bezbrojnih koraka
Ushićeno su ispirali grla i dlanove dudovačom
Odjurili konjskom zapregom i pjevušili
Do seoske krupare i od krupne svote
Na tavanu podizali piramide od vreća

Dio zrnevlja su krupili za proju
Zadovoljstvo pretvorili u krupicu
Za gladna usta i za bolje dane
Da poslije zime Sjeme bratime sa zemljom
Za nove zelene aleje i zlatne spomenike
I tako u krugu života ponovno do krupare

Ioan Baba /Joan Baba/ (Seleuš, 1951.) pjesnik, novinar i publicist, leksikograf, povjesničar književnosti i prevoditelj. Blizu trideset pet godina bio je novinar Radio i Televizije Vojvodine, a u raznim periodima, glavni i odgovorni urednik oba programa na rumunjskom jeziku. Usporedo, od 1995. do 2000. godine bio je odgovorni urednik časopisa za književnost, umjetnost i prekograničnu kulturu *Lumina*. Objavio je 50 knjiga poezije, povijesti književnosti i leksikografije, monografija, antologija, dok su prijevodi objavljeni u 15 knjiga.

Pjesme je objavio u više od 130 časopisa, a prevedene su na srpski, mađarski, slovački, rusinski, engleski, francuski, španjolski, talijanski, poljski,

ruski, švedski, makedonski, bugarski, arapski i grčki jezik. Druga djela su antologije, biobibliografski priručnici, intervjui, leksikoni, monografsko-bibliološki prilozi, lirske panorame, zbornici. Sudionik je međunarodnih skupova i simpozija sa 185 objavljenih radova. O njegovom pjesničkom opusu, u enciklopedijama, rječnicima, bibliografskim i drugim knjigama, objavljeno je više od 180 kritičkih prikaza i eseja. Uvršten je u više od sto antologija. U časopisima je objavio više od 900 bibliografskih jedinica prijevoda iz rumunjske, srpske, hrvatske, makedonske, francuske i grčke književnosti s Cipra.

Dobitnik je 79 nagrada za književnost koje su mu dodijeljene u Rumunjskoj, Srbiji, Republici Moldaviji, Bugarskoj i Libanu.

Član je Saveza pisaca Rumunjske, Društva književnika Vojvodine i Društva novosadskih književnika. Živi u Novom Sadu.

Knjige poezije su mu objavljene u Srbiji, u Rumunjskoj i Republici Moldaviji (Kišinjev) na rumunjskom i drugim jezicima: *Predah u vremenu* (1984.), *Imaginarni preludij* (1988.), *U gnijezdu oka* (haiku, dvojezično na rumunjskom i srpskom jeziku (1989.), *Trouglasto ogledalo, haiku* (1990.), *Zajedljive pjesme* (1991.), *Bezazlene igrarije, priče u bijelim stihovima za djecu i odrasle* (1994.), *Zapis na zraku* (1997.), *Košulja nužnosti* (1998.), *Glava Pismo* (1999.), *Poemi D* (2002.), *Najljepše pjesme* (2002.), *U uhu vremena, paradoksiistički dvostihovi* (2003.), *Balkanska ikona* (2004.), *Dvouvica bliskosti, paradoksiistički dvostihovi* (2005.), *Stanje u paramparčad* (2008.), *Eavesdropping Time*, na rumunjskom i engleskom jeziku (2009., 2010., 2014.), *Senzacije s otiskom* (2011.), *Muzej Dioram* (2011.), *Obložene istine*, na rumunjskom i srpskom jeziku (2013.), *Amicus animae dimidium & Otvaranje, zajedno s Nedeljkom Terzićem*, na tridesetak jezika (2015.), *Amicus animae dimidium*, na rumunjskom i francuskom jeziku (2016.), *Amicus animae dimidium*, na rumunjskom, francuskom i engleskom jeziku (2016.), „7” (*sedam*) – na sedam jezika (2017.), *Сто една песма*, u izdanju Rumunjske akademije (2020.).

CIJEPANJE DRVA

Djeda pažljivo postavlja panj
 zatim jednim rezom sjekire
 rascijepa ga
 a komadi skaču do neba.
 Zatim je nanjušio miris šume,
 pa miris tamjana iz hladnog oružja,
 jake arome okrutne zime,
 a samouvjerenim pogledom
 izgadio je bore sa čela,
 i pratio let ptica do azurne boje,
 dok je čvornate ruke stisnuo
 uznemiren od rasijanih misli
 na željeznom sječivu.

PRTLJAGOM PO ALEJI POETESA

Premda je GPS u lijevoj ruci, krcat
 raznim preciznim trasama
 stalno me navodi na pogrešan put
 i sve rjeđe
 šetam po aleji poetesa.

S danom koji prolazi
 svaki je korak teži i teži
 kao ulaz u krivinu
 prostora i vremena,
 a sreća je kao na dohvat,
 i teče mojim tijelom
 nekim bizarnim valovima.

Nisam znala, pa čak ni osjetila
 kako je iza mene
 laganim korakom
 dolazila Wisława Szymborska, s njenim
 blagom od dvjesto pedeset pjesama u prtljagu.
 Stiskala ih je u zagrljaju
 kao majka odojčad,
 da ih ne izgubi po aleji poetesa

na kojoj sam zalutala
a ona je ubrzala da me zaobiđe.

I Herta Müller je u žurbi
stigla iz zemlje zelenih šljivika
u zemlji žute šljivovice,
gdje smo se u točno vrijeme srele
na aleji poetesa.
Samo ovdje, sve tvoje bogatstvo
nosiš sa sobom,
kao prtljagu na kotačima života.

POVORKA KA GROBU

*Pokojnim pjesnicima: Jonu Balanu, Joanu Flori,
Floriki Štefan, Feličiji Marina Munteanu
i zemljacima Kornelu Baliki i Aurelu Mioku*

Pjesnici odlaze u grobove
poniženi i uvrijeđeni,
ljuti i revoltirani,
odlaze gladni i zamišljeni
ogorčeni – od svih zaboravljeni.
Pjesnici koračaju polako
ka Svevišnjem da zatraže
plemenitost i pravdu.

Jedino ih mi pratimo,
ukupno dvoje ili troje.

Usamljena idem za njima
s mojim mislima...

Gledam ovdje, čak i tamo,
sjena se kotrlja,
ide polako i naporno
moja sjena kao moje drugo Ja.
Spuštamo se zatim u dolinu,
s nadom na leđima
da će stih i poezija
ukrotiti vječnost.

(prepjev s rumunjskog Joan Baba)

Aurora Rorariu Planianin (Aurora Rotariu Planjanin) (Kuštilj, 1952.), pjesnikinja, apsolutica na Ekonomskom fakultetu u Novom Sadu i Subotici i postdiplomskih studija u Budimpešti i Beogradu.

Pjesme su u prijevodu objavljene na šest jezika, a uvrštena je u jedanaest antologija.

Članica je Društva književnika Vojvodine, Saveza pisaca Rumunjske i Udruženja znanstvenih radnika Vojvodine. Živi u Novom Sadu.

Objavila je pet knjiga poezije na rumunjskom jeziku: *Dedin konj* (1982.), *Sami sa sobom* (2002.), *Senke koraka* (2003.), *Sječa drveta* (2011.), *Zalazak svitanja* (2013.).

Vasile Barbu

UBUDUĆE

Jedne sam noći zaspao
mислеći na Svevišnjeg.
Kada sam se probudio
već je bila sveta nedjelja
Uskrsnuća.
Ubuduće ćemo se
prepoznati
po Bogojavljenju.

(prijevod autora)

ASTROLOG

Posvećeno Anjički

Ja sam menadžer trgovačke kompanije
I posljednje noći grijeha.
Sa svemirskim brodovima
I nebeskim tijelima
Testiram ti imaginaciju
Na prodajnom popisu:
Južna hemisfera Zemlje,
Jedan Apolo i više Sojuza
I jedan odličan astrolog
Koji nam je pristigao sa zvjezdane staze Quatro.
Već neko vrijeme sve moje kolege
Pitaju za cijenu
Astrologa.
Njih ne zanimaju
Oceani a ni NLO,
Ni asteroidne kiše.

Pitaju me
– Koliko košta Astrolog?
A ja kažem:
– Onaj koji odvezuje nebeske tajne
Nije za prodaju.

AMINČU (METSOVO)

Ovo je zemlja Cincara
 koji su najrumunjskiji
 od našeg roda.

Njihov govor je osmijeh.
 Sve je obavijeno toplotom
 i govor i izgovor

Siru, Kirijaku, Elefteria,
 Georgos, Apostolis anitkar,
 svi tvrdoglavo nastoje ostati
 što su bili
 od početka.
 Njihova ispomoć na taverni „Katoj“
 je mladi konobar
 najponosniji na svoj rod,
 ponosniji od nas, koji smo došli sa drugih
 rumunjskih kontinenata.

Ne stide se govoriti
 Arumunjski, njihov vlaški.
 Za stolom nam donose hranu,
 na njihovom jeziku: dimljeni mladi sir, pomfrit,
 janjetina (*koja je mekša od svinjskog mesa*),
 ovčetinu, (*jer, je dobra*)
 I... krigle piva.
 Konobar nas potiče: „Budi dobro“
 I veli nam „dobro zdravlje“!

Pa onda, da im ne vjeruješ...

(prepjev s rumunjskog Joan Baba)

Vasile Barbu (Uzdin, 1954.), pjesnik i publicist, Bio je direktor Doma kulture Uzdin (1984. – 1987.), a poslije novinar-dopisnik Radio Novog Sada – program na rumunjskom jeziku.

Od osnivanja 1990. godine, predsjednik je Književno-umjetničkog društva „Tibiskus“, osnivač i glavni i odgovorni organizator nekoliko prestižnih kulturno-umjetničkih manifestacija među kojima je Međunarodni festival poezije „Putevima od klasja“ (do sada održano 28 edicija) i Natjecanja recitatora Blagovijesti. Glavni i odgovorni

urednik lista *Tibiscus* koji se nalazi u 32. godini izlaza. Direktor je i glavni i odgovorni urednik istoimene izdavačke kuće. Osnivač je Kulturnog centra „Casa Românească“ / „Rumunjska kuća“ u Uzdinu kao i Muzeja sjećanja Uzдина.

Dobitnik je mnogobrojnih priznanja, nagrada i medalja u Srbiji, Republici Moldaviji, Rumunjskoj, SAD-u i Sjevernoj Makedoniji.

Do sada je objavio 85 naslova knjiga od kojih su 22 poezije, a uvršten je i u brojne antologije, monografije, rječnike i enciklopedije. Knjige su mu objavljene u Srbiji i Rumunjskoj kao i knjige prijevoda iz rumunjske i srpske književnosti. Pjesme su mu objavljene na rumunjskom, srpskom, makedonskom jeziku, na arumunjskom (cincarskom) dijalektu i na banatskom dijalektu rumunjskog jezika.

Nicu Ciobanu / Niku Čobanu

NEMINOVNO RASIPANJE

Reci mi, tko je još mogao zamisliti
 da će nam se dogoditi ovo vrijeme. Do jučer
 sve nam se činilo mogućim i prirodnim.
 Ušuškani u olistalom labirintu
 Promatrali smo kako nam se slana prostire
 Na prag, pred vratima – i sleglo se snježno klasje
 I tada smo se u našoj kući
 osjećali kao u vlastitoj kući.

Ljubavi, nikome više ne trebaš –
 čak ni kao oblik najuzvišene patetike
 soerealizma. Bit ćeš zaturena
 po muzejima,
 na platnima slikarki iz Uzdina,
 postat ćeš bizarna, smiješna utvara...
 tek toliko.

Svjetlost drhti poput sjene
 ugniježdene u trepavicama
 i prerano, mnogo prije vremena
 kotrljat će se tišina
 po našim domovima.

OPSKURNA, SVJETLOST

Skupljam komadiće svjetlosti i zraka
 Kao da skupljam život.
 Ništa više ne može biti vraćeno na mjesto –
 Snježnu pahulju ne mogu vratiti nebu,
 Ni san onog djeteta ne mogu pronaći
 u mom srcu!

Pročitah negdje: „ništa više ne može
 da bude kako je moglo biti“.
 Onda, zbog čega još uvijek preturam
 po vremenima zlatnim,
 kao kad čeprkam štapom
 po gomili izmeta!?
 Koliko bijede su nam donijeli inženjeri ljudskih duša
 iz svih vremena,

vukovi u ovčjoj koži...
samo da bismo prošli kroz oganj iskušenja,
ponovno rođeni za sudnji dan?

Skupljam mrvice koje su mi ostale
godine komunizma
i hladna jutra postkomunizma.
Život je više od lova na jelene,
Ali je jeftiniji od mnogih ništavila.

Skupljam život,
Kao da skupljam tragove svjetlosti
Koja i nisu svjetlost.

MANJINSKI SUMRAK

Već neko vrijeme,
riječi su obješene o klin
sudaraju se i blebeću u padu.
Kratkovidni rezbare sebi nedohvatna poprsja
i voštane anđele,
učestalom greškom u konačnom obliku.

(prijevod s rumunjskog Joan Baba)

Nicu Ciobanu (Niku Čobanu) (Lokve/Sn Mihaj, 1960.), pjesnik, esejist, dramaturg, publicist, izdavač. Diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, Katedra za rumunjski jezik i književnost.

Bio je dramaturg/urednik Radiofonske scene Radio Novog Sada na rumunjskom jeziku, glavni i odgovorni urednik izdavačke djelatnosti „Libertatea“ Pančevo (1993. – 2000.), direktor NIU „Libertatea“ (2001. – 2020.), odgovorni urednik tjednika *Libertatea* (2003. – 2006.), odgovorni urednik izdavačke djelatnosti Zavoda za kulturu vojvođanskih Rumunja, vodio je Savez amaterskih kazališta Rumunja u Vojvodini (1999. – 2002.).

Dobitnik je više nagrada za književno stvaralaštvo i novinarski rad, kao i nekoliko nagrada za filmska ostvarenja na međunarodnim festivalima dokumentarnog filma.

Član je Društva književnika Vojvodine, Saveza pisaca Rumunjske, Udruženja novinara Srbije i Saveza profesionalnih novinara Rumunjske i Međunarodne Akademije „Mihaj Eminescu“, Krajova (Rumunjska).

Zastupljen je u antologijama suvremene poezije, enciklopedijama i knjigama povijesti književnosti.

Autor je više knjiga poezije, monografija, eseja, publicistike, prijevoda: *Nesedlane ptice* (1981.), *Sam čovjek sanjajući* (1984.), *Neobjašnjive okolnosti* (1990.), *Lovac iz labirinta* (2007.), *Opiskurna, svjetlost* (2010.), *Nadomak Bettlehema*, antologija rumunjske kratke proze XX-tog vijeka, izbor autora i prijevod na srpski jezik (2010), *Bila jednom Libertatea*, eseji i osvrti (2013.), *60 godina beletristike 1947-2012*, monografska studija zajedno s Vasom Barbuom (2013), *Dijalektika ljubavi* (2016), *Elegantno rasipanje* (2018), *Seдам decenija beletristike. Mali jrečnik knjiga i autora 1945-2018* u suradnji s Vasom Barbuom (2019.).

Ionela Mengher / Jonela Menger

PIŠI MI

Na ambalažnom papiru
kada ti vrijeme dozvoli
piši mi
o čemu razmišljaš.

Piši mi
da li kapi kiše
kucaju
na prozoru sobe.

Piši mi
da li se u zraku prostire
delikatna aroma fraze
s otvorenim samoglasnicima.

Piši mi
provokativno na finom papiru
za pakiranje.

NEDJELJNA JUHA

Sa nedjeljnog menija moje majke
juha nikad ne usfali
(s rezancima, knedlama i povrćem).
Otkad sam otišla od kuće
juha je meni samo dio prazničnog menija,
čak i tada – kad svratim u prolazu
nakratko kao na odmor u našu kuću
ili u fragmentima snova.

Nikad majci nisam rekla koliko ukusna može biti juha
kada ti je netko stavlja na stol
s magičnom snagom ljubavi.
– Majko, sljedeće nedjelje će juha biti ukusnija,
jer će biti nedjeljna juha,
juha za Uskrs,
praznična juha,
poslužena za istim stolom s voljenima.

(prepjev s rumunjskog Joan Baba)

BUNAR

Vodom iz bunara
 žene iz sela
 oprашe mi staze
 djetinjstva.
 Jučer su, međutim, zatrpali bunar,
 a nekadašnje uspomene
 ostaše zakopane
 na izvoru.

(prepjev autorice)

Ionela Mengher (Jonela Menger) (Pančevo, 1970.), pjesnikinja, novinarka i znanstvenica. Studirala je na Pedagoškoj akademiji „Živa Jovanović“ u Vršcu, dvije godine na Filozofskom fakultetu u Beogradu, a kasnije na Filološkom fakultetu u Bukureštu gdje je magistrirala i doktorirala s tezom o časopisu za književnost i kulturu „Lumina (1947-1997)“, što je u knjizi objavila „Libertatea“ (Pančevo, 2000.). Nakon toga specijalizirala je na Katedri za komunikacije i odnose s javnošću.

Bila je prevoditeljica u Veleposlanstvu Republike Srbije u Bukureštu, radi kao izvršna urednica u Radio Rumunjska International u Bukureštu.

Objavila je osam knjiga poezije, studija, monografija i antologija.

Valentin Mic /Valentin Mik

NAŠA KUĆA

Svatko od nas je odnekud došao.
Neki su slijedili izglednije snove,
drugi, nošeni vjetrom,
usidrili su svoja lutanja
pod savijenom bagremovom granom,
i tako polagano,
rame uz rame,
sazidali su zajedničku kuću.

S prozorima svuda naokolo,
s vratima svima otvorenim,
kuću dolazećih i odlazećih –
našu kuću.

I ti si odnekud došla,
jašući Pegaza vojvođanskom ravnicom,
donoseći za sobom
vjesnike nekih novih dolazaka.

SUDBINA PJESNIKA

Vjerujem u mistična bića
zmajeve sa sedam glava
žene s tijelom lava...
Povremeno se usporedim
sa Sfingom
i ne posustajem lako pred prijetnjama.
Ja sam prvi i posljednji,
kralj sam i sluga,
heretik i vjernik,
biblijski lik...
pa čak i prorok kada je to potrebno.
Ja sam ja i mogu biti što god poželim,
hodajući časno po ivici riječi.

KONAČNO NEŠTO KONKRETNO

Volim biti prisutan
 tamo gdje se priča o njoj.
 Biti makar među onim
 izabranicima sudbine
 kojima je dopušteno iznositi mišljenje,
 dići ruku,
 tražiti riječ,
 sudjelovati u debati,
 predati amandmane...

S ovakvom demokracijom
 Sam sebi dodjeljujem ulogu
 U već odigranim predstavama.

Oduvijek sam bio mišljenja
 da nas povezuje
 luda sudbina
 a ne fikcije u obliku
 plišanih srca
 ili čokolade s kikirikijem.

Bio sam skoro uvjeren
 da nas povezuje nešto konkretnije
 od ponoćnog vlaka u jednom pravcu.

(prijevod autora)

Valentin Mic (Valentin Mik) (Pančevo, 1974.), književnik i novinar. Završio je master studije na Fakultetu političkih znanosti u Klužu (Rumunjska). Od 1998. godine radi kao novinar u tjedniku *Libertatea*, u kojem je trenutno v. d. odgovorni urednik te zamjenik direktora NIU „Libertatea“, Pančevo. Živi i radi u Pančevu.

Član je Udruženja književnika Srbije, *ARS* – Vršачke afirmacije umjetnika, Udruženja novinara Srbije i Asocijacije profesionalnih novinara Rumunjske.

Uvršten je u više antologija objavljenih u zemlji i inozemstvu. Dobitnik je nekoliko književnih nagrada.

Na rumunjskom jeziku je objavio pet zbirki poezije:

Let oštih riječi (1996), *Osvještavanje ulaznih vrata* (2001.), *Čupava igra*, zajednička knjiga s Mariorom Baba-Vojnović (2005.), *Zarez* (2008.), *Kuća plaćena* (2011.) kao i nekoliko monografija o kulturnoj duhovnosti Banatskog Novog Sela, monografija *Ovče* i *Svetlosti scene*.

Mariana Stratulat / Marijana Stratulat

ROĐENI S GREŠKOM

Bog je pogriješio kada je čovjeku dao svijest
Talent da napreduje i stvara
Tada nije mogao ni da sluti
Da će čovjek sve da razara.

Jer u svom sebičluku
Čovjek želi sve više i više
I često gazi bližnjega svog
Ali opasnost predstavlja tek onda
Kada vjeruje da je on sam Bog.

ZOV ZEMLJE

Bakarno lišće lebdi na vjetru
Pomisliš: Kako dražesno!
Diviš se prizoru nesvjesno
Ne sluteći da se bliže zemljinom dijametru.

Nestajemo kao što se gubi misao neprikladna.

Poput magle što zrak krasi
Naše pravo na život se gasi
Guta ga zemlja crna i hladna.

Misterij ljudskog roda
Savjest, srce, duša, tijelo
Što hrabro zemljom hoda.

Iz plavetnila nebeskog svoda
Vjera nam nadu pruža smjelo
Do smrti... finalnog ishoda.

U SVIJETU IZVAN OVOG SVIJETA

U svijetu izvan ovog svijeta
Pomaknula se s mjesta kamenita planina.
U svijetu izvan ovog svijeta
Gorjeli su zaleđeni oceani i nastala praznina.

U svijetu izvan ovog svijeta
Ahenija maslačka se vjetru suprotstavila
U svijetu izvan ovog svijeta
Zardala zvijezda, pad na zemlju je obustavila.

U svijetu izvan ovog svijeta
Nastale su neke banalne pjesme
Jer, u svijetu izvan ovog svijeta
Ne zna se, što se smije, a što se ne smije.

(prejev autorice)

Marijana Stratulat (Mariana Stratulat) (Vršac, 1977.), književnica i novinarka. Završila je Učiteljski fakultet u Vršcu. Master pedagoških znanosti. Od 2020. godine direktorica je Novinsko-izdavačke ustanove „Libertatea“ u Pančevu.

Članica je Društva književnika Vojvodine i Udruženja novinara Srbije. Živi u Kuštilju.

Objavljuje u časopisima u zemlji i Rumunjskoj. Dobitnica je brojnih nagrada u zemlji i u inozemstvu. Autorica je više knjiga na rumunjskom jeziku u izdanju „Libertatea“ i dviju u Rumunjskoj.

Objavila je knjige: *Samo djeca* (pjesme za djecu, 2002.), *Zlatna maska* (kratka proza, 2004.), *Nemiri i*

nade (roman, 2005.), *Fascinacija nevidljivosti* (pjesme, 2006.), *Viza za sedam dana* (roman, 2008.), *Mici i Puf* (pjesme za djecu, 2008.), *Alekove avanture* (roman za djecu, 2009.), *130. godina kazališne aktivnosti u Kuštilju* (koautorica monografije, 2012.), *Nokturno* (pjesme, 2012.), *Dijanin san* (kazališni komad za djecu, 2014.), *Fiorela* (roman, 2016.).

Antonela Mic /Antonela Mik

PAKOVANJE POKLONA

Razrijeđene tufne
Na ukrasnom papiru
Kosim škarama
Delikatni zglobovi
Bočnim kliženjem
Danas
Mogu jedino
Da ostave sam
Razmjeran polumjesec
Jezivi epitom poludavanja

BEZOBLIK U OMOTU

Opće dobro
Preuzeti alat na sebe
Amaterska izgradnja umjetne
Tekućine kredom
Predstoje mogućnosti
Preobražaji
Ne to je ljuljačka ne to je plastika
Ne to je vrećica ne to je malo zraka u obrazu
Pozajmila sam crne knjige
Ostavit ću monokromatske otiske
Možda se stopimo u presijavanju
Pod uglom
Zagnjuriti prst na isto mjesto
Masno masno jezero
Za izgubiti sve redom

KIŠA

Latentan supružnik
Nakon osam ne zna
Sto za bilijar
Okrugliji je nego ikad
Okolo njega drugarice
Plešu

Antonela Mic (Antonela Mik) (Pančevo, 2001.), pjesnikinja. Studira na Fakultetu za grafički dizajn u Beogradu. Pjesme su joj objavljene u časopisima: *Književne novine, Lumina, Rukopisi, Ekerman* i *Šraf* te na internet portalima. Svoju prvu zbirku poezije objavila je u Vršačkoj afirmaciji umjetnika – *ARS* pod naslovom *Kutija nepravilnog oblika* (2018.).

Neven Ušumović

HRVATSKI MOTIVI U MAĐARSKOJ KNJIŽEVNOSTI

autorica Franciska Ćurković-Major,
Srednja Europa, Zagreb, 2021.

Ouglednoj zagrebačkoj hungarologinji Franciski Ćurković-Major (rođenoj u Bačkoj Topoli, 1948. godine) već smo pisali u *Novoj riječi* povodom njezinog prijevoda *Čovjekove tragedije* Imrea Madácha, kanonskog dramskog teksta mađarske književnosti koji je 2011. godine izdao Filozofski fakultet u Zagrebu (FF press). U ovom broju spominjemo je na drugom mjestu i kao koordinatoricu i urednicu hrvatskog prijevoda romana Ildikó Lovas. Višestruki poticaj koji je Ćurković-Major dala razvoju hrvatske hungaristike, počevši od njezinog preseljenja u Zagreb 1991. godine, nemoguće je opisati u nekoliko rečenica. Ističemo samo da je od 1996. do odlaska u mirovinu 2020. godine radila na Filozofskom fakultetu kao predavačica, zatim kao lektorica i viša lektorica, te od 2011. godine kao docentica. Od 2003. svake je godine vodila prevodilačku radionicu, a kao plod jedne od tih radionica nastala je i knjiga *Rijeka i okolica u mađarskim putopisima* (Srednja Europa, 2020.).

Knjiga *Hrvatski motivi u mađarskoj književnosti* prva je samostalna znanstvena knjiga Ćurković-Major objavljena na hrvatskom jeziku. Svi radovi u ovoj knjizi (osim jednog) već su ranije objavljeni u časopisima i knjigama (počevši od 2007. godine), neki su od njih za ovu priliku prošireni ili od strane autorice prevedeni s mađarskog na hrvatski jezik. Riječ je o sedam studija, koje afirmiraju novi analitički pristup književnoj građi, ukazujući na (inter)kulturalnu vrijednost tekstova koje nacionalna povijest književnosti najčešće zaboravlja; u fokusu su ovih studija tako putopisi, pisma, dnevnici, autobiografije ili memoari znanih i manje poznatih mađarskih književnika i intelektualaca, kao i neki romani i pjesme slavni, ali u nekim slučajevima i zaboravljenih mađarskih književnika; najčešće je riječ o djelima u kojima nacionalni povjesničari književnosti ne nalaze veću književnu vrijednost. Međutim, za interkulturalnog istraživača načina i oblika reprezentacije drugih kultura i prostora u korpusu određene nacionalne književnosti, odnosno za nekoga tko istražuje „sliku Hrvatske u mađarskoj književnosti“ (kako se zvao jedan od seminara koje je držala Ćurković-Major), ovi tekstovi dobivaju prvorazrednu važnost.

U prvoj studiji *Thálatta! Thálatta! Trenutak kad se ugleda more* Čurković-Major analizira različite primjere ekspresije zanosa mađarskih putopisaca i književnika putnika prilikom njihovog (prvog) pogleda na Jadransko more – i to od kraja 16. stoljeća, pa sve do mađarskog vojvođanskog književnika Ottóa Tolnaija (r. 1940.) i njegove poetike Jadrana. Motiv mora u mađarskim putopisima „pandan je beskrajnoj puszti“, ali ujedno ima i metaforičko značenje beskrajne žudnje. Razvoj motiva prvog pogleda na Jadran neposredno je povezan s razvojem prometne povezanosti Budimpešte, Karlovca i Rijeke: u prvoj polovini 18. stoljeća izgrađena je Karolinska cesta, a na početku 19. stoljeća Lujzinska cesta. Na najvišem vrhu Lujzijane nalazila se Porta Hungarica koju su Hrvati preimenovali 1848. u Banska vrata (u čast bana Jelačića). To preimenovanje govori koliko je i pogled na more u to vrijeme bio politiziran, a najupečatljivije o tome svjedoči tekst poznatog političkog vođe Lajosa Kossútha iz 1846. godine „Na more, Mađaru! Pođi na more!“ u kome opisuje osjećaje koji su ga obuzeli kada se našao na tom vrhu, te se retorički pita: „... koliko Mađara pada ničice na najvišem vrhu Lujzijane od 2936 stopa kada se ispred njih prostire Riječki zaljev poput ogromnih vrata koja je širom otvorio Svemogući?“. U ovom retoričkom pitanju očigledan je čin sakralizacije toga prostora, no u tom pozivu na hodočašće mnogi su ugarski moćnici čuli konkretan političko-gospodarski poklič: nacionalizirati Riječki zaljev!

Godine 1873. završena je željeznica koja povezuje Budimpeštu s Rijekom, te time putovanje do Rijeke postaje i za Mađare kraće i jeftinije; osim plemićkih obitelji sada na taj put kreću i članovi građanskih obitelji. Rijeka dobiva, pogotovo početkom 20. stoljeća, posebnu ulogu među imućnijim mađarskim mladićima: nakon mature, ona im je prva jadranska destinacija na putu do Venecije na izletu koji predstavlja njihov vid inicijacije u svijet beskonačnih mogućnosti, izlazak iz roditeljskog doma (Grand Tour na mađarski način). Od ove konkretne socijalne dimenzije pa sve do slojevitih intimnih i duhovnih značenja „vrata“ s kojih se otvara pogled u „beskonačnost“, razrađuje se ovaj motiv u prozi Dezsőa Kosztolányija (1885. – 1936.), kanonskog pisca moderne mađarske književnosti (Subotičanina porijeklom), u njegovom djelu *Kornél Esti*. Drugi vrhunac književne artikulacije ovog motiva svakako je poezija Lőrincza Szabóa (1900. – 1957.), gdje, još više nego kod Kosztolányija, do izražaja dolazi orgazmička eksplozivnost doživljaja prvog pogleda na more s gorskih visina, kroz prozor vlaka koji juri.

I u drugoj studiji *Putovanje po Kvarneru očima dvojice mađarskih putnika Ferencza Császára i Miklósa Wesselényija* Čurković-Major ostaje na Kvarneru, današnjem hrvatskom prostoru koji je (uz, dakako, Dubrovnik) tada najatraktivniji mađarskim piscima. Podsjetimo: 23. travnja 1779. Marija Terezija izdaje ispravu kojom se Grad Rijeka s okolicom „pridružuje svetoj ugarskoj kruni“ – što posljedično doprinosi uzletu putovanja iz Ugarske prema hrvatskim destinacijama, sve do Prvog svjetskog rata. U ovoj studiji Čurković-Major uspoređuje putopise Császára i Wesselényija koji su zajedno krenuli na put po Kvarneru u lipnju 1836. godine. Mađarski putnici obilaze Krk, Rab, Lošinj i Cres, te ispisuju putopisne bilješke u duhu romantizma, odnosno

buđenja nacije, pa tako Császár piše: „... mislim da u grudima nas domoljuba hodočašće, kojim se vraćamo u slavna stoljeća naše domovine... u slavnu prošlost našeg naroda, budi slatki osjećaj slobodnog lutanja među i danas živim uspomenama nekadašnje veličine, moći i slave“. Császára, kao i mnoge kasnije mađarske pisce, više privlače ruševine i tragovi povijesne povezanosti Kvarnera s Ugarskom, nego aktualni društveni život koji zatiče; nasuprot tome, bitna razlika Wesselényijevog pisanja upravo je u toj otvorenosti prema ljudima i prizorima sadašnjice.

Prije nego ukratko prikažemo sadržaj sljedećih tekstova, želimo naglasiti da se u svojim analizama Čurković-Major oslanja na dva iznimna djela hrvatske književne znanosti: na studiju o

putopisima Deana Dude *Priča i putovanje. Hrvatski romantičarski putopis kao književni žanr* (1998.), te na djelo Aleksandra Flakera *Književne vedute* (1999.). Flaker tako predlaže da se književnim vedutama nazovu oni dijelovi književnih tekstova „koji se mogu izdvojiti iz strukture zbog njihove orijentacije na likovnost u predočavanju gradske zbilje, ili pak urbanih intervencija u prirodi“. Ovim pojmovljem koristi se Čurković-Major i u sljedećem tekstu, trećem u ovoj knjizi, minuciozno analizirajući vedute u manje poznatom (odnosno manje cijenjenom) romanu *Igrač koji dobiva* velikana mađarske književnosti Móra Jókaija, romana koji se također odvija u Riječkom zaljevu. Roman je objavljen odmah nakon prvog Jókaijevog posjeta Rijeci, 1881. godine (a u Rijeci je bio četiri puta!), ali ono što privlači analitičku pozornost naše autorice je činjenica da se Jókai u svojim opisima mjesta radnje – Bakarskog zaljeva i Kraljevice – jednako koristi i literaturom i svojim doživljajima. Oslanjajući se na knjigu austrijskog nadvojvode Ludwiga Salvatora *Der Golf von Buccari-Porto Ré* (u hrvatskom prijevodu taj se tekst može pročitati u knjizi *Jahtom duž hrvatske obale* (1870. – 1910.)), Jókai romantizira i oplemenjuje Salvatorove opise, dokazujući ujedno i svoj izniman slikarski talent. Jókaijev je roman u vrijeme svoje čitanosti širokoj mađarskoj publici popularizirao krajolik riječkog priobalja.

I sljedeći tekst Čurković-Major prikaz je jednog zaboravljenog romana, ali ovoga puta pisac ne spada u mađarski književni kanon: riječ je o Gyuli Somogyváryju (1895. – 1953.) i njegovom romanu autobiografskog karak-

tera *Ne požuti, vrbo!* koji je objavljen 1939. godine, a u cijelosti se odvija u Karlovcu 1918. godine. Somogyváry je bio vrlo čitan pisac između dvaju svjetskih ratova; danas bi njegove romane ubrojali u „zabavnu književnost“. Za imagološka istraživanja ovakvi romani imaju veliko značenje, naime, rijetko je koji popularni mađarski pisac do Somogyváryja posvetio toliko stranica ne samo Karlovcu, nego i Hrvatima i hrvatskoj kulturi. Somogyváry ispisuje roman o ljubavi Hrvatice i Mađara u ratnim uvjetima, sa simpatijom prema hrvatskom narodu i krajoliku. U ovom prilogu, osobito je zanimljiva komparacija Somogyváryjevog romana s memoarskim zapisima karlovačkog književnika Stjepana Mihalića (1901. – 1984.) objavljenim u knjizi *ČasKANJA u suton* (1969.), Ćurković-Major uvjerljivo pokazuje koliko je razumijevanje gradskih prilika od strane mađarskog pisca simplificirano, naspram „insajderskih“ Mihalićevih uospomena. Radi kurioziteta, ističemo samo jedan motiv iz Somogyváryjevog romana: mlada Karlovčanka zaljubljuje se u mađarskog vojnika, iako njezin otac (porijeklom iz Zemuna) mrzi Mađare; glavna junakinja pak voli Mađare jer joj baka Mađarica živi u Subotici. Djed joj je pak „Srbin katoličke vjere“ – a mi bismo rekli: Bunjevac!

U petoj studiji *Istočni Jadran u opisima mađarskog pjesnika Lőrinc Szabóa* Ćurković-Major vraća se temi s kojom je i doktorirala na sveučilištu u Miskolcu. Lőrinc Szabó (1900. – 1957.) danas se smatra jednim od najvažnijih mađarskih pjesnika 20. stoljeća, a Istočni Jadran imao je itekako značajnu ulogu u njegovim pjesmama. Autorica kronološki prati Szabóva putovanja po Jadranu, odnosno novinske članke, pisma i pjesme koji svjedoče o tome. A Szabó je tijekom života zaista proputovao Istočni Jadran. Počevši od Trsta, preko Rijeke, Opatije, Raba, Splita, Korčule, pa sve do Dubrovnika i Boke kotorske. U analizama Ćurković-Major osobito je intrigantna razlika koju nalazi u Szabóvim pismima što ih je slao na dvije adrese: ljubavnici i supruzi. Isti jadranski prizori boje se znatno drugačijim emocijama i te su književne vedute realizirane u dva različita stila: izvanredan prilog za razumijevanje uloge recepijenta u procesu reprezentacije određenog krajolika! U ovoj studiji dolazi osobito do izražaja jedan moment koji je gotovo pa stalno mjesto mađarskog književnog pristupa hrvatskim motivima: Szabóa ne impresionira ljepota hrvatskih gradova koliko ljepota mora i priobalja. Suptilnost i nijansiranost pjesnikovih doživljaja Jadranskog mora čuvaju i danas neke od njegovih kanonskih pjesama, kao što su „Pred Trstom“, „Dostignuto čudo“, „Jednom dubrovačkom oleandru“ i „Razgovor s morem“...

Sljedeći tekst u knjizi, koji panoramski opisuje „tragove hrvatske književnosti“ u djelima mađarskih pisaca, potvrđuje gore spomenuti uvid: mađarski autori „... prije svega crpe iz ljepote krajolika ili egzotičnih pojava, ali ne upućuju na hrvatsku književnost i književnike, općenito na hrvatsku kulturu“. Od pisaca iz 19. stoljeća jedino se Mór Jókai nadahnjivao hrvatskom usmenom književnošću. Prije Drugoga svjetskog rata izdvajaju se Margit Kaffka i Ferenc Fejtó u svojoj zainteresiranosti za zbivanja na hrvatskom književnom polju. Putujući na Jadran 1913. godine, Kaffka prekida svoje putovanje i zadržava se jedan dan u Zagrebu, gdje je dočekuje hrvatska i slovenska spisateljica Zofka Kveder. U „Narodnoj kavani“ pregledavaju ča-

sopis *Savremenik*, te Kaffka dobiva osnovne informacije o aktualnim hrvatskim piscima o čemu piše poduži putopisni članak za vodeći mađarski književni časopis *Nyugat* (Zapad). No, podaci o hrvatskoj književnosti koje tim putem dobiva mađarska književna publika vrlo su površni, Kaffka čak i svoju informanticu krivo imenuje kao Zotku Köeder... Prvi pravi književni posrednik je Ferenc Fejtő koji je i biografski vezan za Zagreb; preko njega mađarska javnost otkriva djelo Miroslava Krleže. Ipak, kako ističe naša autorica, o istinskom utjecaju hrvatske književnosti na mađarske pisce možemo govoriti tek nakon Drugoga svjetskog rata, i to zahvaljujući djelima vojvođanskih mađarskih književnika.

Posljednji tekst u ovoj knjizi bavi se memoarima grofice Katinke Andrassy (1892. – 1985.), koji su u Londonu objavljeni na engleskom jeziku 1966. godine, a nekoliko godina nakon toga i u Mađarskoj na mađarskom jeziku, u dvije knjige. Riječ je o vrlo čitanoj knjizi među Mađarima – 2011. godine objavljeno je peto izdanje ovih memoara. Sudbina ove „crvene grofice“, inače supruge Mihályja Károlyija (1875. – 1955.), prvog predsjednika Mađarske republike (1919. godine), višestruko je povezana s hrvatskim Jadranom, ali i povijesnim mijenama na prostorima tadašnje Jugoslavije. Na ovom mjestu ističemo samo dvije povijesne činjenice. Prva je da su se članovi obitelji Károlyi, koji su od 1919. do 1946. bili u emigraciji, koristili od 1921. godine pa do kraja svoje emigracije jugoslavenskim putovnicama. Druga je, žalosna, činjenica da je mlađa grofičina sestra poginula u Dubrovniku uslijed talijanskog bombardiranja grada. Njezino ime je Klára Andrassy, udana Odescalchi (1898. – 1941.). Klára je posljednjih godina bila vrlo aktivna ljevičarka i okupljala je mlade intelektualce koji su bili protivnici nacizma, u Dubrovniku se zatekla bježeći od Nijemaca koji su je htjeli uhititi. Ćurković-Major istražuje peripetije oko posmrtnih ostataka Kláre Andrassy i na osnovi ovih memoara ispravlja krive podatke koji stoje na samoj nadgrobnoj ploči groblja Boninovo u Dubrovniku. Osobito je zapletena i uloga Károlyijevih u jugoslavenskom NOP-u krajem Drugoga svjetskog rata, kada je čak postojao plan o osnivanju brigade Károlyi u Jugoslaviji... S obzirom na sve te uzbudljive momente, nadajmo se da će ovi memoari biti prevedeni i na hrvatski jezik!

A naš prikaz zaključujemo autoričinom rečenicom, koja se odnosi ne samo na ovaj memoarski tekst, nego na mnoge dokumentarističke tekstove koji se spominju u ovoj iznimno vrijednoj knjizi Franciske Ćurković-Major: „Pisci memoara, opisujući događaje kojima su svjedočili, ujedno upućuju i na nepoznate i manje poznate pojedinosti i na taj način doprinose novim spoznajama određenih zbivanja, a istovremeno boljem razumijevanju povijesnog vremena.“

MAĐARSKA POSTJUGOSLAVENSKA KNJIŽEVNICA ILDIKÓ LOVAS

Ildikó Lovas: *Izlaz na Jadran* (prevele s mađarskog Ana Čurković, Marina Kukina, Helena Miletić i Annemari Ulamec, Zagreb, Meandar, 2009.)

Ildikó Lovas, mađarska je spisateljica iz Subotice, koja se zahvaljujući srpskim i hrvatskim prijevodima (kao i svojim festivalskim nastupima, književnim prezentacijama i intervjuima) afirmirala posljednjih desetljeća i u postjugoslavenskom književnom prostoru. Vrhunac njezine recepcije u nakladničkom smislu bila je upravo 2009. godina o kojoj pišemo na drugom mjestu u ovom broju *Nove riječi*. Dakle, te godine izdaje zagrebačka nakladnička kuća Meandar (danas Meandar Media) hrvatski prijevod njezinog romana *Izlaz na Jadran*, dok srpski prijevod romana pod nazivom *Španska nevesta* izdaje beogradska Fabrika knjiga. Kako to već ide u životu knjiga, do šire i sadržajnije recepcije dolazi tek sljedećih godina kada se objavljuju prikazi ovih dvaju prijevoda u srpskim i hrvatskim medijima i kada zahvaljujući ovim prijevodima Lovas nastupa na različitim hrvatskim i srpskim književnim festivalima, odnosno prezentira svoj opus u različitim književnim i medijskim prigodama. Sve to olakšavala je i činjenica da Ildikó Lovas za razgovore s hrvatskim i srpskim moderatorima ne treba prevoditelja, dapače, sama spisateljica prevodila je na mađarski jezik subotičkog pisca Boška Krstića, a prevela je i memoarsku knjigu zagrebačke spisateljice i novinarkе Eve Grlić (1920. – 2008.).

I dok se oko njezinog političkog utjecaja u Subotici i Vojvodini i danas vode polemike (što se tiče funkcija, od sredine 2003. do početka 2010. godine bila je savjetnica za kulturu pri Lokalnoj samoupravi Subotice, a od 2010. savjetnica je za kulturu Mađarskog nacionalnog savjeta), njezino književno ime odavno je preraslo lokalne, pa i nacionalne okvire. Najvažnije svoje knjige nije objavila u Vojvodini, nego u uglednim mađarskim nakladničkim kućama u Budimpešti i Bratislavi; osim na hrvatski i srpski, prevedena je i na njemački, bugarski, slovenski, talijanski jezik... Dobitnica je niza nagrada, pa i jedne od najvećih za mađarsku književnost, nagrade „Attila József“ (2017.).

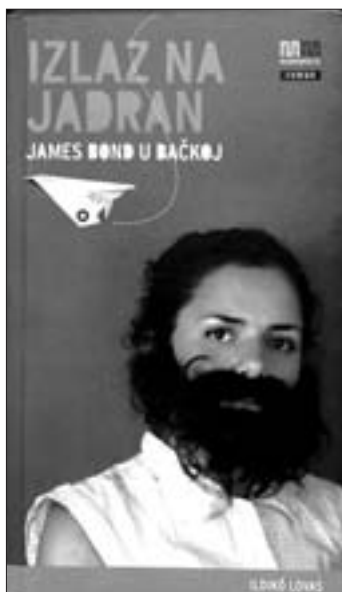
Svojom posljednjom knjigom, bogato ilustriranom zbirkom feljtona *Duša grada, ili znakovi identiteta* („A város lelke, avagy identitásjelek“) koju je 2020. u Novom Sadu objavio *Magyar Szó*, Ildikó Lovas „vraća se“ Subotici

i semiotici njezine kulturne povijesti, te još jednom pokazuje koliko ju je potrebno prevoditi.

Hvalospjevi srpske književne kritike

Srpska književna kritičarka Tijana Spasić upozorava u dnevnom listu *Danas*, 16. 1. 2010. godine, na specifičan, kompleksni status kulture Mađara u Vojvodini, pa time i opusa Ildikó Lovas: „Izuzetno zanimljiva pozorišna i književna tradicija koju stvaraju Mađari na tlu Vojvodine nalazi se na razmeđi država i kultura: po jeziku pripada mađarskoj, po temama i mestu radnje srpskoj kulturi. Dok je nešto liberalniji pozorišni svet širom otvorio vrata za Andraša Urbana i teatar Kostolanji Deže, na književnoj sceni i dalje je prisutna teška konzervativnost iz koje proističe i apsurd da izvrsne knjige poput *Španske neveste*, koje se dešavaju u Srbiji i čiji su autori rođeni ovde, ne mogu biti u konkurenciji za srpske književne nagrade. Što je ne samo nepravda prema piscima, već i ogromna šteta za domaće čitaoce“. Ova kritika za tvorenosti („konzervativnosti“) većinske književne javnosti za djela istaknutih predstavnika manjinskih književnosti u Srbiji, varira se i u prikazu oba spomenuta prijevoda iz 2009. godine, u tekstu koji je za zagrebački tjednik *Novosti* napisao jedan od najlucidnijih književnih kritičara Saša Čirić: „Proza Ildiko Lovaš svedoči o postojanju tzv. podeljenih ili višestrukih kulturnih identiteta. Po jeziku na kome piše i po tome na kojoj književnoj sceni njeno delo primarno participira, Ildiko Lovaš je deo savremene mađarske književnosti. Po temama kojima se bavi, mestu i vremenu radnje njene proze, ova autorka pripada savremenoj srpskoj i postjugoslovenskoj književnosti“. Za ovakvo prihvaćanje i „udomaćivanje“ proze Ildikó Lovas svakako je zaslužna i beogradska izdavačka kuća Fabrika knjiga, odnosno prevoditelj Árpád Vickó koji je za tog izdavača preveo na srpski jezik tri djela subotičke spisateljice: *Via del Corso* (priče, srp. izd. 2005., mađ. 2001.), spomenuti roman *Španska nevesta* (Spanyol menyasszony, srp. izd. 2009., mađ. 2008.), te roman *Kamenčić* (A kis kavics, srp. 2012., mađ. 2010.).

Osim Spasićke i Čirića, hvalospjeve *Izlazu na Jadran* odnosno *Španskoj nevesti* pišu i Mića Vujičić za *Politiku*, te Vladimir Arsenić za portal e-novine. Izdvajamo dva tematska polja koja naznačuje srpska književna kritika, koji te 2009. godine (odnosno 2010. godine kada se ove kritike objavljuju) prozu Ildikó Lovas uzdižu u sam vrh aktualne postjugoslavenske književnosti.

Prvo se tiče njezine kompleksne i beskompromisne pripovjedne strukture koja se obračunava s modernom jugoslavenskom poviješću – o tome ćemo više govoriti kasnije. Drugo polje je snaga i uvjerljivost njezinog feminističkog pristupa književnosti, a koje je tada bila vrlo rijetka pojava u srpskoj književnosti. Tijana Spasić o *Španskoj nevesti* piše: „... njeni hrabri opisi osjetljivih tema kakve su duševno rastrojstvo, narkomanija, ambivalentno osećanje majčinstva ili uzajamna potčinjenost dvoje ljubavnika u čijem se odnosu mešaju gađenje i sladostrašće, eros i tanatos, često rizikuju osudu onih koji roman ne budu čitali pažljivo“. I, na kraju, ponovno Ćirić: „Uz vešto izveden postupak asocijativnog pripovedanja gde se unutar svakog od poglavlja vremenski planovi i motivi priče neosetno pretapaju jedni u druge gradeći celinu jednog sećanja, iskustva i specifične sudbine, možemo reći da je glavni kvalitet *Španske neveste* u zadivljujućem emocionalnom rasponu i suptilnom narativnom nijansiranju fenomena ljubavi. Otuda autoironični žanrovski podnaslov 'devojački roman' dobija svoje adekvatno opravdanje. Devojački roman (žensko pismo) tako priziva i izigrava *pulp* natuknicu *hertzromana*, ostajući suvereno na njegovoj teritoriji diskursa srca. U isto vreme, roman čini da se zapitamo o dubini i slojevima ljubavi i kao tereta i psihološkog imperativa, ali i kao dualnog načina doseganja sreće.“

Jadransko more u književnosti vojvođanskih Mađara

Hrvatskoj je književnoj javnosti Ildikó Lovas predstavljena trudom nastavnika i studenata Katedre za hungarologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Upravo je dio prijevoda romana *Izlaz na Jadran* objavljen prvo u časopisu *Tema* (br. 1-2/2008), da bi zatim u *Quorumu* (br. 2/2008) profesor István Ladányi i prevoditeljica Helena Molnar sastavili temat o spisateljici i predstavili noviji roman *Španjolska nevjesta*. Do prvog ukoričenog prijevoda Ildikó Lovas na hrvatski jezik došlo je zahvaljujući profesorici Franciski Ćurković-Major, koja je do te knjige na različitim tekstovima već tri godine radila s istim prevoditeljskim timom. Taj tim činile su četiri njezine studentice: Ana Ćurković, Marina Kukina, Helena Miletić i Annemari Ulamec. Njihov prijevod pohvalila je i sama autorica. Ova neuobičajena praksa „višeručnog“ prevođenja romana pokazala se primjerenom, budući da odgovara polifonoj strukturi samog proznog teksta.

Ildikó Lovas opisala je okolnosti nastanka svoga romana *Izlaz na Jadran* u intervjuu koji je dala budimpeštanskom književnom mjesečniku *Könyvhét*, u listopadu 2007. godine. Sudjelujući u demonstracijama koje su 5. listopada 2000. godine dovele do konačnog pada Miloševićevog režima, spisateljica je dobila snagu i volju da se i literalno suoči s devedesetima, nakon „golemog olakšanja“ koju je svim građanima donijela demokratska revolucija. Nova sloboda javnog života u Srbiji i u njezinom gradu Subotici omogućila je istinsku autorefleksiju, pretresanje svih onih situacija u kojima se nalazila – i u kojima se gubila – tijekom ratnih devedesetih. To međutim nije bila puka volja za autobiografskim pisanjem, polazište je bilo mnogo šire: opisati iznova sve one detalje i sitnice u kojima je bila primorana činiti

kompromise, opisati niz podvojenosti u kojima živi i živjela je ne samo ona, nego i njezina obitelj i kulturna zajednica. Kako bi izbjegla pretencioznost i gnjavažu koja se krije u takvom projektu, Lovas unajmljuje Jamesa Bonda, općepoznatog filmskog junaka i ide još dalje: skače na glavu u povijest 20. stoljeća!

Kako spisateljica kaže u istom intervjuu, ona nije mogla dopustiti sebi da se ponaša kao „književna hijena“, da eksploatira kao mnogi domaći i strani književnici i filmaši ratna zbivanja na prostorima bivše Jugoslavije za potrebe vlastite umjetničke promocije, bez ikakvog pijeteta prema stradali-ma. Ona piše iz pozicije ugroženosti ne samo zbog ratnih zbivanja devedesetih i diktature, nego i zbog činjenice da pripada mađarskoj manjini i da je žena. Ovo iskustvo višestruke ugroženosti na potresan su način opisala još dva romana etabliranih mađarskih autora iz Vojvodine, koja su našoj publici dostupna u prijevodu: esejistički roman *Exterritorium* Lászlóa Végela (srp. prijevod 2002., hrvatski 2019. godine), koji opisuje NATO bombardiranje Srbije; te roman *Pjesnik od svinjske masti* Ottóa Tolnaja (srp. prijevod 2007.). Tolnajeve opsežna knjiga ima podnaslov „Roman jednog radio intervju-a“; polazište je romana intervju koji je pisac dao Lajosu Partiju Nagy (jednako važnom piscu suvremene mađarske književnosti) 1998. godine, a pokriva cjelokupan Tolnajeve životni i književni put do tog trenutka. Upravo ovaj roman otkriva nam specifičnu poveznicu između književnosti vojvođanskih Mađara i potencijalnog hrvatskog čitatelja, a nekoliko natuknica o tome pomoći će nam i u razumijevanju osebuje pozicije koju Ildikó Lovas zauzima spram Tolnajeve generacije i njezinih mitema.

Tolnai i Végel pripadaju generaciji novosadskog časopisa *Új symposion*, generaciji koja je šezdesetih godina potpuno modernizirala književnu poetiku Mađara u Vojvodini, dapače uvela u nju svježe postmodernističke i neoavangardističke tendencije. Te tendencije oni razvijaju ugledajući se na živost jugoslavenskih književnih centara, Beograd, Ljubljanu, a pogotovo Zagreb, budući da su im ti centri bili mnogo poticajni od prigušenog književnog života u Budimpešti. Tolnai, Végel, a uz njih svakako treba spomenuti istaknutog pjesnika Istvána Domonkosa, pisali su pod neposrednim utjecajem zagrebačkih Krugovaša: Šoljana, Slamniga, Slobodana Novaka i Mihalića. Među njima, osobito Tolnai razvija originalnu jadransku metaforiku. Ova generacija mađarskih književnika, dakle, potpuno se otvorila jugoslavenskom prostoru – u doslovnom smislu, kao i u smislu kulturnog prostora. I upravo je Jadransko more imalo u tome ključnu razlikovnu ulogu. Pri jednom predstavljanju mađarske književnosti u New Yorku sedamdesetih godina, na pitanje u čemu se razlikuju mađarski književnici iz Jugoslavije od književnika iz Mađarske, Tolnai je lakonski odgovorio: „Mi imamo more!“. Ova izjava postala je ubrzo razlikovnim mitemom te kulturne zajednice, njezin nekadašnji društveni status Lovas sarkastično opisuje sljedećim riječima: „... s njom (tom rečenicom) bilo je kao s himnom, i s Božićem, i s djedom koji je bio mađarski vojnik, s bratstvom i jedinstvom...“ Povijest tog „manjinskog mora“ spisateljica, između ostalog, ispisuje upravo ovim romanom.

Ildikó Lovas, rođena 1967. godine, pripada generaciji koja je malo toga iskusila od jugoslaven-skog bratstva i jedinstva, ona se na književnoj sceni pojavljuje krajem osamdesetih kada se sve to činilo ideološkom prošlošću, a „miris baruta“ se već osjećao u zraku. Na književnom polju pojavljuje se s kraćim proznim oblicima; devedesetih objavljuje kod vojvođanskih nakladnika dvije zbirke priča, a 2000. godine i prvi roman. Sljedeće, 2001. godine, odlučuje se na iskorak iz manjinskog književnog kruga i objavljuje zbirku priča *Via del Corso* kod budimpeštanskog izdavača Orpheusz. Široku tzv. svemađarsku recepciju zadobiva upravo s dva romana s kojima se 2009. godine predstavlja i postjugoslavenskoj književnoj javnosti. *Izlaz na Jadran* (u originalu *Kijárat az Adriára*), s podnaslovom

„James Bond u Bačkoj“, pojavljuje se na mađarskom jeziku 2005. godine, u izdanju bratislavskog Kalligrama, a kod istog nakladnika izlazi njezin roman *Španjolska nevjesta* (*Spanyol menyasszony*) 2007. godine.

James Bond u Bačkoj

Roman Ildikó Lovas ne samo da evocira Jadransko more, neprestano mu, do samog kraja, dodajući nove značenjske nijanse, nego i svojom strukturom priziva usporedbu s morskim valovima i mreškanjima. Radnja romana ne teče linearno; od samog početka pratimo nekoliko pripovjednih linija, koje se naglo prekidaju, nastavljaju se ubrzo nakon nekoliko stranica, a neke ostaju i bez nastavka, kao izolirani otoci, pripovjedni fragmenti, detalji. Ova izrazita primjena tehnike montaže koja u prvi mah zbunjuje čitatelja naviklog na kontinuitet pripovijedanja, omogućuje spisateljici da na vrlo uvjerljiv način iskaže višeslojnost i višesmjernost povijesnog vremena, pamćenja i intimnog prisjećanja na različite događaje. Veliku ulogu pri tome zadobiva svaki početak novog poglavlja romana, koji ponekad ne naznačuje samo veliki diskontinuitet u opisu zbivanja, nego naznačuje i promjenu pripovjednog glasa, štoviše promjenu žanra! Nakon nekoliko poglavlja postaje očigledno da se James Bond pojavljuje samo u nepar-nim poglavljima, parna poglavlja imaju izrazito autobiografski karakter s putopisnim, memoarskim i dnevničkim zabilješkama. Kako čitanje romana odmiče, međutim, umjesto diskontinuiteta u prvi plan iskače opsesivno vra-

ćanje pojedinih motiva, misaonih figura, koje se uvijek pojavljuju u novom svjetlu, izlažu se novim korekcijama značenja i smisla, u ovisnosti od toga je li pripovjedni glas obojen rezignacijom, bijesom, humorom, erotikom ili iskrenim suosjećanjem.

Čitatelj koga privuče podnaslov „James Bond u Bačkoj“ nakon nekoliko stranica ostaje zatečen razvojem romana: u njemu nema ni naznake pokušaja ispisivanja političkog, odnosno špijunskog trilera, čak ni u parodijskom obliku! Književni i filmski lik Jamesa Bonda, u ovom romanu ponajviše određuje činjenica da je on izmišljen, kako to u svojim memoarima piše sam njegov tvorac Ian Fleming, prema biografiji Dušana (Duška) Popova (1912. – 1981.), koji je tijekom Drugoga svjetskog rata bio dvostruki agent zaraćenih svjetskih sila, a porijeklom je iz Srbije. Autorica u stvari i najviše rabi Popovljeve biografske činjenice, a ne one fiktivne, žanrovske, bondovske – i taj obrat upozorava na karakter cijelog romana: riječ je o izrazito dokumentarističkoj prozi, u kojoj u potpunosti pretežu opisi historijskih i autobiografskih detalja, anegdota i zbivanja, i tek u njihovom ahistorijskom zaplitanju dolazi do fiktivnog elementa, koji je najčešće prožet finom ironijom. „Moram reći da jako mrzim povijest“, oštro i kratko stoji na 62. stranici romana: ova mržnja, u koju je uključeno i gađenje, dosada, osobna pogodnost, ne vodi autoricu u eskapističke tirade, nego u niz spekulacija: od onih političke prirode, do – što je mnogo češće – onih koji se tiču intime likova. Popov je, naime, bio na glasu kao veliki ženskaroš i upravo ta strana autorici otvara prostor za uvođenje ženske perspektive, osjećajnosti, erotike i travestijskog humora koji osujećuje monumentalnu ozbiljnost političkih vođa i pokreta 20. stoljeća.

Ipak, autorici je itekako stalo do povijesti, do mogućnosti njezinog alternativnog ispisivanja; važnost ovakve intencije teško je u dovoljnoj mjeri istaknuti, pogotovo kada uzmemo u obzir da se autorica fokusira na prostor Srednje Europe i Balkana premreženim starim i novim granicama oko kojih se traumatski okupljaju nacionalni mitovi i jednostrane historije. U pokušaju da opiše svu sramotu i strah u kojem je živjela u Subotici, u izoliranoj Srbiji usred ratnih zbivanja devedesetih, autorica ulazi dublje u povijest ispitujući, uz pomoć svog agenta Bonda, kompromise, zločine i propuštene alternativne mogućnosti iz razdoblja prije, tijekom i nakon Drugoga svjetskog rata. Pogotovo joj je stalo do zauzimanja perspektive strane koja je bila izložena nasilju i prešućivanju, do pozicije žene, djeteta, nacionalne manjine i ratnih žrtava. Ona s te strane čita ožiljke povijesti i upravo joj zbog toga rečenica o moru jugoslavenskih Mađara postaje sramotna, to je sramota zbog vlastite nemoći, zbog toga što je građanka one države koja je podupirala i ratovala radi ostvarenja suludog projekta krajiških Srba o izlazu na Jadran. U svojim putopisnim zabilješkama autorici je stalo do svjedočanstva te druge strane, strane jadranskih domorodaca: „I oni koji žive ondje zovu ga imenom, izdvajaju ga, izdvajaju se, drugačiji su i prave se da su drugačiji, imaju vlastitu priču i vlastitu povijest“.

Ovo je ipak tek jedan smjer u kojem se kreće priča o Jadranu, druga se tiče njegovog ponovnog pridobivanja u doslovnom i figurativnom

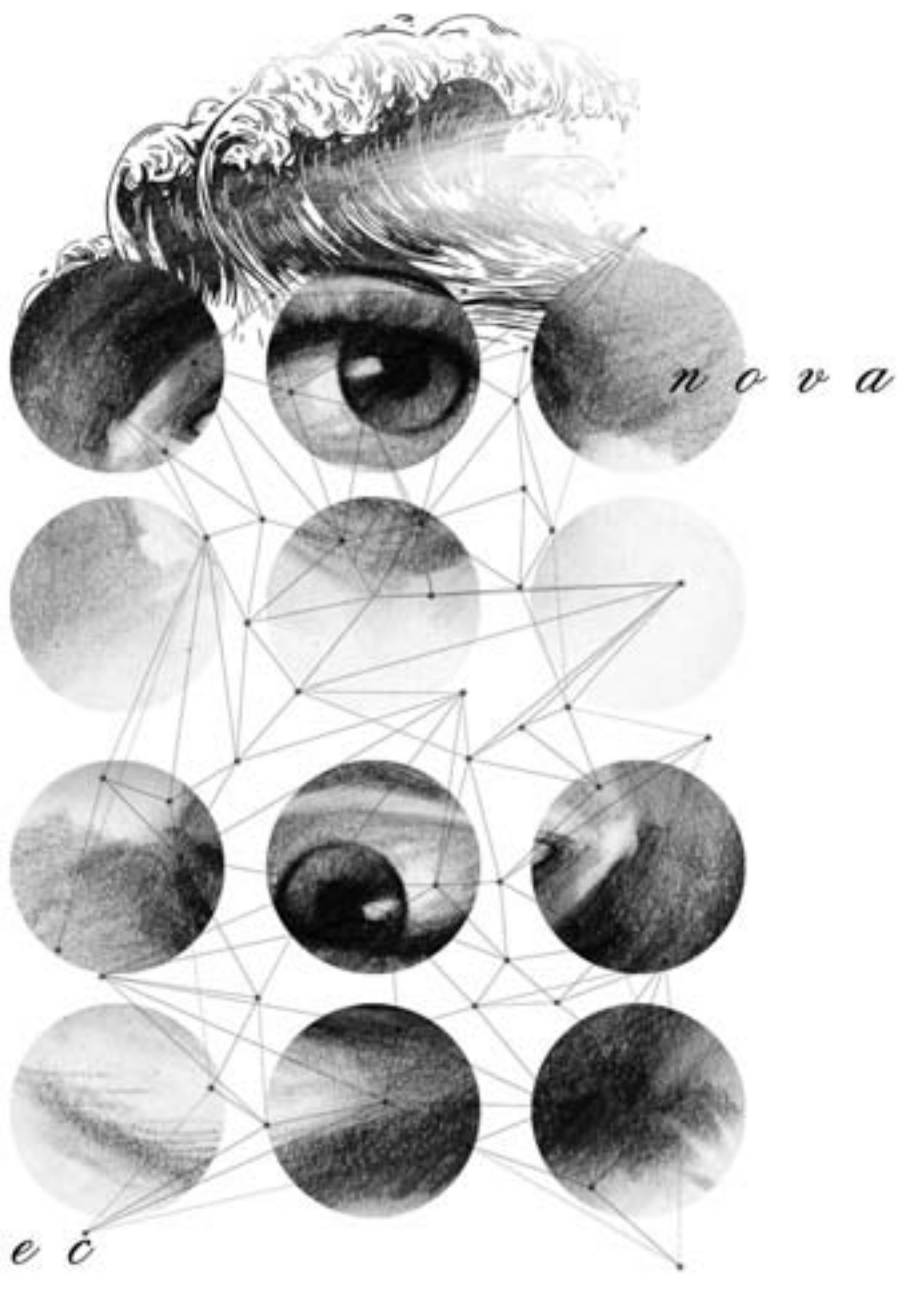
značenju. Evociraju se intimne i egzistencijalne uspomene izlaza i boravka uz more. Posebno je dirljivo sjećanje na roditelje, njihov jutarnji zagrljaj na jednoj omiškoj terasi: „Ispit ljubavi događa se kraj mora“. Na ovu intimnu stranu obiteljskog, odnosno bračnog boravka na moru padaju ironične sje-
ne prilikom opisa vlastitog poslijeratnog bračnog izlaza na Jadran, koji je lišen idiličnosti ljubavi i osjećajnosti, ali zato u njemu na trenutke probija doživljaj kozmičkog zanosa: blještavilom sunca, plutanjem u morskoj vodi... U skladu sa stalnom izmjenom ili miješanjem osjećaja i značenja vezanih za ključne detalje i figure ovog teksta i ovaj je zanos rezultat osamljivanja i osjećaja napuštenosti.

Ipak, na kraju, trebalo bi svakako spomenuti i ideju slobode koja se u romanu tematizira na različite načine, što dovodi na nekim mjestima i do njezine značenjske interferencije s figurom mora. Spisateljica nam pokazuje da nije tek „manekenka slobode“. Iako se radikalna mogućnost političke promjene i angažmana često ironizira, pa spisateljica samu sebe naziva i „kućanicom-revolucionarkom“, ostaje idealni potencijal slobode kao unu-
tarnja pokretačka snaga osobe i zajednice. Revolucionarni zanos iz listo-
pada 2000. u jednom od naglih, virtuosnih autoričnih rezova, povezuje se s uspomenom iz djetinjstva, uspomenom na san, kada je na kraju svoje subotičke ulice zamišljala malo more, gdje se po kolovoškoj vrućini uputila s prijateljima, kao da idu na plažu, na travnatu obalu njihovog malog mora. Ta je igra, dakako, tražila svoju realizaciju: „I nastojali smo, kad god smo mogli, otputovati na obalu Jadrana“.

Napomena: Pod nazivom „Valovima ogorčenosti i otpora“ objavio sam prikaz romana *Izlaz na Jadran* u zagrebačkom časopisu *Quorum* 2010. go-
dine u dvobroju 3/4. Ovaj prilog znatno je proširena i osuvremenjena verzija tog teksta.

**KRITIČKA IŠČITAVANJA
HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI
U VOJVODINI**

Mirko Ćurić

PRIGODNICE ANTE EVETOVIĆA MIROLJUBA BISKUPU JOSIPU JURJU STROSSMAYERU

Ante Evetović se rodio u Bačkom Aljmašu 12. lipnja 1862. godine, a njegov značaj nije samo književni, već u prvom redu kulturni i nacionalno-identitetski. On je nastavljatelj onih nastojanja njegovih bačkih prethodnika za boljim povezivanjem s hrvatskim kulturnom maticom koja su posebno artikulirana u vrijeme bosanskog ili đakovačkog i srijemskog biskupa Matije Pavla Sučića (Ćurić 2018: 161-175), kada se tek konstruira svijest o pripadnosti istom narodu, odnosno jeziku i kulturi, a kratkotrajna Sučićeva biskupska služba (1831. – 1834.) daje snažan plod. Evetović je rodbinski povezan s bačkim bunjevačko-hrvatskim

preporoditeljem biskupom Ivanom Antunovićem koji ga 1876. upućuje u isusovačku gimnaziju u Kalači (Kalocsa). Franjevcem postaje 1881. i uzima ime Ante. Filozofiju je učio u Vukovaru (do 1883.) i Dunaföldváru (do 1884.), bogoslovne studije u Baji. Svećenikom je postao 1886. godine. Položivši ispite za profesora filozofije i teologije, predavao je filozofiju u Dunaföldváru, crkveno pravo i povijest u Baji (1888. – 1897.). Dvije godine bio je gvardijan u Baji (1897. – 1899.), potom je postao svećenik Pečuške biskupije. Zadržao je redovničko ime Ante i uzeo književni pseudonim Miroslub. Bio je kapelan u Egerágu te župnik u Veliškovcima (1901.), Harkanovcima (1902. – 1911.) i Valpovu (od 1912.). Jedan je od utemeljitelja Kluba hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku (1909.). Pjesmama se javio 1884. u *Nevenu*. Objavljivao je i u *Subotičkim novinama*, *Subotičkoj Danici*, *Viencu*, *Književnom severu*, *Glasniku Biskupije Bosanske ili Đakovačke i Srijemske* i dr. Njegove su pjesme objelodanjene i u zbirci *Spomen-cvijeće iz hrvatskih i slovenskih dubrava* (Zagreb, 1900.), posvećene pedesetoj obljetnici biskupske službe Josipa Jurja

Strossmayera, antologiji *U pjesmi i priči* (Osijek, 1906.), *Bunjevačkoj narodnoj čitanci* (Subotica, 1931.) i dr. Za života tiskao je zbirku *Sretni i nujni časi* (1908.), a o desetoj obljetnici smrti objelodanjene su dvije knjige izbora iz njegova pjesništva – *Iz pjesama Ante Evetovića-Miroljuba* (Osijek, 1931.) i *Spomen izdanje pjesama Ante Evetovića Miroljuba* (Subotica, 1931.).

Prigodničar Miroljub

Evetovićevi biografi bilježe kako je slagao brojne prigodnice znamenitim osobama iz svoga vremena, koje je i objavljivao u različitim publikacijama: „Miroljub je pokazao umijeće slaganja stihova prigodom srebnoga pira grofa Rudolfa Normanna i njegove supruge grofice Julijane. Miroljub je pisao i o Nikoli Andriću („Mome kritičaru“, *Narodna obrana*, 1908.), Josipu Jurju Strossmayeru („Na grobu hrvatskog mecene“, *Narodna obrana*, 1906.), Jesi Kulundžiću („U spomen vlč. o. Jessi Kulundžiću“, *Neven*, 1903.) i još nekim javnim djelatnicima. Iz tih bi se pjesama, a još više iz nacrtatih pjesama (radnih verzija) dao pročitati njihov suodnos i rekonstruirati Miroljubovo mišljenje o djelu pojedinih suvremenika. Dakako, tu svakako treba ubrojiti pjesme posvećene Ivanu Antunoviću i još nekim znamenitim Bunjevcima, Šokcima i stanovnicima Valpovštine“ (Samardžija 2006: 196). Njegove prigodnice nisu visoko ocijenjene, što nema puno veze s njihovom vrsnošću već s negativnim odnosom prema žanru prigodnica u hrvatskoj kulturi uopće pa i nerazumijevanjem prigodnica kao žanra. Riječ je o primarno govornom činu, koji zahtijeva prigodu, javno izvođenje, govornika ovlaštenoga od strane zajednice ili samoga adresata.¹ Prigodnice moraju biti posrećene prema kriterijima koje uspostavlja Austin: U prvom redu je to „poštivanje procedure“, potom „prikladnost“ osoba koje izvode proceduru i možda najvažnije jest da „imaju te misli i osjećaje, a sudionici moraju imati namjeru tako se i vladati i nadalje (Γ.2) doista se nakon toga moraju tako vladati“ (Austin 2014: 11). Evetović, odnosno Miroljub pripada onima koje zajednica legitimira kao svoj glas, kao onoga koji može komunicirati s osobama koje to zaslužuju, upućivati im prigodnice u kojima njegov pjesnički glas predstavlja kolektivni subjekt, mi, zajednicu. Prigodnicama biskupu Strossmayeru Evetović se legitimira kao pripadnik Strossmayerovog nacionalnog svehrvatskog kulturnog kruga (Čurić 2017), čiji pripadnici imaju obvezu javnog istupanja i javnog očitovanja lojalnosti spram Strossmayera i njegovih programa. Prigodnice su uvijek javni činovi, a ne intimni, u njima nema lirskog subjekta i privatnog obraćanja, već se govori iz pozicije kolektivnog subjekta.

Svoje prigodnice objelodanjuje Evetović nakon smrti Josipa Jurja Strossmayera. Prvu prigodnicu prigodom njegove smrti svrstavamo među osmrtnice – epicedije, dok je zadnja, prigodnica iz 1915., godovnica, kojom se evocira stota obljetnica Strossmayerovog rođenja i deseta obljetnica Strossmayerove smrti. Miroljubove prigodnice su i „kulturni činovi“ kojima

¹ Opsežno žanrovsko određenje prigodnica u rukopisu doktorske disertacije Mirka Čurića, „Figure biskupa Strossmayera u korpusu prigodnica“.

se upisuje u kulturne i nacionalno-integrativne projekte biskupa Josipa Jurja Strossmayera, s dodatnom težinom koju nosi njegova pripadnost Pečuškoj biskupiji s kojom su Đakovačka ili Bosanska i Srijemska biskupija u dugogodišnjem sporu oko niza župa koje se nalaze na teritoriju tadašnje Trojedince. Naime, Valpovački i Donjomiholjački dekanat u potpunosti su pripojeni Đakovačkoj ili Bosanskoj i Srijemskoj biskupiji tek 30. prosinca 1971. godine. „Iako dokumenti sedamnaestog stoljeća potvrđuju da je na prostoru Slavonije između Drave i Save jedino bosanski biskup imao jurisdikciju, na tom području imale su svoje župe a s time i jurisdikciju Zagrebačka i Pečuška biskupija. Razgraničenjem biskupija što ga je provela kraljica Marija Terezija nisu bile obuhvaćene župe valpovačkog (i miholjačkog) dekanata koje su ostale izvan Đakovačke biskupije sve do najnovijih vremena. Stoga godina nakon toga biskup Josip Juraj Strossmayer podnio je zahtjev da se i one priključe Đakovačkoj biskupiji, ali bez uspjeha. Protiv prijedloga i zahtjeva biskupa Strossmayera bili su za čudo i svećenici tih dekanata, kao što su to izrazili u Promemoriji koju su zajedno s popratnim dokumentima uputili ostrogonskom nadbiskupu i primasu s korone koju su održali u Valpovu, 29. siječnja 1852. godine.“ (Srakić 2021).

Strossmayer je do kraja života ustrajao u nakani da povрати sporne dekanate, a s tim je svakako upoznat i Evetović. Njegovo javno iskazivanje poštovanja spram Strossmayera potvrđuje kako je i sam bio na istim pozicijama, koje možemo definirati kroz jednu od važnih kategorija kojima se oblikuje nacionalni identitet, kako to tvrdi Francis Fukuyama. Naglašava kako se identitet, među ostalim, oblikuje i „pomicanjem granica (Biskupije, op. a) kako bi se obuhvatile postojeće jezične ili kulturne populacije“ (Fukuyama 2020: 210). Za Strossmayera je neprihvatljivo, iako je katolički biskup, da hrvatski katolički vjernici nisu pod hrvatskom nego pod mađarskom crkvenom jurisdikcijom.

U Strossmayerove kulturne (i nacionalno-identitetske) programe Evetović se već ranije upisuje u knjizi *Spomen-cvijeće iz hrvatskih i slovenskih i hrvatskih dubrava* (1900.), zbornikom u kojem se niz hrvatskih književnika, povjesničara, znanstvenika, kulturnih radnika, prigodnim tekstovima obraća adresatu, „narodnom dobrotvoru, biskupu Josipu Jurju Strossmayeru prigodom pedesetogodišnjice njegovog biskupovanja“. U popisu autora, na kraju knjige (str. 656-657), uz Evetovićev pseudonim Miroljub stoji Subotica, kao mjesto autorova odašiljanja pjesničke poruke, što sugerira kako Miroljub govori u ime bunjevačkih, subotičkih Hrvata, kao kulturnog središta ove zajednice, iako u to vrijeme (od 1899.) službuje u Baranji, u mjestu Eragu. Međutim, u knjizi posvećenoj Strossmayeru, on je ovlašten i „subotički“ pjesnik, a ova odrednica ima jasnu pragmatičku, političku i nacionalno-identitetsku funkciju, te ga upisuje među one koji odaju poštovanje Strossmayeru, ali i pripadaju hrvatskoj nacionalnoj zajednici, i bunjevačkim Hrvatima. To čini i svojom epskom pjesmom „Pop Ive“, u kojoj iznosi biografiju bunjevačkog preporoditelja i Strossmayerovog suradnika Ivana Antunovića. Napisana je bačkom ikavicom, koju danas neki nazivaju tzv. bunjevačkim jezikom, iako i ovaj primjer iz 1900. jasno pokazuje kako već tada postoji svijest kako je ri-

ječ o dijalektu hrvatskoga jezika. Pjesma je napisana dvanaestercem, parnih rima, a unutar pojedinih strofa umetnute su narodne pjesme bunjevačkog kraja, kao dodatna identitetska i kulturološka odrednica. U drugoj strofi je to, primjerice, uspavanka u šesticima, koju majka pjeva malom Ivanu Antunoviću:

*Paji, paji mirno,
Moje čedo drago;
Najveće na svitu,
Moje biser-bлаго!
Snaži se i rasti
Na majčinoj grudi,
Pa mi milom rodu,
Sjajno svitlo budi!*

Majku Ivana Antunovića, „Grujićevu Maru“, Evetović nedvosmisleno definira kao „Bunjevku-Hrvatku“, „na svoj rod ponosnu“ (str. 199) i time jasno određuje bunjevački prostor kao jezično i kulturno hrvatski, trseći se da, kroz figuru biskupa Antunovića, različitim antonomazijama (figurama kulturnog pamćenja) definira ne samo njegov lik, već i zajednicu kojoj pripada. Retorički priručnici govore o antonomaziji, kao o tropu u kojem umjesto vlastitog imena izričemo opću imenicu, epitet ili perifrazu pa je tako kod Evetovića Antunović „dobar pastir, rodu uvijek mio“, „piramida“, onaj koji „prednjači dilom“ (str. 203).

Nakon Antunovićeve smrti, nasljednika ovih velikih nacionalnih ideja pronalazi kod biskupa Josipa Jurja Strossmayera, „najvećeg Hrvata“, kako ga naziva u prigodnici objavljenoj u Strossmayerovom koledaru iz 1907., u kojem su se opet sakupili prvi ljudi hrvatske kulture onoga vremena (naravno, oni koji su podržavali Strossmayera i nastavljali njegov kulturni i politički program). Ovaj čin uvrštenja Miroljuba u koledar zajedno s Gjalskim, Nazorom, Matošem, Kršnjavim, Milakovićem, Arnoldom, Cepelićem, Domjanićem, Markovićem, Trnskim... svjedoči i o ovlaštenosti Evetovića kao jednog od najuglednijih književnika, dostojnoga da se upiše među najvažnije autore i kulturne djelatnike svoga vremena, ali i još jednom svjedoči o identitetskoj privlačnosti njegova bunjevačkog podrijetla.

I u Strossmayerovom koledaru je Evetović potpisan kao Miroljub, a prigodnica se sastoji od sedam deseteračkih katrena, s križnom rimom, ali

nedosljedno provedenom, baš kao što je nedosljedno realizirana i kompletna prigodnica. Naime, prve tri strofe su koncipirane tako da je zadnji stih strofe ujedno i prvi stih naredne strofe. Međutim, od četvrte strofe Evetović odustaje od tog koncepta iz nejasnih razloga, odnosno potvrđuje ocjenu Ante Sekulića kako su mu „stihovi ponekad nedotjerani“ (Sekulić 1998). Prigodnicu, ipak, možemo odrediti kao posrećenu. Evetović je ovlaštenu glas zajednice u čije ime govori, on govori u ime kolektivnog subjekta. Prigodničarevo „mi“ spada u oblike društvene deiksije, to je uključujuće mi (uključuje i govornika i slušatelja) (Yule 2010: 96) i njime se iskazuje poštovanje, ali se njime naglašava važnost društvenog položaja adresata. Kao i u pjesmi posvećenoj Antunoviću i ovdje je dominantna stilska figura antonomazija, ali dominira ona Strossmayera kao „najvećeg Hrvata“ (Miroљjub 2007: 78). Prigodnica koristi epideiktiku strukturu retoričkog govora. U *uvodu* doznajemo kako zvone mukla zvona i posvuda vlada žalost jer u grob nose najvećeg Hrvata. Potom u *izlaganju* Evetović izlaže argumente za svoju tvrdnju: cijela domovina plače jer Strossmayera nema tko dostojno zamijeniti. U *dokazivanju* iznosi tvrdnju kako će na Strossmayerovom grobu izniknuti hrvatska sloboda, kako mu ne treba ni cvijeće saditi jer je ono kratkog doba, za razliku od Strossmayerovog djela. U *pobijanju* onih koji osporavaju Strossmayerove zasluge Evetović tvrdi kako će Strossmayerov grob biti okrjepa za narodna djela te zaključuje kako će Strossmayeru plaća biti „vječna slava“ (Miroљjub 1907: 78). Strossmayer je najveći Hrvat, ne samo zbog svog života i svega što je postigao već i zbog onoga što ostaje nakon njega, vječne slave koja je okrjepa i nadahnuće za narodna djela.

Na sličan način Evetović koncipira i ostale svoje prigodnice, kao ovlaštenu glas više zajednica kojima pripada, primjerice: hrvatskih svećenika valpovačkog dekanata, Hrvata-Bunjevaca iz Bačke, članova Društva hrvatskih književnika i umjetnika iz Osijeka... stoga se u ovom radu neće posebno analizirati.

Zaključak

Svojim prigodnicama biskupu Strossmayeru Ante Evetović Miroљjub na poseban se način upisuje u niz od više od stotinu hrvatskih prigodničara koji su se u raznim prigodama Josipu Jurju Strossmayeru obraćali od 1850. do 1972. godine. Evetovićeve prigodnice nisu samo „performativni“ već i „kulturni činovi“ kojima se u Strossmayerov kulturni i nacionalno-identitetski program upisuje i njegova matična, hrvatsko-bunjevačka zajednica. To potvrđuje analizirana prigodnica iz 1907. u kojoj se epitet hrvatski ili ime Hrvat spominju čak šest puta, jasno definirajući u ime koje zajednice primarno govori – Bunjevaca Hrvata, koji su punopravni pripadnici korpusa hrvatskog naroda.

Literatura i izvori

- Austin, John. 2014. *Kako djelovati riječima*, Disput, Zagreb.
- Čeliković, Katarina. 2007. Evetović, Ante Miroljub, U: *Leksikon podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca*, 7, Dž-F, Hrvatsko akademsko društvo, Subotica, 51-52.
- Čurić, Mirko. 2017. Josip Lovretić kao pripadnik Strossmayerovog kulturnog kruga, *Josip Lovretić (1865. – 1948.), jedno stoljeće poslije, u povodu 150. obljetnice rođenja* (ur. Anica Bilić, Sandra Cvikić, Dražen Živić, Ljubica Gligorević, Luka Marjanović), Grad Otok, Otok, 151-170.
- Čurić, Mirko. 2018. Biskup Pavao Sučić u djelima đakovačkih autora, *Zbornik radova sa znanstvenog skup prigodom 250 godina od rođenja biskupa Pavla Matije Sučića, Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad HAZU u Đakovu*, 161-176.
- Evetović, Ante. 1900. Pop Ive, *Spomen-cvijeće iz hrvatskih i slovenskih dubrava*, Matica hrvatska, Zagreb, 199-203.
- Evetović, Ante. 1906. Proslav u slavu preuzvišenoga gospodina Josipa Jurja Strossmayera prigodom njegove devedestgodisnjice, *Narodna obrana*, 4(1906): 28. – Miroljub.
- Evetović, Ante. 1906. Na grobu hrvatskoga Mecene, *Narodna obrana*, 5(1906): 82. – Miroljub.
- Evetović, Ante. 1907. U grob nose najvećeg Hrvata, *Strossmayer (kalendar)*, 1(1907): 78. – Miroljub.
- Evetović, Ante. 1915. U spomen stogodišnjice rođenja biskupa J. J. Strossmayera, 1815.-1915., *GBBS* 43(1915): 3, 25. – Miroljub.
- Fukuyama, Francis. 2020. Identitet, Timpres, Zagreb.
- Samardžija, Zdenko. 2006. Miroljub na Valpovštini, *Muzeologija* 43/44: 195-202.
- Sekulić, Ante. 1998. Evetović, Miroljub Ante, *Hrvatski biografski leksikon*, mrežno izdanje; <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=5775>.
- Srakić, Marin. 2021. Biskup Strossmayer i Valpovština (rukopis, neobjavljeno).
- Vuković, Petar. 2008. U: *Leksikon podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca*, 7, Dž-F, Hrvatsko akademsko društvo, Subotica, 51-52.
- Vuković, Petar. 2000. Evetović, Franjo Ante, *Hrvatska književna enciklopedija*, Školska knjiga, Zagreb, 209-2010.
- Yule, George. 2010. Definicije i pozadina pragmatike te deiksija i udaljenost (prijevod Josipe Forko)', *Hrvatistika*, 4(4): 89-98. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/81618> (posljednji pristup: 3. prosinca 2021.).

Vladimir Nimčević

HRVATSKI PUČKI PJESNICI IZ VOJVODINE U SLOBODNOM DOMU

Uvod

Povijest bačkih Hrvata u prvoj polovini 20. stoljeća tijesno je povezana sa dvjema organizacijama. Prva, najstarija, jest Katolička Crkva, koja je na prostoru Bačke postojala u vidu Kalačko-bačke nadbiskupije i Bačke apostolske administrature, a druga, ništa manje važna, jest Hrvatska (republikanska) seljačka stranka, koja je u međuratnom razdoblju okupljala, bilo izravno, bilo posredno (kroz Demokratsko-seljačku koaliciju) nezanemarljiv broj pristaša ne samo u mjestima gdje su Hrvati bili kompaktni (Subotici, podunavskim šokačkim mjestima), nego čak i u mađarskim i njemačkim sredinama zapadne Bačke, te u srpskoj Ateni – Novom Sadu. Obje su imale bitnu ulogu u oblikovanju vjerskog i nacionalnog identiteta bačkih Hrvata kroz duhovnu skrb, odnosno društvene i političke aktivnosti. Ništa manje značenje H(R)SS nije imala za Hrvate Banata i Srijema. U Srijemu je bila prisutna i prije 1918. Od mjesnih organizacija tada su se naročito izdvajali Hrtkovci. Na Banat H(R)SS se proširio dvadesetih godina 20. stoljeća.

Počeci Katoličke Crkve u Bačkoj sežu u prva desetljeća razvijenog srednjeg vijeka. U prvoj polovini 12. stoljeća utemeljena je Kalačko-bačka nadbiskupija, koja je, uz prekid od stoljeće i pol (1541. – 1687.), držala duhovnu, a jedno vrijeme čak i svjetovnu vlast u Bačkoj sve do raspada Austro-Ugarske 1918.¹ Naime, u srednjem vijeku i 18. stoljeću nadbiskup je objedinjavao duhovne i političke funkcije tako što je nosio titulu župana Bačke županije. Jedan od najpoznatijih arhiepiskopa, koji se istaknuo u svjetovnim poslovima, bez sumnje je Pavao Tomori. Njegov udio u borbama protiv Turaka do Mohačke bitke 1526. ostaje trajno ubilježen u povijesti Ugarske i Katoličke Crkve.² Ništa manje upečatljivo je i županovanje Gabrijela Patačića od Za-

1 O Kalačko-bačkoj nadbiskupiji vidi: Beretić, Stjepan; Bačić, Slaven. 2013. *Leksikon podunavskih Hrvata – Bunjevacica i Šokaca* 12. Subotica: Hrvatsko akademsko društvo, 12-15.

2. Fraknói, Vilmos. 2018. *Pavao Tomori*. prijev. Stjepan Beretić. Subotica: Katoličko društvo „Ivan Antunović“.

jezde (1733. – 1745.), koji je zaslužan za restauraciju nadbiskupije nakon stoljeća turske okupacije i županijskih ustanova.³ Podrijetlom Hrvat, on je zdušno podržavao napore svojih sunarodnjaka oko uzdizanja subotičkog vojnog šanca u rang povlaštenog kraljevsko-komorskog trgovišta Sent Marija 1743.

Do konca 19. stoljeća ovlasti nadbiskupije su značajno sužene, a njezina uloga u političkom životu marginalizirana. Ozbiljni udarci dolazi međutim nakon Prvoga svjetskog rata, kada uslijed promjene političkih granica gubi stoljetni integritet. Nakon kraćeg razdoblja provizorija (1918. – 1923.), župe koje su po Trianonskom miru pripale Kraljevini SHS, obrazovale su Bačku apostolsku administraturu, koja je bila izravno podložena Svetoj Stolici u Rimu.⁴ Na čelo ovog entiteta postavljen je župnik župe sv. Terezije Avilske u Subotici Ljudevit Budanović, koji je 1927. posvećen za naslovnog biskupa cisamenskoga. Ulogu arhipastira obnašao je u vremenima najvećih izazova. Usprkos tome, pokazao se kao dostojan nasljednik svojih predšasnika u Kalači. Slično Patačiću, on je Katoličkoj Crkvi u Bačkoj vratio cjelovitost, ugled. Uz to joj je namijenio višestruku ulogu, potičući svoje župnike na društveni, kulturni i humanitarni rad. Na tom planu osobno se angažirao, stvarajući osnovu za bogatu kulturnu aktivnost bačkih Hrvata – Subotičku maticu (1933. – 1946.). Već za života je zbog izgradnje velikog broja crkava u Subotici prozvan biskupom-graditeljem crkava.⁵ Pod njegovom upravom niklo je niz crkava kako na periferiji ili okolici Subotice, tako i u drugim katoličkim krajevima Bačke. Samo u Subotici podignute su sljedeće crkve: Uznesenja Blažene Djevice Marije na Bikovu (1921.), svetoga Antuna Padovanskog u Čantaviru (1929.), Isusa Radnika u Kertvarosu (1931.), Presvetog Trojstva u Maloj Bosni (1930.), Uskrsnuća Isusova u Malom Bajmaku (1933.), Josipa Radnika u Đurđinu (1935.), sv. Ivana Krstitelja u Hajdukovu (1936.), Razlaza Apostola na Kelebiji (1937.), Presvetog Srca Isusovog u Kraljevom Brigu (1940.) i drugdje. Crkva sv. Katarine na Šupljaku je proširena 1935.⁶ Njegovo ime stoji također u tijesnoj vezi s kodifikacijom crkvenih zakona (Codex Bachiensis). Ukratko govoreći, bez Budanovićevih temeljnih radnji obrazovanje Subotičke biskupije 1968. bilo bi znatno otežano i za dulje vrijeme odgođeno.⁷

3 Hegedűs, Antal. 2015. *Život i restauracijska djelatnost kalačkoga nadbiskupa Gabrijela Patačića*. prijev. Ladislav Heka. Budimpešta: METEM.

4 O Bačkoj apostolskoj administraturi vidi: Beretić, Stjepan. 2004. Bačka apostolska administratura, U: *Leksikon podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca* 2. Subotica: Hrvatsko akademsko društvo. 23-25.

5 *Hrvatski dnevnik*, srijeda, 6. studenoga 1940, br. 1625, I. izdanje, str. 13.

6 Draganović, Krunoslav. (ur.) 1939. *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*. Sarajevo: Regiona Apostolorum: 379-381.; Draganović, Krunoslav. (ur.) 1974. *Opći šematizam Katoličke Crkve u Jugoslaviji*. Zagreb: Biskupska konferencija Jugoslavije: 677-679; Mačković, Stevan. 2008. Planovi za podizanje dvije crkve na Paliću. *Klasje naših ravni* 3-4: 106-110.

7 Više o Budanoviću vidi: Temunović, Josip. 2002. *Zadužbina biskupa Budanovića*. Subotica: Pučka kasina 1878; Mala Bosna: Hrvatska udruga Lajčo Budanović; Temunović, Josip. 2002. *Subotička matica*. Subotica: Pučka kasina 1878.

Po značenju za Bačku, Suboticu i mjesne Hrvate, za Bačkom apostolskom administraturom nimalo nije zaostajala Hrvatska (pučka) seljačka stranka.⁸ Ona naravno nije prva politička organizacija bačkih Hrvata. Bunjevačko-šokačka stranka, Hrvatska pučka stranka, Zemljodilska stranka, Vojvođanska pučka stranka i ostale manje, kratkotrajne stranke, također su okupljale značajan broj Bunjevaca i Šokaca. Međutim, ona je bez sumnje najmasovnija politička organizacija bačkih Hrvata, koja je naročito obilježila razdoblja od 1926. do 1929. i 1935. do 1941. godine. Njena djelatnost na žalost do danas nije istražena čak ni u osnovnim crtama. To zahtijeva sate čitanja u različitim knjižnicama Subotice, Novoga Sada, Beograda i Zagreba, gdje su pohranjena glasila Hrvatske (pučke) seljačke stranke i drugih stranaka, koje su se natjecale s njom oko hrvatskog biračkog tijela.

Uloga i reputacija H(R)SS-a

Hrvatska seljačka stranka zauzima centralno mjesto na hrvatskoj političkoj sceni dvadesetih i druge polovine tridesetih godina 20. stoljeća. Ništa manje značajno, ona je predstavljala nukleus jugoslavenske oporbe. Pred izbore 1935. obrazovala je sa Samostalnom demokratskom strankom Seljačko-demokratsku koaliciju. Ove dvije stranke udarile su temelj Ujedinjenoj opoziciji, kojoj su prišli Jugoslavenska muslimanska organizacija, jedno krilo Demokratske stranke i jedan dio Zemljoradničke stranke. Poput mnogih stranaka, kojima je povijest namijenila misionarsku ulogu, i ona je imala skromne početke. Braća Stjepan i Antun Radić utemeljili su 1904. Hrvatsku pučku seljačku stranku koja je na izborima u Hrvatskoj 1906., 1908., 1910., 1911. i 1913. bilježila skromne rezultate. U prosjeku je osvajala 4-5, nikada više od 9 od ukupno 88 mandata. U Sabor su ušla 1908. trojica, 1910. devetorica, 1911. osmorica, a 1913. trojica njezinih zastupnika.⁹

Svoj prepoznatljiv oblik međutim H(R)SS je dobila tek u Kraljevini SHS, kada je stupila takoreći u prve borbene redove za obranu umrtvljene hrvatske državnosti. Zbog toga je hrvatski narod u njoj prepoznao pravog tumača svojih interesa i dao joj prednost u odnosu na ostale stranke starog kova. Kako bi naglasila beskompromisnost glede hrvatskih povijesnih prava, koncem 1920. promijenila je ime u Hrvatsku republikansku seljačku stranku. Uslijed pritiska državnog aparata 1925. priznala je Vidovdanski ustav, izbacila iz imena pridjev „republikanska“ i ušla u koalicijsku vladu s Narodnom radikalnom strankom, s kojom je, međutim, raskinula suradnju 1927. Umjesto s njima, redove je zbila sa Samostalnom demokratskom strankom Svetozara Pribićevića (Srbi iz Hrvatske), formirajući s njom Seljačko-demokratsku koaliciju. Nakon proglašenja šestosiječanjske diktature njezine strukture su rasformirane, a prvaci izloženi progonu i torturi. Na političku scenu se vratila liberalizacijom političkih prilika 1935., kada je izašla na izbore u sklopu

8 O Hrvatskoj seljačkoj stranci vidi: Bara, Mario. 2009. *Leksikon podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca* 9. Subotica: Hrvatsko akademsko društvo. 130-138.

9 Matković, Hrvoje. 1999. *Povijest Hrvatske seljačke stranke*. Zagreb: Naklada Pavičić, str. 41-42.

gore spomenute koalicije (Ujedinjena opozicija). Nakon pada posljednjeg bastiona centralizma, Milana Stojadinovića početkom 1939., stupila je u koalicijsku vladu s Jugoslavenskom radikalnom zajednicom. Zauzvrat, hrvatski narod dobio je svoju teritorijalnu jedinicu – Banovinu Hrvatsku.

Glede programa i aktivnosti, H(R)SS je u nekim segmentima bila tipičan proizvod svoga vremena obilježenog kultom velikih lidera, predvodnika naroda na putu do njegova izbavljenja iz gospodarske krize i ostvarivanja utopije, a u nekim daleko ispred njega. Bila je to možda jedna od rijetkih, ako ne i jedina stranka nacionalne provenijencije koja nije uključivala autoritarne, totalitarne, rasističke i ostale ideologije zasnovane na ideji o supremaciji, kao primjerice Nacional-socijalistička partija u Njemačkoj, Nacionalna fašistička partija Adolfa Hitlera, Združena borbena organizacija Dimitrija Ljotića i Jugoslavenska radikalna zajednica Milana Stojadinovića. Na surovoj političkoj sceni Kraljevine SHS nadživjela je i apsorbirala ostale hrvatske stranke (Hrvatsku pučku stranku, Hrvatsku zajednicu, Hrvatsku težačku stranku i Hrvatsku stranku prava), jer je imala napredan program, principijelno i inspirativno vodstvo i daleko širu bazu. Međutim, iako je usvojila određene ljevičarske ideje u svoj program, pa čak dozvolila ulazak pojedinih komunista u svoje redove i pristupila Seljačkoj internacionali u Moskvi 1924., ideološki nije pripadala strankama lijevog spektra (Komunistička partija Sovjetskog Saveza i Komunistička partija Jugoslavije). Ostala je u biti građanska (buržoaska) stranka, koja se od ostalih stranaka svoje vrste razlikovala po tome što je doista opravdala svoje ime. U svoje redove uključivala je u značajno većem broju ruralno stanovništvo – seljake. Međutim, treba znati da su stup njene organizacije i *spiritus movens* njezinih aktivnosti na selu činili srednji posjednici, koji su, u ovisnosti o mogućnostima i prilikama, mogli mobilizirati za stranačke potrebe svoje arendaše, komencijaše i ostale pripadnike najširih slojeva.

Ukratko, H(R)SS je imao mnogo sličnosti s ostalim strankama, ali i razlika. Ključna razlika je što to nije bila stranka koja je djelovala samo u predsjedničkom razdoblju. Naprotiv, ona je proširila svoje aktivnosti na mnoge aspekte života: kulturu, poljodjelstvo, humanitarni rad, građanski aktivizam itd. Spoj kulture i gospodarstva najdjelotvornije se očitovao u stranačkom prosvjetnom društvu Seljačka sloga (nadalje SS), koja je imala svoje ogranke i u Bačkoj, Banatu i istočnom Srijemu. Podružnice u Tavankutu, Pavlovcu, Monoštoru i Starčevu otvorene su 1927., a u Bregu 1928. Nakon obnove središnjice u Zagrebu 10. studenoga 1935., osnovane su ili obnovljene filijale u: Đurđinu 1935., Bođanima, Starčevu, Vajskoj, Žedniku, Baču, Monoštoru, Klisi (Sombor) i Šebešiću 1936., u Bregu i Šebešiću (drugi ogranak) 1937., u Tavankutu (tri ogranak), te Bajmaku i Plavni 1939.¹⁰ Ogranak SS-a pokrenuo je 1937. akciju za podizanje Hrvatskog seljačkog doma.¹¹ U Bajmaku je ogranak SS-a priredio 29. travnja 1939. predstavu „Graničari“ Josipa Freu-

10 Bara, Mario. 2017. Organiziranje i djelovanje Seljačke sloge u Bačkoj i Banatu. *Godišnjak za znanstvena istraživanja* 9: 103-108.

11 *Subotičke novine*, petak, 26. veljače 1937., br. 9, str. 4.

denreicha.¹² U Đurđinu je tajnika SS-a, posjednika Đenu Šokčića, redarstvo osudilo 19. lipnja 1939. na 7 dana zatvora,¹³ jer je prigodom jedne proslave izvjesio hrvatsku trobojnicu.¹⁴ Seljačka sloga iz Berega izvela je u Zagrebu u okviru Dana bačkih Hrvata 14. travnja 1940. šokačko kolo i šokački narod ples „Logovac“.¹⁵

Historijat SS-a u istočnom Srijemu nije toliko detaljno poznat, ali se sa sigurnošću može tvrditi da su postojali ogranci koji su pokrivali Golubince, Srijemsku Kamenicu, Srijemske Karlovce, Novi Slankamen, Nove Banovce, Ivankovo, Zemun i druga mjesta u kojima su živjeli Hrvati. U Golubincima je Seljačka sloga priredila 26. rujna 1937. smotru hrvatske seljačke kulture. Seljački zborovi izvodili su hrvatske narodne pjesme i kola. Seljaci iz Srijemske Kamenice su plesali svoje narodno kolo. U Rumi je ogranak SS-a na Silvestrovo 1938. nastupao u Hrvatskom domu. Članice pjevačkog zbora SS-a odjevene u narodne nošnje otpjevale su dvije pučke pjesme „Želiš li biti moja“ i „Kupi mi babo volove“.¹⁶ Uz SS na području Srijema djelovalo je i humanitarno-gospodarsko društvo HSS-a – Gospodarska sloga, čija povjereništva su zabilježena u Srijemskoj Mitrovici, Šidu i Petrovaradinu. U Šidu je 4. srpnja 1939. na sjednici kotarske organizacije HSS-a za šidski kotar za povjerenika GS-a izabran Franjo Pejakić iz Morovića, jer je dotadašnji povjerenik Đuro Rostaš iselio s područja toga kotara.¹⁷

Društveni i kulturni rad se pokazao naročito plodonosan za neke ruralne predjele, koji su praktički bili odsječeni od svih gradskih tokova (npr. Tavankut, Đurđin itd.). HSS je možda kao nijedna stranka te epohe imala veliki utjecaj na hrvatsku kulturu u prvoj polovini 20. stoljeća. Na političku scenu je stupila kao jedna u nizu predratnih stranaka, ali je ubrzo pokazala da joj je suđena mnogo veća uloga. Preuzela je na sebe veliki teret borbe za ostvarenje hrvatskih nacionalnih ciljeva. Bila je to stranka s mesijanskim oreolom.

Imajući u vidu značenje HSS-a, ne treba čuditi što je okupila oko sebe plejadu hrvatskih kulturnih stvaratelja. Mnoga poznata i manje poznata imena hrvatske kulture, poput Petra Bakule, Vladimira Nazora, Ivana Gorana Kovačića, Vinka Nikolića, Franje Alfirevića, Tina Ujevića, Ive Ladike i drugih, nisu krila svoje simpatije prema HSS-u.¹⁸ Naprotiv, otvoreno su ih iskazivali kroz pjesme i druge priloge, koje su objavljivali u HSS-ovim glasilima.

12 *Hrvatski dnevnik*, subota, 29. travnja 1939., br. 1073, I. izdanje, str. 5.

13 *Hrvatski dnevnik*, utorak, 20. lipnja 1939., br. 1125, I. izdanje, str. 4.

14 *Hrvatski dnevnik*, ponedjeljak, 15. travnja 1940., br. 1420, I. izdanje, str. 12.

15 *Obzor*, utorak, 28. rujna 1937., br. 221, str. 1; *Hrvatski dnevnik*, 6. siječnja 1939., br. 962, II. izdanje, str. 4; *Hrvatski dnevnik*, petak, 10. veljače 1939., br. 997, str. 4; *Hrvatski dnevnik*, četvrtak, 15. lipnja 1939., br. 1120, I. izdanje, str. 6.

16 *Dan*, utorak, 11. avgusta 1936., br. 184, str. 3; *Dan*, subota, 17. jula 1937., br. 158, str. 5; *Hrvatski dnevnik*, srijeda, 5. srpnja 1939., br. 1140, I. izdanje, str. 3; *Hrvatski dnevnik*, petak, 15. ožujka 1940., br. 1391, I. izdanje, str. 6; *Obzor*, utorak, 7. svibnja 1940., br. 104, str. 3.

17 *Hrvatski dnevnik*, na Uskrs 1938., br. 694, str. 33.

18 *Hrvatski dnevnik*, petak, 15. ožujka 1940., br. 1391, I. izdanje, str. 5.

U njihovim očima HSS je bio više od stranke. Oni su u ovoj stranci vidjeli nacionalni pokret, u njezinim svestranim aktivnostima borbu za ostvarenje autentičnih ciljeva, ostvarenje ideala slobodnog, demokratskog društva nalik prvobitnom slavenskom uređenju, a u Banovini Hrvatskoj mjesto u kojem svaki ispravan Hrvat može naći svoje mjesto pod suncem. Banovina Hrvatska nije bila daleko od zamišljenog ideala. Ondje se nisu mogli uklopiti jedino pojedini ekstremni srpski krugovi okupljeni oko lista *Srpska riječ* i ustaše okupljene oko lista *Hrvatski narod* (Mile Budaka).¹⁹ Srbi u Hrvatskoj bili su zastupljeni na svim razinama vlasti. Predstavljao ih je koalicijski partner HSS-a Sava Kosanović, tajnik Samostalne demokratske stranke i član Hrvatskog narodnog zastupstva u Zagrebu.²⁰

Pjesnici iz Vojvodine

Jednako idealnu predstavu o HSS-u imali su razni pojedinci iz ruralnih područja Subotice, bačke Šokadije i južnog Banata, čiji radovi se javljaju na stranicama stranačkih glasila do kojih je, mora se istaknuti, teško doći. Javne knjižnice su jedini izvor podataka za mnoge aspekte svestranog djelovanja HSS-a, od kojih je svaki zasebna tema za doktorsku disertaciju. Naime, arhivi mnogih organizacija HSS-a stradali su u burnim vremenima, a ako su ih preživjeli završili su u privatnim kolekcijama, čije sudbine su opet tijesno vezane uz sudbine vlasnika. Ništa dostupniji nije ni tisak, koji se nalazi u privatnom posjedu. U Subotici i ostalim hrvatskim mjestima u Bačkoj bilo je, istina, pretplatnika i raspačivača (povjerenika) HSS-ovih glasila usprkos svim rizicima, koje je posjedovanje oporbenog tiska donosilo sa sobom. Međutim, to su bile generacije koje su živjele ideju i za ideju, koje se nisu plašile ni osude javnosti, ni potkazivača, ni policijskog nasilja (pretresa stanova, batinjanja itd.) itd. Nažalost, po svijesti, idealizmu i altruizmu za njima svjetlosnim godinama zaostaju njihovi potomci, pristaše egoističnih vrijednosti, koji za svoje sitne usluge očekuju nerazmjerno velike nagrade i priznanja. Ako su naslijedili nešto od spomenutog tiska, ili su to nemarno uništili, ili prodali uz sitnu nadoknadu drugim osobama, ili knjižnicama. Prema tome, krivnja za skromno poznavanje djelatnosti HSS-a pada znatnim dijelom na ove epigone, čije ponašanje ne ulijeva nikakvu nadu u promjenu.

Osnutak H(R)SS-a u Bačkoj, počeci njegova djelovanja i pojedine aktivnosti (kao npr. pučko pjesništvo) su velike teme, koje svakako zaslužuju prednost kod tematizacije. Međutim, zbog ljudske ograničenosti morat će sačekati bolja vremena. Isto vrijedi i za aktivnosti organizacija H(R)SS-a u susjednom Srijemu, koje su starije od sestrinskih organizacija u Bačkoj i Banatu. Mjesna organizacija u Hrtkovcima spada u jednu od najstarijih organizacija H(P)SS-a. Na čelu svojim predsjednikom Pavlom Loošom do

¹⁹ *Hrvatski dnevnik*, četvrtak, 31. kolovoza 1939., br. 1197, II. izdanje, str. 5.

²⁰ Radić, Ante. 1938. *Sabrana djela X. Protiv riečke rezolucije*. (priredili Vladko Maček i Rudolf Herceg). Zagreb: Seljačka sloga, str. 122.

1907. razvila je živi rad.²¹ Međutim, sve njih su pogađale iste nevolje, neke u većoj, neke u manjoj mjeri. Politički instrumentalizirana, policija je vršila veliki pritisak na pristaše H(R)SS-a i sve one koji nisu idejno pripadali Narodnoj radikalnoj stranci. U ispunjavanju svojih naloga primjenjivala je silu. Nije poštovala nepovredivost privatne svojine. Ulazila je, nerijetko bez ikakvog sudskog naloga, u domove čestitih starješina, u potrazi za kompromitirajućim dokazima, maltretirala njih i njihove članove. Publikacija H(R)SS-a bio je dovoljan dokaz za uhićenje glave porodice.

Tako su u Subotici 3. siječnja 1925., pred izbore od 8. veljače, uhićeni prvaci HRSS-a u Subotici: Tomo Matković, Ivan Tolj, Grgo Dedin, Ivan Babić, Ivan Perčić i Stipan Vidaković. Policija je izvršila premetačinu njihovih stanova bez ikakvog sudskog rješenja. Tolj i Dedin su pretučeni na saslušanju. Zatvoreni su u Okružni sud u kojem su držani skoro mjesec dana. Tek 25. siječnja odlukom Apelacijskog suda u Novom Sadu pušteni su na uvjetnu slobodu pod policijskom paskom. Državno tužiteljstvo ih je optužilo za zločin označen u članku 1 zakona o zaštiti države.²² Nešto kasnije, na Uskrs 1925., hrtkovački posjednik Marko Cakić doživio je jednako strašnu torturu. Na veliki kršćanski blagdan policajci su banuli u njegov dom. Na očigled njegovih bližnjih policajci su ga oborili na zemlju i zavezali kao običnog kriminalca. Kao dokaz njegove krivnje službenicima je poslužio *Slobodni dom*, službeno glasilo HSS-a. Detalje o tome je zabilježio njegov 17-godišnji sin Paškal Cakić, otac književnika Branimira Tomlekina.²³

U Staroj Moravici je bilježnik Mirko Tomović (postavljen ondje 1923.) zlostavljao 1926. sve žitelje bez obzira na narodnost: Bunjevce, Mađare i Srbe dobrovoljce. Slao je policiju pod prozor agitatora HSS-a u Topolskom kotaru Ivana Krmpotića, čija supruga se zbog toga duševno razboljela.²⁴ Mjesec dana pred izbore od 11. rujna 1927. Krmpotić je uhićen po nalogu državnog tužiteljstva na temelju lažnih prijava kako među Mađarima u Topolskom kotaru agitira u velikomađarskom duhu.²⁵ U isto vrijeme u Subotici je *pašovao* Dragoslav Đorđević, suprug bunjevačke književnice Mare Malagurski, *bunjevački zet*, kako su ga zvali njegovi politički protivnici. Po njegovoj direktivi subotička policija, koja se onda nalazila u nadležnosti grada, zalazila je na bunjevačke salaše, zastrašujući domaćine i njihovu čeljad, najčešće pred izbore. Tako je nadzornik subotičke policije Milan Čupurdija

²¹ *Dom*, srijeda, 13. svibnja 1925, br. 2, str. 1-2.

²² Dobrotom Branimira Tomlekina ustupljen mi je ulomak iz rukopisa Paškala Cakića *Familija Tom-Leka, 1737. – 1937.*: (...) Tih dana su oca uhapsili i odveli od kuće. Video sam to. Bio je Uskrs. Bio sam kod kuće. Oborili ga, vezali, strpali u kola, vidim. Brat hteo napasti žandare!!! Hteo sam ga posetiti, ali ne dadoše u policiji. Ali ja sam ga video u dvorištu – vidim da je bio fizički maltretiran – omršavio, masnice na obrazu. Moj otac je bio pošten čovek, prek, zdrav, lep, vredan – ali nije bio stvoren za neke stvari u koje se počeo petljati. Sanjao je o nekoj pravdi, seljačkoj državi (...)

²³ *Neven*, četvrtak, 8. srpnja 1926, br. 27, str. 3.

²⁴ *Subotički glasnik*, sreda, 24. avgusta 1927., br. 58, str. 3; *Neven*, 15. rujna 1927., br. 38, str. 1-2.

²⁵ Brat Josipa Vukovića Đide.

pretresao salaš Blaška Vukovića Futoševa²⁶ 10. veljače 1927. u Vuković kraju (Gornji Tavankut).²⁷ Općinski bilježnik u Monoštoru Nikola Petrović izvršio je pred izbore za oblasne skupštine od 23. siječnja 1927. fizičko nasilje nad dvojicom Šokaca. Seljaka Marka Šimunovića, koji je javno kliknuo *Živio Stjepan Radić!*, tukao je batinom dok se nije slomila. Zatim ga je nastavio tući gumom, dok se ovaj nije srušio u grabu kraj ceste. Kada mu je Stipan Periškić Živkov, koji je onuda slučajno prolazio, zamjerio to nečovještvo, bilježnik je tukao i njega.²⁸

Dok ne nastanu bolje okolnosti za sustavno istraživanje povijesti H(R) SS-a u Vojvodini, istraživačima preostaje jedino tematizacija pojedinih sitnijih segmenata, koja iziskuje poznavanje najdetaljnijih pojedinosti. Jedan od takvih segmenata su prilozima pučkih pjesnika iz Bačke i Banata, koji su pronađeni sasvim slučajno tijekom prelistavanja dostupnih brojeva *Slobodnog*

Doma u Nacionalnoj biblioteci u Beogradu (godišta 1924., 1927., 1928.).²⁹ Njihova imena su potpuno nepoznata hrvatskoj zajednici u Vojvodini: Pavao Šarac iz Torjanaca (Baranja), Joso Barašević i Franjo Mikić, obojica iz Starčeva kod Pančeva, Adam Tucakov iz Monoštora, te Luka Kujundžić i jedan anonimni pjesnik iz Tavankuta. To je, u jednu ruku, razumljivo s obzirom na to da je Hrvat Vojvodine komunizam preodgojio tako da svoju kulturu identificiraju isključivo s folklornim sadržajima. S druge strane, to je za osudu, s tim što krivnju naravno ne snosi cijela zajednica, nego samo onaj sloj hrvatskih intelektualaca rodom iz Hrvatske sa stanom u Zagrebu.

U ovako prestrog sud je opravdan utoliko više što sadržaji, koji slijede, doista pružaju dragocjeno svjedočanstvo o vremenu. Mijenjaju neke ranije predodžbe o intenzitetu i ekstenzitetu uključenosti Hrvata Vojvodine u hrvatske društvene tokove. Prije svega, zorno pokazuju da je opredjeljenje

²⁶ *Neven*, četvrtak, 17. veljače 1927., br. 7, str. 2.

²⁷ *Dom*, srijeda, 9. veljače 1927., br. 6, str. 2-3.

²⁸ *Dom* je bio glavno glasilo H(R)SS-a. Izlazio je s prekidima od 1899. do 1930. Od 1920. do 1925. je izlazio pod naslovom *Slobodni dom*.

²⁹ *Slobodni dom*, srijeda, 2. srpnja 1924., br. 27, str. 4.

mjesnog hrvatskog puka za H(P)SS njihov slobodan izbor, a ne posljedica agitacije „radićevskih agenata“. Hrvatski seljaci su na vlastitu inicijativu, bez upliva stranih čimbenika, stvarali svoje mjesne organizacije u Monoštoru, Lemešu, Tavankutu, Maloj Bosni, Starčevu i drugdje. Njihovo oduševljenje Radićevim idejama nije splasnulo ni nakon njegova brutalnog ranjavanja (20. lipnja 1928.). Sam atentat je zapravo bila jasna poruke izvjesnih krugova vlasti da neće tolerirati slobodarsko ponašanje. Međutim, bački i banatski Hrvati se nisu zaplašili, nego su ostali do kraja uz miljenika, bodreći ga neka ustraje u borbi za život, koji mu je visio o koncu. A nakon smrti (8. kolovoza 1928.) oplakivali su ga i komemorirali na uzoran način. Tako su jasno dali do znanja svima, koji su ih htjeli vratiti u stadij prednacionalnog razvoja, da i oni pripadaju narodu mučenika.

Tema pjesama usko je vezana uz okolnosti pod kojima su nastajale. Primjerice radi, za „Pjesmu Hrvata-Bunjevca“ može se s puno preciznosti ustanoviti trenutak nastanka. Inspirirana je bez sumnje posjetom narodnog zastupnika Ive Čaldarevića, tajnika kotarske organizacije Matije Evetovića i predsjednika kotarske organizacije Tome Matkovića mjesnoj organizaciji HRSS-a u Tavankutu, na čijem čelu se nalazio Šime Peić Gavran (na drugi dan Duhova 1924.). Prijepodne izaslanici su pješke obišli donji, srednji i gornji Tavankut, prekoračivši nekih 15 kilometara. Održali su niz sastanaka, na kojima je prisustvovalo više od 500 ljudi. Poslijepodne Čaldarević i Evetović su otišli kolima u Đurđin.³⁰ Pjesnik je bez sumnje prenosio neke dijelove govora koje je čuo na skupovima u Tavankutu.

Pjesme „Glas Hrvata iz Baranje“ i „Slava vama“ objavljene 14. odnosno 21. studenoga 1928, nastale su pod još svježim dojmom atentata na hrvatske zastupnike u Narodnoj skupštini 20. lipnja 1928. Iako su prožete tugom nad udesom, koji je pogodio miljenike hrvatskog naroda, ipak šalje poruku odlučnosti u borbi koju je seljaštvo započelo: *Seljaci se dalje bore vaši / U borbi, kamo vi ih zvaste... (Kujundžić), Krvca prolivena / Naših mučenika / Nek urodi plodom – / Hrvatskom slobodom!* (Sarac).

Pjesme „Čestitka seljačkom vođi“ i „Pozdrav predsjedniku HSS“, objavljene 12. lipnja 1927. odnosno 13. lipnja 1928., prigodnog su karaktera. To su rođendanske čestitke Stjepanu Radiću ispisane u stihovima: *Oj, Radiću, vođo od Hrvata, / Čestitku ti šaljem iz Banata. / Petdes't i šest sad godina c'jeli' – / To me, vođo, od srdca veseli („Čestitka seljačkom vođi“), Evo stiže jedanajsti lipanj, / Rođen danak, kad se rodi Stipan. / Pedeset sedam sad Ti godinica, / Živ nam bijo Radiću Stipica („Pozdrav predsjedniku HSS“).* Interesantno je da je njihov autor ista osoba, Franjo Mikić, seljak iz Starčeva, o kojemu se ništa ne zna. Nije isključeno da ima veze s Aleksandrom Mikićem,³¹ koji je prije rata živio u Oповu, a nakon njega dobio službu u Subotici. Za njega Toša Iskruljev piše: „On je po plemenskom osjećaju Hrvat“.³²

30 Otac Jovana Mikića, olimpijca.

31 *Jugoslavenski dnevnik*, sreda, 21. oktobar 1931., bra. 282, str. 1-2.

32 Vidi: Stjepan Radić – vođa i učitelj hrvatskog naroda, *Neven*, četvrtak, 25. travnja 1929., br. 17, str. 1; *Neven*, četvrtak, 8. kolovoza 1929., br. 35, str. 2; *Neven*, petak, 16. kolovoza 1929., br. 37, str. 2; *Obzor*, nedjelja 10. kolovoza 1930., br. 182, str. 1; *Hrvatska straža*, utorak, 11. kolovoza

Ostale četiri pjesme teško je vezati uz konkretni događaj. Pjesme „Ja sam roda seljačkog“ Josipa Baraševića iz Starčeva i „Pjesma Hrvata iz Bačke“ Adama Tucakova iz Monoštora, objavljene 21. siječnja 1927. i 16. svibnja 1928. su jednostavni izrazi rodoljuba, ponosa zbog pripadnosti seljačkom sloju (rodu) i privrženosti ideologiji Stjepana Radića: *Ja sam roda seljačkog, / Vazda ponosan, / Iz kraja sam banatskog, / Hrvatom sam znan* (Tucakov); *Ja sam Hrvat dušom, tijelom, / Seljačka me mati rodi, / Glasno kličem rodu cijelom: / Radić vodi sve slobodi!* (Barašević). Pjesme „Seljačkoj braći“ i „Na okup“, objavljene 18. siječnja odnosno 1. veljače 1928., mogu se shvatiti kao versificirani manifest seljačkom narodu. Njihov autor, već spomenuti Josip Barašević, duboko nadahnut idejama čovjekoljublja, poziva svoje drugove i braću po zanimanju i mucu, seljake posjednike, neka slijede Radića u plemenitoj misiji i žrtvi prosvjećivanja ljudi radi općeg dobra: *Ništa na svijetu / Ugušit ne će / Seljačku prosvjetu, / Taj izvor sreće* („Seljačkoj braći“); *Jer Radić vodi / Seljačtvo cijelo / Pravdi, slobodi / I grad i selo.* („Na okup“).

Iz ovog niza pjesama, koji bi, kao što je napomenuto, sigurno bio veći da su izvori dostupniji, izdvaja se po upečatljivosti pjesma Luke Kujundžića iz Tavankuta objavljena u *Domu* od 21. studenoga 1928. pod naslovom „Slava Vama“, četiri mjeseca nakon smrti Radića, u vrijeme, kada je postalo jasno da će najavljenim preustrojem političkog sustava biti ukinuta sloboda govora i misli. Ona demantira sve one pisce koji pripisuju Bunjevcima odsustvo ne samo nacionalne svijesti, nego bilo kakvih sadržaja i vrijednosti, koji izlaze iz usko obiteljskih okvira. Bunjevci su pokazali izvan svakih očekivanja da ni u čemu, pa ni u svijesti, ne zaostaju ni za jednim dijelom Hrvata. S puno prava se može reći da od smrti Ivana Antunovića i Boze Šarčevića nijedan velikan nije toliko opjevan i ožaljen kao Stjepan Radić. Radić ispunjava uvjete da se nazove nacionalnim herojem svih Bunjevaca, i ličkih i bačkih. Uspomena na Radića mučenika preživjela je u bunjevačkoj sredini u najnepovoljnije vrijeme. Ni rigorozna šestosiječanjska diktatura (1929. – 1931.), ni kvazi parlamentarni poredak (1931. – 1935.) nisu ga mogli zamijeniti sterilnim kultom dinastije, dvora.³³ Naprotiv, uspostava partijskog života 1935. ponovno je zaživjela u punom opsegu, dobila svojstvo kulta. Toliko je bila snažna i prisutna u hrvatskom puku da je ni ustaše ni komunisti nisu htjele iskorijeniti. I jedni i drugi su je pokušali dovesti u sklad i u svezu sa svojim vrijednosnim sustavom. U Surčinu je nakon Drugoga svjetskog rata osnovano Hrvatsko društvo „Stjepan Radić“. Suprotno Radiću, kralj-diktator je već za života omražen, a nedugo nakon smrti (1934.) zaboravljen. Uspomenu na njega nije moglo osviežiti čak ni podizanje Sokolskog doma u Subotici (1936.), koji je nazvan po njemu.

1936., br. 183, str. 11; *Hrvatski dnevnik*, petak, 5. kolovoza, 1938., br. 806, II. izdanje, str. 3; *Hrvatski dnevnik*, nedjelja, 14. kolovoza, 1938., br. 815, II. izdanje, str. 3; *Hrvatski dnevnik*, utorak, 8. kolovoza 1939., br. 1174, I. izdanje, str. 3.

33 *Slobodna Vojvodina: organ jedinstvene narodno-oslobodilačke fronte Vojvodine*, srijeda, 27. juni 1945., br. 133, str. 7.

PJESME

Pjesma Hrvata-Bunjevca.

Stani vraže! Zatvori paklu vrata,
Dosta je bilo muke kod Bunjevaca-Hrvata.
Zagrebu bieli, starino naša,
Poslušaj malo, šta od nas radi Nikola Paša.
Hrvati braćo slušajte sade,
Kakove i mi patimo jade.
Od kako braćo podjismo s vami,
Svanuše i nama baš crni dani.
Žandari, dobrovoljci, Srnao, Orjuna.
Svako žito, grašak, i sela su ih puna.
Seljačke programe i Dom novine traže,
Pod zaštitom vlasti mnogo se kuraže.
Vriedjaju gadno, psuju i priete,
Uviek spominju bombe i bajunete.
Kad se sastanu, medj sobom govore,
Trebaju sve pobiti te hrvatske lopove.
Vodji našem priete se smrću

(cenzurirani stihovi – primj. V. N.)

Organizacije naše nicat će ko gljive,
Jer sjemenom zdravim siju se njive.
Pribac je reka: bit ćete manji od makova zrna.
A sada sam drhće, ko plašljiva srna.
Ostajemo stalni, borimo se smjelo
Republika naša mora bit zacielo.
U čvrstoj nadi čekamo samoodredjenje,
A tim će prestat ludjačko mučenje.
Hrvat jesmo, i to ćemo biti,
Stvaranju Velike Srbije presječene su niti.

U Tavankutu, 14. VI. 1924.

Hrvat-Bunjevac Republikanac

Slobodni dom: glavne hrvatske republikanske seljačke stranke,
u sriedu 9 srpnja 1924., br. 28a, str. 4

JA SAM RODA SELJAČKOG!

Ja sam roda seljačkog.
Častnog, poštenog,
Naroda sam hrvatskog,
Vrijednog, radinog.

Domovinu ljubim svoju
I sav ljudski rod,
A rodbinu ljubim moju
Kano mornar brod.

Domovino moja draga,
Budi sretna Ti,
Ti si puna rajskog blaga,
Ljubimo Te svi!

Domovino, draga mati,
Ti zemaljski cvijet,
Za te sve ću žrtvovati,
Na tvoj oltar svet.

Ja sam roda hrvatskog
I hrvatski sin,
Ja sam roda seljačkog –
Pravedan sam svim.

Ja sam roda hrvatskog
I hrvatski sin,
Ja sam roda seljačkog –
Pravedan sam svim.

Ljubim otca, mene mati,
Slobodan mi duh,
Banatski smo mi Hrvati,
Seljački nam kruh.

Ja sam roda seljačkog,
Vazda ponosan,
Iz kraja sam banatskog,
Hrvatom sam znan.

Ljubim selo, zelen-gore
I sve seljačko,
I Jadransko naše more,
More hrvatsko.

Ja sam drugu vjeran drug
Kao pčela radu,
Volim knjigu, volim plug,
Šarenu livadu.

Mlad još jesam, istina,
Al' ću biti star,
Cvjetat će domovina,
Kroz godina par.

Ja sam roda seljačkog,
Vrijednog, radinog,
Naroda sam hrvatskog,
Častnog, poštenog!

U STARČEVU (Banat), prosinac 1927.

Joso Barašević.

Dom: glavno glasilo Hrvatske seljačke politike, srijeda,
21. siječnja 1927, br. 54, str. 2

ČESTITKA SELJAČKOMU VOĐI

Oj, Radiću, vođo od Hrvata,
Čestitku ti šaljem iz Banata.
Petdes't i šest sad godina c'jeli' –
To me, vođo, od srdca veseli.
Zahvaljujem dragom, milom Bogu,
Što ti, vođo, čestitati mogu.
Da si živ, zdrav, veseo i cio,
I godina mnogo poživio.
Jer kad čujem, da te netko kara,
Čini mi se, da mi srdce para.
Iz oka mi bistra suza rosi,
Ti, naš vođo, zaslužio to si,
Da te narod slavi i poštuje,
A ne da te i grdi i psuje,
Jer naš Stipe mudro svim barata –
Primi pozdrav iz ravnog Banata.

Sastavio **Franjo Mikić**, seljak, **Starčevo** kod Pančeva,
7. lipnja (juna) 1927.

Dom: glavno glasilo Hrvatske seljačke politike, nedjelja,
12. lipnja 1927., br. 25, str. 1

SELJAČKOJ BRAĆI

Ništa na svijetu
Ugušit ne će
Seljačku prosvjetu,
Taj izvor sreće.

Seljačka prava
Sada su zrela,
Njihova slava
Je neuvela.

Seljački danak
Sreća nek kiti,
Suze kroz sanak
Da ne će liti.

Pružimo ruku,
Seljački brate,
Dosta je muke,
Nek sreća cvate!

U ponor nek se
Rušitelj mira
Sruši i strese,
Tko u nas dira.

Radmo na polju
Uz pjesmu milu,
Uz čvrstu volju
I ljubav čilu.

Neka pjesma priča:
Stotine ljeta
Od slavniĥ djeda
Teće prosvjeta.

Ljubimo svoje,
Sav ljudski rod,
Ta samo to je
Prosvjete plod.

U Starčevu (Banat) prosinac 1927.

Josip Barašević

Dom: glavno glasilo hrvatske seljačke politike, srijeda,
18. siječnja 1928., br. 3, str. 1

NA OKUP!

Na okup, druži
Mišljenja jednog,
Da oko ne suzi
Seljaka bijednog.

Vapaj seljaka
Siže do neba,
A svijetlo iz mraka
Polaziti treba.

Iz crnih dana
K vječnoj slobodi,
Iz seljačkog stana
Put k miru vodi.

Na okup, brate
Svih narodnosti,
Da nam ne skrate
Put budućnosti.

Pod barjak sveti
Sve, što god diše
A đavla kletih
Nek nema više.

Jednom pa dovijek
Nek bude kraja;
Seljački čovjek
Nek nije raja.

Pod geslom sreće:
Vjera u Boga!
Nek kao cvijeće
Cvjeta nam sloga

Radić naš dični
Štuje seljaka,
Vođa nas dični,
Vodi iz mraka.

Ja sam Hrvat dušom, tijelom,
Seljačka me mati rodi,
Glasno kličem rodu cijelom:
Radić vodi sve slobodi!

U Bačkom Monoštoru (Bačka)

Adam Tucakov

Dom: glavno glasilo hrvatske seljačke politike, srijeda,
16. svibnja 1928., br. 20, str. 1

POZDRAV PREDSEDNIKU HSS IZ BANATA

Evo stiže jedanajsti lipanj,
Rođen danak, kad se rodi Stipan.
Pedeset sedam sad Ti godinica,
Živ nam bijo Radiću Stipica

Bog Ti dao i Božija Mati,
Da te sreća celog vjeka prati.
Štograd Stipe od Boga želijo
Svaku želju Bog Ti izpunijo.

Dični vođo živ i zdrav nam budi
To Ti žele iz Banata ljudi.
Srbi, Švabi, Hrvati, Mađari,
Svaki Tebe poštuje i fali.

Po Banatu viču mala dica,
Da Bog živi Radića i Pribca.
Kad vam dica nazdravljati znadu,
Bog Vam dao uspeli na vladu.

U Starčevu (Pančevo, Banat)

Franjo Mikić

Dom: glavno glasilo hrvatske seljačke politike, srijeda,
13. lipnja 1928., br. 24, str. 1

GLAS HRVATA IZ BARANJE

Braćo Vojvođani
Poslušajte glas
Baranjskih Hrvata
Za seljački spas:

Patili smo dosta
Od nepravde, sile,
Nesloge su gorke
Posljedice bile.

Zato braćo od sad
Sloge se hvatajmo,
U seljačko vodstvo.
Svoje se ufajmo!

Dodje cincarija,
Radikalski smet.
Ne će više Vojvođan
Biti njihov kmet...

Krvca prolivena
Naših mučenika
Nek urodi plodom –
Hrvatskom slobodom!

U Torjancima (Baranja)
Pavao Šarac, seljak
predsjednik organizacije HSS
Dom: glavno glasilo hrvatske seljačke politike, srijeda,
14. studenoga 1928., br. 46, str. 1

SLAVA VAMA

Slava vama, mučenici naši
Koji za nas mili život daste,
Seljaci se dalje bore vaši –
U borbi, kamo vi ih zvaste...

Slava vama, domovine sinci,
Koji narod spasite ste htili,
Zato smo vas izkitili vinci,
Što nas niste dali gaziti sili.

Slava vama, koji ne žalite
Ni svoj život za slobodu dati.
Prid Bogom se sada vi molite,
Da uz Vođu budu svi Hrvati...

Slava vama od hrvatskog roda,
Koji nikad prežalit vas ne će,
Koji rado na grobove hoda
Noseći vam zasluženno cvijeće!

U Tavankutu (kraj Subotice, Bačka)

Luka Kujundžić, seljak

Dom: glavno glasilo hrvatske seljačke politike, srijeda,

21. studenoga 1928., br. 47a, str. 2

TRI ZBIRKE BAJKI BALINTA VUJKOVA

Didino novo ruho

Izreke ljudima služe da se na kratak i jednostavan način uvjere u nepopitnu istinitost koju su potvrdili praksa i vrijeme. Jedna od takvih izreka – zapravo, jedna od njezinih brojnih inačica – je i ona da čovjek drugi puta umire onoga trenutka kada se na njega zaboravi. Ne ulazeći sada u samu narav opravdanosti zaborava (primjerice: suprotstavljenost toga pojma između poznatih pokojnih zlikovaca, diktatora, ubojica i sličnih nasuprot milijardama poštenih a nepoznatih duša), za potrebe ovoga teksta zadržat ćemo se na jednom pozitivnom primjeru.

Uzmemo li kao potvrđenu istinu izreku o tome da čovjek drugi puta umire onda kada se na njega zaboravi, mirne duše možemo ustvrditi kako se to u slučaju Balinta Vujkova, na sreću, nije dogodilo. Ali, moramo isto tako i ustvrditi kako se to lako moglo dogoditi. Nije Balint umro niti nakon 23. travnja 1987., kada je fizički napustio ovaj svijet, jer je ostao živjeti u srcima svojih najbližih: obitelji i prijatelja, i ne bi umro sve do trenutka dok ga se iz tog društva ima tko sjećati. Vujkov je, međutim, za života izgradio vlastiti spomenik, sačinjen od djela kojem se danas zbog svoje grandioznosti i iščuđujemo i divimo. I iz njega učimo u isti mah. Promatrana na taj način, istinitost ove izreke prijetila je Balintu u smislu neopravdanog društvenog zaborava, a koja se dijelom počinjala ostvarivati još i za njegova života u vidu izopćenja iz javnog života i oduzimanjem bitnog dijela građanskih prava.

Da nije bilo nekolicine ljudi – predvođenih Katarinom Čeliković – koji su razumjeli značaj i veličinu Balintova djela i koji su na koncu 2002. i pokrenuli prve „Dane Balinta Vujkova“, najveći hrvatski sakupljač usmenog narodnog stvaralaštva bio bi u sve većim dubinama društvenog zaborava. Na sreću, to se nije dogodilo i ime Balinta Vujkova danas uvelike – čak možda više i u odnosu na vrijeme dok je i sam odio i brodio panonskim prostorima – živi u dijelu ovdašnje javnosti: od te godine „Dani Balinta Vujkova“ održavaju se u kontinuitetu, njegova djela ponovno se objavljuju

u vidu novih izdanja, slikovnica, pa čak i zvučnih zapisa; neka su postavljena i na kazališne daske i, ono što je najbitnije: djeca u vrtićima i hrvatskim odjelima osnovnih škola u Vojvodini čitaju njegove pripovijetke, bajke ili basne.

Iako se pojavila kasnije, ideja da se krene s objavljivanjem edicije „Izabrana djela Balinta Vujkova“ prirodno se nadovezuje na promišljanje o njegovoj osobnosti, jer, kako njegovi posmrtni ostatci neumitno nestaju ispod grobnice na Kerskom groblju, tako je i njegova zaostavština u vidu objavljenih djela sve više počela nestajati ili, pak, u boljem slučaju, bivati skrivena po policama rijetkih knjižnica ili kućnim bibliotekama od onih kojima je primarno namijenjena – čitatelja. Svjesna te činjenice i potaknuta željom da Balint najvećim dijelom ponovno svojim djelom bude živ za današnjeg čitatelja, malobrojna ekipa 2016. odlučila se za pothvat kakav Vujkov i zaslužuje: tiskanje onoga što je za života skupio, obradio, napisao i sam objavio. Kako je riječ o građi od blizu 2.100 (!) naslova, najvećim dijelom usmenog narodnog stvaralaštva, a manjim i njegova autorskog, moralo se ponajprije pristupiti tematskom odabiru dostupne građe.

Bajke kao najreprezentativniji dio Vujkovljevih zapisa

Prve su na red došle bajke, čiji je prvi istoimeni dio objavljen 2017. u izdanju Hrvatske čitaonice i Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata. Bajke ne čine većinu sakupljačkog opusa Balinta Vujkova niti su one najstarije u kronologiji njegova vlastita opusa, ali su bajke svakako njegov najreprezentativniji dio. Bajke Balintovih kazivača, a do sada ih je pod tim imenom u tri knjige objavljeno više od tri stotine, po mnogim su svojim značajkama „i globalne i lokalne“, pri čemu se ovi pojmovi u njima nerijetko i sami isprepliću. Drugim riječima, mnoštvo tema i motiva, sličnih ili istih, mogu se pronaći i u bajkama drugih europskih naroda, poglavito mađarskim ili slovačkim, jer su kraljevi, zmajevi, vještice, čarobni konji ili djevojke i momci nadnaravne ljepote, dobrote, mudrosti i snage stalni izvor inspiracije narodnog kazivača baš kao što su borba Dobra i Zla vječna tema ljudskoga roda. Ono po čemu su bajke Balintovih pripovjedača različite u odnosu na slične drugih naroda tiče se prije svega njihove lokalne ili regi-

onalne specifičnosti, bilo da je riječ o jeziku (govoru) ili običajima određene sredine. Otuda su ove bajke pravo blago za više znanstvenih grana, jer iz njihova sadržaja mogu (na)učiti i proučavati i jezikoslovci, i teoretičari književnosti, i etnolozi i sociolozi.

Ljepote govora

Kada je o govoru riječ, bajke na bunjevačkom daleko su najbrojnije, što je i logično budući da je Balint i sam bio pripadnik ove grane hrvatskoga naroda i da je najveći dio građe sakupio među Bunjevcima s obje strane granice. A taj govor bajka je sam za sebe: arhaičan, a značenjski suvremeniji od standarda kojim se većina današnjih govornika služi; raskošan, a istodobno jednostavan do razine mudrosti izreka s početka teksta; nerijetko humorističan, a po pravilu s ozbiljnom porukom ili poukom. I, namjesto daljnega opisivanja ljepote govora, priložimo kao dokaz za ove tvrdnje ulomak iz možda najljepše od svih bajki koju je Balint zapisao: „Ušo vrag u njeg, pa što više ima sve lakumiji. Što ne mož uzet rukama, on bi očima. S poslom ne mož izać na kraj, al ne mož ni stat. U njeg je sad i zemlje i marve da ni sam ne zna koliko, al mu je život teži neg kad je živio ko tice nebeske“ („Bogatašovo maslo“, *Bunjevačke narodne pripovjetke*, 1951.). Govor Balintovih pripovjedača u bajkama na bunjevačkom prožet je stilsko-izražajnim sredstvima koji za cilj imaju pojačati, usporediti, posredno naznačiti ili pak postupno istaknuti nečiju osobinu, postupak ili situaciju, a u istu svrhu pripovjedač nerijetko koristi i efektne sintagme („Bogat ko nije dužan, a mlad ko je zdrav. Momak i divojka su dvostruko mladi kad je i jedno i drugo zapravo mlado ko rosa, a zdravo ko puce“, „Crnak i Crvenko“, *Hrvatske narodne pripovjetke*, 1957.).

Regionalne odlike – etnološka građa

Osim govora – a to je zajedničko i pripovijetkama, dijelom čak i basnama – specifičnost prvih triju knjiga bajki, bez obzira na to iz kog područja dolazile, jesu njihove regionalne odlike u kojima se nerijetko mogu iščitati podaci o običajima koji su vladali u određeno vrijeme, navikama ljudi, čak i njihovom „stilu“ odijevanja ili načinu prehrane, što sve skupa čini odličnu etnološku građu. Primjerice, a tu opet prednjače bajke na bunjevačkom, zar je onda čudno što kralj nosi široke gaće, jede paprikaš s „valjuškima“ i nakon toga puši stivu lulu (kao i većina ljudi toga doba)? Ili, pak, podatak što ga je ispričala Marica Pavičić iz Vulkaprofrštova (u Austriji) u bajci „Biela vila i libac kruha“, objavljenoj u zbirci *Cvjetovi mećave* 1971.: „Naši stari prlje neg su tili pojt na polje orat pred blagom, iz bičem su tili sveti križ načinit, va ime Božije su tili iz voli pojt na lapat“.

Posao vrijedan rada institucije

Trima knjigama bajki, međutim, završeno je tek nešto manje od polovine predviđenoga posla koji nosi zajednički nazivnik „Izabrana djela Balinta Vujkova“. Kao što je poznato, 2021. godine završena je i druga knjiga izabranih pripovjedaka, a očekuje nas njihov nastavak s dodatkom basni. Nakon toga slijedi mješovit sadržaj svega do sada pobrojanog te izbor iz Balintovih autorskih djela i „Tumač“ s blizu 3.000 riječi i izraza, bez kojega bi praćenje tekstova nerijetko bilo na rubu razumljivosti.

Tek na taj način mala grupa entuzijasta dijelom će ispuniti osnovni cilj: oživjeti Balintovo djelo tako da bude dostupno što većem broju čitatelja. Posao je ovo kojim bi se u nekim drugim uvjetima (i društvima) bavio čitav tim stručnjaka s instituta i fakulteta, ali kako toga do sada nije bilo, sve eventualne propuste (od odabira, preko pripreme, pa do objavljivanja) preuzimamo na sebe, svjesni činjenice da je urađeno mnogo značajnije od onoga čemu se može naći opravdana zamjerka. Za ovih 20 godina možda smo učinili i više no što smo zamislili, ali svakako manje no što želimo. Želimo, naime, da Balint, prije svega zbog nesporne težine onoga što je za života učinio, iskorači iz usko nacionalno-regionalnih okvira i bude ime poznato s obje strane granice. Drugim riječima, veličinom svoga djela Balint Vujkov je zaslužio prostor u knjižnicama diljem Srbije i Hrvatske; zaslužio je i da bude dio nastavnih jedinica u osnovnim i srednjim školama i na fakultetima s obje strane Dunava. Kada Vujkovljevo djelo bude inspiracija za neku novu predstavu ili film, možda i u zajedničkoj koprodukciji; kada Dida bude ime koje će znati i sudionici kviza i prosječno obrazovani ljudi, onda će i njegov novi izlazak u javnost biti u ruhu kakvo nesporno zaslužuje. Na tom putu za sada su načinjeni tek prvi koraci.

PLANT

**GRAĐA HRVATSKE
KNJIŽEVNOSTI
U VOJVODINI
I INTERPRETACIJE**

Vladimir Nimčević

ŽIVOT I DJELO MATIJE EVETVIĆA OD 1945. DO 1972. *

Uvod

Prostor Bačke je zbog svojih zemljopisnih značajki od pamtivijeka podlijegao dinamici krupnih povijesnih procesa, koji su dolazili iz udaljenih centara moći. S jedne strane, to je bio prostor pun gospodarskih potencijala. Pružao je uvjete za gospodarski napredak. S druge strane, bio je prepun opasnosti i rizika, jer se nalazio praktički na raskrižju izukrštanih, suprotstavljenih interesa. Ovu dvojakost njegovog povijesnog značenja možda su najbolje uočili bunjevački Hrvati. Od svih skupina zabilježenih na ovom prostoru nijedna nema tako dugačak i neprekinuti kontinuitet življenja na ovom prostoru kao bunjevački Hrvati. U proteklih četristo godina, koliko se može pratiti njihovo ovdašnje bivstvovanje, bili su svjedoci nekoliko ratova i unutarnjih potresa, koji su urodili znakovitim promjenama. Karlovački mirovni ugovor 1699. godine, koji je označio kraj Bečkog rata započetog 1683., dodijelio je Habsburškoj Monarhiji vlast nad Bačkom. Tako su bunjevački Hrvati prvi puta nakon duljeg vremena (preciznije rečeno, od pada srednjovjekovne bosanske države) došli pod okrilje jedne katoličke države. Ova promjena imperija nije se odmah odrazila na sve segmente njihova života. Štoviše, u prvo vrijeme njihov život je tekao manje više jednakim stilom i tempom kao pod Osmanlijama.

Vremenom, sa snaženjem mađarskih vlasti, bunjevački su Hrvati postali izloženi snažnim privlačnim silama, koje su ih postupno, gotovo neprijetno, uključile u srednjoeuropski kulturni prostor, gdje im je zaprijetila asimilacija. Za cijelo vrijeme postojanja Dunavske Monarhije uspješno su odolijevali asimilacijskim nasrtajima, čemu imaju zahvaliti više svojoj relativnoj isključenosti iz društvenih tokova u gradovima, nego snažnoj društvenoj i političkoj organiziranosti. Ovakvo stanje je potrajalo sve do 1918., kada su ponovno, kao rezultat konflikta gotovo jednako širokih razmjera, postali dio balkanskog kulturnog prostora, koji je po političkoj nestabilnosti bio ništa manje kritičan, nego srednjoeuropski. Nove srpske vlasti su na vojvođanske predjele (Baranju, Bačku i Banat) primijenile specijalnu politiku, čiji je cilj

bila korjenita promjena zatečenih prilika. Radi ostvarenja toga cilja, kolonizirali su u Bačku srpsko pučanstvo iz pasivnih krajeva Bosne, Hercegovine i Hrvatske, koji su se u Prvom svjetskom ratu i ranijim konfliktima pokazali i dokazali u očima beogradskih vlasti kao pouzdan element. S druge strane, bunjevačkim starosjediocima bezemljašima, kao relativno nepoznatim elementima, beogradske su vlasti nudile zemlju na Kosovu¹, koje je u to vrijeme imalo reputaciju jugoslavenskog Sibira. Ovo područje, kontaminirano višestoljetnim srpsko-albanskim antagonizmima, bilo je kao stvoren teren za testiranje i dokazivanje vjernosti i odanosti državi itd. Drugim riječima, od bunjevačkih Hrvata su se očekivale ništa manje žrtve od onih koje je srpski narod pretrpio u borbi za slobodu. Međutim, sama pomisao da se moraju iseliti daleko od svog zavičaja, bunjevačkim Hrvatima činila se odbojnom.

Poslije dva desetljeća nestabilnog mira, uslijedio je ponovno rat globalnih razmjera. U kratkom vremenskom rasponu od samo četiri godine promijenili su trojicu vladara: Kralja Petra II. Karađorđevića, Miklósa Horthyja i Josipa Broza Tita. Svakom od njih su se obvezali na bezrezervnu lojalnost i nesebične žrtve. Paradoksalno, čak su se isti ljudi stavljali u ulogu narodnih glasnogovornika. Miljenik predratnog jugoslavenskog režima, jedan od zastupnika famozne Velike narodne skupštine 1918., Marko Jurić, ulagivao se, doduše bez uspjeha, mađarskim okupacijskim vlastima praznim i anarhskim frazama o odanosti i vjernosti Bunjevaca, očekujući bez sumnje da ga one nagrade političkim položajem. Nagrada je izostala, a mađarske vlasti su odmah pokrenule svoj vlastiti kolonizacijski program. Više sreće od njega je imao predsjednik *Bunjevačkog kola* u Somboru Stipan Stolišić, kojega su mađarske vlasti ne samo zadržale u gradskoj službi, nego čak promaknule u zamjenika gradonačelnika Sombora.

Kratkotrajna restauracija mađarskih vlasti 1941. – 1944. nije mogla preusmjeriti kotač povijesti, koji je u Bačkoj od 1918. imao balkanski pravac. Unatoč formalnoj reinkorporaciji Bačke u mađarski politički sustav, tamošnja tijela vlasti su sve do svog kraha 1944. imala snažan okupacijski karakter. Civilne vlasti su bile neodržive bez prisutnosti vojnih komesara i oružanih snaga. Unutarnje prilike koje su zatekle mađarski vlastodršci bile su, ako ne suštinski izmijenjene, ali onda znatno drukčije u odnosu na stanje 1918. godine. Osim toga, ni vanjske prilike nisu im išle na ruku. Ono što je po zamisli iredentista trebala biti pravedna restauracija rajске Mađarske, koju bi podržao čitav civilizirani svijet, pretvorilo se u nedogledan niz nevolja, koje isti svijet nije mogao ispratiti sve i da je htio. Posljedice kratkovide mađarske politike platili su i bunjevački Hrvati.

Poslije Drugoga svjetskog rata na razvalinama katalističkih, buržoaskih država nastale su komunističke tvorevine, koje su bez mnogo oklijevanja i konzultiranja s narodom prionule korjenitom preoblikovanju društvenih i gospodarskih odnosa. Bunjevački Hrvati, kako oni u Jugoslaviji, tako i oni

¹ *Subotičke Novine: za kršćansko i narodno udruženje*, 24. rujna 1921., br. 38, str. 1: „Nova ministarska naredba veli, da će u Bačkoj samo dobrovoljci dobivati zemlje, a naši neka idu na Kosovo Polje. Lane su prid izbore obećavali 'raj na zemlji', a sada će zemlju ostaviti dobrovoljcima, a našima obećavaju vironauku i po njoj – raj vrhu zemlje.”

u Mađarskoj, snosili su glavni teret svih reformi. Tako su se za kratko vrijeme iz svijeta, kakvog su generacijama poznavali, našli u novom poretku stvari. Na staro vrijeme ostala je samo nejasna, nevjerodostojna uspomena u glazbenim obradbama tradicionalnih pjesama. Međutim, odozgo planski nametani jeftini folklorni sadržaji bili su premala nadoknada i slaba utjeha za ogromne gubitke pretrpljene u modernizaciji.

U takvom sustavu, koji je slično međuratnim totalitarističkim režimima otvoreno zahtijevao monopolizaciju svih društvenih i kulturnih tokova, prostor za samostalno razmišljanje i djelovanje bio je ne samo sužen, nego skopčan s brojnim rizicima. Koliko je tanka bila linija između milosti i nemilosti vlasti prema pojedincu, dobro je osjetio na svojoj koži Matija Evetović. Poput brojnih drugih intelektualaca, on je Drugi svjetski rat proveo povučeno i u neizvjesnosti. Odmah po ulasku mađarske vojske u Suboticu otpušten je iz gradske službe. Na površinu društvenih i političkih tokova vratio se nakon oslobođenja 1944. godine. Međutim, kakva god je očekivanja gajio prema novom vremenu i novim ljudima, vrlo brzo se mogao uvjeriti u njihovu iluzornost. Na vlastitu žalost je morao konstatirati da u izmijenjenim društvenim okolnostima njegov rad na kulturnoj povijesti bačkih Hrvata, u kojeg je uložio cvijet svoje mladosti, nije dostatno vrjednovan. Naprotiv, ispostavilo se kako ga on može dovesti samo u nepriliku da odgovara pred narodnim sudom na iskonstruirane optužbe. Sputan u onome za što je živio i što je najbolje znao, zacijelo je razvio osjećaj marginaliziranosti i stigmatiziranosti, koji je, da nevolja bude veća, postao permanentan. U ovakvom tmurnom raspoloženju je proveo ostatak svog života, odnosno više od četvrt stoljeća.

Hrvatska kulturna zajednica

Nakon Drugoga svjetskog rata Evetović je vraćen u gradsku upravu, iz koje ga je okupator protjerao 1941. godine. Postavljen je za vršitelja dužnosti ravnatelja Muške potpune gimnazije u Subotici. Paradoksalno, upravo je iz ove gimnazije isključen 1910. godine. Tako je nakon 35 godina napokon ova prosvjetna ustanova ispravila nepravdu prema Evetoviću. Ipak, kako pokazuju Mačkovićeva istraživanja, Evetović nije uživao bezrezervno povjerenje komunističkih vlasti, koje su ga dovodile na položaj. Ključan razlog je ležao u Evetovićevoj privrženosti Katoličkoj Crkvi i nepatvorenom hrvatskom rodoljublju.²

U prostorijama Pučke kasine (Petra Drapšina 5) 10. lipnja 1945. održana je Skupština Hrvatske kulturne zajednice. Pošto dotadašnji predsjednik, titularni biskup Blaško Rajić, zbog bolesti nije mogao doći, Skupštinu je umjesto njega otvorio Ive Prčić. Umjesto tajnika, Paje Ivandekića, koji se još nije vratio iz zarobljeništva, izvješće je pročitao Lazar Prčić. Nakon toga Mićo Skenderović je govorio o radu pripremnog odbora za obnovu HKZ-a.

² Mačković, S. 2007. „Matija Evetović“. U *Leksikon podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca* 7. Subotica: Hrvatsko akademsko društvo, str. 54; Mačković, S. 2009. „Matija Evetović kao paradigma položaja Bunjevaca Hrvata u Subotici“. *Klasje naših ravni*, 3-4. 105-110.

Skupština je usvojila pravila, koja je pripremni odbor uskladio s nastalim prilikama. Potom je kandidacijski odbor predložio novu upravu. Za predsjednika je izabran Matija Evetović, a za potpredsjednike Jerko Zlatarić (Baranja), Antun Matarić (Sombor) i Blaško Stražarković. Za tajnike su izabrani Ljudevit Vujković Lamić (Subotica) i Ivan Bošnjak (Sombor), za blagajnika Ento Ostrogonac, za upravnika doma Ivo Stantić, a za knjižničara Grgo Prčić. Formirani su i upravni odbor, nadzorni odbor te obranički odbor. U upravni odbor su, pored ostalih, ušli Lajčo Jaramazović, Mićo Skenderović, Grgo Lulić i Grgo Skenderović, u nadzorni odbor Remija Miljački, jedan od omladinaca koji su 1918. izvjesili hrvatsku zastavu na toranj Gradske kuće, a u obranički odbor član Bunjevačkog momačkog kola i zastupnik Narodne skupštine u Beogradu Ivan Milanković.

Evetović je u kratkom govoru izrazio zahvalnost na povjerenju i izložio budući program:

„Prvi put su se narodne vlasti izrazile, da smo mi Hrvati. To je prvi slučaj u našoj historiji. Stalno su nas napadali i Velikosrbi i Madjari, da nemamo svoju historiju, književnost itd., a sada smo slobodni, kao Hrvati, ravnopravni sa drugim narodima nove države.”³

Evetović je pozvao članove Velike skupštine neka marljivo sakupljaju narodnu baštinu *da pokažemo da smo tu, da nas ima i da smo Hrvati*. Predložio je da se pošalje telegram predsjedniku Vlade FNRJ maršalu Josipu Brozu Titu. Sadržaj telegrama glasi:

Pretsjedniku vlade demokratske, federativne Jugoslavije

Beograd

Dragi naš Maršale!

Hrvatska kulturna zajednica, savez svih hrvatskih kulturno-prosvjetnih društava Bačke i Baranje sa sjedištem u Subotici, sa svoje plenarne sjednice održane 10 lipnja t. g. u Subotici, šalje Vam iskrene i srdačne pozdrave, sa vrućom željom da nam našu novu i milu domovinu Demokratsku federativnu Jugoslaviju, zasnovanu na načelima ravnopravnosti, bratstva i jedinstva svih njezinih naroda, vodite još dugo godina na sreću i zadovoljstvo naših naroda.

Obnavljajući rad Hrvatske kulturne zajednice mi Vas uvjeravamo i obećavamo Vam, da ćemo tekovine borbe naših naroda za slobodu i ravnopravnost, kao i našu novu, na kostima i krvi naših najboljih sinova i kćeri sazidanu Domovinu, čuvati i gajiti kao svetinju, kao najuzvišeniji amanet svih palih boraca za slobodu i ravnopravnost.

Da živi narodni heroj i prvoborac maršal Jugoslavije Josip Broz-Tito!

Da žive slobodni narodi u slobodnoj Demokratskoj federativnoj Jugoslaviji!

Pretsjednik: Dr. Matija Evetović

Tajnik: Ljudevit L. Vujković

Nakon Evetovićeve govora, uslijedila je diskusija. Predloženo je da se podigne novi dom Hrvatske kulturne zajednice.

³ *Slobodna Vojvodina*, ponedjeljak, 11. juni 1945., br. 120, str. 2.

Osuda reakcionarizma

Zajednička konferencija učenika, roditelja i nastavnika subotičkih srednjih škola održana je 19. lipnja 1945. u Omladinskom domu. Konferenciju je otvorila predsjednica Narodne srednjoškolske omladine Vera Šarčev. Izabrano je radno predsjedništvo, u koje je ušao Matija Evetović. Na konferenciji je jedna od sudionica, po prezimenu Sič, ukazala na držanje vjeroučitelja Ivana Kujundžića.⁴ „Što treba raditi drugovi sa takvim čovjekom?“, pitala je ona. *Treba ga ukloniti!*, čuli su se glasovi prisutnih.

Zatim je uslijedila diskusija o Kujundžiću, koja se pretvorila u poziv na linč. Evetović, sudeći po novinskom izvješću, nije sudjelovao u linču na jednog od najzaslužnijih međuratnih kulturnih djelatnika bačkih Hrvata. Govorio je na koncu konferencije. Toplim riječima je pozvao učenike i nastavnike na zajednički i aktivan rad. Obraćajući se roditeljima, umolio ih je neka surađuju s nastavnicima i čuvaju svoju djecu od utjecaja reakcionarizma.

Podrška izborima

Evetović je sudjelovao u predizbornoj kampanji za izbore narodnih zastupnika za Skupštinu naroda Ustavotvorne skupštine 11. studenoga 1945. godine. Bio je zamjenik kandidata Ivana Milankovića na oblasnoj kandidat-skoj listi Narodne fronte Vojvodine. *Slobodna Vojvodina* prenosi njegov apel biračima bunjevačkim Hrvatima.⁵

Hrvati, svi na izbore!

Narod će biti sretan i osjećat će puno zadovoljstva u srcu kada izidje na izbore i izabere narodne ljude koji će se brinuti o njegovoj sreći i napretku.

Zato će Hrvati Subotice uopće i sva društva koja su učlanjena u Hrvatskoj kulturnoj zajednici napose nastojati da se Hrvati Subotice u što većem broju odazovu ovim prvim izborima u demokratskoj federativnoj Jugoslaviji i da se što vjernije odrazi volja naroda. Kandidate za ove izbore određuje sam narod, narod ih bira i prema tome zaslužiti će i puno povjerenje naroda.

Zato svi Hrvati na izbore i dajte svoj glas za svoje ljude!

DR. MATIJA EVETOVIĆ
pretsjednik Hrvatske kulturne zajednice

Svečano otvaranje Hrvatskog prosvjetnog doma

Na godišnjoj skupštini Hrvatskog kulturnog društva 15. prosinca 1945. Evetović je izabran u sud časti.⁶ Istog dana, Evetović je sudjelovao na svečanoj akademiji održanoj prigodom otvaranja Hrvatskog prosvjetnog doma (Harambašićeva 4). Ovom svečanom činu prisustvovali su predstavnici svih

4 *Slobodna Vojvodina*, petak, 22. juni 1945., br. 129, str. 6.

5 *Slobodna Vojvodina*, nedjelja, 1. juli 1945., br. 137, str. 2.

6 *Hrvatska riječ*, 25. decembra 1946., br. 289, str. 5.

hrvatskih kulturnih društava učlanjenih u Hrvatsku kulturnu zajednicu, izaslanici srpskog, mađarskog i židovskog kulturnog društva, te predstavnici komunističkih vlasti i antifašističkih organizacija. U društvu ministra Lajče Jaramazovića akademiju su posjetili ugledni gosti iz Novog Sada: potpredsjednik Narodne skupštine Vojvodine Petar Masnić i povjerenik za prosvjetu NSAPV Spasoje Čobanski. U velikoj dvorani Kazališta, pred brojnom publikom otvorena je svečana akademija sviranjem državne i hrvatske himne u izvedbi HPD-a „Neven“ i Subotičke filharmonije pod ravnanjem Milana Asića. Evetović je održao pozdravni govor u kojem je ukratko prikazao prošlost Hrvata u ovim krajevima. Spomenuo je proslavu 250. godišnjice dolaska jedne skupine Bunjevaca u Bačku i osnutak Hrvatske kulturne zajednice u Subotici kao matice svih prosvjetnih i dobrotvornih društava podunavskih Hrvata 1936. godine.

„Ovaj naš plemeniti rad uništio je fašistički okupator. Zabranio je sva društva i mi smo prestali da javno djelujemo za naš narod. Mi smo se tada povukli, radili smo tiho i nečujno ali žilavo i ustrajno i pomagali naše hrabre partizane, pratili svaki njihov korak i pozdravili svaki njihov uspjeh u slabljenju i uništavanju neprijateljeve sile. I osvanula je zora ljepšeg dana, kada je slavna Crvena armija sa našom junačkom vojskom oslobodila našu bijelu Suboticu, metropolu bačkih Hrvata. Mi smo im zato od srca zahvalni.“

Nakon kratkog povijesnog prikaza, Evetović je razložio budući rad Hrvatske kulturne zajednice:

„Mi smo svi sinovi seljačkog naroda, koji nas hrani svojim znojem i žuljevima svojih ruku. Odrasli smo u teškoćama i patnjama njegovu svakdašnjega života. Zato ćemo iz ljubavi i zahvalnosti prema njemu raditi za njega i njegovo dobro. Naša Hrvatska kulturna zajednica širit će prosvjetu u narodu po novim i zdravim idejama čovječnosti i ljubavi (...) Hrvatska kulturna zajednica nastaviti će svoj rad i na humanom polju, na ekonomskom podizanju radnog naroda, na obrazovanju naše omladine i zbrinjavanju naše siromašne djece. Rame uz rame radeći mi ćemo ostvariti i onaj veliki zadatak što smo ga dužni da ispunimo u obnovi naše napaćene zemlje.“

Evetović je također rekao da će HPD „Neven“ širiti i dalje hrvatsku pjesmu, „koja je među poteškoćama života kao cvijeće među dračom“. Na koncu govora, Evetović je umolio komunističke vlasti neka pomognu ovako zamišljeni budući rad Hrvatske kulturne zajednice, a sva hrvatska društva i članove HKZ-a pozvao neka se odazovu zahtjevima naroda:

„Ovim željama i nadama nastavljamo rad Hrvatske kulturne zajednice koja ima da bude matica svega kulturnog i humanog djelovanja među podunavskim Hrvatima. Ovo pak naše plemenito nastojanje provest ćemo u bratskoj zajednici sa svima narodima u Vojvodini. Bude li tako, a u to sam čvrsto uvjeren, onda će i bački i baranjski Hrvati pripomoći podizanju svijesti, prosvjetnom napretku, socijalnom razvitku i ekonomskom blagostanju svih naroda naše lijepo domovine. U ime Hrvatske kulturne zajednice prigodom ovog svečanog otvaranja Hrvatskog doma pozdravljam sve naše vojne i civilne vlasti, sva bratska društva, njihove pretstavnike i naše mile goste i ponovno molim da nas u našem radu svesrdno pomognu.“

Evetovićev govor pobrao je pljesak. Nakon toga, uslijedio je program. Glumac Hrvatskog narodnog kazališta Ante Kraljević je recitirao pjesmu Vladimira Nazora „Titov Naprijed“. Ženski zbor HPD „Neven“ je pod ravnanjem Milana Asića otpjevao pjesmu „Da sam riba“ Vinka Žganca. Članica Hrvatskog narodnog kazališta Matija Skenderović otpjevala je uz klavirsku pratnju Anice Horvacki pjesme Ivana Zajca „Domovini ljubavi“ i „Zipka“. Nakon što je Anica Horvacki izvela „Impromptu“ Frédéricica Chopina, mješoviti zbor HPD „Neven“ otpjevao je Žgančevu pjesmu „Nisam znala“. Ante Kraljević je deklamirao pjesmu „Hrvatskoj“ Frana Galovića. Uslijedile su dvije glazbene točke u izvedbi Subotičke filharmonije. Jelka Šokčević je pod ravnanjem Milana Asića otpjevala Asićeve pjesme „U jesen“ i „Nad kolijevkom“, a Željko Straka je dirigirao svoju skladbu „Noć nad jezerom“. Poslije akademije, gosti i publika su prešli u Hrvatski dom, gdje se razvila ugodna zabava. Izvjestitelj *Hrvatske riječi* je pozitivno ocijenio program akademije. Međutim, zamijetio je odsutnost kulturnih sadržaja bačkih Hrvata:

„U programu nije bilo nijednog umjetničkog djela podunavskih Hrvata, pa ni umjetnosti širokih narodnih slojeva (na pr. koji narodni ples, kraljice, dio svatovskih običaja.) Hrvatska kulturna zajednica imat će u buduće upravo na tom polju velike zadatke.“⁷

Hrvatska riječ u svom božićnom broju 1945. donosi Evetovićev članak „Sakupljači narodnog blaga kod bunjevačkih Hrvata“. Ondje su prikazani život i djelo Blaška Rajića, Ive Prčića i Balinta Vujkova.⁸

Književni časopis *Njiva*

Evetović je za prvi i jedini broj književnog časopisa *Njiva* napisao članak „Stari pisci podunavskih Hrvata“, koji je izazvao negativne reakcije, jer pohvalno govori o zaslugama hrvatskih franjevaca u Podunavlju 17. i 18. stoljeća. Člankopisac *Hrvatske riječi* sljedećim riječima iznosi primjedbu na Evetovićev članak:

„Veoma je čudno da Dr. Matija Evetović pod plaštom književno-istraživačkog rada upravo danas kroz čitav svoj članak ističe velike i isključive zasluge i neustrašivost franjevaca u ulozi prvoboraca za narodna prava. U doba kada je svim našim narodima dobro poznata zločinačka djelatnost ogromne većine baš franjevaca i svećenika u Oslobodilačkom ratu, u doba kada su nam još svima svježa u sjećanju nedjela zvijer-ljudi u mantijama sa Širokog Brijega, ili onih iz Kaptola sa sanducima zlatnih zubi, vilica i prstenja, otetih od poklanih žrtava, čudno zvuči citat iz članka Dr. Matije Evetovića o franjevcima u kome kaže: Oni nijesu nikada, pa ni u najvećim progonstvima ostavljali svoga stada, nego su dragovoljno išli na vješala i na koce da ne poginu ovce. Po ovome kao i po nizu drugih, na oko manje značajnih citata i biografskih prikaza, jasno proizlazi da u ovom članku je naglasak na popularisanju franjevačkog reda i klera uopće, a ne na istorijskoj obradi knji-

⁷ *Hrvatska riječ*, ponedjeljak, 17. decembar 1945., br. 98 (283), str. 3.

⁸ *Hrvatska riječ*, Božić 1945., br. 104, 105, 106, str. 4.

ževne djelatnosti najstarijih pisaca bačkih Hrvata. Ovo svakako ne odgovara Odgoju i naoružanju idejnim oružjem istina Narodno oslobodilačke borbe širokih narodnih slojeva... kako to kaže uvodna riječ časopisa Njive.”⁹

Po osnutku Gradskog muzeja Subotica, Evetović je postao njegov suradnik (15. studenoga 1947.). Ondje je radio kao kustos, zadužen za etnografiju i povijest, sve do umirovljenja (1. siječnja 1953.).

Kada je 24. srpnja 1947. umro predsjednik Gradskog narodnog odbora Subotice i zastupnik Vijeća naroda (jedan od dvaju domova Narodne skupštine FNRJ) Ivan Milanković, Mandatno-imunitetni odbor Vijeća naroda predložio je na upražnjeno zastupničko mjesto njegovog zamjenika Matiju Evetovića. Na II. redovnom sastanku IV. redovnog zasjedanja Vijeća naroda Narodne skupštine u Beogradu održanog 25. studenoga 1947. Vijeće naroda jednoglasno je bez rasprave primilo pročitano izvješće Mandatno-imunitetnog odbora br. 14 od 25. studenoga 1947. o dolasku Matije Evetovića za narodnog zastupnika Vijeća naroda na mjesto pokojnog Ivana Milankovića.¹⁰ Izvješće je adresirano na Vijeće naroda i glasi:

„Mandatno-imunitetski odbor primio je preko Pretsedništva Veća naroda izveštaj o smrti narodnog poslanika Ivana Milankovića. Po razmotrenju izbornih akata i kandidatskih lista Odbor je utvrdio da je poč. Milanković na izborima od 11 novembra 1945 godine izabran za narodnog poslanika na oblasnoj kandidatskoj listi Narodnog fronta Vojvodine i da je zamenik poč. Milankovića na oblasnoj kandidatskoj listi Narodnog fronta Vojvodine za izbore narodnih poslanika za Skupštinu naroda Ustavotvorne skupštine dr Matija Evetović, profesor iz Subotice . Stoga Odbor predlaže Veću naroda da na mesto poč Ivana Milankovića oglasi za narodnog poslanika dr Matiju Evetovića, profesora iz Subotice. Podnoseći ovaj izveštaj, Mandatno-imunitetski odbor moli Veće da ga izvoli usvojiti.”¹¹

Ostatak života

Posljednje godine svog života Evetović je proveo povučeno. Od 1965. do 1970. Evetović je predavao hrvatski jezik u subotičkom sjemeništu „Paulinum“ u Subotici. Nije sudjelovao u društvenim događajima u Subotici. Na razumijevanje i poštovanje nailazio je samo u krugovima hrvatskih katolika-rodoljuba. Jedino su oni umjeli prepoznati pravu vrijednost njegovih povijesnih istraživanja. Upravo je s njima Evetović održavao intimnu korespondenciju.¹² Nažalost, od njegovih korespondenata, poznati su samo: Ilija Džinić, publicist iz Sombora i o. Rastislav Drlić (1900. – 1976.), predsjednik udruženja „Dobri pastir“.

⁹ *Hrvatska riječ*, 31. januara 1947., br. 4, str. 5.

¹⁰ *Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije*, br. 106, subota, 13. prosinca 1947., str. 1495.

¹¹ Četvrto redovno zasjedanje Saveznog veća i veća naroda 24. – 29. novembra 1947: Stenografske beleške, Beograd: Izdanje Prezidijma Narodne Skupštine FNRJ, str. 14-15.

¹² Nažalost, autoru ovog rada nije konkretno poznato nijedno Evetovićevo pismo iz posljednjih godina njegova života. Po svoj prilici, ona ne obiluju biografskim podacima, ali zacijelo daju predstavu o mreži Evetovićevih poznanika i poštovatelja.

Pred kraj života Evetović je pokušao objaviti svoje kapitalno djelo *Kulturna povijest bačkih Hrvata*. Rukopis je dovršio 1940. pod pseudonomimom Tihomir Dević i posvetio ga je 700. godišnjici dolaska Hrvata u Bačku. Rat je spriječio njegovu objavu.¹³ Poslijeratne prilike opet nisu bile pogodne za objavljivanje knjige, koja je zračila simpatijama prema HSS-u i predratnom hrvatskom nacionalnom pokretu. Šezdesetih godina prošloga stoljeća Evetović je pokrenuo pripreme za objavu svog rukopisa. U Bunjevačko-šokačkoj knjižnici „Ivan Kujundžić“ sačuvane su recenzije dvojice profesora povijesti s Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. Obojica recenzenata iznose svoje metodološke, strukturološke, terminološke i faktografske primjedbe i naglašuju da se rukopis mora korjenito preraditi, ukoliko ga pisac hoće objaviti. Poimence je poznat samo jedan recenzent – izvanredni profesor Josip Mirnić.

Okvako glasi jedna od Mirnićevih primjedbi:

„Cela knjiga je napisana rečnikom iskrenog katoličkog vernika. Politički spektar posmatranja događaja između dva svetska rata je potpuno identičan sa platformom Hrvatske seljačke stranke. Pri tome dr Evetović, pišući svojevremeno dok su procesi bili još živi unosi i žar propagandiste. Tako se HSS teretila kao neprikosnovena i jedino ispravna politička koncentracija svih Hrvata, znači i Bunjevaca i Šokaca. Maček je opštepriznati narodni vođa itd. itd.“.

Nažalost, Evetović nije uspio za života pripremiti rukopis za objavu. Umro je 2. srpnja 1972. godine.

Legat

Matija Evetović spada u najznačajnije kulturne radnike bačkih Hrvata. Svojim djelima duboko je zadužio ne samo sunarodnjake iz svoje sredine, nego i hrvatsku historiografiju općenito. Bez njegovih istraživanja povijest bunjevačko-šokačkih Hrvata ne bi bila ni približno tako detaljno i okvirno istražena. Njegove monografije o Ivanu Antunoviću i Paji Kujundžiću su unikatne. Sastavljene su ne samo prema raspoloživim i dostupnim podacima, nego i prema usmenim svjedočanstvima ljudi koji su poznavali spomenutu dvojicu, te izvorima kojima se trag izgubio. Stoga predstavljaju nezaobilazan izvor za preporodno razdoblje bačkih Hrvata u drugoj polovini 19. stoljeća.

Međutim, Evetović je ostao najbolje upamćen po svom kapitalnom djelu *Kulturna povijest bačkih Hrvata*, koje se dugo vremena nalazilo u rukopisu: sastavljeno je 1940., a objavljeno 70 godina kasnije – tek 2010. Njegovo puno značenje tek treba utvrditi. Bez sumnje je izvršilo veliki utjecaj na mlađe Evetovićeve suvremenike koji su se bavili poviješću bačkih Hrvata. To se naročito opaža u djelima Ante Sekulića. Po sadržaju ono nadilazi granice lokalnog (bunjevačko-šokačkog). O. Drljić je pokazao da se može koristiti i za povijest bosanskih Hrvata: „Za našu lokalnu historiografiju u Bosni i

13 Drljić, R. 1968. „Životno djelo dra Matije Evetovića“, *Dobri pastir*, XVII – XVIII: 253.

Hercegovini, bilo crkvenu ili opću, posebnu vrijednost ima drugo poglavlje Evetovićeva djela gdje se opisuju vjerske prilike, te opći razvoj crkvene i franjevačke povijesti u tim krajevima, a na koncu pisac naglašava zasluge bosanskih franjevaca za njihov crkveni, narodni i općedruštveni život u Bačkoj. Tu je prikazana povijest svih samostana, župa, škola, književnosti i ostaloga razvoja kojeg su davali i kojim su rukovali franjevci u povijesti Bunjevaca i Šokaca. Ovaj dio djela dra M. Evetovića, kao svi ostali, pisan je na temelju bogate literature i izvora, domaćih i stranih. Osim toga, sam pisac poznaje u nizu decenija crkveni, nacionalni i kulturni razvoj svojih zemljaka, te je potrebno da ovo djelo dra Evetovića čim prije bude objavljeno.¹⁴

Upravo su to neki od razloga, koji su naveli Književni klub „Miroљjub“ pri Katoličkom institutu za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“ u Subotici na ideju da priredi 8. kolovoza 2002. u prostorijama HKC-a „Bunjevačko kolo“ književnu večer posvećenu Matiji Evetoviću, „velikanu iz sjene“, kako ga se predstavilo medijima. O Evetovićevom neobjavljenom djelu *Kulturna povijest bunjevačko-šokačkih Hrvata* govorili su msgr. Stjepan Beretić i književnik Milovan Miković.¹⁵ Kao govornik je najavljen i akademik Ante Sekulić, ali on izgleda nije došao na književnu večer.

Ovaj skromni *hommage* možda nije otkrio Evetovića pred njegovim sunarodnjacima u njegovom punom značenju, ali je ipak jasno pokazao da zauzima značajno mjesto u kulturnoj povijesti bačkih Hrvata.

* U prošlom (dvo)broju Nove riječi objavljena je radnja u kojoj je prikazan životopis Matije Evetovića od 1925. do 1941. godine. U ovom, trećem, nastavku završavamo s objavom rezultata istraživanja našeg mladog suradnika Vladimira Nimčevića o Evetovićevu životu od 1945. do 1972. (napomena urednika).

¹⁴ Drlić, R. 1968. Životno djelo dra Matije Evetovića, *Dobri pastir*, XVII–XVIII: 257.

¹⁵ *Subotičke novine*, 2. avgust 2002., br. 31, str. 4; *Subotičke novine*, 16. avgust 2002., br. 33, str 13.

**OBRADE I INTERPRETACIJE
UMJETNIČKIH PRAKSI**

R

A

Tamara Jurkić Sviben

GLAZBOM OSLOBOĐEN PJESNIK: SLUČAJ SLAVKA MAĐERA

I riječ bijaše glazba...

Ljudska potreba za izražavanjem tisućljećima se ostvaruje kroz različite oblike umjetnosti i njihova interdisciplinarna prožimanja i cilj im je „pobudivati, stvarati i razvijati u čovjeku osjećaj i smisao za lijepo, skladno i ljudsko“ (Županović 2001: 9). Još od biblijskih vremena, smisao i uzvišenost teksta osnaživala se kantilacijama (hebr. *teamim* – znakovima za intonaciju kojima se u hramu ispjevala *Tora*, odnosno sveti tekstovi). Takav način povezivanja i prožimanja teksta i melodijskog oblikovanja putem izgovaranja riječi iz *Biblije* i pjevanja korala nastavio se razvojem kršćanstva, dok je za europsku kulturu i umjetnost od izrazite važnosti povezanost riječi i glazbe u grčkim tragedijama, tekstovima poput Homerove *Ilijade* i *Odiseje* ili radovima grčkih filozofa i mislioca, poput Platona, Aristotela i drugih (ibid.). U prisjećanju tisućljetne povezanosti riječi i tona nije nevažno spomenuti i druge stare civilizacije koje u svojim materijalnim i povijesnim ostacima bilježe epove (mezopotamijski *Ep o Gilgamešu*) ili slikovne zapise u kojima su za povijest zapisani tragovi glazbeno-scenskih izvođenja raznih obreda i rituala u kojima su se nerijetko prožimali tekst i glazba u suradnji s pokretom i plesom (Michels 2004, sv. 1).

Povezanost riječi i tona na hrvatskome prostoru početkom 21. stoljeća značajno je zanimala muzikologa i glazbenog pisca Lovru Županovića koji je svoje viđenje glazbeno-književne povezanosti u najznačajnijih hrvatskih književnika i skladatelja objedinio u djelu *Hrvatski pisci između riječi i tona* u izdanju Matice hrvatske 2001. godine. S druge strane, hrvatska umjetnička popijevka kao ključna, najučestalija i najprijemčivija glazbena forma u kojoj se najizravnije prožimaju književni tekst (poezija) i glazba, promišljena je u istoimenome djelu hrvatske muzikologinje Koraljke Kos 2014. godine u izdanju Hrvatskog muzikološkog društva. Oba izdanja trajni su poticaj i inspiracija, kako idejom, teorijskim postavkama, tako i postavljenom metodologijom, za daljnje proučavanje povezanosti književnosti i glazbe na području izražavanja poezijom i glazbom hrvatskih umjetnika.

Mađerov stih kao glazbena inspiracija

Tako je i na 75. obljetnicu preranog odlaska književnika Slavka Mađera, koja je bila povodom ovome istraživanju, cilj ustanoviti, pronaći, evidentirati i analizirati je li i na koji način suptilna Mađerova lirika, najčešće slobodnoga stiha, bila inspiracija nekome hrvatskom skladatelju za ostvarenje vlastitih glazbenih ideja.

Pretragom dostupnih knjižničnih baza, u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, gdje se nalazi ostavština skladatelja Emila Cossetta, evidentiran je jedan naslov koji se povezuje s književnikom Slavkom Mađerom. Riječ je o skladbi „U ljetne večeri“ Emila Cossetta za koju je inspiracija bila najranije Mađerovo pjesničko ostvarenje „U ljetne večeri postaju mreže moga djeda srebrne“, objavljeno u listu *Omladina* 1940. godine (Mađer 1994: 5).

Slavko Mađer rođen je 13. kolovoza 1922. godine u Rumi, a preminuo je uslijed bolesti u Novom Marofu 24. rujna 1946. Otac Marko bio je podrijetlom iz Podravine, a majka Lucija iz obitelji Prelović. Otac je službovao kao kotarski službenik te je u vrijeme Slavkovog osnovnoškolskog i ranog srednjoškolskog obrazovanja cijela obitelj boravila u Glini. Obitelj se zatim kratko zadržala u Sisku te se kasnije nastanila u Vinkovcima gdje je Slavko završio svoje gimnazijsko obrazovanje. Slavkovo pjesništvo obilježile su reminiscencije na djeda kod kojeg je često ljeti boravio u Hrtkovcima sa svojim bratom Miroslavom (usp. Pavletić 1984).

Povezanost s rodnim krajem u Srijemu, toplina doma, sjeta za krajolikom i najnježnije emocije u Slavkovom pjesništvu pojavljuju se upravo kroz pjesničke slike djeda, njegove sijede kose, bacanje mreža („U ljetne večeri...“), rijeka koja šumi i *strasno cjeliva vrbin vrat* („Jesenje vode teku u nepovrat“) ili ... *I boba uz bobu vri. U vinogradu djeda crvene se grozdovi* („Proljeće ljeto jesen zima“). Čitajući Slavkovu poeziju, čitatelj doživljava kontrastne emocije. Kada je Slavko misaon, tada je kritičan, reakcionar, pomalo grub – *Zalupio sam zauvijek vratima i okrenuo se nisam više. Srcem sam se spustio vlatima i u vlaču ogrijao ruke pokisle od života i kiše.* („Mrtvom Vladi i travama“). No čim je duša i srce u pitanju, javljaju se slike povezanosti s prirodom koja tješi, u njoj pisac nalazi utjehu i vrlo često je ta priroda usko vezana uz slike djeda – *I kad sam među ljudima osjećam se sâm / Inače lutam po šumi i jedem crne divlje trnine. Ko*

šumski čovjek. Kao Pan. I pomalo sam sretan („Mrtvom Vladi i travama“) ili *Nekad je i moj djed plužio polja s dva para konja i ugledao najljepšu između četiri svoje kćeri Luciju kako žito u snopove veže i njene crne kose posute po klasju („Tuga djeda“).*

Djed, ta imenica koja znači ishodište, dom, stabilnost, emociju, ukorijenjenost u prirodu koja je utjeha, nit je koja se provlači kroz većinu Slavkovih stihova i pjesničkih slika... *Rođeni, hajde s dejkom da bacimo mreže / Tako me svake ponoći budio moj djed / kad smo ranili na ribolov kroz bašče i selo u snu... na povratku nas pozdravlja iz daleka / miris pečenog kruha i toplog kuhanog mlijeka.* („Rođeni, hajde s dejkom da bacimo mreže“). I uvijek je ta slika topla, prirodna, ali i sjetna... sjetna u mirnoći duše, za razliku od slika koje istog tog dragog djeda uznemiruju, a time i samog pisca stihova – ... *A sada još ima samo ručicu od pluga / ralo je prodao [djed, op. a.] Schmitu u staro gvožđe i tugu jaču od svih tuga: / u svijet je odveo Luciju jedan stranac / a susjedov sin ore njegova polja.* („Tuga djeda“).

Imenicu *djed* ili *djede* moguće je izgovoriti različitim intonacijama – uzlaznim i silaznim, moguće je uživati u zvučnom dodiru suglasnika *d* i *j* koji senzualno naliježu na samoglasnik *e*, da bi se zvuk zadnjeg fonema *d* odbio kao odskok prema slijedećoj ugodnoj emociji. Ako je *djed* u zazivnom obliku *Djede!*, tada je to zaziv potrebe za dragom dušom, osobom koja drži stabilnost, sigurnost za koju se pjesnik drži i tada je *djed* njegova poveznica sa životnim slikama koje su mu drage.

Upravo taj zaziv *Djede!*, lajtmotiv je uglazbljenosti Slavkovih stihova koje su svoje melodijsko ozvučenje dobili u inspiraciji skladatelja Emila Cossetta.

Emil Cossetto, hrvatski je skladatelj rođen 12. listopada 1918. u Trstu. Od najranijeg djetinjstva živio je u Zagrebu, gdje je 1947. na Muzičkoj akademiji diplomirao dirigiranje. Kao glazbenik ostvario je zapamćene nastupe sa zborovima koje je vodio („Joža Vlahović“ i „Lira“), ali je i kao skladatelj ostavio brojna vokalna (zbornska i solistička) i vokalno-instrumentalna djela (usp. Njirić i Ajanović 1989) gdje su se tradicijski i folklorni elementi stapali s jezičnim i običajnim bogatstvom hrvatskih i bosanskih krajeva, a često i židovske tradicije. Preminuo je u Zagrebu, 28. lipnja 2006. godine.

Sretna je okolnost da su se upravo Cossettov senzibilitet za folklorni izričaj te Mađerova povezanost s tradicijom doma, djeda i prirode srijemskoga kraja sretno susreli 1969. godine kada je Cossetto odlučio uglazbiti Mađerov slobodan stih pjesme „U ljetne večeri...“.

U prvoj skici / inačici skladbe za glas i klavir naziva „U ljetno večer“ ideja je uočiti je li skladatelj u potpunosti poštivao Mađerov stih te kojim glazbenim izražajnim sredstvima skladatelj izražava pjesnikovu emociju i emocionalnu napetost.

U realizaciji skladbe, skladatelj se radi ostvarivanja dojma prisnosti i topline u komunikaciji s djedom, odlučio za ponavljanja pojedinih riječi u odnosu na originalan Mađerov stih (najčešće inzistira na riječi *djede*) kako bi vrhunac ritma i naglasaka ključnih riječi u pojedinim stihovima, pozicionirao na teške dobe u četverodobnom taktu u kojem je pisana cijela skladba. Time ključna riječ *djede* dobiva na značaju, ističe se na višim tonovima za čiju je izvedbu potreban istaknuti zapjev kojim se postiže emocionalna napetost.

Original (Mađer, 1994, 5):

Stihovi iz skladbe (Cossetto, 1969. Autograf, NSK)

Djede,
 idućeg ljeta
 kad kose tvoje još više posijede
 i ruka otvrdne kao kora;
 doći ću
 da zajedno bacimo mreže.

Djede,
 idućeg ljeta
 kad kose tvoje još više posijede
djede i idućeg ljeta
kad tvoje ruke stvrđnu ko kora;
djede doći ću
 zajedno da postavimo mreže.

Zatim, u srednjem dijelu pjesme skladatelj značajnije pristupa promjeni i prilagodbi autorova teksta, koja sadržajno ne mijenja smisao, ali umetnutim ponavljanjima teksta skladatelj postiže gradaciju napetosti.

Original (Mađer, 1994, 5):

Bit će noć.
 Kroz mrak će ciganska kola putovati.
 I mjesec pun.
 Kljun
 tvoje barke parat će Savu. Zvijezde će mirovati.
 Djede,
 onda će i mreže tvoje biti srebrne
 i ruka mlada.
 I zaboravit ćeš da si siromah

Stihovi iz skladbe (Cossetto, 1969. Autograf, NSK)

Bit će noć.
 I mjesec pun
 Kljun tvoje barke parati će Savu.

Zvijezde mirno će sjati.
 Onda će djede,
 i tvoje mreže, tvoje mreže biti srebrene
 i ruka tvoja mlada
 (tvoje mreže biti srebrene
 i ruka tvoja mlada)
 onda će djede
 tvoje mreže biti srebrene
 i ruka i ruka mlada
 zaboravit ćeš da si siromah...

Ova ponavljanja s inzistiranjima / *i tvoje mreže, tvoje mreže ... i ruka... i ruka mlada* / popraćena su sekvenciranjem silazne melodijske linije kojom skladatelj sugerira emocionalni dojam sjetnosti, isprike, ali i naziruće nade.

Umetnuti dio govorenog bezmelodijskog teksta u srednjem dijelu skladbe u kojem se nabrajaju sve djedove nevolje (*I zaboravit ćeš da si siromah, / da imaš kuću od čerpića. Staje bez konja i krava, / vinograd bez grožđa i na kraju sela devet jutara bara.*) donosi nemir i rezigniranost.

Recitativnost u odnosu na melodijski zapjev poništava emociju topline i nade, koja se vraća ponovnom uspostavom melodije i zazivom „doći ću“ na samom kraju pjesme. Povratkom u pjevni ton (u suprotnosti prethodnom govorenju) pjesnik se obraća djedu i upućuje mu obećanje i nadu dolaska i povratka. Svijetla melodija na samome kraju skladbe u čistoći katarzičnog D-dura donosi smiraj u budućnosti.

Zgusnutost zvuka koja se predstavlja i vizualnom zgusnutosti fature u srednjem dijelu ukazuje da glazba slijedi suptilnost emocije poezije, prati i pojačava tjeskobu, ali daje i nadu i obećanje kao svojevrsno oslobođenje, kada se ponavljanjem zgušnjavaju emocije u stihovima:

i tvoje mreže, tvoje mreže biti srebrene
 i ruka tvoja mlada
 (tvoje mreže biti srebrene
 i ruka tvoja mlada)
 onda će djede
 tvoje mreže biti srebrene
 i ruka i ruka mlada
 zaboravit ćeš da si siromah

Subjektivni dojam recepcije teksta bez glazbe

Čitajući nebrojeno puta pjesmu Slavka Mađera, pjesmu je moguće doživjeti kao izrazito sjetnu i tužnu. Jedino zaziv „djede“ samim izgovorom u trenutku ozvučavanja simbolizira toplinu, odnosno kako Vlatko Pavletić (1984: 14) ističe: „Nije nimalo slučajno, nego upravo očekivano što S. Mađer dostiže najjači emotivni intenzitet u oživljavanju djetinjstkih uspomena, a od najsuptilnije su mu lirske pređe izatkani portreti voljenoga djeda (po majci)

u kojima ima istodobno nešto elementarno što u našem nesvjesnom odjekuje dalekim mitskim odjecima.”

Ostali dijelovi teksta ukotvljeni u imenicama i epitetima pjesničkih slika *sijeda kosa, bacanje mreža, noć, ciganska kola koja putuju, mjesec pun, kljun barke, zvijezde koje miruju, mreže srebrne*, stvaraju nemir hladnoće, starine, udaljenosti, skoro smrtne mirnoće koja kontrastira s *mladom rukom, jadom siromaštva*, jezivom količinom devet jutara bara na kraju sela... Moguće je zapitati se: dolazi li uopće oslobođenje u izgovorenu Mađarevu stihu?

Subjektivni dojam recepcije teksta s glazbom

A kada se čuje Cossettova glazba? U lakoći melodije D-dura i akordičke pratnje glavnih harmonija koje se samo decentno napinju u malim kromatskim pomacima u srednjem dijelu skladbe, cijela se težina Mađerove poezije oslobađa i rasterećuje, „U ljetne večeri” poprima emocionalnu katarzu...

Skladba „U ljetne večeri” novo je djelo kojim je skladatelj Cossetto oslobodio pjesnika Mađera težine ovozemaljskog života i glazbom ga odveo u svijet gdje težine i sjete nema, gdje postoji nada u ponovni susret s voljenim djedom, gdje postoje slike ljepote djetinjstva i gdje nema tereta, jada, bolesti, starosti i siromaštva. Cossettova glazba je pjesnika prenijela u ljepši svijet... pjesnik je svojim stihom slobodi silno težio, a glazba mu je pružila ruku...

Literatura

Cossetto, Emil. 1969. „U ljetne večeri”, autograf u ostavštini skladatelja, Nacionalna sveučilišna knjižnica, Zbirka muzikalija i audiomaterijala.

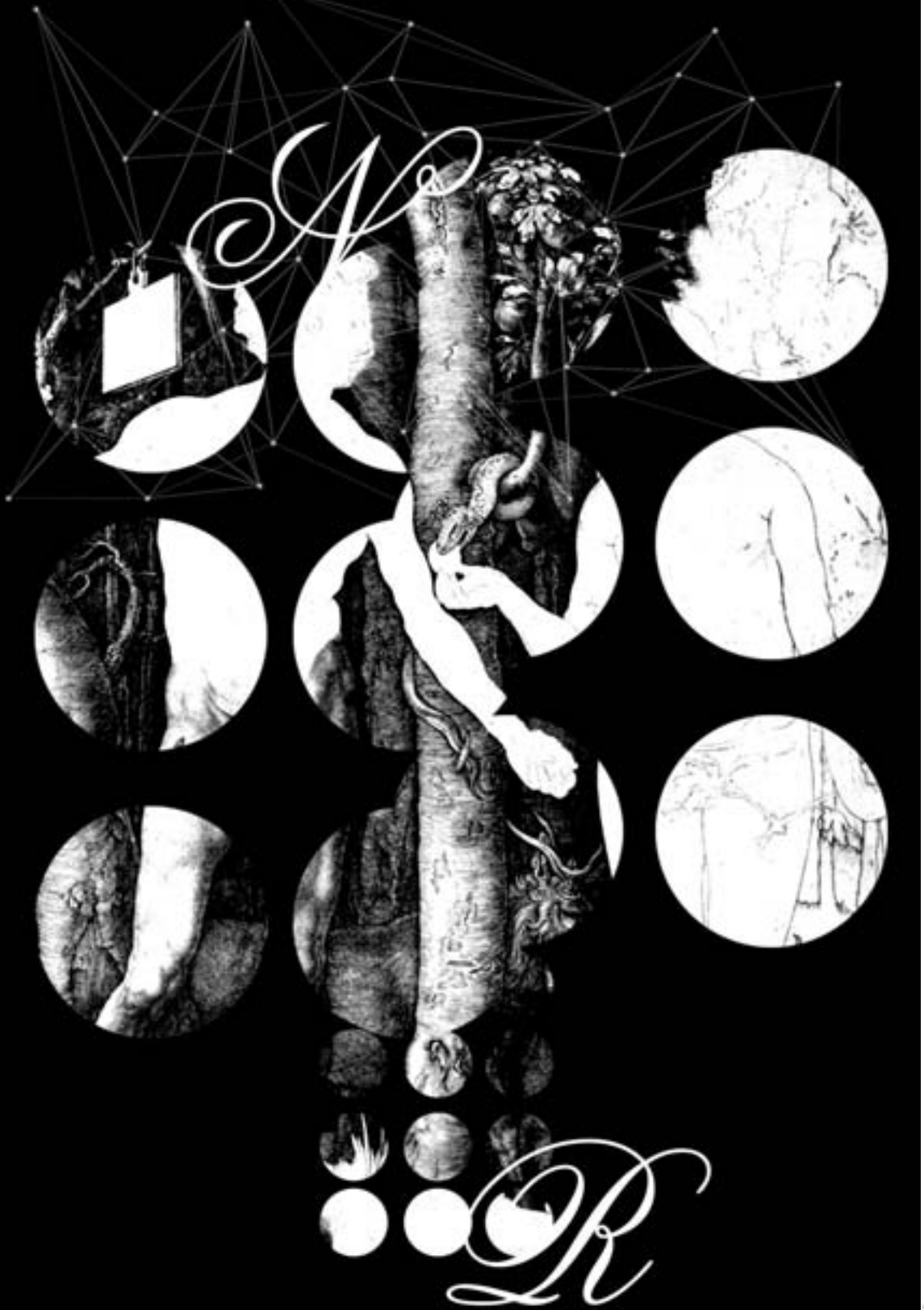
Mađer, Slavko. 1994. *Lovac mirisa*, Vinkovci: Slavonica.

Njirić, Nikša i Ivona Ajanović. 1989. „Cossetto, Emil” U *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, preuzeto 7. siječnja 2022. s Hrvatski biografski leksikon (lzmk.hr).

Pavletić, Vlatko. 1984. „Slavko Mađer” U *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knj. 165, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, str. 7-19.

**HRVATSKO NAKLADNIŠTVO
U NULTOM DESETLJEĆU**

Neven Ušumović

2009.

Nišu rubriku o suvremenom nakladništvu u Hrvatskoj započeli smo s godinom 2000. Ta se godina u različitim pokušajima periodizacije novije hrvatske kulturne povijesti smatra početkom novog otvaranja i liberalizacije hrvatskog kulturnog prostora nakon traumatskih ratnih događaja devedesetih godina. To se novo doba posebno očitovalo u hrvatskom književnom polju: kvaliteta književne produkcije, raznolike književne manifestacije, nakladničke kuće, medijska pozornost i, na kraju ali ne manje važno, financijska podrška na državnoj, županijskoj i lokalnoj razini, jačaju upravo počevši od te godine.

Iz broja u broj *Nove riječi* pisali smo, dakle, o tim godinama razvoja i novog profiliranja hrvatske književnosti i nakladništva. Kako smo tim redovitim prilozima sada došli do godine 2009., valja nam naznačiti novi prag u skiciranju kulturno-povijesnog protoka vremena.

Naime, u aktualnoj knjizi povjesničara Ive Goldsteina *Hrvatska 1990. – 2020.: godine velikih nada i gorkih razočaranja* (2021.), upravo se ova 2009. godina ističe kao godina pada i nove krize hrvatskog društva, koja će u nekim segmentima potrajati do današnjih dana, usprkos tome što je Hrvatska postala punopravna članica Europske unije 2013. godine. Dubina te krize, samo dijelom posljedica je globalne ekonomske krize koja se počela osjećati krajem 2007. godine, kako piše Goldstein: „Krizu je u zemlji bila spoj dvaju različitih faktora: svjetske ekonomske i domaće krize, koja je imala svoje autohtone uzroke. Kriza se očitovala, prije svega, u uzastopnom smanjivanju razine privrednih aktivnosti i smanjivanju bruto društvenog proizvoda, povećanju nezaposlenosti, u dužničkoj krizi prema inozemstvu, općoj nelikvidnosti, smanjenju proračuna.“

Ono što Goldstein navodi autohtonim uzrocima, koruptivna je politika Sanaderove vlade, koja se razotkriva upravo u godini o kojoj pišemo, dakle, 2009. Sanader je tu krizu najavio često citiranom izjavom s kraja 2008. godine: „u banani smo!“. Godine 2009., 1. srpnja, Ivo Sanader, premijer hrvatske vlade, iznenada podnosi ostavku. O razlozima njegove ostavke nagađa se još i danas, ali nova premijerka Jadranka Kosor (koju je sam Sanader preporučio za tu funkciju), puno je doprinijela da se pozadina Sanaderove politike ubrzo

raskrinka. Početkom 2010. godine Jadranka Kosor saziva Predsjedništvo HDZ-a koje izbacuje bivšeg premijera iz stranke i tako mu onemogućuje povratak u politiku. Već u prosincu iste godine, Sanader bježi preko granice, da bi, navodno, pokušao preko Münchena dospjeti do SAD-a, ali budući da je za njim raspisana međunarodna tjeratica, nije imao mogućnosti dobiti ulaznu vizu. Taj prosinac 2010. bio je, nakon ratnih događaja, kako piše Goldstein, za Hrvatsku najdramatičniji mjesec: na autocesti nedaleko od Salzburga austrijska policija hapsi Sanadera. „Uhićen je na osnovi međunarodne tjeralice, kao bjegunac pred zakonom, na svoju sramotu i blamažu svoje zemlje.“ Od 2011. godine do današnjih dana Sanader se nalazi u zagrebačkom zatvoru u Remetincu. U narednim godinama pokrenut je niz sudskih procesa u kojima je Sanader zbog korupcije suđen na kazne zatvora. Pravosudne zavrzlake oko Sanadera traju još i danas.

Sanaderov slučaj samo je najočitiji primjer korupcije koja je hrvatskom gospodarstvu usporila izlazak iz globalne ekonomske krize. Ta se kriza očitovala i u svim segmentima književnog polja: nakladnici i književne manifestacije od 2009. godine morali su računati sa znatno smanjenim sredstvima iz državne blagajne.

Novu dinamiku hrvatskog društvenog života 2009. godine obilježava još jedan događaj, koji će polarizirati i hrvatsko književno polje: 20. travnja 2009. studenti Filozofskog fakulteta u Zagrebu (kao i nekoliko desetaka drugih fakulteta u Hrvatskoj) ušli su u predavaonice, prekinuli nastavu i obavijestili kolege da preuzimaju zgrade Sveučilišta. Boris Postnikov piše o tome za beogradski portal „Beton“ u prikazu knjige *Pravo na pobunu* (Fraktura, 2010.), koju su o ovim događajima napisali filozof Srećko Horvat i književnik Igor Štikl: „Blokada nastave trebala je izvršiti pritisak na odgovorne institucije da zaustave rastući trend komercijalizacije školstva i ispune Ustavom zagarantirano pravo svih na jednak pristup obrazovanju tako što će zakonski ukinuti plaćanje školarina na svim razinama školovanja. Cilj do danas nije postignut, a kako stvari stoje, niti neće biti tako skoro; pa opet, taj je 20. travnja na neki način inicirao, ili barem najavio, niz radikalnih zaokreta u hrvatskome političkom djelovanju i javnome diskursu do mjere u kojoj bi ga se bez krzmanja moglo označiti početkom razdoblja novoga, precizno artikuliranoga i drsko samosvjesnoga građanskog aktivizma – kada takva fetišizacija datuma ne bi u potpunosti iznevjeravala dinamizam i strategijske specifičnosti kasnijih uspostavljanja heterogenih i lokaliziranih oblika otpora, jasno“.

Ova studentska borba upozorava na destruktivnost komercijalizacije u obrazovanju, o čemu smo i mi pisali kada je u pitanju hrvatsko književno tržište „u tranziciji“. Citiramo iz „Izjave za medije nezavisne studentske inicijative za pravo na besplatno obrazovanje“, 20. travnja 2009. godine: „Jedini javni prostor koji nam je neposredno dostupan, prostor je javne ustanove na kojoj se obrazujemo. Pretvarajući ga u prostor za artikulaciju zahtjeva u obranu demokratskih interesa javnosti, preuzimamo svoj dio odgovornosti u obrani općih društvenih interesa od socijalno destruktivnih procesa komercijalizacije i socijalne polarizacije po imovinskom ključu.“ Duh ove pobune i dalje se održava na mrežnom portalu „Slobodni Filozofski“.

Izbor deset proznih naslova objavljenih u 2009. godini

Cormac McCarthy

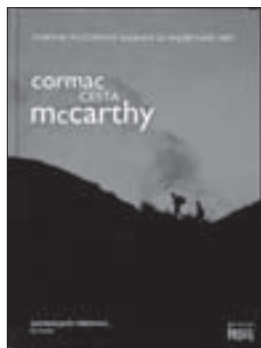
CESTA

s engleskoga prevela Tatjana Jambrišak (*The road*, 2006.)
Profil International

Nakon neimenovane kataklizme, slijedeći opustjele autoceste, otac i sin putuju Amerikom. Svijeta kakvog poznajemo više nema – klima se promijenila, životinje nestale, sve je prekriveno debelim slojem pepela, a zemljom vladaju kani-balizam i nasilni kultovi. Između njih i očaja koji ih okružuje tek su jedan revolver s tri metka i puno ljubavi, a put koji se pred ocem i desetogodišnjakom nalazi na kušnju će ubrzo staviti i jedno i drugo...

Cormac McCarthy (1933.) za roman *Cesta* nagrađen je Pulitzerovom nagradom 2007. godine. Ovaj roman ima kulturni status među čitateljima, kao i među književnim kritičarima diljem svijeta. Književnu snagu *Cesti* daje elementarna, eliptična, hipnotizirajuća rečenica i zastrašujuća moć vizije. John Hillcoat snimio je 2009. godine istoimeni film s Viggom Mortensenom u glavnoj ulozi, što je ovom romanu donijelo veliku popularnost i prijevode na mnoge jezike, pa tako i na hrvatski. Hrvatski prijevod djela je Tatjana Jambrišak (1965. – 2021.), pjesnikinja i prozaistica, peterostruke dobitnice Nagrade „SFERA“ (koju dodjeljuje istoimeno zagrebačko društvo za znanstvenu fantastiku).

Cormac McCarthy (1933.) objavljuje knjige proze od 1959. godine, da bi svojim romanima u sam vrh američke književnosti ušao sredinom osamdesetih. Autor je deset romana i dobitnik mnogih uglednih književnih priznanja, između ostalih „Faulknerove“ i Nacionalne književne nagrade. Na prijelazu u novo stoljeće književni kritičar Harold Bloom svrstao ga je među najvažnije američke pisce, uz Dona DeLilla, Thomasa Pynchona i Philipa Rotha, a njegov anti-western *Krvavi meridijan ili Večernja rumen na zapadu* (*Blood Meridian or The Evening Redness in the West*, 1985., hrv. prijevod 2011.) uzdigao je među najvažnije američke romane uopće. Od njegovih djela, na hrvatski je prije *Ceste* preveden također nagrađivani i ekranizirani roman *Svi lijepi konji* (*All the Pretty Horses*, 1992., hrv. 2004.), a zatim i roman *Nema zemlje za starce* (*No Country for Old Men*, 2005., hrv. 2009.), koji je braći Coen 2007. godine poslužio kao predložak za istoimeni višestruko nagrađivani film (četiri Oscara, uključujući onaj za najbolji film).

Julio Cortázar
ŠKOLICE

sa španjolskoga preveo Dinko Telećan (Rayuela, 1963.)
 Naklada Pelago

„Roman je napisan u znaku neumoljive po-
 trage, koja se zbiva na svim zamislivim razinama...
 Horacio Oliveira, središnji lik 'Školica', prototipski
 je tragatelj. Tragaju i članovi Kluba Zmije, traga
 i Morelli, autorov dvojniki i glasnogovornik. Što
 se traži? Autentičnost, 'novi poredak, mogućnost
 nalaženja drugog života'. Ono traženo izražava
 se u mnoštvu figura, 'opsesivnih metafora' rasu-
 tih po cijelom romanu kao što su: most, prolaz,
 otvor, središte, ključ, 'kibuc želje'. Po želji se može
 dodati: smisao, svrha, spas. Osnovna figura je,
 naravno, sama igra školice: dopiranje od 'Neba'
 do 'Zemlje', ali u istoj ravni... 'Školice' su i potraga
 za drukčijom književnošću, za svojevrsnom anti-
 književnošću i anti-romanom ili ne-romanesknim
 romanom u 'samoubilačkoj pobuni protiv knjiš-
 kog uma'...“ (iz pogovora prevoditelja Dinka Telećana).

Školice su opus magnum argentinskog književnika Julija Cortázara i jedno od najvažnijih djela hispanoameričke književnosti. Ovaj se roman značenjski račva u nekoliko smjerova, ima mnoštvo mogućnosti interpretiranja, a samo je čitanje prava avantura s obzirom na to da pisac nudi čitatelju, kao istinskom sustvaratelju značenja, barem dva različita načina čitanja knjige. Cortázarove *Školice* igraju se na dva kontinenta – s one i s ove strane, u dva grada – Parizu i Buenos Airesu.

Julio Cortázar (Bruxelles, 1914. – Pariz, 1984.), argentinski pripovjedač i romanopisac. Prve godine djetinjstva proveo je u različitim europskim zemljama, a školovao se i zaposlio kao nastavnik u Buenos Airesu. Godine 1951. odlazi u Pariz, gdje živi do smrti 1984., izdržavajući se prijevodima sa španjolskog. Osobito se zanimao za jazz; njegove ludičke elemente unosio je u svoju prozu. Od Borgesa je preuzeo supstrat metafizičke tjeskobe i koncepciju pisanja kao intelektualne igre preko granica zbilje i fikcije, te ga zbog toga gdjekad svrstavaju među neofantastičare. Svjetsku je slavu stekao antiromanom *Školice*, koji je postao jednim od kamena-temeljaca postmodernizma. Istodobno, u nizu zbirki pripovjedaka i novela, Cortázar se pokazao podjednako velikim majstorom kratke forme.

Damir Karakaš

SJAJNO MJESTO ZA NESREĆU

Sandorf

Karakašov autobiografski roman *Sjajno mjesto za nesreću* priča nam o njegovoj neuspjeloj spisateljskoj karijeri u Parizu, ne bez autoironičnih mistifikacija. Roman se sastoji od niza brutalno-duhovitih imigrantskih anegdota kroz koje pratimo polaganu integraciju glavnog junaka u francusko društvo. Naš pisac od uličnog crtača karikatura, postaje perspektivan student francuskog jezika na Novoj Sorboni, a iz stančića sa zaštopanim odvodom fekalija koji je dijelio s Bugarima, Srbima, Rusima i Rumunjima, seli se zajedno sa svojom novom djevojkom Hadami (tuniškog porijekla) u „prozračan i čist“ stan od sedamdeset kvadrata (u čijem klozetu ima vode!). I tu je početak naglog kraja: u nekoliko mjeseci izbacuju ga s fakulteta zbog prepisivanja na ispitu, uhićuju ga zbog nedostatnih osobnih dokumenata, zatvaraju u podzemni zatvor, a zatim deportiraju iz Francuske. Žestinu niza efektnih dijaloških sekvenci s imigrantskog dna pojačavaju seksualni izleti i pustolovine glavnog junaka. *Sjajno mjesto za nesreću* čita se u jednom dahu i uvodi hrvatsku književnost na mala vrata u aktualnu svjetsku književnost; točno na ona kroz koja je junak ove knjige izguran.

Po ovom Karakaševom romanu Dalibor Matanić (jedan od danas najvažnijih hrvatskih filmskih redatelja) režirao je svoju prvu kazališnu predstavu za HNK u Rijeci. „Karakaš nam je potpuno avangardno otkrio Europu i budućnost koja nas čeka u njoj.“ (Božidar Pavlović, Booksa).

Damir Karakaš rođen je 1967. u selu Plašćica, pored Brinja u Lici. Objavio je knjigu putopisa *Bosanci su dobri ljudi* (1999.), zbirke priča *Kino Lika* (2001.), *Eskimi* (2007.), *Pukovnik Beethoven* (2012.), te romane *Kombetari* (2000.), *Kako sam ušao u Europu* (2004.), *Sjajno mjesto za nesreću*, *Blue Moon* (2014.), *Sjećanje šume* (2016., nagrade Fric i Kočićevo perlo) i *Proslava* (2019.).

Elizabeth Strout
OLIVE KITTERIDGE

s engleskoga prevela Tatjana Jambrišak (*Olive Kitteridge*, 2008.)
 Profil multimedija

Roman se sastoji od trinaest međusobno povezanih pripovijedaka u kojima se opisuje život umirovljene profesorice matematike Olive Kitteridge i njen odnos s članovima uže obitelji i s najbližim prijateljima koji žive u provincijskom gradiću Crosbyju u saveznoj državi Maine. Zajedljiva, ironična, istodobno nemilosrdno iskrena i duboko empatična Olive primjećuje promjene i užasava ih se, ali ih ponekad i ne prepoznaje...

Elizabeth Strout dobila je 2009. godine Pulitzerovu nagradu za književnost za ovaj roman. Po ovom djelu snimljena je i nagrađivana mini serija u produkciji HBO-a u kojoj glume Frances McDormand, Richard Jenkins i Bill Murray. Svijetu junakinje koja joj je donijela svjetsku slavu Elizabeth Strout vratila se u jednako sjajnom romanu *Olive, iznova* (*Olive, again*, 2019., hrv. prijevod 2020.). „U prvom romanu Elizabeth Strout ušla je u sivu zonu društvene marginalnosti i iščekivanja kraja, bolesti i samoće u kojima starci tavore, i pronašla tamo čitav jedan izvanredan život: dramatičan i intenzivan, koliko i običan i tipičan. U 'Olive, iznova' sve je to učinila još jednom, s još jačim efektom. Ulozi kao da su povećani. Teško kao da je postalo teže. Tama gušća. Sredovječnost slijedi starost. Busha slijedi Trump. Odsutnost emocija prema prvom mužu slijedi žal za propuštenim, neučinjenim, a drugom mužu slijedi zaborav. Umiranje je dug i mučan psihofizički proces, povremeno poetičan, najčešće tragikomičan.“ (Dragan Jurak)

Elizabeth Strout (1956.) studirala je pravo i gerontologiju. Na književnoj sceni debitirala je s romanom *Amy i Isabelle* 1998. godine (hrv. prijevod 2010.) i odmah privukla veliku pozornost književne publike i kritike. Na Festivalu europske kratke priče u Zagrebu i Zadru gostovala je 2010. godine. Predaje kreativno pisanje na američkim sveučilištima. Živi u New Yorku.

Ágota Kristóf
**VELIKA BILJEŽNICA ; DOKAZ ; TREĆA LAŽ :
 TRILOGIJA O BLIZANCIMA**

s francuskoga jezika preveli Saša Sirovec i Zlatko Wurzberg
 (1. *Le grand cahier* (1986.) ; 2. *La preuve* (1988.) ; 3. *Le troisième mensonge* (1991.))
 Novela media

U jednom svesku objavljena je trilogija spisateljice koja je izbjegla iz Mađarske u Švicarsku nakon revolucije 1956. i od 1970. godine nastavila pisati na francuskom. U trilogiji glavni su likovi blizanci koje majka bez muža u ratnim vremenima nije mogla izdržavati pa završavaju kod bake na selu. Opis njihova života na selu surov je i bizaran. Kada ih život razdvoji, stižu u različite sredine, mijenjaju se i traže, jer se ispred njih ispriječila željezna zavjesa (a i teže peripe-tije) podijeljenih blokova. Usporedba njihova razdvojena života i na kraju razdvojenih sudbina parabola je o dvama svjetovima i ljudima koji se u njima usred ratnih i političkih zbivanja pokušavaju snaći.

Velika bilježnica prevedena je na više od 40 svjetskih jezika, a Ágota Kristóf za ovo je djelo 1987. godine dobila Europsku nagradu za književnost. *Veliku bilježnicu*, prvi dio ove trilogije, splitski *Feral Tribune* objavio je kao zasebnu knjigu 1999. godine. Mađarski redatelj János Szász 2013. godine snimio je dugometražni film po tom romanu.

Ágota Kristóf (1935. – 2011.) rođena je u Csikvándu, mađarskom gradiću pored austrijske granice. Nakon što je Sovjetska armija ugušila mađarsku antikomunističku revoluciju 1956. godine, zajedno sa svojom obitelji odlazi u Švicarsku. Poslije petogodišnjeg rada u tvornici satova, razvodi se od supruga i upisuje studij francuskog jezika. Na tom jeziku književnu karijeru započinje kao pjesnikinja i dramska spisateljica sedamdesetih godina, ali tek s *Velikom bilježnicom* 1986. godine ulazi u fokus francuske i međunarodne književne javnosti. Dobitnica je dviju prestižnih književnih nagrada – Nagrade „Gottfried Keller“ i Austrijske državne nagrade za europsku književnost za sveukupno stvaralaštvo. Njezini posmrtni ostaci pokopani su u mađarskom Kőszegu.

Muriel Barbery
OTMJENOST JEŽA

s francuskoga prevela Zora Suton (*L'élégance du hérisson*, 2006.)
Litteris

Glavna protagonistica romana je sredovječna kućepaziteljica u otmjenoj zgradi s osam raskošnih stanova u pariškoj rezidencijalnoj četvrti. Ona glumi običnu poluobrazovanu ženu, a potajno čita filozofsku literaturu (od Tolstoja do Husserla), slušajući pritom Mahlerovu glazbu, a sve to ne bi li je stanari ostavili na miru. S vremenom razvija odnose s pojedinim stanarima, te spašava jednu djevojku od samoubojstva. Roman razbija klišeje i donosi optimistično viđenje društva u kojem socijalni okviri nisu presudni za solidarnost među ljudima.

Otmjenost ježa postigao je veliki uspjeh u Europi i svijetu, preveden je na više od trideset jezika u milijunskoj nakladi. Mlada francuska redateljica marokanskog porijekla Mona Achache (1981.) uspješno je ekranizirala roman 2009. godine snimivši film „Jež“ (*Le Hérisson*). U rujnu 2016. godine Muriel Barbery je gostovala na Festivalu svjetske književnosti u Zagrebu.

Muriel Barbery rođena je 1969. godine u Casablanci (Maroko). Školovala se na renomiranom pariškom fakultetu École Normale Supérieure i doktorirala filozofiju. Godine 2008. napušta akademsku karijeru i odlazi na dvogodišnju stipendiju u Kyoto. Taj će boravak u Japanu izvršiti neizbrisiv utjecaj na njezin život i djelo. Od 2000. do 2020. objavila je pet romana.

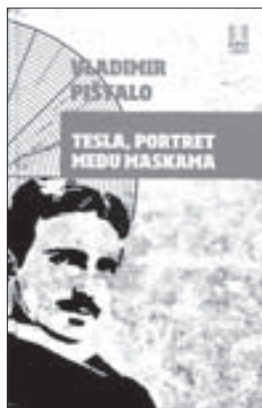
Vladimir Pištalo
TESLA, PORTRET MEĐU MASKAMA

(srp. izdanje 2008.)
Europapress holding, Novi liber

Romansirana biografija velikog znanstvenog genija Nikole Tesle, napisana vješto i originalno kako bi izbjegla zamke u koje taj žanr lako upada. Kombinirajući historioografsku građu i poetsku slikovitost, Pištalo ispisuje lirsku biografiju koja istovremeno funkcionira kao kronika epohe i kao osobna pripovijest o privatnim i javnim usponima i padovima Nikole Tesle.

Pištalov roman *Tesla, portret među u maskama*, dobitnik je NIN-ove nagrade za 2008. godinu. Hrvatskom izdanju pogovor je napisao Miljenko Jergović. Za istu knjigu dobio je i Nagradu Narodne biblioteke Srbije za najčitaniju knjigu u knjižnicama Srbije tijekom 2009. godine.

Vladimir Pištalo (Sarajevo, 1960.), književnik je i povjesničar. Završio je Pravni fakultet u Beogradu, a doktorirao na sveučilištu New Hampshire. Radio je na Becker Collegeu, Worcester, Massachusetts kao profesor američke i svjetske povijesti. Godine 2021. imenovan je za v. d. upravnika Narodne biblioteke Srbije. Prvu knjigu proze objavio je 1981. godine. Iz njegovog bogatog opusa izdvajamo zbirke priča *Kraj veka* (1990.), *Vitraž u sećanju* (1994.), *Priče iz celog sveta* (1997.), *Aleksandrida* (1999.), *O čudu* (2002.) i romane *Milenijum u Beogradu* (2000.), *Tesla, mladost* (2006.), *Tesla, portret među maskama* (2008.), *Venecija* (2011.), kao i roman o Ivi Andriću *Sunce ovog dana* (2019).

Clarice Lispector

OBITELJSKE VEZE

s portugalskoga prevela Tanja Tarbuk (*Laços de família*, 1960.)
Hrvatsko filološko društvo, Disput

Brazilska spisateljica Clarice Lispector na zbirci priča *Obiteljske veze* počela je raditi u Washingtonu. U trinaest priča bavi se društvenim odnosima koji ograničavaju i guše žene, osobito one iz srednje klase. Nije joj važna karakterizacija likova ni radnja, nju zanima unutarnji život likova, metafizički razlog njihova postojanja. Gotovo svi njezini likovi, uglavnom ženski, slabi su, nezaštićeni, učahureni su u svojoj rutini, bez osobnosti, izgubljeni u anonimnosti velikih gradova.

Clarice Lispector (rođena kao Čaja Pinhasovna, 1920. – 1977.) rodila se u ukrajinskom selu Čečelniku, gdje su se njezini roditelji zaustavili u bijegu pred progonom Židova nakon Revolucije. Potom su emigrirali u Brazil. Godine 1937. Lispector je upisala Pravni fakultet u Riju i počela raditi kao novinarka. S dvadeseti i tri godine objavila je svoj prvi roman *U blizini divljeg srca* (*Perto do Coração Selvagem*, 1943.), koji je zbog tehnike unutarnjeg monologa, filozofskog

pristupa i specifičnog stila bio smatran revolucionarnim za brazilsku književnost. Osim ovog prvijenca, izdvajamo i njezin roman *Muka po G. H.* (*A Paixão Segundo G. H.*, 1964. – hrv. prijevod 2020.), koji danas ima status njezinog najpoznatijeg i najčudnijeg djela. Svoj posljednji roman *Zvezdani trenutak* (*A Hora da estrela* – hrv. prijevod 2013.), dovršila je 1977., mjesec dana prije smrti, objavljen je posthumno. Kasnije je objavljena i njezina korespondencija te roman *Dah života* (*Um sopra de vida*, 1978.). Upravo 2009. godine izašla je biografija Clarice Lispector na engleskom jeziku *Zašto ovaj svijet* (*Why this world*) čiji je autor Benjamin Moser, a koja je doprinijela internacionalnoj recepciji njezinog djela.

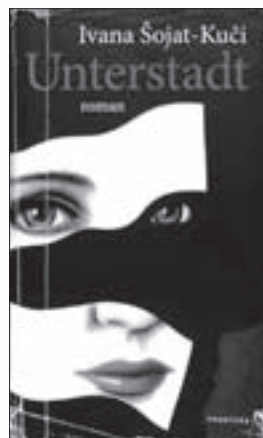
Ivana Šojat **UNTERSTADT**

Fraktura

Roman o Osijeku, o građanskoj obitelji njemačkih korijena, o dvadesetom stoljeću, povijesnim turbulencijama, mijenama, pravdi i nepravdi, ratovima, smrti, strahu, ljubavi i veselju. Sudbina jedne obitelji, grada i zemlje ispričana je kroz živote četiriju generacija žena koje trpe povijest i čuvaju budućnost dok njihovi muškarci vode svoje uzaludne bitke i unaprijed izgubljene ratove.

Roman *Unterstadt* privukao je najveću pozornost hrvatske književne publike i kritike 2009. godine. Ivana Šojat osvaja njime nagradu za književnost „Vladimir Nazor“ (2010.), nagradu „Ksaver Šandor Gjalski“ za najbolji roman (2010.), nagradu „Fran Galović“ za najbolje prozno djelo zavičajne tematike (2010.) i nagradu „Josip i Ivan Kozarac“ za knjigu godine (2010.). Godine 2012. praižvedena je jednako uspješna predstava koja je dopunjena dijelovima Krležine drame *U logoru*, te dokumentima o stradanjima podunavskih Nijemaca iz istraživanja Vladimira Geigera.

Ivana Šojat (Osijek, 1971.), spisateljica je i prevoditeljica s francuskog i engleskog jezika. Osam godina živjela je u Belgiji te tamo diplomirala francuski jezik. Objavljuje od 2000. godine i vrlo je produktivna autorica s dvadesetak književnih naslova u svojoj bibliografiji. Od 2008. godine autorica je utjecajne nakladničke kuće Fraktura. Njezin posljednji roman *Štajga ili put u maglu* (2021.) u središte radnje stavlja vinkovački željeznički kolodvor. Živi i radi u Osijeku.

n o v a

riječ

**ČITANJA KNJIŽEVNE
PRODUKCIJE**

Ljerka Radović

REFLEKSIJA NUTRINE

HKUPD „Stanislav Preprek“, Novi Sad, 2017., str. 91

Druga pjesnička zbirka Ljerke Radović *Refleksija nutrine* u nakladi Hrvatskog kulturno-umjetničko-prosvjetnog društva „Stanislav Preprek“ iz Novog Sada donosi šezdeset lirskih pjesama pisanih hrvatskim književnim jezikom i, manjim dijelom, kajkavskim idiomom te pokušajem pisanja dalmatinskom ikavicom.

„Primat nad svim drugim emocijama u knjizi Ljerke Radović ima ljubav“, piše u opširnom pogovoru Dragana V. Todoreskov. Motiv ljubavi pratimo kroz četiri ciklusa: „Pjesme ljubavne“, „Moja tuga“, „Krajolik“ i „Bogom okrepljujuće pjesme“. Ciklusi počinju stihovima, a nejednakim brojem pjesama daju sliku pjesnikinje opčinjene ljubavlju samom. Lirski se subjekt često ljubavi samoj divi, kao u pjesmi „Naklon ljubavi“: *O ljubavi moja / vjerom opčinjena / tobom, omogućeno / nemoćuće htijenje / slijepo. (...) klanjam se ljubavi / tebi*. U pjesmama se prepliću različite ljubavi, moglo bi se reći jednako intenzivne prema bliskim osobama (majka, otac), kraljicama njezina djetinjstva ili onima u kojima boravi tijekom godine, godišnjim dobima i mijenama, te ona Ljubav koja se piše velikim slovom. Naravno da je pjesnikinja često u traganju za ljubavlju, o čemu čitamo i u pjesmama napisanima negdje izvan zavičajnog prostora. Osobitu vrstu ljubavi iščitavamo i u jeziku kojim opisuje podravski kraj, primjerice u

pjesmi „Nigdor“: *Nigdor sem ni / ot Vos otišla*. Okušala se i u ikavskom izričaju, u pjesmi „Vodi moreš živit“.

Iako tematski i urednički usklađene cjeline, poetski se izričaj ponekad čini potreban dotjerivanja u određenim segmentima, poput onoga jezičnoga. Dobro je „brusiti“ alat, rekli bi i pjesnici dužega staža, a Ljerka Radović kao spisateljica kraćeg poetskog djelovanja u knjizi donosi ono najvrjednije: *Ljubav moja, kao šapat / u nutrini* („Tražim“) – *Ti, o moja ljubavi / refleksu nutrine* („Nosim te u svojoj nutrini“). Nutrinu daje čitatelju na svoj način opjevanu.

Knjigu prati predgovor Branke Ilić, profesorice psihologije te poduži pogovor Dragane V. Todoreskov, književne kritičarke, koja je ujedno i urednica. Ovom je knjigom otvorena Edicija „Preprekovi pjesnici“. Čini se kako prateći tekstovi unaprijed čitatelja žele uvjeriti u vrijednost ove zbirke, možda i opterećuju zbirku, a o njoj će svakako i čitatelj dati svoj sud ako ga pjesma dotakne u nutrini, koju je pjesnikinja s povjerenjem podijelila.

Katarina Čeliković

Zvonimir Nemet

TREPTAJ DUŠE

Rugvica, 2019., str. 128

Iznimno produktivan pjesnik vođanskih korijena, s adresom stanovanja u Dugom Selu, Zvonimir Nemet objavio je još jednu zbirku pjesama pod nazivom *Treptaj duše*. Riječ je o autorovoj petoj knjizi poetskih zapisa, a tiskana je u vlastitoj nakladi 2019. godine. Za lekturu, korekturu i vizualno rješenje korica zaslužni su Petra Goričanec Nemet i Ivan Nemet, a za tisak i uvez tiskara „Graforad“ iz Rugvice. Naklada je 150 primjeraka. Zbirka pjesama počinje predgovorom koji potpisuje dr. med. Vesna Matić, a nakon nje ga na 128 stranica slijede pjesme, njih 117. I sam predgovor počinje pjesmom naslova „Čuvao te Bog, pjesniče“, koju je napisao meksički pjesnik Amado Nervo.

Peta knjiga poezije Zvonimira Nemeta u odnosu na sve dosadašnje neobična je i jedinstvena ne samo u hrvatskoj književnosti, nego i u svjetskoj. Naime, autor se očituje stihovima u ženskom rodu, odnosno piše u ženskom rodu, pri čemu njegove pjesme svjedoče da je u potpunosti doživio ženu, ali i ženu u percepciji ljubavi. Pjesme su uglavnom ljubavne tematike, pisane slobodnim stihom, a njihova prividno nedovršena forma poziva na otvorenost pritom šireći vidike ljubavi. „Nemet je u potpunosti doživio ženu i žensku percepciju ljubavi. U svojim poetskim zapisima donosi, bez zadržke, osjećanja i sjećanja, parafrazirajući izreku ‘ploviti se mora’ u ‘ljubiti se mora’. Pjesme odlikuje

slobodni stih, a sama forma izgleda prividno otvoreno i nedovršeno. Pjesnik se igra s čitateljem i tek na kraju zaokružuje smisao upućujući na naslov kao završetak pjesme“, navodi Vesna Matić u predgovoru knjige.

Pjesnik je na jedinstven način u svojim pjesmama izrekao da samo ljubav ženi ispunjava ime i daje joj autoritet postojanja. „I tako se neprekidno, stranicu po stranicu, rađaju stihovi i poput magičnih stabala zanjšu plodove koji u očima čitatelja postaju radost i sjaj skrivene raskoši ljubavi, ljubavi koja uvijek iznova dariva vjerne duše. (...) U vremenskoj dimenziji ljubav neprekidno traje, teče u stihovima kao rijeka. Ona je glavna i potpuna obuzetost ženske duše s bezbroj nijansi boja, mirisa, okusa... svojom postojanošću priziva proljeće i u jeseni, nevidljivo proljeće u duši, neovisno o dobi, proljeće bijelih izvora zbog kojih oni koji ih okuse i pomirišu, hodaju svijetom obasjani... uvijek privezani sidrom ljubavi u izabranom srcu, puštajući ljubavi da sama govori, da gori i ne izgara, da plamti sve jače i intenzivnije, da traje do zadnjeg pogleda,

onog koji će tražiti spokoj i smiraj u pogledu ljubljenog biča", istaknula je Vesna Matić.

Ova zbirka pjesama nepobitan je dokaz da je pjesnik Zvonimir Nemet savladao vještinu življenja i pokazao da je ljubav jedinstvo, da nema muško i žensko lice i narav. Također je pokazao da razumije emocije žene te koliko je važna njena želja za milinom susreta pogledom, usnama, zagrljajem, disanjem... pri čemu se istovremeno na vrlo profinjeni način otkrivaju senzualnost i erotizam. Žena je u stihovima ona koja priziva ljubav, plamen koji grije leptire ne paleći im krila. „Ova zbirka pjesama je neprekinuti tok ljubavi, ona je prvo pismo abecede ljubavi za sve žene i muškarce koji su prestali voljeti opterećeni brigama. Ona uči govoriti one koji to nisu nikada do kraja naučili, i one koji su zaboravili ljubav misliti, čeznuti, dosegnuti... Pjesnik se u ljubavi sustiže, plovi s njom, zaštićuje je, grli i tako u ljubavi žene pronalazi sebe, onaj dio koji mu nedostaje kao što Biblija tumači – Da dvoje bude jedno...“, zaključuje Vesna Matić i time ponajbolje opisuje srž i značaj ove pete Nemetove zbirke pjesama. On je kroz svoje pjesme opisao sve faze ljubavi, od početne zaljubljenosti, prave ljubavi pa sve do kraja, koji u stvari i nije kraj nego nagovještaj novog početka. Čitajući Nemetove pjesme čitatelj prolazi kroz sve te faze, pri čemu ga ne ostavlja ravnodušnim koliko je pjesnik u potpunosti uživljen u žensko doživljavanje svijeta.

Ivana Andrić Penava

Tihomir Šeremešić

KLJUČ SEDMOG NEBA

T. Šeremešić, Sombor, 2019., str. 115

Ključ sedmog neba prvijenac je mladoga monoštorskog autora Tihomira Šeremešića. Ono što se krije iza ključa pjesničkoga svijeta ovoga autora našlo se pred čitateljem u zbirci koja sadrži svoj poetski i prozni dio.

Pjesnička zbirka podijeljena je u tematske cjeline: „Ljubav“, „Depresija“, „Korijenje misli“ i „Tonovi života“. Prva tri dijela su poetski zapisi, a „Tonovi života“ su prozni zapisi s lirskom intonacijom i zapravo objašnjavaju misaoni svijet pjesnika. „Tonovi života“ mogli bi činiti zasebnu knjigu s obzirom na to da na ovome mjestu skreću pozornost s pjesama i nisu nužno potrebna nadopuna. U proznome dijelu primjetna je i izvjesna naglašena sentimentalnost.

Pjesme u zbirci su dobro raspoređene prema svojim temama te je interesantan i veliki broj pjesama koje odgovaraju svakoj od cjelina.

U dijelu pjesničke zbirke naslovljenom imenom „Ljubav“ lirski subjekt obraća se drugom licu jednine te se ovaj dio može promatrati i kao poruke ljubavi voljenoj dragoj. Ovdje dominiraju impresije i doživljaji ljubavi kroz uronjenost lirskoga subjekta u prirodu. Koristeći se stilskim sredstvima, a najčešće usporodbom, pjesnik lirskoga subjekta predstavlja u skladu s prirodom, ona je poput njegova odjeka u svijetu. U njoj nalazi inspiraciju ali i vanjske orijentire u kojima se reflektira njegova ljubav. Sve što ga okružuje znakovi su koji vode do njegove

drage. Sve pjesme u ovome nizu nisu sasvim ujednačene vrijednosti, ali ima i onih koje se ističu svojom kvalitetom i pokazuju u kojoj mjeri je pjesnik doista uspio prenijeti na čitatelja vlastite težnje.

Vrlo uvjerljiv je i pjesnički glas kojim se progovara u dijelu nazvanom „Depresija“. Upečatljivi su i naslovi koji ispunjavaju ovaj dio: „Suha smrt“, „Memento“, „Podrum od podsvijesti“, „Ništavilo“, „Fobija“, „Gvozdeno srce melankolije“ i drugi. Ovako obojene naslove prate i stihovi koji odišu proživljenom emocijom i vjerno oslikanim iskustvima.

Naročitu pozornost privlači i oslanjanje na mitologiju, njezine likove i situacije. Ova jaka veza nosi i učitanje vrlo izražene simbolike i predstava koje izazivaju mitološka i legendarna imena. Treba imati na umu kako su imena mitoloških bića značenjski vrlo jaka i treba biti pažljiv kada ih se priziva u stih.

Čitajući ovu poetsku zbirku stječe se dojam o bogatstvu životnog i emotivnog iskustva, što osobito iznenađuje kod mladoga autora. Naslovi pjesama nisu nimalo hermetični, naprotiv, suprotno suvremeni-

jim tendencijama, oni su eksplikativni. Književne, mitološke i druge reference interesantan su impuls u poeziji mlade osobe. Širina tema kojima se bavi mladi pjesnik također je vrijedna pozornosti. Iz ove poetske zbirke izvire veliki potencijal te je važno nastaviti raditi na brušenju vlastitoga pjesničkoga izričaja.

Klara Dulić Ševčić

Ruža Silađev

SONTA U SJEĆANJIMA ŠOKAČKIM

Grafo ofset, Čelarevo, 2019., str. 320

Autorica Ruža Silađev jedna je od onih istinskih zaljubljenika u „svoje“, danas bismo mogli čuti izraz „lokalpatriot“. Svako bi mjesto moglo poželjeti ovakvu mještanku koja zapisuje, fotografira, čuva posljednje tragove prošlosti, tradicije, kulture, identiteta, u ovom slučaju sončanskih Hrvata Šokaca. Autorica je istraživačica *insajderica* odnosno istraživačica koji živi u zajednici o kojoj piše. Tim više je sve ono što radi privlačnije nama *outsajderima* jer se osjeća ljubav, želja, motiviranost, posvećenost očuvanju blaga sončanske materijalne i nematerijalne kulturne baštine. Osobito ističem važnost pisanja na sončanskoj ikavici, na kojoj su, osim djelomice ove, napisane i prve dvije autoričine knjige (*Divani iz Sonte* i *Šokica pripovida*), jer je danas pisanje na ikavici jedan od načina očuvanja ovog dijalekatnog govora s obzirom na to da mladi sve manje govore onom

ikavicom kakvom se govorilo u vremenu o kojem ona najčešće piše.

Knjiga nije napisana samo na sončanskoj ikavici nego i na standardnom hrvatskom književnom jeziku. Zapravo, većim dijelom je pisana na hrvatskom književnom jeziku. Upravo zbog toga, 96 proza u ovoj knjizi je podijeljeno na one pisane dijalektom i one na hrvatskom književnom jeziku, a nadalje prema tematici. Tako su podijeljene na osam osnovnih skupina: „Dijalektne proze“, tj. proze na sončanskom idiomu, potom na hrvatskom književnom jeziku „Etnografski prilozi“, „Proze o starim i o nekadašnjim Sončanima“, „Memoarske proze“, „Nedavno u Sonti“, „Suvremena Sonta“, „Epistolarne proze“ te „Proze“ u kojima se izmjenjuju hrvatski književni jezik i sončanska ikavica.

Osim što je ova knjiga književno djelo, ona je i vrlo zanimljiva etnografska građa. I to ne samo etnografska građa iz prošlosti – tradicijska, nego i svojevrsna sadašnja kulturno-antropološka studija koja nam daje sadašnje crtice društvenog i kulturnog života u Sonti, a

koja će također tek postati povijesna etnološka građa.

Kao što rekoh, ova knjiga je iznimno vrijedno etnografsko djelo. Osim očuvanja jezika – sončanske ikavice, knjigom su obuhvaćene različite teme kako materijalne tako i nematerijalne kulturne baštine. Pod materijalnu tradicijsku baštinu spadaju primjerice naslovi: „Ruke“ (tradicijsko rukotvorstvo), „Gank“ (tradicijsko graditeljstvo), „Kolivka“, „Lopatka“, „Majkin sanduk“ (stari predmeti) itd. Nematerijalnu kulturnu baštinu obuhvatili su sljedeći naslovi: „Od matere“, „Okopavanje“, „Kokoš“, „Kolačića na vode“, „Miris djetinstva“, koji su svojevrsni opis svakidašnjeg načina života, životnih događaja; zatim „Druge“, „Prvopričesnice“, „Učenice iz Sonte 1943. godine“, koji daju građu antropologije djetinjstva odnosno opis odrastanja, djetinjstva, provođenja doličice. Nadalje možemo upoznati društveni život kroz napisane proze, primjerice prozom „Crkveni zbor iz Sonte“. Također, običaje: „Prelo“, „Kraljice“, „Dever i deveruša“, kao i pobožnost sončanskih Hrvata Šokaca: „Kalvarija“, „It obilazit“ itd.

Autorica svojom riječju prožetom ljubavlju i sjećanjima vraća u vrijeme kada su priče zapravo nastale. Čitatelj koji je imalo doživio ovu prošlost koja nestaje s našim bakama, stvorit će nezamisliv ugođaj promatranja ovih priča sjedeći u hladovini ispod starog oraha na „srid majkinog pridnjeg dvora“, s čašom hladne vode iz bunara i mirisom onih jesenskih dunja s ormara iz „pridnje sobe“.

Sonja Periškić Pejak

U KOLO, BRAĆO [ZVUČNI SNIMAK]

Odabrane svjetovne i sakralne skladbe Franje Štefanovića

Hrvatsko kulturno-prosvjetno društvo „Jelačić“, Petrovaradin, 2019., 1 CD : stereo

Nakon svoga prvijenca – nosača zvuka *Vijenac pjesama* objavljenog 2014. godine, na kome su višeglasno snimljene svjetovne i duhovne popijevke znamenitih petrovaradinskih skladatelja I. Okrugića, S. Prepreka i F. Štefanovića, u nakladi Hrvatskog kulturno-prosvjetnog društva „Jelačić“ Petrovaradin izašao je 2019. godine novi CD s ukupno 16 višeglasnih svjetovnih i duhovnih skladbi skladatelja Franje Štefanovića (1879. – 1924.). Ovo, izborom strukturirano, izdanje striktno odabranih najuspjelijih Štefanovićevih skladbi, plod je projekta cjelogodišnje proslave značajnih obljetnica njemu u čast – 140. obljetnice rođenja, 95. obljetnice smrti i 100. obljetnice nastanka Štefanovićeva najpoznatija i najizvođenijega glazbena djela – opere za djecu „Šumska kraljica“.

Nosač zvučnog imena *U kolo, braćo* nazvan je prema prvoj skladbi na disku, a riječ je o himni nekadašnjega Pjevačkoga društva „Neven“ koje je u Petrovaradinu djelovalo od 1880. do sredine 20. stoljeća. Za potrebe zbora toga Društva, skladbu je napisao upravo Franjo Štefanović koji je od 1907. do 1915. bio i ravnateljem istoga.

„Spomenuti nosač zvuka u prvome dijelu sadrži Štefanovićeve svjetovne skladbe: ‘U kolo, braćo’, ‘Prognanik’, ‘More mi je ljubav

tvoja’, ‘Rosa’, ‘Spomen list’, ‘Ustaj, vilo’, ‘Imam pjesme’, ‘Kolo’, ‘Vijenac pjesama’ i ‘Molimo se, Lado’. (...) Pjesme pokazuju međusobnu povezanost, kao i dodir s prostorom u kojem su nastale. One su i proizvod pravoga ‘društvenoga’ čovjeka kojim skladatelj izražava ne samo sebe, nego i svoje slušatelje, pa se i iz toga razloga, kao i iz umjetničkog i interpretativnog aspekta, ovaj nosač zvuka može preporučiti za slušanje u svakoj namjeni.” (Adamov, M., *Sjećanje na život i djela Franje Štefanovića, kompozitora iz Petrovaradina; I. A. Penava: Franjo Štefanović Kralj opere za djecu*, Petrovaradin, 2019., str. 59-63).

Potrebno je istaknuti da je Štefanović uglavnom skladao napjeve i pisao harmonizacije na riječi narodnih pjesama ili drugih autora, a sama glazba koju je stvarao odiše romantičarskim duhom 19. stoljeća koncem kojega se i glazbeno razvijao. „Ona je pregledna, pjevna, romantična, jednostavne ljepote, izrazito napjevna, ali jasna i pregledna te često s narodnim prizvukom. (...) lako se Štefanović služio glazbenim jezikom romantizma, on je zahvaljujući svojoj nadarenosti uspio stvoriti inventivnu i doživljenu glazbu koja

zaslužuje svoje mjesto u domaćoj, ali i u svjetskoj glazbenoj baštini. (...) Mnogi njegovi zborovi i napjevi odišu narodnim ugođajem kao da su narodna glazba." (Rajković, Đ., „Frano Štefanović“, *Glas ravnice*, br. 42, 1994., str. 13).

Budući da je uz učiteljsku karijeru bio i orguljaš, Štefanović je skladao i za crkvene zborove te popijevke. Na nosaču zvuka snimljena je njegova vrlo uspjela popijevka „U slavu svetog srca“ i misni dijelovi dosad mu najizvođenije mise „Na glas zvona“ s kojom je 1908. godine s uspjehom sudjelovao na natječaju Cecilijanskoga društva u Zagrebu. Misa je „napisana u cecilijanskom duhu i s prizvukom narodnog tona, a zbor je na ovom snimku pjeva u redakciji Đure Rajkovića, prilagođenoj suvremenoj liturgijskoj upotrebi, usklađenoj i s drugačijom senzibilitetom i jednim novim razumijevanjem duhovnosti njene univerzalne religiozne poruke“ (Adamov, M., *ibid.*, str. 59–63).

Skladbe su snimljene u prostoru Kapele Gospe od mira u Srijemskim Karlovcima, u listopadu 2019. godine, pod vodstvom ravnateljice mješovitog pjevačkog zbora Vesne Kesić Krsmanović. Veliki doprinos svojim vokalnim sudjelovanjem dali su i pjevači opere Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu, a za orguljsku pratnju crkvenih skladbi zaslužna je prof. Vlasta Pokas Maestracci. Snimatelj i glazbeni producent je Lado Leš. Za CD duplikaciju zaslužna je „Prizma produkcija“ iz Petrovaradina, za grafičko-likovnu opremu mr. Darko Vuković, a za tisak omota i naljepnice „ABM ekonomik“ iz Novoga Sada. Naklada je 200 primjeraka.

Objavu nosača zvuka omogućila je financijska potpora Grada Novog Sada – Gradske uprave za kulturu i Hrvatskog nacionalnog vijeća.

Petar Pifat

Josip Pavlović

KATALOG LIKOVNIH KOLONIJA OD 2013. DO 2017. GODINE I MONOGRAFIJA HRVATSKOG KULTURNOG DRUŠTVA „ŠID“ OD 2010. DO 2018. GODINE

Hrvatsko kulturno društvo, „Šid“, 2019., str. 64. : ilustr.

Katalog likovnih kolonija od 2013. do 2017. godine i Monografija Hrvatskog kulturnog društva „Šid“ od 2010. do 2018. godine, autora Josipa Pavlovića, hvale je vrijedan pokušaj da se od zaborava sačuva bogata aktivnost ove male i relativno mlade udruge, koja grčevito od zaborava čuva svoje običaje i svoj identitet, te svojim postojanjem želi dati doprinos kulturnoj pozornici Šida, Srijema i Vojvodine.

Kao što je i u naslovu naznačeno, prvi dio posvećen je likovnim kolonijama u organizaciji udruge. Autor je o svakoj od prvih pet kolonija zapisao najvažnije informacije: tko je sudjelovao, tko je pomogao organizaciju, sponzore te ukratko zabilježio program priređen gostima tijekom tri dana njihova boravka u Šidu i okolici. Opis svake kolonije prati i zajednička fotografija sudionika. Iako je prva kolonija bila pre-

sudna da se ova aktivnost profilira u tradiciju po kojoj je udruga iz Šida postala prepoznatljiva, autor je najviše prostora posvetio petoj koloniji. Na kraju izvješća s ove kolonije sumira rezultate svih do sada organiziranih, donosi brojeve sudionika, nastalih djela, te iznosi problematiku s obzirom na čuvanje slika, budući da Udruga ne posjeduje adekvatan prostor. Također, autor napominje da su djela nastala na kolonijama pomogla rad udruge, jer su darivana donatorima i otkupljivana od strane privatnih osoba, a sredstva tako zarađena ulagana su u projekte.

Nakon prikaza kolonija slijedi katalog slika. Katalog je zanimljivo osmišljen. Uz biografiju autora stoje, uglavnom, po dvije njegove slike. Međutim, nisu navedeni svi sudionici, a niti sudionici samo jedne kolonije. Nepoznato je na koji način su odabrani slikari čija su se djela našla u katalogu. Je li to možda zato što su ostala djela prodana prije izrade kataloga, ili nisu dovoljno atraktivna široj publici, ostaje nedorečeno. Svakako treba pohvaliti kvalitetu kataloga, koji može poslužiti kao dobra polazišna točka ukoliko udruga bude željela prodati predstavljene uratke.

Drugi dio publikacije zamišljen je kao monografija Hrvatskog kulturnog društva „Šid“, koja obuhvaća prvih osam godina postojanja i rada. Nakon predgovora, koji je napisala prof. Vera Radivojkov, Pavlović donosi detalje o osnivanju udruge, navodeći imena svih koji su sudjelovali u ovome povijesnom činu. Tekst je obogaćen fotografijom s osnivačke skupštine. Nakon toga autor govori o svakoj sekciji koja je djelovala u sklopu udruge u prvih osam

godina. Navodi djelatnosti kojima su se bavili, nabraja sudionike, voditelje i sve one koji su na bilo koji način dali doprinos aktivnostima određene sekcije. Kao što je bilo za očekivati, najviše prostora posvećeno je folklornoj sekciji, koja je prva osnovana, te je zaštitni znak udruge. Hrvatsko kulturno društvo „Šid“ postalo je poznato diljem Vojvodine i Republike Hrvatske zahvaljujući marljivom radu upravo ove sekcije. Pavlović navodi nastupe njezinih članova, razvrstavajući ih prema državi u kojoj su održani. Poseban naglasak stavlja na proslave obljetnica osnutka, navodeći detalje organizacija i bilježeći imena onih koji su na različite načine dali svoj doprinos. Naglasak je, također, stavljen i na posjet FA „Pletenka“ iz Bitole.

Rad drugih sekcija predstavljen je u nešto skromnijem opsegu, što odgovara i njihovom angažmanu. Sve je potkrijepljeno brojnim fotografijama. No neke su lošije kvalitete, pa nije uvijek moguće prepoznati sudionike, što je razumljivo, budući da su prikupljane iz različitih izvora. Svaka fotografija ima dobro urađen potpis, u kojem su navedeni točan datum i manifestacija na kojoj je nastala.

Pavlović na kraju monografije navodi na koji način je udruga nabavila sve što joj je bilo potreb-

no za rad, preko kojih je fondova i natječaja ostvarila mogućnost nabave opreme, nošnji, instrumenata i sl., a potom kronološki navodi sve članove upravljačkih tijela HKD-a „Šid“. Iza toga nabraja sve zajednice, udruge i privatne osobe koje su svojim donacijama pomogle rad HKD-a „Šid“, što je ipak, zbog logičnog redosljeda, trebalo ići prije prethodnog naslova. Zatim su nabrojani svi članovi folklorne i tamburaške sekcije od osnutka do 2018. godine. Iako je, nenamjerno, po neko ime propušteno, ostaje lijep podsjetnik za buduće naraštaje.

Josip Pavlović u pogovoru donosi svoja razmišljanja glede prošlih i budućih vremena, navodi poteškoće koje je prepoznao kao najveće, te nade u njihovo rješenje. Zadnja strana publikacije posvećena je sjećanju na sve preminule aktivne članove, te zahvali svima koji su omogućili njezino tiskanje.

Katalog likovnih kolonija i monografija HKD-a „Šid“ možda nije najbolji spoj kada se želi prikazati rad jedne udruge. Katalog nakon prvih pet kolonija dobro je zamišljen, ali da uz njega nije monografija, bio bi mnogo bolje realiziran, jer ne bi mogao obuhvatiti više slika, što i jest bit jednog kataloga. S druge strane, i monografija je trpjela, jer nije samostalno objavljena. Njome nisu obuhvaćeni svi važniji događaji u radu udruge, a i nedostaje fotografija, pa je nepotpuna, iako se ne može reći da ne daje uvid u način djelovanja i važne djelatnosti predstavljene udruge.

Iako postoje određene nedosljednosti i nelogičnosti u uređivanju ove publikacije, te spoj kataloga

i monografije nije baš dobro rješenje, ona ipak posjeduje određenu vrijednost i treba ju pohvaliti. Ona je pisani trag za buduće generacije o požrtvovnom radu malog broja entuzijasta, koji nije želio dozvoliti da njihovi običaji padnu u zaborav. Čitajući je, lako uočavamo da broj zabilježenih aktivnosti nije ni blizu razmjernom broju aktivnih članova, već ga nadilazi. A to svakako treba ostati zabilježeno. Stoga se važnijim dijelom ovoga izdanja može uzeti upravo dio zamišljen kao monografija. Ono može biti dobra baza i odlično polazište za neke buduće monografije, koje bi bile urađene samostalno, te bile mnogo sadržajnije i kvalitetnije.

Ana Hodak

Ivan Tumbas

NAKO SA SALAŠA

I. Tumbas, Subotica, 2019., str. 151

Književni, prozni prvijenac Ivana Tumbasa, napisan bunjevačkom ikavicom, *Nako sa salaša*, sadrži četrdeset i sedam pripovjedaka te rječnik koji uvelike pridonosi razumijevanju pripovjedaka. Predgovor potpisuje redovnica Eleonora Merković služeći se također materinskom bunjevačkom ikavicom. Dvostruko naglašavanje ikavice smjera i na osnovnu nit koju autor ovom knjigom ističe – pisati i misliti na bunjevačkom njegov je život i njegov stav! A kako to čini? Čini se lako, jednostavno, kao da govori nekom prijateljskom društvu uz stol ili na

nekom druženju, poput nekadašnjih okupljanja. To se vidi u stilu, kako rečenice, tako i interpunkcija koje često izostaju i mogu čitatelja učiniti izgubljenim dok prati dijaloge unutar priče.

Tematika priča „pokriva” široku lepezu, od nekadašnjeg života na salašu povezanog s onim u varoši, međuljudskih odnosa, narodnih običaja, proslava blagdana, do političkog života u koji ulaze i salašari i oni nešto vještiji koji su prepoznati u „dodošima”, sve to uz dobru dozu humora koji se potpuno nenametljivo našao u svim temama. I ozbiljno promišljanje „velikih” tema, kao što su izbori, predstavljeno je kroz *pripovitku* koja nasmije, ali kaže istinu kakvu (vjerojatno) svi misle:

„Jo, kako sam zdravo srićan! Narasla mi partija. Učlanio sam komšiju Janoša, a on će bezecovat i njegovog šogora Jošku. Još sam za dve duple 'loze' kupio i jednog dodoša. Zove se Srboljub, ali mu divan zdravo vuče na bosanski. Kaže da mu oluja odnela pakšamete. Ej, jep-tinoj robi se ionako ne gledaje zubi. Tako da ja sad imam cigurna tri i po

glasa (koliko sam upućen, pridsidnikov se valjda računa u podrug). Do sledeće selektorizacije biću ja honved! Osnovali mi i najkрупnije tilo, pridsidnik (ja) i dva ispod pridsidnika (oni)” („Selektori”).

Dok se u političkom i društvenom životu mogu vidjeti ismijane okolnosti, bilo u prošlosti ili u suvremeno doba, pripovijetke o životinjama svjedoče o autorovoj leksici kojom vješto i slikovito opisuje, primjerice svinje:

„A u dobrim gazdašagu mora bit i svinja. Kažem da sam i ja imo. Nisu baš najbolje fajte, al su zato imali svašta u selu, pa i josaga, a i svinja koje kupci tako rado kupuju. Imali su uši dugačke, zavrvaste i tako su im stale na glavi ko katane na straži. Noge visoke i dugačke, a njuška tako dugačka da si od take dve mogu ćupriju praviti priko Palića.” („Muštravi svinji”).

Koliko je ikavica važna autoru, govori i njegovo suvremeno, aktualno služenje njome na društvenim mrežama:

„Gledim u moju škatulju kad niki moj pajtaš turio na facebook profil ikavicu, koju obaško pratim, krilaticu koja nika leti po ajeru al zdravo friško, pa još u trenu stane, a ja ne možem vivotat mojim očima: ko je to zgazdovo, bačuške el ko? A zove se niko SU30. Borame, zdravo sam šnjoto, ta i apcigovo, da me ne laže moja škatulja, al andrak ga odno istina je, jel onaj špiker divani furtom, a zuji ta krilatica pa se još nika i prikošeđiva.” („Krilatica”).

I tako će čitatelj ovog napisa morati posegnuti za knjigom, ako ne zbog sadržaja, koji možda nije dovoljno detaljno približen, onda zbog bunjevačke ikavice koja se u

slučaju Ivana Tumbasa može smatrati autentičnim govorom koji je naučio od majke, koji prenosi svojoj djeci, kako smo to davno čitali kod Balinta Vujkova. Neće joj na zanimljivosti i lakoći pisanja, a samim tim i lakoći čitanja, oduzeti ni pokoji nedostatak, možda u interpunkciji ili po koja pogreška. Usudit ćemo se knjigu smatrati spomenikom govoru bačkih Bunjevaca, ali i opisima života nekada i danas.

Katarina Čeliković

**Marija Šeremešić
Milica Lerić**

ŠOKCI I BEČARCI

*Udruženje građana „Urbani Šokci“ :
Gradska biblioteka „Karlo Bijelicki“,
Sombor, 2019., str. 63 : ilustr., note*

Šokci i bečarci naziv je publikacije posvećene folklornom muzičkom žanru koji do sada nije samostalno istraživan. Moglo bi se kazati da zapravo ova malena studija na 60 stranica predstavlja prvi korak k istraživanju jedne velike folklorne cjeline, a to je glazbeni folklor Šokaca u Bačkoj, ali i Vojvodini.

Prvi dio knjige pod naslovom „Šokci i bečarci“ etnografskog je karaktera. U okviru njega je Marija Šeremešić skupila i na zanimljiv način predstavila kulturni i društveni život Šokaca. Ona opisuje povijest, mentalitet i karakter Šokaca, ali govori i o naseljima koja oni nastanjuju u bačkoj ravnici: Beregu, Monoštoru, Sonti, Baču, Plavni, Vajskoj, Bođanima. Kao prilog opisu svakoga

mjesta Šeremešić donosi fotografije kojima predstavlja Šokce, a posebice su od velikog značaja stihovi bečaraca koji predstavljaju priču o svakom navedenom mjestu. Mogli bismo istaknuti kako je jedan od važnijih ciljeva ove publikacije prikaz sličnosti, razlika i osobitosti bečaraca u šokačkom Podunavlju.

Bečarac je prvi put zapisan u 19. stoljeću, a termin koji ga označava u današnjem smislu nalazi se u literaturi tridesetih godina 20. stoljeća. On se kao folklorni žanr zadržao do danas i to u različitim prigodama. Prvenstveno ga možemo čuti na svadbama, ali i u okviru drugih slavlja, svetkovina i blagdana. On se danas pjeva i u kolu, a uz njega se natpjevavaju i momci i cure. Šeremešić veoma jednostavno objašnjava da se bečarac pjeva tamo gdje je vedar duh, veselje i zabava. Ona također pojašnjava da bečarci nisu samo tekstovi, već pjevani stihovi koji se prenose kao djelo kolektiva.

„Komparacija napjeva šokačkih bečaraca u Bačkoj“ glavna je tema drugog dijela publikacije, autorice Milice Lerić, diplomirane teoretičarka umjetnosti – etnomuzikologinja koja je tijekom svog dosadašnjeg rada svoja interesiranja usmjerila

na vokalnu i instrumentalnu glazbu Šokaca u Vojvodini. Ona je u ovome izdanju napravila stručni prikaz bećaraca Šokaca u Bačkoj zahvaljujući tomu što je transkribirala pjesme zabilježene u Baču, Beregu, Monoštoru i Sonti.

Bećarac kao forma izvodi se kod starosjedjelaca u cijeloj Vojvodini, ali također i u cijeloj Slavoniji. Ono što čini značajnu razliku jest način izvođenja, a to je pjevanje koje se u praksi najčešće naziva „na bas“. Upravo se ovakav način pjevanja sreće u Slavoniji i Podunavlju naseljenom Šokcima. Vodeći glas izvodi jedna osoba, a nakon prvog otpjevanog stiha uključuje se i grupa pjevača koja izvodi drugi glas, odnosno pratnju prvome.

U tumačenju tematike bećaraca navedenih u publikaciji vidimo da su inspirirani različitim temama iz svakodnevnog života; pjevaju o prostoru na kome žive, poslu, njihovim svakidašnjim životnim radnjama. Kao jedan od najomiljenijih žanrova, bećarac predstavlja poetsko-glazbenu formu u kojoj je primaran sadržaj tekst, dok glazba predstavlja samo sredstvo za izražavanje, odnosno medij uz pomoć kojega se mogu pripočiti misli u vidu jasnih, pokatkad dvosmislenih poruka koje se ne bi mogle otvoreno izgovoriti.

Bećarac je pjesma najčešće formirana u deseteračkom stihu, a rimovanom dvostihu, kod kojega se svaki stih ponavlja dva puta. Tekstovi bećaraca su puni simbolike, osjećaja, ironije, pa i lascivnosti. Konstrukcija stihova ovog živog oblika narodnog stvaralaštva javlja se najčešće u vidu indirektnog dijaloga, samoopjevavanja i izazivanja/provokacije. Ono što također karakterizira šokačke bećar-

ce je česta pojava stalnih epiteta, kao i komparacija čovjeka s bićima iz prirode – biljkama i životinjama.

Autorica Lerić također ističe kako postoje dva načina u postupku postavljanja rime u okviru bećarca, a to je rimovanje u okviru jednog stiha na kraju četvrtog i desetog sloga, dok je drugi način poklapanje slogova na kraju stiha, na desetome slogu. Nakon opisa tekstualnih karakteristika, autorica Lerić bavi se ritmičkim, formalnim i melodijskim karakteristikama bećarca kao napjeva, te na završetku svoje analize donosi određene zaključke. Ona definira da su prema melodiji najsličniji napjevi iz Berega i Monoštora, melodija bećaraca iz Sonte nalikuje napjevima iz Berega i Monoštora, dok je melodijski tijek bećaraca iz Bača znatno drugačiji. Upravo zbog svih ovih odlika, Milica Lerić potvrđuje izjavu Mladena Leskovca iz 1958. godine, u kojoj bećarac naziva „našom najkraćom pjesmom“, ali ujedno ova folklorna forma predstavlja i „našu najdužu pjesmu“, jer je u glazbenom smislu čine samo dva glazbena odjeljka. Također, u izgradnji teksta ne postoje ograničenja; stihovi se nižu jedan za drugim dokle god postoji inspiracija pjevača.

Da je bećarac „jednostavno, a vrlo bogato pjesništvo“ upravo su izdanjem *Šokci i bećarci* dokazale autorice Marija Šeremešić i Milica Lerić. One su također svojom knjižicom dale prilog komparativnom istraživanju, te navodeći da je bećarac „pjesma bez granica“ otvorile nove vidike za daljnja istraživanja kada je u pitanju ovaj folklorni glazbeni žanr. Jer u biti, što je tradicionalna pjesma, nego pjesma bez granica? Pjesma koja putuje s

njenim, nama nepoznatim tvorcem od čovjeka do čovjeka, od mjesta do mjesta, poput svake ptice koja svojim glasom pjeva, bez obzira na područje u kome živi.

Tamara Štricki Seg

Tatjana Čaćić

VERSUSLOGIA

Hrvatska riječ, Subotica, 2019., str. 120

Prije godinu i pol dana s velikom radošću i strepnjom čitala sam prvu knjigu Tatjane Čaćić *Versuslogia* koja je izašla u nakladi *Hrvatske riječi*. Nakladnička politika ove novinsko-izdavačke ustanove načinila je izvrsni i prijeko potreban korak otvorivši se neafirmiranim domaćim glasovima koji progovaraju umjetničkim jezikom. Tako su u okviru edicije „Suvremena poezija“ tiskane knjige Vedrana Horvackog *Slike iz beskraj* (2018.) te, uvjetno, Ivana Sokača *Rosa* (jer mu je prvi put objavljeno djelo na hrvatskom jeziku) i Darka Baštovanovića *Cijeli cjelovi tuge* (2020.). Knjigu *Versuslogia* uredio je, te pažljivim i točnim uvidima u osnovne teme i motive pogovornim tekstom popratio Davor Bašić Palković.

U općem dojmu o pročitanoj knjizi Tatjane Čaćić sukobile su se u meni dvije snažne, proturječne struje. Prva se odnosila na autoricu koja je hrabro iskazala visoki stupanj perceptivne osjetljivosti, što je preduvjet za bavljenje umjetnošću, a druga na uredničku poziciju koja je u ovom formativnom pothvatu pr-

vog iščitavanja i uobličavanja mogla učiniti više. Status urednika i važnost uredničkog posla aktualna je tema jer svjedočimo hiperprodukciji pisane riječi. Uređivačke prakse dotiču se kontradiktornosti: od potpunog izbacivanja urednika iz rada na objavljivanju knjige, preko koordinatorskog posla prijenosa osnovnih informacija između autora, računovodstva, lektora te marketinga, do svjesnog i odgovornog rada na tekstu koji teži kvaliteti književnog života. U konkretnom slučaju *Versuslogije* Tatjane Čaćić smjelost autorice nije popratila smjelost urednika, odnosno veća odgovornost i kritičnost koji bi doveli do reprezentativnijeg pjesničkog uzorka.

Zbirka Tatjane Čaćić sastoji se od osamdeset i jedne pjesme podijeljene u pet nejednakih cjelina: „...zaljubljene“, „...razočarane“, „...nepoželjne“, „...životne“, „...nostalglične“ tematizirajući ljubavne i identitetske amplitude u kojima se lirski subjekt često osjeća izgubljeno, neprepoznatljivo i buntovno te se autopoeetski samopotvrđuje u pisanju. Čitajući svjedočimo odrastanju lirskog subjekta kroz mnoštvo pitanja nasuprot kojih

kontrasno stoje kratki i deklarativni odgovori u posljednjim stihovima. Osim stilsko-tematskih karakteristika tomu svjedoči i podatak da su pjesme okupljene u ovoj zbirci nastajale duži niz godina, od sedamnaeste do tridesetih autoričinih godina. Stječe se dojam da je objavljeno sve što je autorica napisala bez redigiranja te se sa žalom spominjemo toliko puta potvrđene izreke „manje je više“.

Mnogi od naslova odgovaraju dnevnim proznim zapisima s formalnim stihovnim prijelomima, slične spomenarskim i kartičnim željama ne sadržavajući originalnost i prodornost poetskog izričaja, ostajući tako u domeni naivnog razvijanja teme („Čudni dan“, „Rođendanska“, „Životna“, „Tolerancija“). Ponavljanje istovjetnih motiva u pjesmama bez razigravanja i dopisivanja novih značenja stvara dojam da smo pjesme već čitali u okviru istih korica, poput pjesama „Kada me pogledaš“ i „Ludi ples s tobom“ od kojih je bila dovoljna i dobra samo prva. Također, ponavljanje istovjetnih riječi poput „život“ ili „želja“ čini pjesnički jezik siromašnjim, a riječi gube na snazi. Nasuprot tome u knjizi čitamo refleksivne pjesme ostvarene u slobodnom stihu upečatljivim pjesničkim slikama ili katalogizma slika bodrog i izražajnog pjesničkog potencijala kao npr. *Misli mi lutaju bespućima ravnice / kao kad u jesen vjetar lišće rasipa s grana / il kad u zimu pahulje roji, / a u glavi nakon talasanja nemira ostaje pustara iz pjesme „Praznina uma“ ili Oči oda-ju što je u srcu / u grlu mi se uzdasi guše, / ostat će sačuvan u mojoj pjesmi / miris studenog koji je ponio sa sobom iz pjesme „Zauvijek“.* Ovom nizu mogu se pridružiti druge pje-

sme poput pjesama „Odrastanje“ i „Što sam ja?“. Također, čitamo konceptualnije oblikovane stihove pjesama u kojima se autorica svjesno poigrava riječima i kreativnim procesom. Među njih spadaju „Svrha života“, „Prava ja“ te posebice pjesma „Razgovorljiva“ u kojoj antiklimaks uzvikivanja rečenica, izgovaranja riječi, mrmljanja slogova i šaputanja glasova u antitezi misaonog kovitlaca lirskog subjekta završava prešućivanjem. Na drugom kraju suvremenim jezikom izrečenog „U povjerenju“ i pitanja hoće li o tajni pjesma *znati šutjeti / ili će zbog mog lajavog jezika stradati*, nalaze se pjesme „Snovi ne lažu“ i „Golubinačka zima“ u kojima pjesnikinja pjeva drugačijom formom vezanog stiha i toplom emocijom natopljenom emotivnom i leksičkom nostalgijom ne upadajući u zamke pučkog pjesništva. Naime, autorica je pokazala sposobnost autentičnog progovaranja različitim glasovima na više značajnih i zanimljivih tema što je u konačnoj računici ostalo u sjeni mnoštva nedotjeranih stihova.

Na samome kraju prikaza vratit ću se na početak. Kako svjedoči navod iz pogovora po kojemu su u naslovu spojene dvije velike ljubavi čitanja pjesama *versus* i znanosti *logia*, zanimljiva naslovna kovanica *Versuslogia* više odgovara autoričinoj osobnosti nego što proizlazi iz konkretnih pjesama koje su u njoj tiskane. Mislim da je prednost trebalo dati temama, motivima, razmišljanjima i osjećajima lirskog subjekta prilikom naslovljavanja knjige. Nadam se da će Tatjana nastaviti istraživati i detektirati otkucaje vlastita srca u raznolikim okruženjima prirode i društvenih relacija, te da će pročistiti

od suvišnog svoje stihove i izbrusiti pjesnički talent koji bespogovorno leži u njezinom spisateljskom peru.

Nevena Mlinko

Josip Pašić

KRAJ NAŠEG DUNAVA

UG Urbani Šokci, Sombor, 2019., str. 70

Udruženje građana „Urbani Šokci“ iz Sombora tiskalo je 2019. godine roman Josipa Pašića *Kraj našeg Dunava*. Roman je to koji je u nastavcima objavljivao u *Našim novinama* tijekom 1944. godine. Nastavke iz tiska prikupila je Marija Šeremešić, predsjednica UG „Urbani Šokci“.

Roman *Kraj našeg Dunava* na 70 stranica, ilustriranih fotografijama starog Monoštora, priča je o ljubavi Šokca i Šokice – Joze i Pavlije. Prema riječima samog autora, ljubav Joze i Pavlije istinita je priča. Napisana je 1944. godine, ali je radnja romana smještena 200 godina ranije. Roman i počinje opisom Starog Monoštora, koji se nekada nalazio uz sam Dunav u kraju koji se zvao Kurtala. Monoštorski Šokci živjeli su u malim, niskim, tijesnim zemljanim kućama – zemunicama, a od zemlje i pruča bila je i crkva. Opisuje ih Pašić detaljno u svom romanu, kao i svakidašnji život koji je bio vezan uz Dunav. Kraj Dunava se veselilo, na Dunavu se prao veš, Dunavom se išlo u šumu gdje su na otvorenom prostoru Monoštorski gajili svinje, i svaka kuća imala je svoj čamac. U takvom selu odrastali su Joza i Pavlija i stasali u momka i

djevojku bez kojih se nije moglo zamisliti kolo. Momka i djevojke koji su se izdvajali po stasu, držanju. Momka i djevojke koji će svoju ljubav, očekivano okruniti brakom. Ali kao i u svakom tipičnom ljubavnom romanu, sreća nije tako jednostavna. Njihovoj ljubavi ispriječila se neočekivana smrt i niz tragičnih događaja koji su uslijedili. Kao u svakom tipičnom ljubavnom romanu, Joza i Pavlija će ipak ostati zajedno. Ne više mladi i poletni kao na početku priče, već izranjavani tragedijama i nesrećama, ali zajedno.

Tema romana jest nesretna ljubav, ali kroz tu priču prikazan je svakidašnji život sela i karakteri tadašnjih ljudi. Nesretne okolnosti, smrt, roditelji koji ne prihvaćaju odluke mladih, lažne optužbe, tragedija koja je uništila obje obitelji, mogla bi biti priča iz bilo kog drugog mjesta.

Priča teče lako, pitko, s mnogo detalja koji opisuju sam izgled sela, način života, svakidašnji život, prehranu, život i druženje mladih. Rečenice su jednostavne, razumljive, pa čitatelja vodi kroz priču koja se lako čita i razumije.

Roman *Kraj našeg Dunava* uređila je predsjednica UG „Urbani Šokci“ Marija Šeremešić, dok je prijelom i tehničko uređenje uradio Josip Zvijerac. Lekturu je uradila Jasenka Firanj, a korekturu Martin Šeremešić. Knjiga je tiskana u mekom povezu. Nema svoj CIP, ISBN, niti recenziju. Na kraju romana dan je samo životopis Josipa Pašića.

Josip Pašić rođen je u Monošturu 29. prosinca 1913. godine od oca Marina Pašića i majke Janje Turkalj Šeremešić. Pučku je školu pohađao u rodnome selu, a četiri razreda građanske škole i dva razreda gimna-

zije, kao sjemeništara, završava u Somboru. Nakon posljednjih godina gimnazijskog školovanja, polaže i maturu u Travniku s još petoricom sjemeništara iz Bačke. Nakon završenog Bogoslovnog studija u Zagrebu, zaređen je za svećenika 29. lipnja, na Petrovo, 1939. godine u Subotici. Prve godine svećeništva bio je kapelan u šokačkoj župi Plavna u Bačkoj. Ubrzo odlazi u Sarajevo na odsluženje vojnog roka. Po završetku se vraća u Bačku gdje obnaša dužnost župnika, prvo u Vajskoj pa u Bođanima. Službovao je i u Bajmaku, a zatim i u mađarskim mjestima Hajos, Čavolj i Baškut. Početkom ratnih godina Pašić je nosio teško breme svoje nacionalne pripadnosti. Piše i govori hrvatski, propagira hrvatski tisak i jezik pa mu je ubrzo uslijedila i veoma teška kazna. Uhićen je i izveden pred mađarski vojni sud u Segedinu. Osuđen je na dvije godine zatvora. Za vrijeme čitanja presude, stjecajem okolnosti, Pašić je pobjegao iz sudnice iskoristivši nastali metež jer su saveznički zrakoplovi baš tada započeli bombardiranje grada. Do kraja rata se skrivao u kući jedne bajmačke obitelji. Nakon rata preuzima župu u Lemešu. U Sombor prelazi 1947. go-

dine, obnaša službu katehete u Učiteljskoj školi i Gimnaziji. U Pakracu je bio župnik od 1955. pa sve do mirovine. Umro je 1983. godine i od tada je živio u Zagrebu i bio katedralni ispovjednik. Josip Pašić, pakrački župnik i dekan u mirovini, preminuo je 22. svibnja 2010. u Svećeničkom domu sv. Josipa u Zagrebu u 97. godini života i 71. godini svećeništva. Pokopan je 26. svibnja na mjesnom groblju u Pakracu.

U listu *Naše novine*, koji je izlazio u Somboru 1943. i početkom 1944. godine, tiskani su mu u nastavcima romani *Pravi anđeo*, *Kraj našeg Dunava* i *Marta traži roditelje*. Objavljene su mu i knjige *Bijela golubica* (Budimpešta, 1943.), *Stjepan Kaszap* (Budimpešta, 1943.), *Svatovčice* (Sombor, 1945.), *Krv se suši* (Subotica, 1946.), *Tuđe suze ili odgovornost za tuđe živote* (Zagreb, 1977.), *Dida Fenjer i druge priče koje je život ispričao* (Zagreb, 1981.), *Najobičniji muškarac ili priča o sebi* (Zagreb, 1988.). U njegovoj pisanoj ostavštini, pohranjenoj u arhivu Požeške biskupije, nalazi se nekoliko djela koja čekaju recenziju i eventualno tiskanje.

Zlata Vasiljević

Marinko Stantić

BOGU NA SLAVU, LJUDIMA NA RADOST

Festival hrvatskih duhovnih pjesama – Hosanafest, Subotica, 2021., str. 128

U knjizi *Bogu na slavu, ljudima na radost* autora svećenika i doktora pastoralne teologije Marinka Stanti-

ća, u Subotici je 2021. godine objavljena zbirka od pet igrokaza, čiji je izdavač Festival hrvatskih duhovnih pjesama – *Hosanafest*, lekturu, korekturu i predgovor potpisuje Ksenija Ivanković Radak.

Zbirka, svojim dramaturški svježe obrađenim pričama, kroz dramsku dinamiku predstavlja umjetničko književno djelo posvećeno „na čast Bogu i radost ljudima“. U igrokazima s domaćim temama Marinko Stantić na vrlo dojmljiv način opisuje kadgodašnji život i običaje bunjevačkih Hrvata na salašima u Subotici i njezinoj okolici: u Tavankutu, Đurđinu, Subotici – Keru i drugim mjestima. Zato „ovi tekstovi igrokaza nose vrlo važne poruke“, govori Ksenija Ivanković Radak u svom predgovoru. Naime, u svakom od njih autor bira zanimljive priče iz kulturne baštine Bunjevaca, odnosno Hrvata, o ljudima koji žive na salašima udaljeni od urbanog načina života, obrađuje njihove pojedine ljudske osobine i sudbine promatrajući ih kroz optiku evanđeoske poruke potaknut Isusovim naučavanjem. Ovim igrokazima Stantić pokušava čitateljima/gledateljima na primjerima proživljenih lijepih i ružnih, tragičnih i komičnih scena, otkriti univerzalne vrijednosti poštujući strukturu vremena/vječnosti. U njima nam oslikava život malih običnih ljudi, njihove životne peripetije i zavrzlamе, istine i laži, licemjerja i vrline, sukobe i rješenja, i pri tome analizira likove na temelju njihove zdrave seljačke inteligencije, emocija, duhovne zbilje. O tim i takvim potezima, često dvojbеним, u cjelini daje zrcalo ljudske svijesti u stvarnom osobnom i društvenom životu seljaka na pitomim prostranstvima sjeverne Bačke.

Na početku se ukratko osvrnimo na teme igrokaza.

Naslov prvog igrokaza je „Pred vratima raja“, i najviše je kazališno izvođen. Ovim igrokazom autor pokušava u dva čina dočarati stanje na prekretnici između (ovo)onozemaljskog života ljudi. Na vrlo zanimljiv i pomalo šaljiv način, uvodi čitatelja/gledatelja u karakter osobne tajnovitosti ljudi u prijelazu na drugi svijet gdje ih dočekuje sv. Petar. Razgovor sa sv. Petrom zapravo predstavlja ispit savjesti u izrazu dijaloga između nekoliko protagonista. Taj dijalog predstavlja samootkrivanje vlastitih životnih tajni u formi javnog međusobnog ispitivanja i otkrivanja samih sebe, pa se na koncu izjednačavaju u istim osobinama, istim ljudskim zamkama u zemaljskom životu tretirajući slobodu kao opravdanje za svoje nečasne rabote. Ali, začetak tajni nastaje u činjenici da se kajanje u ispovijedi provodi samo (polu) iskreno, samo formalno. Na taj način se u čovjekovom životopisu gomilaju sitne nepodopštine kojima se ova skupina ljudi bavi pred sv. Petrom na vratima Vječnoga života. Kraj igrokaza zahtijeva dužu elaboraciju pojma oprosta, što predstavlja glavnu poruku ovog djela. Inače, igrokaz ima vrlo zanimljivu priču koja u ovom obliku zahtijeva opširninu i temeljitiju dramaturgiju.

Igrokaz „Mudriji od kralja“ u dva čina je šaljiva aluzija na slobodu koja prožima ljudsko određenje proizišlo iz egocentričnog samopoštovanja. Neki dopuštaju sebi da slobodu shvaćaju kao sebeljublje, pa i ne postavljaju granicu tamo gdje počinje sloboda svoga bližnjega. Često se podrazumijeva da se u brojnim obiteljima i kućni odgoj temelji na tim

postavkama, ali u životu to baš i nije tako. U obrani pojma slobode glavni akter u igrokazu, Marko, pokazuje se *hamišnim* (lukavim) da nadmudri i samog kralja čime dokazuje da čak ni kralj, koristeći svoju slobodu, nije čist od „krađe iliit posudbe tuđe stvari“.

Igrokaz „Prvi oratorij“ s podnaslovom „Iz života Sv. Filipa Nerija“¹, priča je u pet činova. U ovom igrokazu autor odlazi u 16. stoljeće kako bi na primjeru sv. Filipa Nerija otkrio neke bitne značajke za kršćanstvo kao što su svetost, skromnost, poniznost, vjera. Stantić uzima sv. Filipa Nerija za primjer da bi nam opisao kako je na ovim evanđeoskim temeljima postao uzor mladima, kako je djelovao na način da okuplja napuštenu djecu i doziva ih u dom „Oratorija Božanske ljubavi“². Filip Neri je govorio da preuzima na sebe „ludost hrabrosti“ u kojoj su bile sadržane nada, vjera i ljubav u kojima je nalazio pokretačku snagu za milosrdna djela prema napuštenoj djeci grada Rima. Međutim, nasuprot njemu je primjer časne sestre Kleofine koja predstavlja drugu stranu poimanja svetosti. Ona je brojnim osobnim pobožnostima, pokorom i meditacijom pred Presvetim dopuštala da je susestre drže sveticom, ali nije imala osjećaja za poniznost, premda je bila visoko motivirana djelima obraćenja svih ljudi. Ovim suprotstavljaje-

1 Sveti Filip Neri (Firenca 1515. – Rim 1595.), katolički svetac i utemeljitelj svećeničke družbe oratorijanaca.

2 Oratorijanci su katolički svećenici okupljeni u dragovoljnu udrugu *Oratorij Božanske ljubavi* koju je osnovao sv. Filip Neri 1564. u Rimu. Udrugu je u status reda odobrio 1575. papa Grgur XIII., a potvrdio papa Pavao V. 1612. Članovi reda su svećenici i braća koji žive zajedno u kući, odnosno oratoriju.

nim duhovnim dimenzijama Marinko Stantić želi (do)kazati da čovjek poput sv. Filipa Nerija može činiti velika djela kao što je onodobno i činio osnivajući kršćansku zajednicu „Oratorij“. Ovom pričom se problematizira pitanje: može li se svetost postići bez poniznosti, ljubavi i vjere? I odmah slijedi odgovor: Ne!

„Ograda puna rupa“ je igrokaz u tri čina kojim Marinko Stantić na šaljiv način obrađuje temu o odgoju djece i pri tome opisuje na vrlo zanimljiv način, jednu malo čudnu, pedagošku metodu roditelja maloga Kristijana. Nakon što na svoj dječji logičan način sudjeluje u školskoj nastavi, Kristijan svojim prpošnim odnosom prema učiteljici pokazuje svoju osobnost, svoj Ja, svoj buntovni karakter. S takvim karakterom Kristijan stasa u običnom, veselom, svakodnevnom obiteljskom okruženju, punom prijepora s roditeljima i dječjih prepirki sa sestrom, a s vremenom odrastanja doživljava iznenadne obrate karakteristične za dječjačko vladanje. Kako bi ga roditelji „doveli u red“, otac ga sučeljava s pomalo nereálnom „kaznom“ za pogreške i neposluh, što na kraju postaje za Kristijana poticaj za sazrijevanje i „normalno“ vladanje.

Igrokaz „Materice koje se pamte“ sastoji se od šest činova i nije autorov prvi scenski prikaz ovog bunjevačkog narodnog običaja jer mu je prethodio igrokaz kojega je Marinko Stantić napisao još 1995. godine pod naslovom „Ta, diste već? – Materice“, a izdao Zavičajni klub studenata bačkih Hrvata u Zagrebu „Kolo mladeži“, uredio Lajčo Perušić, a likovno opremila Đurđica Stantić. Na istu temu autor je napisao drugo, prošireno izdanje *Mate-*

rice koje se pamte u izdanju Društva vojskovođaških i podunavskih Hrvata u Zagrebu 1997. godine, čiji su recenzenti bili Nevenka Fabian i Lajčo Perušić, lektori Jasna Balažević i Jasna Ivančić, pogovor napisala Marija Zaić-Kubatović, likovno opremio Vidor Fabian.

U trećem, proširenom izdanju igrokaza „Materice koje se pamte“, objavljenom u knjizi *Bogu na slavu, ljudima na radost*, središnja tema je ljubavna priča i jadi dvoje mladih zaljubljenih protagonista, dok same Materice kao tradicionalni bunjevački običaj slavljenja središnjeg spomendana majki, tek na kraju dobiva svoj osnovni/pravi smisao.

Ukratko, priča razvija temu ljubavi između srednjoškolke Janje i njezina momka Luke. Bila je to velika, senzibilna ljubav, koja se razvija brzo i intenzivno. Njihovi svakodnevni susreti odvijali su se bezbrižno, doduše skrovito od ukućana dok nisu cijeli svoj odnos doveli do vrhunca, da bi se tek tada zapitali: A, što sada? Naime, Janja je ostala u drugom stanju zbog čega je cijela situacija postala vrlo napeta, gotovo neizdrživa. Posve zabrinuta se pitala: Što će reći roditelji, rođaci, svi? Kako izići pred njih s takvim nesvakidašnjim moralnim teretom? Znala je da živi u tradicionalnoj katoličkoj sredini u kojoj se djevojka u trudnoći prije braka krivo gledala, da se zbog toga stigmatizira nju i cijelu obitelj. K tome, njezin dragi Luka nije htio ni čuti za dijete, za očinstvo, za brak. Pribravši se vremenom, oboje prihvate nastalo stanje i odluču ipak saopćiti roditeljima svoj slučaj, pa što bude – bude. Janjina mama/nana snaš' Liza shvatila je pred kakvim se problemom nalazi i Janja i

cijela obitelj, ali ju je mučio strah: kako ovu nevolju saopćiti mužu Šimi, Janjinom ocu/bači. U strahu su bile velike oči, no, kad se i *bačo* urazumio, pozvao je suprugu i kćer da s novopečenim ocem Lukom i njegovim roditeljima *razgale* cijelu stvar. Na koncu se ipak uz puno peripetija sve dobro završilo, svi su bili sretni i spremni za vjenčanje i svadbu. Na kraju igrokaza, čini mi se da je još nedostajao prikaz običaja samoga vjenčanja i svadbe. I tek u petom činu dolazi do razgovora oko priprema za Božić i do same poante igrokaza tj. do dana slavljenja Materica, odnosno prvog dolaska zeta, Janjinog muža, poslije vjenčanja u kuću njenih roditelja. Ovaj susret i zetovo čestitanje Materica prikazan je vrlo plastično.

Sve prikazane igrokaze prožima opredijeljenost za „nenametljiv način pristupa ljudima... za drugačiji način života... (promatran) iz kršćanske perspektive“ (predgovor, Ksenija Ivanković Radak) s pratećim motivom da se u stilu proturječnosti ukaže na opredijeljenost za opće

dobro kakav život treba biti. Iz priča vidimo da se istina često puta prešućuje, pa se u čovjeku gomilaju loše navike, sitne laži, poroci, krivo shvaćanje sloboda, odnosno, da se u čovjeku ona intimna, skrivena, malena tajna, uglavnom ne izgovara javno i tako postaje dio karaktera svake od uloga, pa i nas čitatelja/gledatelja. Iz takvog diskursa autor nastoji čitatelja/gledatelja potaknuti da i sam zaviri u samoga sebe, da se suoči sa sobom kako bi izradio drugačiju sliku o sebi, onu realnu i sliku o bližnjemu, onome drugom pored sebe. Pisac jednostavno, ali na slikovit način, govori izravno u lice svakome od nas.

U igrokazima s domaćim temama, posebice igrokaz koji nosi onu „glavnu“ temu u priči „Materice koje se pamte“, autor iznosi određenu ljudsku i društvenu zbilju, njezine lijepe i krute životne ustaljenosti, a uvijek vezan uz običajnu i tradicionalnu sredinu kao vječno zadani okvir. Njegovanjem vjerskih i pučkih narodnih običaja Stantić ukazuje na pojavu da se tradicionalni običaji mogu u novim suvremenim uvjetima mijenjati i (o)čuvati izvornu sliku kulturnog života Bunjevaca. U ovom igrokazu autor je čak zaronio, ne samo u sociološko-vjersko područje, već i u moralističku tematiku dajući nam do znanja da poneki svjetonazor nauk, tako se barem sugerira, (ni)je bio karakterističan za strogo tradicionalni kršćanski odgovor bunjevačkog *svita*. Naime, on u ovom igrokazu opisuje/iznosi pojavu predbračnih odnosa (srednjoškolaca!) koja bi za one prilike ranog dvadesetog stoljeća, u ruralnom krilu kršćanskog tradicionalnog duha bunjevačkog vjerskog svjetonazora,

trebala biti gledatelju/čitatelju navodno samorazumljiva, pa autor ne daje nikakvo objašnjenja je li takav slučaj pojedinačan, slučajan događaj ili nam sugerira da je ta pojava u ono vrijeme već bila normalna, samorazumljiva moralno nedvojbeno stvarnost?

Ovi igrokazi žanrovski pripadaju drami kao književnom rodu, koncipirani su u svrhu poučnih dijaloga između nositelja glavnih uloga i epizodnih lica koji djeluju u svom okruženju. Dramski potencijal uz detaljno opisanu scenografiju u knjizi, kod izvedbe pretpostavlja dobru glumačku izvježbanost u karakternim, govornim, zabavnim i generacijski različitim ulogama dok ulaze u međusobne dijaloge na temelju kojih gledateljima ilustriraju određene poruke i poglede na svijet. Poruke igrokaza u svojoj razigranosti nastoje biti šaljive, ali i lucidne, a opet vrlo ozbiljne i poučne. Kazališno su izvođeni po nekoliko puta, osim „Mudriji od kralja“, svi su dobro primljeni kod publike, posebice igrokaz „Pred vratima Raja“ koji je izveden čak deset puta. Predstave su pokazale gledateljima da imaju potencijala biti zanimljive, da se mogu scenski izvoditi, a određena napetost i različitost u stavovima između likova postoji, jer su sukob, ili u najmanju ruku napetost, osnova drame.

Posebice treba uzeti u obzir jezik priča u kojima dominira izvorni zapadno novoštokavski bunjevački ikavski govor, koji po podrijetlu, povijesti, tradicijskoj kulturi i običajima potvrđuje svoju pripadnost hrvatskom nacionalnom korpusu. Uz izražajnost i ljepotu hrvatske ikavice čitatelj/gledatelj tijekom izvođenja igrokaza doživljava spontani bu-

njevački *divan* kroz običan razgovor ukućana, mada ima tu ponešto i suvišnih riječi epizodnih uloga što ne umanjuje dojam radnje. Treba tu još istaknuti i uporabu brojnih starih, skoro već arhaičnih izraza koji se danas kod mlađe generacije u urbanim sredinama teško mogu čuti. Takvi su izrazi, primjerice: *nastačit* = nakupiti; *starat se* = brinuti se; *razgalit* = raspoložiti se, riješiti; *tušta* = puno, mnogo; *strv* = nered; *barkat* = zadirkivati, peckati; *gomboc* = valjušak; *čutka* = ostatak okrunjenog kukuruza, okomak; *Dove* = blagdan Duhova; *čapat* = otkinuti djelić nečega; *šepica* = pokrivalo za glavu; *josag* = živina, stoka; *furtom* = stalno, uvijek; *hamšan* = lukav (prema: Ante Sekulić, *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Institut za hrvatski jezik, Zagreb, 2005.).

Igrokazi objavljeni u ovoj knjizi dobar su temelj za kvalitetne scenske predstave u kojima će vrlo važnu ulogu imati i glumci dobro uvježbani glumački i jezično. U njima će gledatelji nedvojbeno uživati, posebno u onima obojenima seosko-salašarskim koloritom, jer snažno prodiru u sferu tradicionalnoga, a možda se u današnje vrijeme za neke može reći i u sferu arhaičnoga. Sve to neće umanjiti dramski dojam.

Lajčo Perušić

Franjo Kašik Bertron

NLU NEPODNOŠLJIVA LAKOĆA UMIRANJA

NIU „Hrvatska riječ“, Subotica, 2019., str. 62

Nadovezujući se na svoju prvu samostalnu pjesničku zbirku *Riječi nasušne* iz 2015., autor se kroz autopoetička ispitivanja bavi pitanjima koja su oduvijek privlačila književne stvaraocce: tko je pjesnik, kako nastaje pjesma i kako se dolazi do „čiste esencije“ pjesničkoga izraza. Riječ je o prepoznatljivom pjesničkom rukopisu, brižljivo njegovanome jeziku i stilu. Stihovi odišu bogatim i polisemičnim pjesničkim slikama koje pridonose podjednako značenju i zvučanju.

Sadržajno pjesnička zbirka podijeljena je u dvije cjeline: „Moj drug i ja ili Sam svoj shrink“ i „Orfidika ili vivisekcija boli“.

Interesantna je i narativnost koja je vrlo neusiljena, prirodna. Na račun narativnosti pjesme katkada izbjegavaju formalnu uređenost ili usklađenost, ali s namjerom. Pjesme obiluju dobrim pjesničkim slikama i primjetna je asocijativna povezanost motiva. Reference ili čak i iluminativni citati dobro su uklopljeni u cjelinu pjesme – opet, nisu ukras nego mjesto iz kojega i izviru teme za određene stihove. Referiranje na književna djela ili motive, kao i na glazbu pridonosi bogatstvu tema, ali i jezika. Referirajući već u naslovu na poznati roman autor igrom riječi skreće pozornost na suprotnosti, život i smrt koje će zaigrati svoje velike uloge u ovoj poeziji.

„Orfidika ili vivisekcija boli“ dio je zbirke s pjesničkom posvetom. Sloj po sloj i sjećanje po sjećanje lirski subjekt razotkriva ljubav i ogleda svoju bol, ispituje ju. Ovaj hrabri postupak donosi mnoštvo pitanja koja se pletu i raspliću u stihovima. Pjesme su ispjevane u drugome licu, obraćaju se voljenoj dragoj i ko-

municiraju pitanjima bez odgovora i vrlo živim i snažnim slikama prenose doživljeno. Ova poetska zbirka obiluje i ontološkim pitanjima, traženjem smisla i zagledanošću u postojanje, ne samo svoje, nego uopće ljudsko. Ispituju se i traže putanje smisla. Iako svojim tonom često vrlo mračni, ovi stihovi svojom snagom i uvjerljivom ljepotom privlače čitatelja ovih redaka k životu. Ove pjesme nisu stihovi nade, ali iz njih isijava život – unatoč svemu.

Tražeci smisao u nabujalome besmislu kojim suvremenost nastoji obezvrijediti ono najbolje u čovjeku, pjesnik se okreće svojim književnim precima, vodeći s njima dijaloge. Jedna od suvremenih, univerzalnih pjesničkih tema, ljubav, nalazi u ovoj zbirci svoje počasno mjesto. Igrajući se motivom i nazivom mita o Orfeju i Euridici pjesnik ispituje bol lirskoga subjekta na granici dvaju nepomirljivih svjetova. Lirska istančanost boli ne dozvoljava skliznuće u patetiku. U ljubavi i smrti ovi stihovi pokazuju svoje pravo, moćno i nadnaravno, a ipak duboko životno lice poezije.

Klara Dulić Ševčić

Milovan Miković

MOTRIŠTA, RASPRAVE, OGLEDI

Matica hrvatska Subotica, Subotica, 2019., str. 207

Ukoliko se referira na cjelinu hrvatske književnosti u Vojvodini, taj regionalni dio hrvatske književnosti kao takve, lako se da uočiti nejednaka razvijenost njezinih imanentnih sastavnica, među kojima je vjerojatno najmanje razvijen dio koji se odnosi na vlastita kritička iščitavanja bilo baštinskih slojeva bilo recentne scene te prateći procesi valorizacije. Toga su vrlo dobri pokazatelji broj i vrsta napisa, napose monografskih publikacija, koji smjeraju na kritičko-valorizacijsko tematiziranje hrvatske književnosti u Vojvodini. Istina, mora se također uočiti da u posljednje vrijeme raste interes za ove književne prakse u književnom životu Hrvata u Vojvodini, da je u posljednjih desetak godina porastao i broj onih koji u istim sudjeluju, stasala je cijela plejada mlađih i obrazovanih praktičara u ovom području, bilježe se i pomaci kada je riječ o kvaliteti ovakvih napisa, povećan je broj objavljenih književnih prikaza, kritika, prosudbenih priloga, studija i rasprava, i istovrsnih objelodanjenih samostalnih djela, no još uvijek ovakvih djela je daleko, daleko manje u odnosu na sama književna djela. U cjelokupnoj povijesti hrvatske književnosti na istočnom rubnom hrvatskom etničkom prostoru književno-kritičarskih je monografskih publikacija još uvijek neznatno više od tek deset.

Jedna od osoba koja je ovim i ovakvim nastojanjima u mjesnoj hrvatskoj književnosti dala značajan obol jest nesumnjivo i nedavno preminuli književnik i publicist Milovan Miković. Naime, on je objavio, osim knjige koju ovdje prikazujemo, još dvije publikacije koje na esejistički način obrađuju neke fenomene ili individualne opuse hrvatskih književnika iz Vojvodine – najprije je 1999. u Subotici objavio u nakladi Katoličkog instituta za kulturu, povijest i kulturu „Ivan Antunović“ i Hrvatskog akademskog društva – HAD-a knjigu eseja o književnim djelima petnaestak pojedinačnih djela pripadnika tzv. Subotičkog književnog kruga *Život i smrt u gradu*, a četiri godine kasnije – 2003., u sunakladi Dore Krupičeve iz Zagreba i Hrvatske čitaonice iz Subotice te, također knjigu književnih eseja, *Iznad žito nebo : ogledi iz književnosti*, u kojoj su objavljena 22 priloga, koji sada ne tematiziraju samo opuse pojedinačaca, već predmetno referiraju i na određene književne fenomene (npr. pripadnost ovdašnjoj hrvatskoj književnosti s obzirom na jezik kojim se piše, o književnom pismu među bačkim Hrvatima na prijelazu tisućljeća, o uređivačkoj politici časopisa *Klasje naših ravni* i dr.). Uslijedile su zatim dvije „debele“ knjige antologijskih izbora – *Roman u književnosti Hrvata u Vojvodini* (dvobroj 3-4 za 2008. godinu *Književne revije*, časopisa Ogranka Matice hrvatske iz Osijeka) te panoramski prikaz dijela pjesništva *Među mnoštvom lica : o pjesništvu vojođanskih Hrvata u XX. stoljeću*, u nakladi Matice hrvatske Subotica 2019., s, opsegom značajnim, popratnim priređivačkim priložima.

U ovim se djelima Miković očituje kao neumorni istraživač i autor koji donosi pouzdane podatke i činjenice, koji je bogato informiran, koji ima istančan osjećaj za detalj i svijest da je hrvatskoj književnosti u Vojvodini potreban pristup koji usustavljuje i gradi njezinu cjelinu, ali istodobno uz stanovitu insuficijenciju kada je riječ o teorijsko-književnom znanju o predmetu o kojem se piše i primjeni pratećih stručno-metodoloških načela – u rasponu od strukturiranja sadržaja eseja pa do začudnih tematskih inklinacija, što je znalo završavati u, istina neizravnim, ali zacijelo nepotrebnim, obračunima s književnim neistomišljenicima. Sa svojom trećom knjigom književno-kritičkih eseja i ogleda, ranije inače objavljenih u hrvatskim tiskovinama u posljednjih desetak godina, koji su u cjelini posvećeni književnosti Hrvata u Vojvodini, naslovljenoj *Motrišta, rasprave i ogledi*, u nakladi, pred kraj njegovog života jedinoga nakladnika djela ovoga plodnog autora – Matica hrvatska Subotica, Milovan Miković postao je najplodniji publicistički autor ovakvih književnih djela u mjesnoj hrvatskoj književnosti.

Opsegom najmanja – 207 stranica, i za nju vrijede gotovo sve gore iznesene značajke i ocjene glede Mikovićevih publicističkih nastojanja, s time da je ova knjiga unutar sebe sa svoja 24 priloga predmetno najheterogenija (od ne dugih govora na predstavljanju knjiga i intervju a za tjednik *Hrvatska riječ*, preko priloga jezikoslovne provenijencije – npr, o posuđenicama u govorima bunjevačkih Hrvata i odnosu tradicijske kulture podunavskih Hrvata i procesa globalizacije, pa do tema koje su neposrednije navezane na književnost, kao što su kratki kritički osvrti na pojedina djela koja, po ocjeni Mikovića, spadaju u razdoblje i pravac postmoderne u ovdašnjoj hrvatskoj književnosti (dvojice Prčića – oca Milivoja i sina Dražena, Sekelja, Vojnića Purčara, Sarića i Franciškovića) ili pak autorefleksivni zapis o vriednosti časopisa *Klasje naših ravni*, čiji je Miković glavni urednik ili pak predgovori/pogovori pojedinim knjigama koje je autor uredio ili pak prilozima koji smjeraju na tematiziranje složenijih književnih fenomena, kao što su književno-kritičarske prakse ili bibliografski rad ili...). Usto, većina ovih priloga nije posljedica autorovih razvijenijih istraživačkih napora, što za posljedicu ima nevelik broj do sada nepoznatih činjenica, a spomenuta teorijska nedostatnost dodatno negativno utječe na moguću, u konačnici, pozitivniju ocjenu djela. Cijeli je sadržaj u knjizi nedovoljno jasnim kriterijima posložen i strukturiran – nije uopće jasno, naime, a nije ni nazivima, niti trima rednim brojevima tek označenih, poglavlja (I. dio str. 5-74; II. dio str. 75-136; III. dio str. 137-204), preciznije ukazano spram čega se ravnalo u redosljed-

nom nizanju građe – npr. kronološki, tematsko-predmetno, žanrovski.... Na taj način je propuštena prilika da i ova Mikovićeva knjiga ima sadržaj, koji je na suvisli i nekakvoj logici primjeren način, predmetno strukturiran.

Možda se razlog tomu krije u posve rarietnoj činjenici da je autor knjige ujedno i urednik iste (!), postupka koji ne postoji ni u jednoj iole razvijenijoj nakladničkoj praksi. Također smo dužni navesti i cijeli niz nedopustivih tehničkih propusta – pojedini dijelovi sadržaja jedan na jedan se objavljuje u dva priloga, ni na koji način nije riješeno pitanje odnosa naslova i međunaslova tekstova u knjizi, u sadržaju izostaje navođenje poglavlja u knjizi, veliki je broj lektorsko-korektorskih pogrešaka, a pojedine su ilustracije nepojamno „musave“ (str. 34, 113, 192, 204). U knjizi nedostaju nužne informacije koje sadržavaju ovakvovrsne knjige – to su podaci o prvoobjavi priloga i kazalo osobnih imena. Tim prije je bilo za očekivati da se tako što u knjizi ne pojavi, jer se kao nakladnik javlja jedan ogranak i više nego renomirane kulturne ustanove – Matice hrvatske. Dakle, riječju, hrvatska književnost u Vojvodini dobila je, naravno, korisnu knjigu iz područja vlastitih književno-kritičarskih i valorizacijskih nastojanja, no ne i s previše podatkovnih novuma, trajnijih interpretativnih spoznaja i drugih prinosa značajnijih književno-teorijskih vrijednosti.

Tomislav Žigmanov

VIDAKOVIĆU U ČAST

Zbornik radova
s Međunarodnog
znanstvenog simpozija

*Katoličko društvo „Ivan Antunović“,
Subotica, 2018., str. 132*

Malo tko se iz zajednice vojvođanskih Hrvata ostvario u području sveukupne hrvatske kulture, ne zaboravljajući pritom svoje zavičajne temelje, kao što je to slučaj s Albom Vidakovićem (Subotica, 1914. — Zagreb, 1964.), muzikologom i skladateljem, profesorom glazbe, regensom chorijem zagrebačke katedrale, te osnivačem i predstojnikom Instituta za crkvenu glazbu pri Katoličko-bogoslovnom fakultetu u Zagrebu (osnovanom 1963. godine).

Prigodom 100. obljetnice Vidakovićeve rođenja i 50. obljetnice njegove smrti, u svibnju 2014. u Subotici su održani „Dani Albe Vidakovića“, a u sklopu te manifestacije priređen je i međunarodni znanstveni simpozij posvećen ovom glazbenom velikanu. Rezultat toga skupa je i zbornik *Vidakoviću u čast* objavljen 2018. godine u nakladi Katoličkog društva „Ivan Antunović“ iz Subotice. Urednik izdanja je mo. Miroslav Stantić.

Simpozij je okupio stručnjake iz područja muzikologije i crkvene glazbe, a u zborniku se nalazi devet znanstvenih radova s temama iz gotovo sviju područja plodnoga Vidakovićeve djelovanja (skladateljski i znanstveno-istraživački odnosno muzikološki opus, pedagoški rad...) ali i okolnosti u kojima je živio, radio i stvarao, uz dva teksta-sjećanja na Vidakovića iz pera njegove rođaki-

nje (prof. Jasne Ivančić) i njegovog učenika (mons. Josipa Mioča). Autori radova dolaze iz Hrvatske i Srbije, a u pitanju su: mons. Stjepan Berezetić, prof. mr. art. Miroslav Martinjak, mo. Miroslav Stantić, prof. dr. Dragoljub Katunac, prof. Tamara Štricki, prof. dr. sc. Marijan Steiner, dr. sc. Mirjana s. Cecilija Horvat, mo. Josip degl' Ivelio i dr. sc. s. Katarina Koprak. Kao prilozi, u knjizi su objavljene i programi koncerata održanih u sklopu „Dana Albe Vidakovića“ kao i fotografije s ove manifestacije.

Kako se i iz sadržaja zbornika može iščitati, crkvena glazba 20. stoljeća u Hrvatskoj praktički je nezamisliva bez Vidakovićevih prinosa. Njegov muzikološki opus čini 60 studija i znanstvenih članaka. Kao svećenik, skladao je pretežito sakralnu glazbu (mise, moteti, oratoriji, pučke i liturgijske popijevke), a iza sebe je ostavio i svjetovni opus (solo pjesme, kvartet za simfonijski orkestar). Bio je i urednik časopisa *Sveta Cecilija*. Radovi u zborniku ukazuju ujedno i na njegov veliki potencijal, koji nažalost nije u potpunosti realiziran budući da je preminuo s nepunih pedeset godina života.

Vidakovićeve profesionalna posvećenost i svestranost opusa inspi-

racija su i poziv da se njegovo djelo i danas istražuje o čemu svjedoči i ovaj zbornik, a koji je kao i druge slične publikacije, uvijek poticaj za daljnja proučavanja i valorizacije. Približavajući nam djelo i život ovog velikana, zbornik može biti zanimljiv stručnoj javnosti kako u Srbiji (posebice njegovoj rodnoj Subotici), gdje je Vidaković dobio prvu glazbenu naobrazbu, tako i u Hrvatskoj, gdje je ostvario svoju karijeru.

Davor Bašić Palković

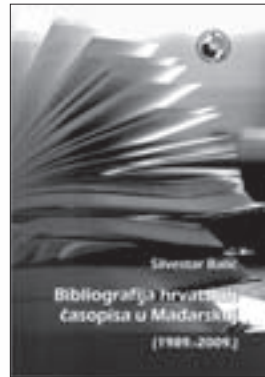
Silvestar Balić

**BIBLIOGRAFIJA
HRVATSKIH ČASOPISA
U MAĐARSKOJ (1989.-2009.)**

*Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj,
Pečuh, 2019., str.187*

Opće je poznato kako bibliografije predstavljaju sastavljeni popis, na određeni način, obrađene knjiške građe (knjige, periodične publikacije i novinske tiskovine), a u novije se vrijeme bibliografski obrađuje i neknjižna građa (npr. plakati, filmovi, kompaktni diskovi /CD/, elektroničke publikacije itd.). Po svojoj, pak, naravi bibliografije pružaju organizirane i strukturirane (po kriterijima autorstva, naslova, sadržaja, tematike, opsega, mjesta nastanka, vremena objave...) jasne i jednostavno ustrojene preglede sadržaja kako knjiškog i inog naslijeđa tijekom povijesti, tako i iste produkcije u sadašnjosti.

Kao relativno složen kulturni proizvod, u bunjevačkih i šokačkih

Hrvata u ugarskom Podunavlju, u ne samo zemljopisnoj poziciji istočnoga već i rubnoga dijela hrvatskoga naroda, a na temelju brojnih negativnih društvenih čimbenika iz povijesti, znatno se kasnije pristupa radu na bibliografskoj obradi vlastitoga književnog i uopće kulturnog naslijeđa – na području Vojvodine sredinom prve polovine 20. stoljeća, a u Mađarskoj s uspješnijim proizvodima tek početkom 21. stoljeća. Povjesničari književnih praksi navode da je glavni razlog tomu što u ta vremena u danim državno-političkim prostorima dolazi do snažnijega i svestranijeg, sustavnog i znanstveno utemeljenog pristupa u istraživanjima povijesti regionalne književnosti, kulturne baštine i povijesti podunavskih Hrvata uopće, koji onda prati ili prikladni institucionalni okvir (Mađarska) ili veći broj poštrevnih pojedinaca (Vojvodina).

Dosadašnje bibliografske prakse općenito kazuju kako postoje, mjerene brojnim kriterijima, veoma različite bibliografije, koje se najčešće dijele kako s obzirom na predmet, tako i po pitanju obuhvata građe i načina njezine obradbe. S obzirom na sadržaj obuhvaćene građe, razlikuju se *opće* bibliografi-

je, koje onda uključuju svu knjišku građu, bez obzira na njezin eventualni sadržaj, vrstu, mjesto i vrijeme nastanka, i *specijalne* bibliografije, gdje je obrađena građa strogo ograničena određenom temom, jezikom i sl. Prema, pak, kriteriju geografske obuhvatnosti građe, bibliografije se dijele na *međunarodne, nacionalne, regionalne* i *mjesne*, to jest *zavičajne*. S obzirom na način na koji navode građu, bibliografije mogu biti *popisne* – ovdje se o građi navode samo osnovni podaci, zatim *opisne* – ovdje se građa podrobnije opisuje, *analitičke* – opis prati i kratka analiza sadržaja, te *kritičke*, gdje opis građe prati i vrijednosna ocjena o sadržaju koji se obrađuje. Također, tijekom povijesti ustalila se i praksa izradbe tzv. *osobnih* bibliografija, koje onda sadržavaju popis radova nekog autora i/ili radova o njemu. Svrha se i vrijednost bibliografija načelno iscrpljuju u ulozi pomoćnih sredstava u znanstveno-istraživačkome radu i često imaju status, kako se kolokvijalno kaže, „početka znanstvene misli“. Drugim riječima, one su najčešće prvo oruđe u sustavu znanstvenoga rada, budući da omogućuju, istina na jedan sažet način, svestrani i cjeloviti uvid u postojeće sadržaje iz tiskovina po određenim temama, područjima, problemima, autorima, vremenu...

Izrada bibliografija i uopće bibliografska praksa u kulturnom prostoru Hrvata u Mađarskoj, kao uostalom i u nas, relativno je slabo razvijena. Dokaz ovoj tvrdnji je i činjenica da je knjiga dr. sc. Silvestra Balića, koju ovdje prikazujemo, prva bibliografska publikacija u vidu samostalne monografije u Hrvata u Mađarskoj! Istina, u pojedinim se

knjigama u Ediciji „Hrvatski književnici u Mađarskoj“ donose bibliografije pisaca (npr. Ante Evetovića Miroljuba) ili, pak, u nekim književno-povijesnim studijama bibliografska građa na određenu temu (npr. dr. sc. Stjepana Blažetina *Književnost Hrvata u Mađarskoj od 1918. do danas*), no do *Bibliografije* ovog mladog doktora znanosti, koja se može odrediti kao specijalna, nacionalna i popisna jer za predmet obradbe ima časopisnu produkciju Hrvata u Mađarskoj za određeno razdoblje od 20 godina – od 1989. do 2009. godine, knjižni prostor u kulturi Hrvata u Mađarskoj isti proizvod nije zabilježio.

Sama, pak, praksa izdavanja različitih časopisa u navedenom razdoblju na hrvatskom jeziku bila je u njih iznimno bogata, no isto tako istodobno i nestalna – od sedam časopisa koji su izlazili (*Glas*, časopis za književnost, kulturu i društvena pitanja; *Naša škola*, časopis za metodička pitanja; *Zornica*, list za Hrvate katolike; *Riječ*, časopis za književnost i kulturu Hrvata u Mađarskoj; *Pogledi*, časopis za kulturu i društvena pitanja Hrvata u Mađarskoj, *Hrvatski znanstveni zbornik*, časopis Hrvatskog znanstvenog zavoda; i *Pečuški / Pécsi Horizont*, časopis za kulturu i znanost), danas postoji samo jedan, oživiljen, istina, nakon dugogodišnje stanke – *Zornica nova*, dok niti jedan nije izlazio dulje od pet godina. To je posljedica, čini se, kako dinamike institucionalnog razvoja i tranzicija područja kulture Hrvata u Mađarskoj tako i raslojavanja unutar kulturne elite.

U formalnom smislu, Balićeva je *Bibliografija* podijeljena u četiri dijela. Najprije imamo kratku, izni-

mno dobro napisanu, studiju priređivača o časopisima koji su obrađeni te o konceptu izrade bibliografije (str. 7-14). Slijedi, zatim, po opsegu sadržaja najduža cjelina u kojoj je objelodanjen bibliografski obrađen „cjelokupan popis sadržaja časopisa od prvih do zadnjih brojeva“ (str. 15-141). Uz osnovne informacije o časopisima (podnaslovi, nakladnici – adresa i odgovorno lice, urednici, članovi uređivačkih odbora, dinamika izlaženja i ISSN broj te ilustracija s naslovnicom), bibliografske jedinice su poredane kronologijskim slijedom. Također, svaku jedinicu prati i njezin redni broj (zabilježeno je ukupno 1841), što je od velike koristi za lakše snalaženje u službenju bibliografijom – *Indeks pojmova* (str. 143-147), naime, uz pojam sadrži i informaciju o rednom broju jedinice u kojoj se piše na predmetnu temu, pa je lako u knjizi naći gdje se određena jedinica nalazi, dok *Kazalo imena* (str. 149-185), sačinjeno abecednim popisom svih zastupljenih autora u časopisima, donosi informaciju o nazivu časopisa, godištu i njegovu broju te broju stranica na kojima je tekst objavljen. Na koncu (str. 187), u knjizi su objavljeni izvadci iz recenzija dr. sc. Vinka Brešića i MA Kristine Kiš.

Na taj način koncipirana, precizno i pedantno urađena i pregledno priređena Balićeva bibliografija časopisne produkcije Hrvata u Mađarskoj u prva dva desetljeća nakon sloma socijalizma čini se uzornom! Kao takva, može poslužiti i nama u Vojvodini za pothvate sličnih intencija. Jer, ne treba zaboraviti da je izrada bibliografija i, uopće, bibliografska praksa također ne previše razvijen dio i u kulturnom prostoru

vojvođanskih Hrvata – od časopisa, samo *Klasje naših ravni* (i stari i novi tečaj zaključno s 2015. godinom) ima primjereno izrađenu i objavljenu bibliografiju, a broj je časopisa u odnosu na Hrvate u Mađarskoj ne samo veći, nego je i veći broj onih časopisa s trajanjem od deset i više godina (npr. *Subotička Danica*, *Bačko klasje*, *Zvonik*, *Godišnjak za znanstvena istraživanja ZKVH-a*). S druge strane, hrvatske književne časopise koji su izlazili za vrijeme Austro-Ugarske (npr. *Kolendar*, *Ilirski kalendar* ili *Bunjevačku i šokačku vilu*) možda bi se dalo i zajedničkim snagama primjereno bibliografski obraditi.

Tomislav Žigmanov

LEKSIKON PODUNAVSKIH HRVATA – BUNJEVACA I ŠOKACA, 14. SV.

Hrvatsko akademsko društvo, Subotica, 2019., str. 103

Leksikon podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca jedan je od kapitalnih i nakladničkih projekata unutar hrvatske zajednice u Vojvodini, odnosno Srbiji, a provodi ga udruga Hrvatsko akademsko društvo iz Subotice. Obrađuje prošlost i sadašnjost Hrvata u međurječju Dunava i Tise, od Senandrije (srpski Sentandreja, mađ. Szentendre) na sjeveru, do Novoga Sada na jugu. Prvi svezak objavljen je 2004. godine, a dosad ih je objavljeno ukupno petnaest.

Četrnaesti svezak *Leksikona*, o kojemu je ovdje riječ, obuhvaća za-

vršni dio slova K (Ku – Kv) – od kulturnoga djelatnika Martina Kubatova pa do članka *kvas*. Sadrži ukupno 101 prilog 43 autora, koje prati 5 uputnica i 46 ilustracija.

I u ovome svesku obrađeno je u prvom redu više životopisa značajnih osoba iz prošlosti i sadašnjosti ovdašnjih Hrvata. Najviše je priloga o znamenitim osobama iz subotičke porodice Kujundžić – svećenicima, redovnicima i redovnicima, umjetnicima, sportašima, kulturnim i društvenim djelatnicima, pravnicima, odvjetnicima i sucima – ukupno 40. Kada je u pitanju područje kulture, među navedenim osobama iz ove porodice ističu se: svećenik, narodni preporoditelj, prosvjetni djelatnik i vjerski pisac Ilija Kujundžić (1857. – 1929.); franjevac i prozni pisac Ivan Jesse Kujundžić (1848. – 1903.); svećenik, kulturni djelatnik, bibliograf, prevoditelj i književnik Ivan Kujundžić (1912. – 1969.) osnivač vlastite „Bunjevačko-šokačke knjižnice“ i autor prvih općih bibliografija bačkih Hrvata: *Prilog kulturnoj povijesti bunjevačko-šokačkih Hrvata* (1946.) te *Bunjevačko-šokačka bibliografija* (1969.). Zastupljen je zatim i svećenik, pjesnik i prozni pisac Nikola Kujundžić (1861. – 1906.), autor stihova jedne od najpoznatijih bunjevačkih pjesama „Kolo igra, tamburica svira“; svećenik, kateheta, kulturni djelatnik, narodni preporoditelj Pajo Kujundžić (1859. – 1915.) poznat po svojoj borbi za hrvatski jezik i njegovo uvođenje u škole, te kao osnivač Kola mladeži i podupiratelj Pučke kasine; kipar, slikar, keramičar i pedagog Željko (Desider, Dezső) Kujundžić (1920. – 2003.); učitelj, nastavnik crtanja i slikar Andrija Kulunčić (Kujundžić) (1897. –

1967.) te isusovac i vjerski pisac Matija Kulunčić (Kujundžić, Kuluncsics) (1855. – 1945.).

Ova svezak *Leksikona* donosi i natuknicu o istaknutom dramatičaru, kritičaru, teoretičaru, kazališnom i opernom redatelju te kazališnom pedagogu Josipu Kulundžiću iz Beograda (1899. – 1970.). Kulundžić je od 1947. prvi redatelj opere u Narodnom pozorištu u Beogradu, a od 1952. do umirovljenja 1969. redoviti je profesor na današnjem Fakultetu dramskih umetnosti, gdje je 1960. osnovao katedru za dramaturgiju. Tu je i natuknica o učitelju Ljudevitu Kuzmiću (1852. – 1893.), jednom od onodobnih najvažnijih preporodnih bunjevačkih prosvjetnih djelatnika u Somboru i okolici.

Od živućih osoba iz polja kulture, među ostalim, predstavljeni su: poznata hrvatska vizualna umjetnica podrijetlom iz Subotice Andreja Kulunčić, te hrvatski akademski slikar grafičar i sveučilišni profesor Goran Kujundžić, također podrijetlom iz Subotice.

Obrađeno je i Kurs figuralnog slikanja, višegodišnji likovni tečaj koji se održavao u Subotici nakon

Drugoga svjetskoga rata, a kojima se polazili i likovni stvaraoci iz hrvatske zajednice (Ivan Tikvicki, Marko Vuković, Gustav Matković).

Osim navedenih, četrnaesti *Leksikon* sadržava i članke o istaknutim članovima porodice Kuntić, a veliki je i broj priloga o nekadašnjim (prosvjetna udruga „Kultura“ koja je djelovala u Beregu pred Prvi svjetski rat) i sadašnjim hrvatskim udruinama i institucijama kao što su: Kulturni centar bačkih Hrvata iz Baje, KPZH „Šokadija“ iz Sonte i KUDH „Bodrog“ iz Monoštora. Posebno zanimljivi su napisi o poslijeratnim socijalističkim kulturno-umjetničkim društvima koja su djelovala u hrvatskim naseljima, budući da se ona gotovo nikada ili veoma rijetko spominju u ovdašnjoj hrvatskoj periodici i stručnim radovima (KUD „Ivan Milanković“ na Bajnatu, KUD „Jedinstvo – Egység“ u Žedniku, KUD „Matija Gubec“ na Bikovu, KUD „Jovan Mikić“ iz Gornjeg Tavankuta, KUD „Proleter“ iz Kera, KUD „Sloga“ iz Đurđina, KUD „Vladimir Nazor“ iz Male Bosne). Obrađena su i suvremena hrvatska kulturno-umjetnička društva iz mađarskog dijela Bačke (KUD „Bunjevačka zlatna grana“ iz Baje, KUD „Čavoljski bunjevački kulturni krug“ iz Čavolja, KUD „Kolo“ iz Tompe, KUD „Rokoko“ iz Čikerije, KUD „Vodenica“ iz Bačina, KUD „Zora“ iz Aljmaša).

U četrnaestom svesku našli su se i toponimi (Kumbaja, Kupusina), opće natuknice (kultura, kulturna autonomija), glasila (međuratno povremeno glasilo *Kultura* i suvremeni list za mlade *Kužiš?!*), jedan broj etnografskih pojmova (*kulača*, *kunina*, *kurđup/kurđuk*) itd. Na koncu sveska, objavljeno je još 11 članaka (najviše o sportašima), uz 4 ilustraci-

je i 1 uputnicu, kojima se dopunjuju raniji svesci.

O značaju *Leksikona podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca* već je puno toga izrečeno i napisano, održane su brojne njegove promocije diljem Vojvodine, ali i u Hrvatskoj te Mađarskoj. Iako unutar hrvatske zajednice ne postoje institucionalni i stručni standardi koje pretpostavljaju leksikografski projekti, svesci *Leksikona podunavskih Hrvata* se nižu zahvaljujući entuzijazmu i posvećenosti ljudi okupljenih oko ove „priče“. Sad već poduži rad na ovom projektu, uz primarnu okupaciju – prikupljanje i objavljivanje podataka, pokazao se značajnim i kao okupljalište znanstvenika mlađe generacije, istraživača amatera, publicista, novinara i drugih na jednom mjestu.

Za kraj napomenimo i to da je ova riznica zanimljivih podataka o podunavskim Hrvatima pohranjena i online: PDF inačice leksikonskih svezaka dostupne su globalnoj javnosti na internetskoj stranici nakladnika: www.had.org.rs/leksikon.php.

Davor Bašić Palković

MONOGRAFIJA HKUPD „STANISLAV PREPREK“ NOVI SAD : U POVODU 15. OBLJETNICE OSNUTKA

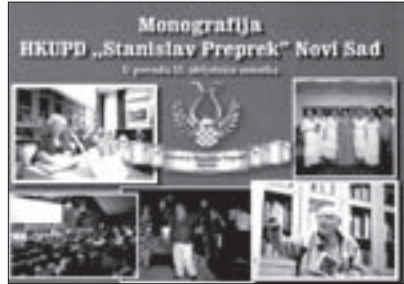
*Hrvatsko kulturno-umjetničko-prosvjetno-društvo „Stanislav Preprek“
Novi Sad, Novi Sad, 2020., str. 103*

Relativno razvijenoj praksi objavljivanja monografija hrvatskih kulturnih udruga u Vojvodini u povodu

obilježavanja neke od obljetnica od osnutka ili drugih povoda, 2020. godine se pridružila i jedina aktivna hrvatska kulturna udruga iz Novog Sada „Stanislav Preprek“. Osnovana je 15. rujna 2005. nakon raslojavanja u „susjednom“ Hrvatsko kulturno-prosvjetnom društvu „Jelačić“ iz Petrovaradina. Naime, manja je grupa nezadovoljnika prešla Dunav i u Novom Sadu s drugim entuzijastima osnovala novu udruhu, nadjevnuši joj ime po vjerojatno najmarkantnijoj osobnosti Hrvata u Petrovaradinu u 20. stoljeću – skladatelju, orguljašu, zborovođi, književniku i kulturnom djelatniku Stanislavu Prepreku.

Društvo je na početku popunjavalo prostor kulturnog djelovanja koji se odnosio na dramu (dilemantske kazališne predstave prestale su se priređivati nakon nekoliko godina) i književnost amatera, koja se održala do danas – s dvjema književnim priredbama (*Preprekovo proljeće*, koje okuplja amatersku pjesničku scenu – poglavito iz Novog Sada, a u posljednjih nekoliko godina i pučke pjesnike iz Hrvatske, te *Preprekova jesen*, koja okuplja kratkoprizašne amatere, poglavito iz Hrvatske, budući da nisu uspjeli okupiti ono što u skromnom broju postoji u književnosti vođovodanskih Hrvata toga žanra, napose kada je riječ o ključnim osobama), s pratećim istovrsnim nakladama zbornika i, u većini pjesničkih, djela njihovih članova i članica. Kasnije je, 2012. godine, utemeljena i Ženska pjevačka skupina, zacijelo danas najprepoznatljiviji *brand* udruge.

Vremenom je u vodstvu i među pojedinim članovima u udruzi rastao zazor spram ukupne kulturne scene

Hrvata u Vojvodini i konstelacija koje su bile uspostavljene, stvarana je klima nekakve zakirutosti Preprekova te profilirane one i onakve aktivnosti koje su pretendirale da nametnu drugi, svoj, naspram Subotice, *meanstream*, osobito kada je u pitanju djelovanje u području književnosti. U tome gdjekad nisu prezali ni od uključivanja visokog dužnosnika Srpske radikalne stranke, osuđenog ratnog zločinca Vojislava Šešelja, Pavele Domonjija starijeg kao promotera njihovih književnih uradaka (napose tijekom 2016. i 2017. godine), o čemu je javnost bila upoznata.

O svakoj od pobrojanih aktivnosti detaljnije se piše u ovoj monografiji, čija se, čini se, najveća vrijednost sadrži u informativnosti. Naime, djelovanje udruge prikazano je posve pedantno – rad dramske sekcije kroz kazališne komade koje su uprizarili na sceni (str. 50-57), Književnog kluba, uz navođenje kratkih biografija njegovih članova (str. 18-35, uz prikaz svih objavljenih zbornika i knjiga članova Kluba – str. 58-81 – istaknut ćemo ovdje kako su kratke crtice o svakom djelu daleko od toga što zahtijeva jedna bibliografska jedinica (broj stranica, urednike, broj i vrsta objavljenog sadržaja i dr.)) te Ženske pjevačke

skupine, koje također prate kratke (također unutar sebe strukturom i sadržajem neujednačene) biografije članica Skupine (str. 36-49).

Na početku *Monografije* imamo i kratko uvodno slovo aktualnog predsjednika Krešimira Tkalca (str. 4-5), zatim slijedi dio koji se odnosi na povijest udruge (str. 6-8) i rad u okviru Koordinacijskog društva za jezike, književnost i kulturu u Novom Sadu (str. 9-10) te podulji životopis Stanislava Prepreka (str. 11-17). Na koncu, objavljeni su isječci iz novina s prilogima o radu Udruge u proteklih 15 godina, uz fotografije s priredaba (svi napisi su iz tjednika *Hrvatska riječ* – str. 82-99) te na nekoliko posljednjih stranica samo fotografije s nekoliko organiziranih događaja (str. 100-103).

Monografija nema urednika u jednoj osobi, već ju je uredilo „Uredništvo“, koje čini čak 10 osoba. Tekstove potpisuje desetak članova udruge, od kojih je većina članova uredništva. Uredništvo je navedeno da je uradilo lekturu i korekturu knjige, što do sada nije zabilježeno u nakladničkoj praksi u kulturnom prostoru Hrvata u Vojvodini. U tome valja naći, čini se, i razlog o relativno velikom broju jezičnih – od leksičkih do pravopisnih – pogrešaka. Inače, format knjige je također atipičan – 30 cm je širina, a 21 cm je visina, što otežava njezinim služenjem. Dodatni je problem što je font – veličina slova, neuobičajeno velik (kao da je namijenjen djeci!), pri čemu je isti i u osnovnom tekstu i u potpisima ispod fotografija i drugih ilustracija, od kojih je jedan broj uistinu nedovoljno kvalitetan za objavljivanje, osobito u boji, kao što je slučaj u *Monografiji*, što također pridonosi

dojmu kako o njezinoj nepreglednosti tako i o zbrkano posloženom sadržaju.

Miroljub Kovačić

Katarina Čeliković

KNJIŽEVNOST U ZRCALIMA

Ogledi i eseji o književnosti Hrvata u Vojvodini

Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica, 2020., str. 254

Katarina Čeliković je poznata društvena i književna djelatnica među Hrvatima u Vojvodini. Rođena je u Varaždinu 1960. ali se udajom našla u Subotici, sjedinila s tamošnjim Hrvatima i danas je njezin cijeli život posvećen čuvanju njihove kulture i samobitnosti. Po zanimanju je knjižničarska savjetnica, bibliografkinja, publicistica, književnica i kulturna djelatnica, dakle intelektualna osoba s raznolikim rasponom interesa. Od 2009. stručna je suradnica za kulturne projekte i programe u Zavodu za kulturu vojvođanskih Hrvata. Izvršna je urednica Časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ*, članica uredništva poznatog almanaha – kalendara *Subotička Danica*, glasila *Otac Gerard*, podlistka *Hrcko*, te suradnica u *Leksikonu podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca*. Pjesničke radove objavljivala je u mnogim subotičkim ali i hrvatskim, odnosno zagrebačkim časopisima, a zastupljena je u panorami suvremene duhovne lirike Hrvata u Vojvodini *Odsjaji ljubavi*.

Katarina Čeliković je sudjelovala u pokretanju i u radu nekoliko subotičkih hrvatskih institucija, kao što su katolički mjesečnik *Zvonik* (1994.), Hrvatsko akademsko društvo (1998.), osnivanje Hrvatske čitaonice (2002.) i Hrvatskog društva za pomoć učenicima „Bela Gabrić“ (2002.). U sklopu Hrvatske čitaonice pokrenula je nekoliko manifestacija kojima je svrha očuvanje i razvijanje hrvatskog jezika i očuvanje tradicijske kulture, kao što su Dani Balinta Vujkova, Pokrajinska smotra recitatora na hrvatskome jeziku, Susreti hrvatskih pučkih pjesnika „Lira nai-va“, etno kamp za djecu, književno prelo. Potaknula je bogatu nakladničku djelatnost itd.

Stručni radovi Katarine Čeliković objavljeni su u zbornicima u Hrvatskoj, Srbiji i Mađarskoj. Posebno naglašavam kako je ona autorica sljedećih knjiga: *Bibliografija narodnih pripovijedaka i djela Balinta Vujkova* (2013.), *Subotička bibliografija, Sv. 3, 1918. – 1944. Deo 1, Monografske publikacije (koautori Kiss Gusztav, Eva Bažant, Katarina Čeliković), Molitvom i prilikom prid Bogom*, katalog s bibliografijom uz izložbu molitvenika na narodnome jeziku (2007.), *Bunjevačke i šokačke novine: 1870. – 2020.: katalog, Izgubljeno srce – putokaz za odrastanje* (2014.) i *Ljestve za nebo* (Zagreb – Sombor 2012.).

Prikaz aktivnosti Katarine Čeliković ne bi bio potpun a da ne spomenemo da je autorica desetak bibliografskih radnji publiciranih u zbornicima, urednica šezdesetak knjiga, dobitnica prestižne „Antušove nagrade“ za doprinos kulturi bačkih Hrvata – Bunjevaca za rad u mjesečniku *Zvonik* (1997.). Kultur-

no-prosvjetna zajednica Grada Subotica dodijelila joj je vrijedno priznanje „Dr. Ferenc Bodrogyváry“ za organiziranje Dana Balinta Vujkova.

Ovaj ponešto neuobičajeni uvod bio je potreban kako bismo javnosti predstavili Katarinu Čeliković i njezino djelo, jer je ono znakovito i značajno.

Knjizi *Književnost u zrcalima* pogovor je napisao poznati hrvatski književnik Tomislav Žigmanov, dajući mu naslov „Vrsni prinos stručnoj autorepciji hrvatske književnosti u Vojvodini“. Već u uvodu Žigmanov nas suočava s činjenicom kako „u književnosti Hrvata u Vojvodini – dugostoljetnoj i bogatoj u produkciji, kronično je manjkalo, a i danas manjka, djela koja na književno – znanstveni ili nekim drugim strukama primjeren način motre i tematiziraju tu istu književnost. (...) Razlozi za tako što su relativno dobro znani, a situirani su, poglavito zbog nepovoljnih društvenih i političkih prilika, u slabo razvijen književni sustav i nedostatak napora kada je riječ o sustavu autorepcije tijekom gotovo cijele njezine povijesti – manjkalo je časo-

pisa, obrazovanih čitatelja, književnih politika (i) unutar kulturnih politika, primjerenih institucija, svijesti o potrebi za kritičkim vrednovanjem...". Tomislav Žigmanov odaje priznanje Katarini Čeliković nazivajući je „vođecim protagonistom tih i takvih procesa u književnom životu vojvođanskih Hrvata“. U nastavku on ističe i njezine zasluge kao osnivačice ili utemeljiteljice najznačajnijih književnih manifestacija Hrvata u Vojvodini.

Knjiga *Književnost u zrcalima* Katarine Čeliković podijeljena je u tri tematske cjeline, uz popis korištene literature, bibliografske bilješke i kazalo imena, što ovom djelu daje znanstveni karakter.

Prva tematska cjelina nosi naslov „Književna baština kroz zrcalo povijesti“. U njoj autorica objavljuje eseje: „Sakupljač narodnih bunjevačkih pjesama Ive Prčić (1894. – 1959.)“; „Bunjevačke poslovice iz opusa Ive Prčića kao zapis narodnog pamćenja“; „Tematiziranje vode u bunjevačkim narodnim pjesmama“; „Skupljači narodne književne baštine Hrvata u Bačkoj“; „Epsko – lirski pjesma ‘Posljednji Zrinski’ Ferde Stražimira Kulundžića u kalendaru *Subotička Danica*“; „Popularizacija narodne književnosti kroz ‘Dane Balinta Vujkova – dane hrvatske knjige i riječi’ u *Subotici* (2002. – 2013.)“; „Aleksa Kokić i Josip Pašić – (ne)poznati velikani najkraćeg i najdužeg životnog vijeka“; „Raznovrsnosti i kontekstualizacije zemlje u poeziji Alekse Kokića“; „Nakladništvo bačkih Hrvata tijekom Prvog svjetskog rata“ i „Književnost u starom tečaju časopisa *Klasje naših ravni* (1935. – 1944.)“.

Druga tematska cjelina „O skupljaču skupljeno“, posvećena je Balintu Vujkovu i sadrži priloge: „Mjesto i

vrijeme za pripovijetku Balinta Vujkova“; „Bajke Balinta Vujkova za odrasle i djecu“; „Bajke Balinta Vujkova u europskom kontekstu na primjeru bunjevačke bajke ‘Ivica i Marica’ doslovno“; „Zlatna patka i razlinkavi zec“; „Balint Vujkov – autor komediografske kulture *Bać Boda na izbore*“ i „Izazovi bibliografske obrade narodnih pripovijedaka Balinta Vujkova“.

Treću tematsku cjelinu autorica je posvetila prikazu pojedinih knjiga. Među uvrštenim prikazima nalazi se knjiga *Bunjo dida moga* autora Milana Krmptića, zatim *Molitve vremena sadašnjeg*, poznatog pjesnika Jakova Kopilovića. Slijede knjige *Žagor iz opakije* Katarine Firanj, *Riječi nasušne* Franje Kašika Bertrona, *Čavalduš, bumbača, špijodica* Marka Ivoševa Kuzme, *Osmijeh u mokrom kaputu* Ljerke Radović, *Buđenje riječi* Željka Šemerešića i *Da me ima* Ljiljane Crnić. U navedene knjige prikazane su zbirke pjesama *Preprekovo proljeće 2014.*, *Preprekovo proljeće 2015.*, *Prognanik iz svijeta svjetlosti: život i djelo Stanislava Prepreka te Srijemska rapsodija*.

U uvodnom tekstu ove knjige autorica Katarina Čeliković donosi književno povijesno ali i aktualno situiranje književnosti i književne baštine Hrvata u Vojvodini. Ona o tome piše: „Književna je baština Hrvata u Vojvodini relativno nepoznata kako samim pripadnicima ove male zajednice u državi u kojoj su ‘nova’ manjina, tako još više onima s kojima dijele svoju kulturnu povijest u granicama države u kojoj sada žive“. U nastavku autorica ističe vrijednost zavičajne književnosti: „Zavičajna se književnost pokazala kao najbolje sredstvo za osmišljavanje i definiranje kako nacionalnog tako i

emotivnog identiteta, za ukazivanje na kontinuirane veze između cjeline i dijelova jednog naroda. Pojam zavičajnosti temeljen je tako na nacionalnom i kulturnom identitetu, a označen je jezikom, prostorom i kulturnom povijješću“.

Katarina Čeliković je ispravno definirala pojam zavičajne književnosti i njezinu kohezijsku snagu u čuvanju narodnosnog identiteta kako naroda, tako i njegove manjine.

Autorica je izvršene tekstove pisala prigodom različitih znanstveno-stručnih skupova, stoga su oni i na različit način koncipirani i potkrijepljeni temeljnom literaturom. Zbog toga se na kraju knjige nalazi detaljno donesen popis literature. Taj popis je dragocjen za svakoga tko se želi detaljnije baviti kulturnom baštinom Hrvata u Vojvodini jer je iz njega vidljivo kako su i kada nastajale ne samo knjige o kojima autorica piše, već i koliko je bilo zanimanje za Hrvate na području Vojvodine, ali i cijele bivše države. Pisac ovih redaka slaže se s autoricom kada tvrdi da „povijest književnosti ima moć sastavljanja krhotina, slaganja mozaika u kojima se mogu pratiti refleksije pa i retrorefleksije, odbljesci i odsjaji, razmatranja i zapažanja, znanja radi, pamćenja ponajviše“. Upravo pojam pamćenja odnosno povijesne memorije ili povijesnog sjećanja daje narodnoj i zavičajnoj književnosti posebnu vrijednost. U tom kontekstu uloga Balinta Vujkova kome Katarina Čeliković posvećuje cijelo poglavlje ima posebno značenje. Taj vrijedan sakupljač narodne baštine činio je to gotovo šest desetljeća, zapisujući i stručno obrađujući ono što je čuo u narodu, a to su narodne pripovijetke, bajke, zagonetke i poslovice.

Premda žive u specifičnim društvenim i kulturnim uvjetima, Hrvati u Vojvodini su dali nekoliko najvažnijih imena hrvatskoj književnosti 20. stoljeća. To su, samo da istaknem neke od njih, Aleksa Kokić, Ante Jakšić, Ante Sekulić, Matija Poljaković, Petko Vojnić Purčar, Milovan Miković, a među živima, bez lažnog podilaženja ističem dva imena koja po meni spadaju u vrh hrvatske poezije kraja 20. i početkom 21. stoljeća. To su Jasna Melvinger i Tomislav Žigmanov.

Svaka od navedenih tema u ovoj knjizi zahtijevala bi poseban osvrt. Kako to nadilazi dosege književnog prikaza, mogu samo preporučiti svima koje zanima hrvatska kulturna baština ovu vrijednu zbirku radova. Složio bih se s Tomislavom Žigmanovim koji zaključuje kako „ova je knjiga faktografski pouzdana, sadržajno izvrsno užlijebljena u veće cjeline znane nam mjesne hrvatske književnosti, uz mnogovrsne pojašnjenosti i protumačenosti književnih djela i opusa, književnih pojavnosti i instituta... s ispravnim prosudbama i ocjenama, iznesenim na, u stilskom smislu, suveren a lako čitljiv način“. Imajući sve ovo u vidu, doista s ovom knjigom Katarine Čeliković hrvatska narodna manjina u Vojvodini dobila je vrsni prinos stručnoj i kompetentnoj autorecpciji, a kroatistika kao takva i u cjelini vrijedno djelo o hrvatskoj književnosti „istočnog zagrebačkog ruba“ (T. Žigmanov).

Đuro Vidmarović

**KULTURNO-
DRUŠTVENI
DOKUMENTARIJ**

AM
RI
JEC

PROSINAC, 2020.

1.

Udruga „Naša djeca“, u sklopu projekta „Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture – upoznaj i voli svoje, a poštuj tuđe“ koji financira Ministarstvo prosvjete, znanosti i tehnološkog razvoja Republike Srbije, posjetila je OŠ „Sveti Sava“ u Plavni.

1.

Nakon kraće i teške bolesti, u 66. godini, u Žedniku je preminula Stana Sarić, rođena Vukov, jedna od osnivačica i članica Mjesne organizacije Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini (nadalje: DSHV) u Žedniku te elektorika IV. saziva Hrvatskog nacionalnog vijeća u Republici Srbiji (nadalje: HNV).

3.

U Somboru je, u 63. godini, preminuo Šima Beretić, član Upravnog odbora HKUD-a „Vladimir Nazor“, dugogodišnji član Društva, koreograf i jedan od najboljih „Nazorovih“ igrača.

4.

U okviru prve, školske razine online kviza znanja i kreativnosti za srednjoškolce, do sada poznatog pod imenom „Čitanjem do zvijezda“, a od nove školske 2020./2021. godine preimenovanog u kviz „Mreža čitanja“, na sljedeću razinu natjecanja se plasiralo i trinaest učenika subotičke Gimnazije „Svetozar Marković“, Srednje medicinske i Politehničke škole. Kviz organizira Hrvatska mreža školskih knjižničara, a u Subotici ga provodi Gradska knjižnica Subotica u suradnji s NIU „Hrvatska riječ“.

4.

Predsjednica HNV-a Jasna Vojnić svečano je uručila ključeve Fondaciji „Antun Gustav Matoš“ u Beogradu, uz poštivanje protuepidemijskih mjera sigurnosti i ograničeni broj uzvanika. Prostor u Beogradu, u kojem se nalazi

sjedište Fondacije, ustupljen je HNV-u odlukom Vlade Republike Srbije, a na inicijativu predsjednika Republike Srbije Aleksandra Vučića.

5.

Zbog nepovoljne i nepredvidljive epidemiološke situacije vezane uz COVID-19, Hrvatska čitaonica iz Subotice je XIX. Pokrajinsku smotru recitatora na hrvatskom jeziku održala virtualno, online putem ZOOM platforme.

6.

Poštujući protupandemijske mjere te bez organiziranih priredbi u školama i vrtićima diljem Vojvodine, HNV je podijelio darove najmlađim učenicima povodom Svetog Nikole.

7.

Na drugom sastanku Radne skupine za rješavanje svih otvorenih pitanja i postizanje sporazuma o suradnji između Grada Novog Sada i HNV-a, održanom u novosadskoj Gradskoj kući, razmatran je plan rada Radne skupine za 2021. godinu.

9.

KD „Ivan Antunović“ i njegov Etnografski odjel „Blaško Rajić“ organizirali su 24. Izložbu božićnjaka u Hrvatskom kulturnom centru (nadalje: HKC) „Bunjevačko kolo“ u Subotici. Izložbi su prethodile radionice u OŠ „Matko Vuković“ u Subotici te u HKPD-u „Matija Gubec“ u Tavankutu na kojima su djeca izrađivala božićnjake.

15.

U povodu praznika hrvatske zajednice u Republici Srbiji – Dana izbora prvog saziva HNV-a, predsjednica ove krovne institucije Jasna Vojnić uputila je pripadnicima hrvatske zajednice čestitku naslovljenu „Osamnaest godina u svijetu odraslih“. Tim povodom snimljen je i video uradak o najvećim postignućima u proteklim dvjema godinama rada IV. saziva HNV-a koji se

može vidjeti na: <https://www.facebook.com/Hrvatsko-nacionalno-vijece>.

Tradicionalno, HNV na ovaj praznik dodjeljuje i priznanja, koja su zbog nepovoljne epidemiološke situacije u zemlji, laureatima uručena naknadno. Priznanje „Ban Josip Jelačić“ za istaknuti društveni rad u hrvatskoj zajednici pripalo je Aleksandru Skenderoviću, „Dr. Josip Andrić“ za doprinos hrvatskoj kulturi HKC-u „Bunjevačko kolo“ iz Subotice, dok je nagrada „Pajo Kujundžić“ za doprinos u obrazovanju na hrvatskom jeziku pripala „Družbi Kćeri milosrđa“ i vrtiću „Marija Petković – Sunčica“.

16.

U organizaciji Hrvatske matice iseljenika putem ZOOM aplikacije održana je konferencija „Republika Hrvatska i projekti hrvatskih manjinskih zajednica – spone koje nas povezuju“ na kojoj su hrvatsku manjinsku zajednicu u Republici Srbiji predstavljale Jasna Vojnić, predsjednica HNV-a te Katarina Čeliković, djelatnica Zavoda za kulturu vojevodanskih Hrvata (nadalje: ZKVH).

17.

Članovi Radne skupine HNV-a i Grada Novog Sada za rješavanje otvorenih pitanja hrvatske zajednice na području ovoga grada posjetili su srijemskog biskupa mons. Đuru Gašparovića. Susret je organiziran radi bolje koordinacije predstavnika hrvatske zajednice angažiranih u strukturi HNV-a, vlasti te crkvenoga vodstva u projektima i planovima obnove sakralne baštine Petrovaradina.

18.

Ravnatelj ZKVH-a Tomislav Žigmanov sudjelovao je na manifestaciji 15. Književna riječ koju je organiziralo Društvo hrvatskih književnika, Slavonsko-baranjsko-srijemski ogranak sa sjedištem u Osijeku. Manifestacija je održana online i može se pogledati na YouTube kanalu.

19.

Izrađivačica narodnih nošnji Nada Sudarević iz Subotice sudjelovala je s dvjema svojim kreacijama na X. Reviji rekonstruiranih narodnih nošnji „Obnavljamo baštinu u Hrvatskoj“ koja je zbog nepovoljne epidemiološke situacije održana virtualno u video formatu na Facebook stranicama Posudionice i radionice narodnih nošnji, Kulturnog centra „Travno“ i KUD-a „Lovor“ iz Trnjana.

20.

Godišnji koncert HGU-a „Festival bunjevački pisama“ iz Subotice je zbog pandemije koronavirusa održan virtualno, odnosno emitiran kao video snimka na televiziji K23. Dio programa bio je posvećen Stipanu Prčiću Baći, a predstavljen je i CD s ovogodišnjeg Festivala bunjevački pisama.

26.

Petnaesti po redu Festival hrvatskih duhovnih pjesama „HosanaFest 2020.“ je zbog pandemije koronavirusa izveden u virtualnom formatu pod geslom „Ima smisla“ i objavljen na YouTube kanalu.

30.

Na 47. sjednici HNV-a za novog upravitelja Žaklade „Spomen-dom bana Josipa Jelačića“ imenovan je Darko Polić iz Novog Sada.

30.

U prostorijama Hrvatske čitaonice „Fischer“ u Surčinu održana je projekcija filma „Putovima predaka – put u Liku“, kao rezultat prvog istraživačkog putovanja realiziranog u listopadu koje je Hrvate iz Surčina povelu putovima predaka i povezalo sa zavičajem praroditelja.

Online smotra amaterskih dramskih društava

Jedanaesta po redu Međunarodna smotra amaterskih dramskih društava

koju organizira HKUD „Vladimir Nazor“ iz Sombora održana je u online formatu zbog epidemioloških mjera vezanih za pandemiju koronavirusa. Umjesto novih predstava kazališnih amatera iz zemlje i inozemstva, priređen je kraći film na YouTube kanalu HKUD-a kao retrospektiva deset pret hodnih Smotri.

Jedanaesti broj Godišnjaka za znanstvena istraživanja ZKVH-a
Objavljen je jedanaesti broj *Godišnjaka za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata* na 464 stranice.

Katalog kao suma godine
Budući da zbog nepovoljne epidemiološke situacije HLU „Croart“ iz Subotice nije mogla kao i svaki puta koncem godine održati redovitu skupnu izložbu svojih članova i članica, objavila je katalog u kojem je predstavljeno 22 članova i članica te udruge.

Kalendar hrvatskih institucija
Hrvatske profesionalne institucije i organizacije: ZKVH, NIU „Hrvatska riječ“ i HNV, zajedno su izdale zidni i stolni kalendar za 2021. godinu pod sloganom „Godine novog preporoda“, a na temu „Bogata baština – trajni zalag naše budućnosti“.

I Hrvati u Srbiji prikupljaju pomoć za stradale u potresu u Hrvatskoj
Hrvatsko nacionalno vijeće, hrvatske institucije i organizacije te pripadnici hrvatske zajednice u Republici Srbiji organizirali su prikupljanje pomoći za stradale u razornom potresu u Hrvatskoj.

Objavljen Zbornik radova Etnokulturni identitet Hrvata u Vojvodini: povijesni i suvremeni procesi
Hrvatsko katoličko sveučilište iz Zagreba objavilo je *Zbornik radova sa Znanstveno-stručnog skupa Etnokul-*

turni identitet Hrvata u Vojvodini: povijesni i suvremeni procesi. Ovaj zbornik, opsega 400 stranica, nastao je kao rezultat rada autora, sudionika istoimenog znanstveno-stručnog skupa (Zagreb, 9. listopada 2019. – Subotica 11. listopada 2019.).

Uspjeh umjetničke radionice Lee Vidaković
Lea Vidaković iz Suvremene galerije Subotica našla se među deset dobitnika nagrade na natječaju „Predstavi svoj muzej“, organiziranom u sklopu manifestacije „Muzeji za 10“ za radionicu za djecu nazvanu „Invazija točkica“.

Nova Danica
U nakladi KD-a „Ivan Antunović“ iz tiska je izašla nova *Subotička Danica*, narodno-crkveni kalendar za 2021. godinu.

Novi oltari iz „Stolarije Bašić“
U crkvi Svetog Ladislava Kralja u Bogojevu postavljen je novi oltar koji je djelo poznate stolarske, obiteljske tvrtke „Stolarija Bašić“ iz Subotice.

Novi svezak Klasja naših ravni
Izišao je novi svezak Časopisa za književnost, umjetnost i znanost *Klasja naših ravni* (broj 5-8 za 2020. godinu).

Virtualna izložba u Surčinu
Peta po redu božićna izložba Kreativne sekcije Hrvatske čitaonice „Fischer“ iz Surčina realizirana je u virtualnom formatu i postavljena na YouTube kanalu.

Pjesnički prvijenac Darka Baštovanovića
U nakladi NIU „Hrvatska riječ“ objavljena je knjiga pjesama, pjesnički prvijenac Darka Baštovanovića *Cijeli cjelovi tuge*.

Nove orgulje u crkvi sv. Križa u Somboru
U crkvi sv. Križa u Somboru na polnoćki se prvi put čuo zvuk novih orgulja

koje su milodarima kupili vjernici ove župe.

Objavljena nova knjiga Milovana Mikovića

Ogranak Matice hrvatske u Subotici objavio je knjigu *Idemo li večeras u kazalište?* koja sadrži sabrane tekstove iz istoimenog feljtona/kolumne, koje je u tjedniku *Hrvatska riječ*, od travnja 2016. do travnja 2019. godine, objavljivao književnik, publicist i urednik Milovan Miković iz Subotice.

Nova knjiga Zlatka Pintera o Hrvatima u Vojvodini

U nakladi Hrvatskog memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata iz Zagreba izašla je iz tiska knjiga Zlatka Pintera *Progon i stradanje Hrvata u Vojvodini tijekom Domovinskog rata* (prilog kronologiji terora nad Hrvatima u istočnom Srijemu, Banatu i Bačkoj od 1986. do 1995.).

SIJEČANJ, 2021.

10.

U okviru Dana biskupa Ivana Antunovića, a u povodu 133. obljetnice njegove smrti, u katedrali-bazilici sv. Terezije Avilske u Subotici služena je sveta misa koju je predvodio vlč. dr. Ivica Ivanković Radak, predsjednik Društva, uz koncelebraciju braće svećenika.

11.

Na sastanku u Vladi AP Vojvodine na kojem su prisustvovali predsjednik Pokrajinske vlade Igor Mirović, biskup Srijemske biskupije msgr. Đuro Gašparović, predsjednica HNV-a Jasna Vojnić i zamjenik pokrajinskog tajnika za kulturu, javno informiranje i odnose s vjerskim zajednicama Goran Kaurić, dogovoreno je da će Vlada APV-a izdvojiti oko 20 milijuna dinara za obnovu unutrašnjosti crkve sv. Jurja u Petrovaradinu.

13.

Polaganjem vijenaca na nedavno podignut spomenik biskupa Ivana Antunovića, obilježena je 133. obljetnica njegove smrti. Vijence su položili predstavnici HNV-a, KD-a „Ivan Antunović“, Generalnog konzulata Republike Hrvatske u Subotici, ZKVH-a, HKC-a „Bunjevačko kolo“ i Udruženja bunjevačkih Hrvata (nadalje: UBH) „Dužijanca“.

14.

Izložba skulptura „Umotan u kamen“ hrvatskog kipara Petra Hranuellija svečano je otvorena u beogradskoj Galeriji 73 u organizaciji Hrvatskog kulturnog centra (nadalje: HKC) „Beograd“ iz Beograda te uz pomoć Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske i Galerije 73.

18.

HKC „Bunjevačko kolo“ iz Subotice ima novu internetsku stranicu čija je domena www.hkcbunjevackokolo.rs. Stranica je počela s radom na 51. rođendan te udruge.

18.

Milica Lerić iz Berega obranila je master rad „Učenje tambure u školi i vanškolskim uslovima u Novom Sadu, Subotici i Somboru“ na studijskom programu etnomuzikologije Akademije umjetnosti u Novom Sadu.

19.

U prostorijama HNV-a u Subotici uručeni su udžbenici 14. generaciji učenika koji pohađaju cjelovitu nastavu na hrvatskome jeziku u subotičkoj Gimnaziji, čime je hrvatska zajednica u Republici Srbiji bila prva koja je uspjela izraditi udžbenike za srednju školu po novom programu nastave i učenja.

21.

Predsjednik Općine Bač dr. Steva Panić primio je delegaciju HNV-a – do predsjednika za Podunavlje Željka

Pakledinca i predsjednika Izvršnog odbora Lazara Cvijina. Razgovarali su o pitanjima vezanim za informiranje i obrazovanje pripadnika hrvatske manjinske zajednice u toj općini te njihovom sudjelovanju u projektima prekogranične suradnje s Hrvatskom.

22.

U sklopu Dana biskupa Ivana Antunovića koje organizira Katoličko društvo (nadalje: KD) „Ivan Antunović“ u Pastoralnom centru „Augustinianum“ u Subotici održani su XXIX. Razgovori na temu „Djelovanje časnih sestara redovnica na području Subotičke biskupije“, a predavač je bio vlč. Luka Poljak, župni vikar Župe svetog križa i Župe svetog Nikole Tavelića u Somboru.

22.

U organizaciji HKPD-a „Matija Gubec“ iz Rume članovi sekcije „Sveti Vinko“ okupili su se u vinogradu na Svetog Vinka, zaštitnika vinogradara, vinograda i vina i obavili tradicionalni blagoslov loze i vinograda. Blagdan sv. Vinka proslavili su i članovi Hrvatske čitaonice „Fischer“ iz Surčina, zajedno sa svojim vinarima.

22.

Hrvatska književnica i prevoditeljica s njemačkoga Truda Stamać, rodom iz Petrovaradina, preminula je u 79. godini.

29.

Predsjednica HNV-a Jasna Vojnić posjetila je Šokačku kuću u Bregu gdje je razgovarala s Miloradom Stojnićem, predsjednikom HKPD-a „Silvije Strahimir Kranjčević“, oko budućih ulaganja u završne radove obnove spomenutog objekta te obnove rodne kuće hrvatskog književnika Ante Jakića koja bi s prvom tvorila jedinstvenu cjelinu.

29.

Petnaest učenika iz osnovnih škola „Matko Vuković“ iz Subotice, „Ma-

tija Gubec“ iz Tavankuta i „Vladimir Nazor“ iz Đurđina sudjelovalo je na prvoj, školskoj razini kviza znanja i kreativnosti „Čitanjem do zvijezda“ koji organizira Knjižničarsko društvo Međimurske županije, a u Subotici ga provodi Gradska knjižnica Subotica u suradnji s NIU „Hrvatska riječ“.

30.

Hrvatska kulturna udruga „Antun Sorgg“ iz Vajske organizirala je prvi put manifestaciju „Vajštanska svinjokolja“.

30. – 31. 1. i 6. – 7. 2.

Ovogodišnja Zimska škola hrvatskog folkloru, u organizaciji Hrvatske matice iseljenika, održana je u dva navrata putem ZOOM platforme, a podučavali su se plesovi, nošnje, pjesme i glazbala hrvatskoga dinarskog područja. Iz Srbije su sudjelovali: Senka Horvat i Zdenko Ivanković iz HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice, Ivica Dulić i Antonija Rudić iz HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta, Ana Hodak iz HKD-a „Šid“ iz Šida i Marko Kujundžić iz HGU-a „Festival bunjevački pisama“ iz Subotice.

31.

U rimokatoličkoj crkvi Presvetog Trojstva u Surčinu održan je Božićni koncert malih tamburaša, članova tamburaške sekcije Hrvatske čitaonice „Fischer“, koji je prvotno trebao biti održan na blagdan Sveta tri kralja, ali je zbog bolesti učitelja tambure Miloša Prodanovića odgođen za mjesec dana.

31.

U velikoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici članovi Književno-teatarskog kružoka Centra treći put izveli su poetski prikaz „Avaške godine“. Predstava je rađena po poemi Milovana Mikovića, koju je dramaturgizirala i režirala Nevena Mlinko.

Novi izgled web stranice Srijemske biskupije

S početkom nove godine obnovljena je web stranica Srijemske biskupije. Riječ je o postojećoj web stranici koja se sada pojavljuje u novom i praktičnijem izdanju. Adresa web stranice je <http://www.srijembiskupija.rs/>.

Financijska potpora i za Hrvate u Srbiji

Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske donio je odluku o dodjeli financijske potpore na temelju provedenog 2. Javnog poziva za prijavu posebnih potreba i projekata od interesa za Hrvate izvan Republike Hrvatske u svrhu ostvarenja financijske potpore za 2020. godinu. Pozivom su raspodijeljena sredstva u ukupnom iznosu od 950 000 kuna. Financijsku potporu dobilo je i deset hrvatskih institucija i udruga iz Srbije te četiri ugrožena pojedinca, u ukupnom iznosu od 132 000 kuna.

Nela Horvat dobila nagradu „The Golden Paintbrush“

Članica HLU-a „Croart“ iz Subotice Nela Horvat pobjednica je prošlogodišnjeg svjetskog natjecanja slikara koji rade na svili pod nazivom „The Golden Paintbrush“ (Zlatna četkica). Natjecanje je organizirala asocijacija Habotai Zijdekunstschielders iz Belgije putem online glasanja publike, a sudjelovalo je 59 umjetnika iz 24 države svijeta.

Ljiljana Dulić, specijalna savjetnica za osnovno obrazovanje nacionalnih manjina

Ljiljana Dulić je postavljena za specijalnu savjetnicu predsjednika Pokrajinske vlade Igora Mirovića za obrazovanje na jezicima nacionalnih manjina u Vojvodini s naglaskom na obrazovanju na hrvatskom jeziku.

Nova knjiga o genealogiji Skenderovića općinara

Tragom starih matičnih knjiga u Subotici : Povijest jedne male grane velike

porodice Skenderović naslov je knjige Ivana Skenderovića koja je objavljena kao četvrta u Biblioteci „Prinosi za povijesna istraživanja“ ZKVH-a.

VELJAČA, 2021.

1.

Započeo je XIII. Kviz za poticanje čitanja Gradske knjižnice Subotica nazvan „Čitam i skitam“, namijenjen učenicima osnovnoškolske dobi koji je posvećen drveću.

2.

U humanitarnoj akciji „Umjetnici iz Srbije za Glinu, Petrinju i Sisak – slikari i fotografi za stanovništvo pogođeno potresom u Hrvatskoj“ prikupljeno je oko 7000 eura za stradale, a primopredaja pomoći upriličena je u Veleposlanstvu Republike Hrvatske u Beogradu na kojoj je nazočio i čelnik srpske zajednice u Hrvatskoj Milorad Pupovac.

Akciju su organizirali mjesječnik *Diplomacy&Commerce* nakladnika i vlasnika medijske tvrtke „Color Media Communications“ Roberta Čobana, Hrvatski poslovni klub, novinarka Duška Jovanić i hrvatski veleposlanik Hidajet Bišević.

2.

Svečanim polaganjem vijenaca na grob Josifa Runjanina na Uspenskom groblju u Novom Sadu obilježena je godišnjica smrti skladatelja hrvatske himne. Uz članove HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina, koji tradicionalno obilježavaju obljetnicu Runjaninove smrti, događaju su prisustvovali i predsjednica HNV-a Jasna Vojnić, predsjednik DSHV-a Tomislav Žigmanov, predsjednik Srpskog narodnog vijeća i saborski zastupnik u Republici Hrvatskoj Milorad Pupovac, veleposlanik Republike Hrvatske u Republici Srbiji Hidajet Bišević te ostali predstavnici pokrajinskih i gradskih vlasti.

3.

U okviru projekta koji financira Ministarstvo prosvjete, znanosti i tehnološkog razvoja Srbije, predstavnice udruge „Naša djeca“ iz Subotice, u suradnji s HNV-om, boravile su u Srijemskoj Mitrovici, gdje su održale sastanak s predstavnicima gradske uprave te potom obišle osnovne škole u tom gradu u kojima se predaje predmet Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture.

4.

Vlada Republike Srbije dala je suglasnost o uplati 11.9 milijuna dinara, odnosno 100 000 eura, HNV-u za obnovu dijela rodne kuće bana Josipa Jelačića u Petrovaradinu.

5.

Završena je jednomjesečna akcija koju je pokrenula Fondacija „Cro-Fond“ za pomoć stradalima u potresu u Sisačko-moslavačkoj županiji. Prikupljeno je 1 594 634 dinara i uplaćeno je na račun Caritasa Srbije, koji su prebačeni Caritasu Hrvatske i zatim onima kojima je pomoć potrebna.

5.

Upravni odbor HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice donio je odluku o osnivanju Odjela za istraživanje i izučavanje tradicijske baštine, a za voditeljicu odjela imenovana je Senka Horvat.

8.

U 66. godini života preminuo je novinar, pjesnik, autor dramskih komada i publicist iz Sonte Ivan Andrašić.

12.

Povodom dva desetljeća od osnutka Kulturno-umjetničkog društva Hrvata „Bodrog“ iz Monoštora, u mjesnoj crkvi sv. Petra i Pavla služena je misa za sve pokojne članove ove monoštorske udruge.

12. – 15.

Poštujući epidemiološke mjere održan je Zimski oratorij u manjim dobnim skupinama djece.

14.

U organizaciji KD-a „Ivan Antunović“ i HKC-a „Bunjevačko kolo“ te uz poštovanje epidemioloških mjera i uz znatno manji broj sudionika, u Subotici je održano jedanaesto po redu „Prelo sićanja“. Sudionici prela, odjeveni u zimsku nošnju, okupili su se kod spomenika Presvetog Trojstva u središtu Subotice te bili na večernjoj svetoj misi koja je služena u subotičkoj katedrali sv. Terezije Avilske. Zbog nepovoljne epidemiološke situacije izostalo je pokladno druženje nakon mise.

14.

Sa željom da se nastavi kontinuitet tradicije, HKPD „Tomislav“ iz Golubinaća se potrudio obilježiti golubinačke „Mačkare“ u onoj mjeri koliko je u trenutnim uvjetima dozvoljeno. Tako su organizirali pokladno jahanje, tradicijski običaj župljana ovog mjesta, koje se održavalo trećeg dana tradiciionalne manifestacije „Mačkara“.

18.

Sastanak s maturantima zainteresiranim za studiranje u Republici Hrvatskoj održan je u prostorijama HNV-a.

20. 2. – 6. 3.

„Trilogija 50“ naziv je projekta HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice, koji je prikazan online na YouTube kanalu i Facebook stranici udruge, a kao zamjena, zbog protuepidemijskih uvjeta, za njihov godišnji koncert kojeg redovito održavaju u prosincu.

22.

U okviru projekta „Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture – upoznaj i voli svoje, a poštuju tuđe“, koji financira Ministarstvo prosvjete, znanosti i tehnološkog razvoja Republike Srbije,

Udruga „Naša djeca“ i predstavnici HNV-a posjetili su OŠ „Bratstvo-jedinstvo“ u Bezdanu.

23.

Uz poštivanje epidemioloških mjera, u Subotici je održana godišnja skupština HLU-a „Croart“.

23.

Gradonačelnik Subotice Stevan Bakić podnio je prijedlog da se promijeni Statut Grada Subotice kako bi se u ravnopravnu službenu uporabu na teritoriju lokalne samouprave uveo i „bunjevački jezik i pismo“. Ovaj prijedlog izazvao je brojne reakcije i rasprave.

26.

U Velikoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici održana je XVIII. redovita sjednica Vijeća DSHV-a.

27.

Knjiga poezije Mladena Franje Nikšića *A ča* predstavljena je u dvorani Franjevačkog kulturnog centra „Bonaventurianum“ u Novom Sadu. Večer je organizirao Književni klub novosadskog HKUPD-a „Stanislav Preprek“.

27.

U Zagrebu je iznenada preminuo prof. dr. sc. Mladen Lončar, jedan od osnivača DSHV-a i prvi predsjednik Podružnice DSHV-a u Novom Sadu, ratni stradalnik.

Pomoć HNV-a obiteljima

HNV je uputio je pomoć za 72 obitelji u vidu vaučera od 5.000 dinara za kupovinu u marketima.

Dvije godine rada HNV-a u novoj publikaciji *Snaga zajedništva*

HNV je objavio publikaciju *Snaga zajedništva – prve dvije godine mandata IV. saziva Hrvatskog nacionalnog vijeća u Republici Srbiji (2019. – 2020.)* u kojoj su kratko prikazani najznačajniji

ishodi djelovanja Vijeća u proteklom dvjema godinama.

Hrvatski iseljenički zbornik za 2021. godinu

Izšao je *Hrvatski iseljenički zbornik za 2021. godinu*, u kojem je, među ostalim, objavljen i tekst Katarine Čeliković o dvjema monografijama koje su među vojvođanskim Hrvatima proveli studenti etnologije i kulturne antropologije Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Obrazovanje na hrvatskom jeziku dobilo prvu pokrajinsku prosvjetnu inspektoricu

Nakon 19 godina obrazovanja na hrvatskom jeziku u Republici Srbiji, pri Pokrajinskom tajništvu za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice otvoreno je novo radno mjesto savjetnika – pokrajinskog prosvjetnog inspektora koji obnaša diplomirana pravica Jelena Kujundžić.

OŽUJAK, 2021.

1.

U prostorijama Biskupijskog ordinarijata Srijemske biskupije u Petrovaradinu službeno su otvoreni uredi Biskupijskog pastoralnog centra i Tiskovnog ureda Srijemske biskupije.

2.

Delegacija HNV-a posjetila je HKUD „Vladimir Nazor“ i Hrvatski dom u Somboru te održala sastanak s predstavnicima Društva na kojem je bilo riječi o budućoj suradnji te organizaciji proslave Sv. Josipa, praznika hrvatske zajednice.

3.

Ekipa OŠ „Matko Vuković“ iz Subotice pobijedila je na međuškolskoj razini natjecanja „Čitanjem do zvijezda“ u

kategoriji kviza znanja, a u kategoriji plakata najbolja je bila OŠ „Vladimir Nazor“ iz Đurđina. Kviz je organiziran kombinirano, uživo i online, u Gradskoj knjižnici Subotica za učenike osnovnih škola koji nastavu pohađaju na hrvatskom jeziku u Subotici, Tavankutu i Đurđinu.

3.

Predstavnici Udruge „Naša djeca“ i HNV-a posjetili su OŠ „Sremski front“ u Šidu u okviru projekta „Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture – upoznaj i voli svoje, a poštuj tuđe“ koji financira Ministarstvo prosvjete, znanosti i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

4.

Skupština grada Subotice je s 58 glasova za i 2 protiv usvojila Odluku o pristupanju promjeni Statuta grada Subotice čime je pokrenuta procedura uvođenja „bunjevačkog jezika“ u službenu uporabu. Uslijedile su brojne reakcije hrvatskih vlasti i eminentnih hrvatskih institucija.

4.

U povodu 70. obljetnice smrti političkog prvaka bačkih Hrvata između dva svjetska rata Josipa Vukovića Đide predstavnici DSHV-a, HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta i UBH „Dužijanca“ položili su vijence na grob ovog velikana na Bajskom groblju u Subotici.

4.

Nakon duge i teške bolesti, u Sonti je preminuo kulturni i politički djelatnik Andrija Ađin.

5.

Predsjednica HNV-a Jasna Vojnić uputila je službeni zahtjev predsjedniku Republike Srbije Aleksandru Vučiću u kojem se traži uvođenje hrvatskog jezika u službenu uporabu u Gradu Somboru, općinama Apatin i Bač te na

području cijele Autonomne Pokrajine Vojvodine.

5.

Od dvanaest subotičkih srednjoškola, koliko ih je sudjelovalo na regionalnoj razini online kviza „Mreža čitanja“, čak šestero njih iz subotičke Gimnazije „Svetozar Marković“ i Medicinske škole plasiralo se na posljednju, državnu razinu. U kategoriji multimedijskog uratka uspješan je bio i Dario Vojnić Hajduk iz Politehničke škole.

5.

U prostorijama HKPD-a „Matija Gubec“ u Tavankutu udruga je predstavila nove brojeve godišnjaka *Gupčeva lipa*, dvobroj za godine 2018. i 2019.

9.

U Subotici je održana godišnja skupština Hrvatskog prosvjetnog društva (nadalje: HPD) „Bela Gabrić“.

9.

Gradonačelnik Grada Novog Sada Miloš Vučević primio je biskupa Srijemske biskupije mons. Đuru Gašparovića s ciljem nastavka suradnje u obnovi vjerskih objekata u Gradu Novom Sadu, ali i šire na području Srijema.

9., 16. i 23.

Svakoga utorka tijekom korizmenog vremena u prostorijama Pastoralnog centra „Augustinianum“ u Subotici bibličar i glavni ispovjednik u subotičkoj katedrali vlč. dr. Tivadar Fehér održava korizmene meditacije na određene teme.

10.

U povodu 100. obljetnice rođenja istaknutog hrvatskog kulturnog djelatnika Bele Gabrića, ŽKVH u suradnji s KD-om „Ivan Antunović“, župom sv. Roka u Subotici, Hrvatskom čitaonicom i HPD-om „Bela Gabrić“, uz medijsko pokroviteljstvo NIU „Hrvatska riječ“ započeli su program posvećen ovom

značajnom hrvatskom velikanu. Tom prigodom članovi obitelji te predstavnici hrvatskih institucija i udruga položili su cvijeće na grob profesora Bele Gabrića na Kerskom groblju, a potom je u crkvi sv. Roka u Subotici služena sveta misa za profesora.

12.

ZKVH je organizirao LXVIII. znanstveni kolokvij u Spomen-domu bana Josipa Jelačića u Petrovaradinu. O temi „Josip Jelačić Bužimski – hrvatski ban“ govorio je povjesničar mr. sc. Dominik Deman.

15. – 17.

Nakon prošlogodišnje stanke prouzrokovane koronavirusom HGU „Festival bunjevački pisama“ je u suorganizaciji s Glazbenom školom Požega održala virtualni VIII. Tambura instrumental festival na koji su se prvi put priključili i studenti te učenici iz Bosne i Hercegovine.

18.

Uoči proslave praznika hrvatske zajednice u Srbiji – Sv. Josipa, na YouTube kanalu ZKVH-a postavljena je virtualna izložba povodom dviju značajnih obljetnica – 150. obljetnice izlaska prvog broja *Bunjevačkih i šokačkih novina* (1870.) i njezina podlistka *Bunjevačka i šokačka vila* (1871.).

19.

Jedan od četiriju praznika hrvatske zajednice u Srbiji, blagdan sv. Josipa, zaštitnika hrvatskog naroda, obilježen je svetom misom u crkvi sv. Križa u Somboru nakon koje je održana sjednica HNV-a u svečanoj dvorani Županije u Somboru.

20. – 27.

U organizaciji Molitvene zajednice „Proroci“ te uz pomoć i podršku Franjevačkog samostana u Subotici i Subotičke biskupije, u Franjevačkoj crkvi održano je Jerihonsko bdijenje pod

geslom „Blagoslivljat ću Gospodina u svako doba“.

24.

Na zonskoj smotri recitatora „Pjesniče naroda mog“ održanoj online putem ZOOM platforme, na Pokrajinsku smotru recitatora na hrvatskom jeziku plasiralo se četvero učenika koji nastavu pohađaju na hrvatskom jeziku: Pavao Huska, Marija Magdalena Huska, Marjan Rukavina i Magdalena Suknović.

25.

Katarina Čeliković, djelatnica ZKVH-a, sudjelovala je na online međunarodnoj konferenciji, 6. danima ICARUS-a u Hrvatskoj, pod nazivom „Archive – borders, identities, reflections“ s predavanjem na temu „Topoteka ‘Baština Hrvata u Srbiji – markeri etnokulturnog identiteta“.

25.

Ravnatelj ZKVH-a Tomislav Žigmanov sudjelovao je na manifestaciji „Hrvatska književna Panonija III“, posvećenoj obilježavanju 500. obljetnice objave prvog hrvatskog književnog klasika – epa *Judita* autora Marka Marulića, a koju su online i uživo organizirali Društvo hrvatskih književnika, Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski i Croatica nonproft Kft. iz Budimpešte, u suradnji sa ZKVH-om, Znanstvenim zavodom Hrvata u Mađarskoj iz Pečuha i HOŠIG-om iz Budimpešte.

26.

U prostorijama HKUD-a „Vladimir Nazor“ u Somboru održana je uskrсна radionica na kojoj su pisanice izrađivali učenici koji pohađaju izborni predmet Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture.

27.

Učenici osnovnih škola „Ivan Goran Kovačić“ iz Sonte i „22. oktobar“ iz Monoštora, skupa s još 20 škola iz

Hrvatske te dvije strukovne škole iz Bosne i Hercegovine, sudjelovali su u međunarodnom školskom projektu „Uskršnji kruh na tradicijski i suvremeni način“ Srednje strukovne škole „Antuna Horvata“ iz Đakova u okviru kojeg su trebali poslati recept i video zapis s postupkom izrade uskršnjega kruha. Projekt je predstavljen otvorenjem izložbe koja je postavljena u Kući Reichsmann u Đakovu, a tiskana je i brošura.

29. – 31.

Književno-teatarski kružok HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice priredio je u povodu Uskrša virtualni poetski program naslovljen „U eteru plavih visina“. Na društvenim mrežama Facebook, Instagram i YouTube svake večeri emitiran je po jedan videozapis kazivanja stihova duhovne poezije („Ritam“, „Raspeti“ i „Radosti“).

31.

U Beogradu je održana deseta po redu sjednica Vijeća za nacionalne manjine Vlade Republike Srbije.

Inicijativa „40 dana za život“

Inicijativa „40 dana za život“ u Novom Sadu tijekom korizme okupila je mlade vjernike na molitvenom bdijenju ispred Klinike za ginekologiju i akušerstvo Kliničkog centra Vojvodine.

Dvobroj *Nove riječi* za 2020. godinu

Izišao je dvobroj *Nove riječi* za 2020. godinu, časopisa za književnost i umjetnost koji izlazi u sunakladi ZKVH-a i NIU „Hrvatska riječ“.

Digitalizirani opusi Bele Gabrića i Pavla Bačića

U povodu stote obljetnice rođenja dvojice hrvatskih velikana, kulturnog djelatnika i publicista, sakupljača narodnih pjesama i običaja bunjevačkih Hrvata Bele Gabrića i književnika, glazbenog pedagoga i skladatelja Pavla Bačića, ZKVH je digitalizirao dio

njihova opusa i objavio na vlastitom internetskom portalu.

Bogu na slavu, ljudima na radost

Iz tiska je izašla knjiga igrokaza *Bogu na slavu, ljudima na radost* autora vlč. dr. Marinka Stantića.

Vajštanci i Bođanci pomogli djecu „Kolijevke“

Mještani Vajske i Bođana dostavili su pomoć u vidu higijenskih paketa Domu za djecu ometenu u razvoju „Kolijevka“ u Subotici koju su na inicijativu njihovog župnika vlč. Vinka Cvijina prikupili na adventskom humanitarnom vašaru u prosincu 2019. godine.

Učenici OŠ „Ivan Milutinović“ iz Subotice u projektu „Povratak korijenima“

Učenici OŠ „Ivan Milutinović“ iz Subotice sudjeluju u još jednom u projektu Erasmus+KA 229 pod nazivom „Povratak korijenima“ (Back to roots) koji okuplja pripadnike hrvatske nacionalne manjine koji žive u Italiji (moliški Hrvati), Srbiji (bunjevački Hrvati) i Austriji (gradišćanski Hrvati).

Novi dvobroj *Klasja naših ravni*

Izišao je novi svezak časopisa za književnost, umjetnost i znanost *Klasja naših ravni* (broj 1-4 za 2020. godinu).

Zajednička izjava hrvatskih udruga iz Subotice

Povodom odluke Skupštine grada Subotice kojom se pokreće procedura za uvođenje tzv. bunjevačkog jezika u službenu upotrebu na teritoriju Grada, predstavnici hrvatskih udruga kulture iz Subotice i okolice uputili su zajedničku izjavu u kojoj ističu svoje žalje i nezadovoljstvo ovom odlukom.

Prijedlog Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje uputio je Ministarstvu kulture Repu-

blike Hrvatske prijedlog da se bunjevački govor proglasi nematerijalnom kulturnom baštinom Hrvatske, odnosno uvrsti na Listu zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara Republike Hrvatske, kao važan čin pomoći bunjevačkom govoru i svim Bunjevcima u Hrvatskoj i inozemstvu.

Virtualne uskrсне izložbe hrvatskih udruga

Zbog nepovoljne epidemiološke situacije pojedine hrvatske udruge su organizirale virtualne izložbe. Tako je HKC „Bunjevačko kolo“ iz Subotice priredilo uskršnu izložbu pisanica na Facebook profilu udruge. Uskršna izložba Hrvatske čitaonice „Fischer“ iz Surčina u formatu videa postavljena je na Facebook stranici udruge i YouTube kanalu Zorana Milojevića. HKPD „Matija Gubec“ i Galerija Prve kolonije naive u tehnici slame iz Tavankuta tradicionalno su priredili uskršnu izložbu pisanica i rukotvorina, koja je ove godine objavljena na Facebook stranica ma obiju udruga.

Uskršni darovi za djecu u vrtiću i učenike osnovnih škola

HNV je i ove godine, uoči blagdana Uskrsa, razveselio darovima 485 najmlađih članova hrvatske zajednice u Republici Srbiji. Uskršne paketiće primila su djeca vrtićke dobi i učenici od 1. do 4. razreda osnovnih škola iz 15 mjesta koji pohađaju cjelovitu nastavnu na hrvatskom jeziku ili izborni predmet Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture.

TRAVANJ, 2021.

6.

U čitaonici Gradske knjižnice Subotica izvlačenjem 282 nagrade završen je jubilarni XIII. kviz za poticanje čitanja „Čitam i skitam“ namijenjen učenicima osnovnih škola u Gradu Subotici, a koji je bio posvećen drveću.

7.

U organizaciji Spomen-doma bana Josipa Jelačića u Kulturnoj stanici „Svilara“ u Novom Sadu otvorena je samostalna izložba crteža Ružice Miković-Žigmanov iz Subotice pod nazivom „Crteži“.

8.

Nakon prošlogodišnje stanke prouzrokovane pandemijom nastavljen je Ciklus hrvatskog filma u Vojvodini projekcijom filma za djecu „Duh u močvari“ u OŠ „Matija Gubec“ u Tavankutu. Ciklus hrvatskog filma u Vojvodini odvija se u organizaciji Udruge za audiovizualno stvaralaštvo „Artizana“ u okviru programa međunarodne suradnje i u partnerstvu sa ZKVH-om te uz potporu Hrvatskog audiovizualnog centra i Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske, a ovaj program je održan i u suradnji s OŠ „Matija Gubec“ i HKPD-om „Matija Gubec“ u Tavankutu.

9.

Književnik, urednik i publicist Milovan Miković preminuo je u Subotici, u 74. godini, nakon duge i teške bolesti.

9. – 17.

U sklopu Mreže festivala Jadranske regije održan je prvi zajednički regionalni online filmski festival, koji je udružilo četiri festivala iz četiriju zemalja: Sarajevo Film Festival (Bosna i Hercegovina), Zagreb Film Festival (Hrvatska), Festival autorskog filma iz Beograda (Srbija) i Filmski festival Herceg Novi (Crna Gora).

10.

U Subotici je u 64. godini od posljedica bolesti COVID-19 preminuo Josip Ivanković, elektor na izborima za I. saziv HNV-a i vijećnik HNV-a u razdoblju od 2003. do 2010. godine te osnivač nekoliko društveno-političkih institucija važnih za život Hrvata u Republici Srbiji.

14. – 16.

Među 53 izlagača iz 24 države svijeta, više diplomirane bibliotekarke Dječjeg odjela Gradske knjižnice Subotica Bernadica Ivanković, Marijana Tenodi i Helena Omerović, sudjelovale su na prvoj online konferenciji o digitalnoj transformaciji u kulturi i obrazovanju s izlaganjem na temu „Digitalna transformacija kviza ‘Čitam i skitam’“.

15.

Bernadica Ivanković, viša diplomirana bibliotekarka Gradske knjižnice Subotica govorila je o popularizaciji narodne književnosti kroz strip na primjeru stripa „Poplašeno jaje“ na stručnom skupu s međunarodnim sudjelovanjem „Strip u knjižnicama“ održanom virtualno putem ZOOM platforme povodom 145 godina Gradske knjižnice i Čitaonice Vinkovci.

16.

U Maloj Bosni održan je sastanak predstavnika HNV-a s Hrvatskom udrugom kulture „Lajčo Budanović“ s ciljem oživljavanja rada ove udruge.

17.

Nakon duge i teške bolesti preminula je kulturna djelatnica Lucia Tošaki iz Lemeša.

20.

HNV i Zavod za zaštitu spomenika kulture Grada Novog Sada potpisali su Sporazum o zajedničkoj provedbi postupka javne nabave koji predstavlja početak radova na obnovi interijera dijela rodne kuće bana Josipa Jelačića u Petrovaradinu, za čiji je otkup i obnovu sredstva osigurala Vlada Republike Srbije.

21.

U organizaciji Hrvatske matice iseljenika održana je video tribina na temu „Bački Hrvati Bunjevci i monopolizacija novoštokavskoga ikavskoga dijalekta – činjenice i posljedice“. Povod

tribine bila je inicijativa za uvođenjem „bunjevačkog jezika“ kao službenog na području Grada Subotice.

22.

U vjeronaučnoj dvorani župe sv. Roka u Subotici održana je redovita godišnja skupština UBH „Dužijanča“.

23.

Izložba slika „Tragovi slučajnosti“ subotičke autorice Ružice Miković-Žigmanov otvorena je u Velikoj dvorani Spomen-doma bana Josipa Jelačića u Petrovaradinu.

23.

Otvorenim sastankom za sve zainteresirane u Velikoj vijećnici Gradske kuće u Subotici završena je javna rasprava u svezi Prijedloga odluke o izmjenama statuta Grada Subotice, a koji se tiče uvođenja tzv. bunjevačkog jezika u službenu uporabu na teritoriju cijele lokalne samouprave. U njoj su sudjelovali brojni pripadnici hrvatske nacionalne manjine u Republici Srbiji koji su svoje neslaganje sa spornom procedurom argumentirano, utemeljeno na struci i znanosti, izrazili u svojim izlaganjima.

23.

Udruga „Naša djeca“ iz Subotice je putem natječaja Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske osigurala vrtićima na hrvatskom u Subotici, Tavankutu i Đurđinu vrijedan glazbeni materijal koji je odgojiteljicama uručen u prostorijama HNV-a u Subotici.

24.

Na Okružnom natjecanju iz poznavanja hrvatskog jezika i jezične kulture održanom u Đurđinu prvo mjesto u kategoriji sedmih razreda osvojila je Lea Vojnić Purčar iz OŠ „Matko Vuković“ iz Subotice, dok je od osmih razreda najbolja bila Lana Vojnić Hajduk iz OŠ „Ivan Milutinović“ iz Subotice.

24. U Staroj Bingulupri pričinjen je tradicionalni blagoslov polja koji je uobičajen za blagdan svetoga Marka, evanđelista.

24. Predstavnici ZKVH-a – ravnatelj Tomislav Žigmanov i stručna suradnica za kulturne projekte i programe Katarina Čeliković izložili su svoja promišljanja o odnosu jezika i identiteta na okruglom stolu pod nazivom „Jezik i identitet“ koji je održan u organizaciji Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti/Faculty of Education Osijek.

24. HPD „Bela Gabrić“ je u suradnji s HNV-om u prostorijama OŠ „Matko Vuković“ u Subotici organiziralo jednodnevni stručni skup za prosvjetne djelatnike koji svoj rad izvode na hrvatskom jeziku pod nazivom „Jačanje jezičnih kompetencija prosvjetnih djelatnika koji izvode odgojno-obrazovni i obrazovno-odgojni rad na hrvatskom jeziku“.

24. Hrvatsko kazalište iz Pečuha održalo je online premijeru dramskog komada „Triput Bog pomaže“ Marjana Kiša iz Subotice.

25. Blagoslovom žita u Đurđinu, na Markovo, i službeno je započeo program proslave ovogodišnje žetvene svečanosti „Dužijanča“.

25. Običaj posvete žita na Markovo u župi sv. Nikole Tavelića na Bezdanskom putu ponovno je obnovljen na poticaj vlč. Luke Poljaka.

28. Svečanim polaganjem kamena temeljca obilježen je početak izgradnje „Hrvatske kuće“ u Subotici. Događaju su prisustvovali visoki predstavnici Republike Hrvatske, Republike Srbije i Ka-

toličke Crkve. Prije samog programa polaganja kamena temeljca, održan je i sastanak između visokih predstavnika Republike Hrvatske i predstavnika Hrvata u Republici Srbiji.

29. U subotičkom Gradskom muzeju otvorena je izložba „Budimski slikar Matija Žeravić“ baroknog slikara hrvatskog podrijetla Matije Žeravića.

Objavljen 15. svezak Leksikona podunavskih Hrvata
Iz tiska je izašao 15. svezak *Leksikona podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca* koji obuhvaća slova L, Lj i dio slova M (M-Mal).

Advokat, novi roman Dražena Prčića
U nakladi subotičke Minerve objavljuje se knjiga *Advokat* – roman Dražena Prčića o Subotici između dvaju velikih ratova.

Internetska stranica zaklade
Zaklada „Spomen-dom bana Josipa Jelačića“ iz Petrovaradina pokrenula je svoju internetsku stranicu – www.spo-mendombanajelacica.rs.

Kalendar manifestacija Hrvata u Srbiji
ZKVH je izradio Kalendar manifestacija Hrvata u Srbiji za 2021. godinu i postavio ga na portal Zavoda.

SVIBANJ, 2021.

5. Bernadica Ivanković, djelatnica Gradske knjižnice Subotica, stekla je zvanje diplomirane knjižničarske savjetnice, najviše zvanje u području knjižničarstva u Srbiji.

5. – 6. Dvije ekipe OŠ „Matko Vuković“ iz Subotice u sastavu Iva Molnar, Alek-

sandar Vojnić Purčar i Ivona Stantić, te Lucija Horvacki, Lea Vojnić i Franjo Rudinski sudjelovale su skupa s još 56 ekipa iz cijele Hrvatske na završnoj, nacionalnoj razini kviza znanja u okviru projekta za poticanje čitanja „Čitanjem do zvijezda“ koji je održan virtualno. Drugog dana održano je natjecanje u kategoriji kreativni uradak na kojem su predstavljena 34 plakata među kojima su bili i radovi Dejana Radakovića iz OŠ „Matko Vuković“ iz Subotice, odnosno Sare Dulić i Julije Mrkaljević iz OŠ „Vladimir Nazor“ iz Đurđina. Organizatori kviza bili su Knjižničarsko društvo Međimurske županije, a u Subotici su ga proveli Gradska knjižnica Subotica u suradnji s NIU „Hrvatska riječ“.

6.

Skupština grada Subotice je usvojila odluku o promjeni Statuta Grada, kojom se u ravnopravnu službenu upotrebu, u srpski te hrvatski i mađarski jezik uvodi i bunjevački.

8.

Učenici nižih odjela iz Srijemske Mitrovice i Sota koji pohađaju izborni predmet Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture bili su na godišnjem izletu u Lačarku.

8.

U okviru projekta „Knjižnica na otvorenom“, u paličkom ogranku Gradske knjižnice Subotica održana je promocija novog romana Dražena Prčića *Advokat*.

12. – 14.

Pavao Huska i Marija Magdalena Huska, recitatori Hrvatske čitaonice Subotica osvojili su zlatne diplome i plasirali se na Republičku smotru recitatora, a Magdalena Suknović, učenicica OŠ „Ivan Milutinović“ iz Subotice nagrađena je zlatnom diplomom na 51. Pokrajinskoj smotri recitatora „Pjesniče naroda mog“ koja je zbog ne-

povoljne epidemiološke situacije održana online putem ZOOM platforme.

13.

Delegacija HNV-a susrela se s delegacijom Bošnjačkog nacionalnog vijeća u Republici Srbiji povodom obilježavanja dana bošnjačke zastave u Novom Pazaru. Nakon službenog sastanka i svečanog prijema održana je XIV. smotra bošnjačkih narodnih igara na kojoj je nastupio i HKC „Bunjevačko kolo“ iz Subotice.

14.

Učenici subotičke Gimnazije „Svetozar Marković“: Lucia Mamužić, Sara Vuković i Josipa Kujundžić, te Jana Mihajlović, Božana Vujačić i Josipa Horvacki, učenice subotičke Medicinske škole, sudjelovale su na državnom natjecanju „Mreža čitanja“ koji je u obliku online kviza Hrvatska mreža školskih knjižničara organizirala za učenike srednjih škola u Hrvatskoj i Subotici, a u Subotici ga je provela Gradska knjižnica Subotica u suradnji s NIU „Hrvatska riječ“. U natjecanju je sudjelovao i Dario Vojnić Hajduk iz Politehničke škole u Subotici u kategoriji multimedijskog uratka.

15.

Povodom obilježavanja 30 godina od vraćanja izvornog imena HKPD-a „Matija Gubec“, na Etno salašu „Balažević“ u Tavankutu je priređena svečana akademija.

15.

U organizaciji Galerije Prve kolonije naive u tehnici slame i HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta u prostorijama Galerije otvorena je izložba pod nazivom „Žene koje su oslikale sjećanja – 60 godina organiziranog likovnog djelovanja u Tavankutu (1961. – 2021).“

15.

Članovi folklornog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice Katarina Pi-

uković i Nemanja Sarić sudjelovali su na seminaru o primjeni narodnih nošnji na amaterskoj folklornoj sceni koji je u Futogu organizirao KC „Mladost“ iz Futoga.

15. – 16.

HKPD „Jelačić“ iz Petrovaradina je, skupa sa svojom sekcijom iz Srijemskih Karlovaca, župnim zborom župe Presvetoga Trojstva, organizirao tradicionalni uskrsni koncert koji je najprije održan u crkvi sv. Jurja u Petrovaradinu, a sutradan i u kapeli Gospe od mira u Srijemskim Karlovcima.

16.

U okviru projekta „TiK zona za djecu i mlade“ Odjel za istraživanje i izučavanje pri HKC-u „Bunjevačko kolo“ organizirao je radionicu izrade kraljičkih kruna s mladima iz folklornog ansambla. Radionicu je vodila Nada Sudarević.

17.

Preminuo je Antun Plivelić, istaknuti član Zajednice protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata.

20.

Nakon gotovo godinu i pol dana, zbog pandemije koronavirusa, u subotičkoj katedrali sv. Terezije Avilske održan je duhovski koncert duhovne glazbe. U programu su sudjelovali Katedralni zbor „Albe Vidaković“, „Collegium musicum catholicum“, vokalna solistica, mezzosopranistica Izabella Guzsvány, „Garden quartett“, te instrumentalni solisti Zsiga Pál na violini i Kornelije Vizin na orguljama. Kao solisti u zborском kvartetu nastupili su i Emina Tikvicki, Nataša Kostadinović, Bela Anišić i vič. Dragan Muharem. Koncertom je dirigirao katedralni orguljaš i zborovođa mo. Miroslav Stantić.

20.

Veleposlanik Republike Hrvatske u Beogradu Hidajet Bišćević sa su-

radnicima boravio je u službenom posjetu institucijama i ustanovama hrvatske manjine sa sjedištem u Subotici – HNV-u, NIU „Hrvatska riječ“, ZKVH-u i DSHV-u, s ciljem upoznavanja s radom ovih institucija i ustanova.

21.

U okviru Dana hrvatske kulture 2020./21., koje je u Mađarskoj građanskoj kasini u Somboru organizirala Udruga građana „Urbani Šokci“ iz Sombora, otvorena je izložba „Razglednice – lutalice“ te predstavljena knjiga Marije Šeremešić *Monoštor u riječi, slici i pjesmi*.

21.

U Kulturnoj stanici „Svilara“ u Novom Sadu glazbenici osječkog ansambla „Opera Pannonica“ i beogradske udruge „ArtNet“ izveli su Mozartovu komičnu operu „Cosi fan tutte“ (Tako sve čine).

22.

Izložbom pulskeg umjetnika Vedrana Štimca u Subotici je otvorena „Dvorišna galerija“, novi izložbeni prostor u gradu koji se nalazi na adresi Korzo 1.

22.

OŠ „Matija Gubec“ iz Tavankuta bila je domaćin XXIV. Republičke smotre učeničkih zadruga Srbije održane na Etno salašu „Balažević“ te u mjesnom Domu kulture.

23.

Župa sv. Roka iz Subotice i Hrvatsko kulturno-prosvjetno društvo „Matija Gubec“ iz Tavankuta su i ove godine na blagdan Duhova održali običaj „Kraljice“.

23.

U okviru 15. Vojvodina guitar festa u Novom Sadu u Kulturnoj stanici „Egység“ nastupio je i hrvatski umjetnik na klasičnoj gitari Lovro Peretić.

23. i 30.

Nakon Monoštora, Sonte i Berega, monografija *Tradicijska baština, identitet i migracije bačkih Hrvata Šokaca* predstavljena je u Plavni, u prostorijama mjesnog HKUPD-a „Matoš“, a tjeđdan dana kasnije i u prostorijama Šokacke kuće u Vajskoj gdje je domaćin bila HKU „Antun Sorgg“.

25.

U dvorištu HNV-a svećano su urućeni darovi (donacija Istarske županije) vrtićima koji odgojno-obrazovni program izvode na hrvatskom jeziku.

26.

Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske donio je Odluku o dodjeli financijske potpore za 159 posebnih potreba i projekata od interesa za Hrvate izvan Republike Hrvatske za 2021. godinu, među kojima su i 23 projekta hrvatskih institucija, udruga i katolićkih župa u Srbiji u ukupnom iznosu od oko 360 000 kuna, kao i jednokratne financijske pomoći od 3 000 kuna za šestero ugroženih pojedinaca iz Srbije. Također, dvije udruge vojvođanskih Hrvata sa sjedištem u Hrvatskoj dobile su po 10 000 kuna za svoje projekte.

27.

Prigodnim druženjem članova uredništva i suradnika, NIU „Hrvatska rijeć“ obilježila je izlazak 200. broja *Hrcka*, dječjeg podliska tjednika *Hrvatska rijeć*.

27.

U župi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Zemunu služena je misa za Domovinu, povodom proslave Dana državnosti Republike Hrvatske (30. svibnja). Euharistijsko slavlje predvodio je fra Ilija Alandžak, župnik župe svetog Antuna Padovanskog u Beogradu, uz koncelebraciju mons. Marka Kljajića, župnika iz Surćina, vlć. Mihaila Sokola i domaćeg župnika vlć. Jose Duspare.

Kratak kulturno-umjetnićki program priredili su nakon mise Društvo hrvatske mladeži Zemuna i Zajednica Hrvata Zemuna „Ilija Okrugić“.

27.

Ravnateljica OŠ „Matija Gubec“ iz Tavankuta Stanislava Stantić-Prćić, u pratnji ravnatelja Državne škole za javnu upravu Rudolfa Vujevića, urućila je ravnateljici OŠ „Glina“ iz istoimenog mjesta u Hrvatskoj, koje je nastradalo u prošlogodišnjem velikom potresu, Robertini Štajdohar, pakete za djecu koje su prikupili ućenici tavankutske škole.

28.

Vlć. Josip Štefković, župnik u Baću i Plavni te dekan Baćkog dekanata izabran je za novog predsjednika KD-a „Ivan Antunović“ iz Subotice na izbornoj godišnjoj skupštinu održanoj u Subotici. Izabrano je i novo rukovodstvo te pročelnici odjela.

28. – 29.

Pavao Huska i Marija Magdalena Huska, recitatori Hrvatske ćitaonice iz Subotice, nastupili su na 52. Republićkoj smotri recitatora „Pjesniće naroda mog“ održanoj u online formatu.

29.

HKUPD „Stanislav Preprek“ je u Franjevaćkom kulturnom centru „Bonaventurianum“ u Novom Sadu organizirao pjesnićku manifestaciju „Preprekovo proljeće 2021.“ na kojoj su urućene nagrade prošlogodišnjim i ovogodišnjim pobjednicima istoimenog natjeća. Prvu nagradu za 2020. godinu osvojila je pjesma Branke Daćević „Buđenje prirode“ dok je za najbolju pjesmu „Preprekovog proljeća“ 2021. godine proglašen sonet „Kada preostala je samo strava“ Denisa Perićića.

29.

Književno-teatarski kružok HKC-a „Bunjevaćko kolo“ iz Subotice izveo

je poetski prikaz „Avaške godine“ u Velikoj dvorani Centra. Tekst Milovana Mikovića dramatisirala je i režirala Nena Mlinko.

29.

U banatskom mjestu Opovu svečano je otvoren renovirani dio župnog ureda župe sv. Elizabete Ugarske čiju su obnovu financirali Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske i Općina Opovo.

29.

ZKVH u suradnji s Udrugom banatskih Hrvata organizirao je predstavljanje 11. broja *Godišnjaka za znanstvena istraživanja* u Starčevu, u prostorijama župe sv. Mauricijusa.

29.

Slikari iz HLU-a „Croart“ iz Subotice i njihovi gosti boravili su na jednodnevnoj likovnoj koloniji u Biskupijskom svetištu Marije pomoćnice u Doroslovu.

29.

Uoči svetkovine Presvetoga Trojstva, u župi sveti Klement, papa i mučenik u Hrtkovcima, organiziran je XIV. susret mladih Srijemske biskupije pod geslom „Ja sam s vama u sve dane“ (Mt 28, 20).

29.

Tomislav Mačković i Andrija Mandić, učenici OŠ „Matko Vuković“ iz Subotice, pobjednici su Republičkog natjecanja učenika osnovnih škola iz poznavanja hrvatskoga jezika i jezične kulture za sedmi, odnosno osmi razred, koje je održano u OŠ „Vladimir Nazor“ u Đurđinu.

30.

Svečanim misnim slavljem u katedrali sv. Ivana Nepomuka u Zrenjaninu završen je sinodalni proces Zrenjaninske biskupije započet 2017. godine pod sloganom „Dobro nam je ovdje“.

30.

Izvođački ansambl HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice nastupio je na 43. koncertu „Vukovo leto“ koje je organizirao KUD „Vuk Karadžić“ iz Temerina.

Projekt „Malci – digitalci“

OŠ „Ivan Milutinović“ iz Subotice, s učenicima 1. c i 1. a razreda (srpski i hrvatski odjel) skupa sa svojim učiteljicama Sanjom Dulić i Slađanom Šetak-Marković, jedna je od ukupno šest škola koja je u konkurenciji 106 škola u Srbiji osigurala 90 000 dinara bespovratnih sredstava za realizaciju projekta „Malci – digitalci“ od koga se planira kupiti laptop za školu. Spomenuti projekt nastao je u sklopu natjecaja „Digitalna ekspedicija – Izazov 2021.“, raspisanog u okviru Inicijative za novu medijsku i digitalnu pismenost koju provodi Pro-pulsion, u suradnji s Američkom agencijom za međunarodni razvoj (USAID).

LIPANJ, 2021.

3.

Na svetkovinu Presvetog Tijela i Krvi Kristove u subotičkoj katedrali-bazilici sv. Terezije Avilske biskup Subotičke biskupije mons. Slavko Večerin u zajedništvu s dvadesetak svećenika služio je dvojezičnu svetu misu, na kraju koje su tradicionalno predstavljeni ovogodišnji bandaš Daniel Kujundžić i bandašica Kristina Matković, oboje iz Subotice.

4.

ZKVH u suradnji s NIU „Hrvatska riječ“ priredio je u dvorištu Zavoda predstavljanje novih brojeva dvaju časopisa: *Godišnjaka za znanstvena istraživanja ZKVH-a* (br. 11) i *Časopisa za književnost i umjetnost Nova riječ*.

4. – 5.

Predsjednik države Zoran Milanović i premijer Andrej Plenković uputili su putem video konferencije četvrte

Sjednice drugog saziva Savjeta Vlade RH za Hrvate izvan Republike Hrvatsku svoju potporu Hrvatima koji žive izvan Hrvatske.

5.

Godišnji susret ministrantica i ministranata Subotičke biskupije održan je u župi Presvetog Srca Isusova u Tavankutu.

6.

Književno-teatarski kružok HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice gostovao je u Hrvatskom domu u Somboru gdje su izveli poetski prikaz „Avaške godine“ koji je po tekstu Milovana Mikovića dramaturgizirala i režirala Nevena Mlinko.

8.

Ministrica za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog Republike Srbije Gordana Čomić posjetila je HNV u okviru višednevnog obilaska i susreta s predstavnicima nacionalnih vijeća u Republici Srbiji.

10.

Subotički tamburaški orkestar obilježio je svojih 45 godina rada koncertom pod nazivom „Virtuozna tambura“, održanim na sceni „Jadran“ Narodnog kazališta u Subotici.

10. – 13.

Pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske Društvo hrvatskih književnika, Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski i ZKVH iz Subotice priredili su 5. Dane Antuna Gustava Matoša s programom u više mjesta: Tovarniku, Vinkovcima, Zagrebu, Plavni i Beogradu.

U rodnom Tovarniku, 10. lipnja je položen vijenac kod biste Antuna Gustava Matoša, ispred istoimene osnovne škole, a u Gradskoj knjižnici Vinkovci priređeno je predstavljanje novih knjiga o Antunu Gustavu Matošu. Prvi put priređen je i program pod nazivom

„Beogradski Matoševi dani“ u suorganizaciji i u prostorijama Fondacije „Antun Gustav Matoš“ 12. lipnja. U župnoj crkvi sv. Jakova u Plavni, mjestu rođenja Matoševa oca, u kojemu mjesna hrvatska udruga nosi ime Matoš, 13. lipnja je služena sveta misa za pokojnog pjesnika. Isti dan je u Zagrebu izaslanstvo DHK-a položilo vijenac na Matošev grob na Mirogoju.

11.

Na inicijativu predsjednika Podružnice Srijem DSHV-a Krunoslava Đakovića održana je osnivačka skupština Mjesne organizacije DSHV-a u Staroj Binguli.

11.

Na blagdan Presvetog Srca Isusova, nakon radova koji su trajali dvije godine, završena je prva faza rekonstrukcije župne crkve Presvetog Trojstva u Kukujevcima te je novu kupolu i križ blagoslovio srijemski biskup mons. Đuro Gašparović u nazočnosti pomoćnog biskupa Đakovačko-osječke nadbiskupije mons. Ivana Čirića, župnika domaćina Nikice Bošnjakovića, te svećenika Srijemske biskupije Ivice Živkovića i Ivana Rajkovića.

11.

Mladomisnik Subotičke biskupije vlč. Damjan Pašić slavio je svoju Mladu misu u rodnoj župi sv. Petra i Pavla u Monoštoru.

11.

Katarina Čeliković, djelatnica ZKVH-a, sudjelovala je na Međunarodnoj konferenciji „Iseljništvo i domovina“ u Mariji Bistrici, koja je priređena kao nastavak 4. Iseljeničkog kongresa. Putem ZOOM platforme predstavljena je tema „Topoteka 'Baština Hrvata u Srbiji – markeri etnokulturnog identiteta“.

12.

Članovi HKU-a „Antun Sorgg“ iz Vajske bili su u Hrvatskoj na radnom

sastanku s pročelnikom za poljoprivredu Vukovarsko-srijemske županije Andrijom Matićem i tajnikom ZAKUD-a te županije Stjepanom Đurkovićem.

13.

Svetom misom u subotičkoj katedrali sv. Terezije Avilske, procesijom s Presvetim Oltarskim Sakramentom oko crkve, velikim kolom na platou ispred katedrale, te predajom blagoslovljenog kruha predsjedniku HKC-a „Bunjevačko kolo“ Lazaru Cvijinu u dvorištu Centra, održana je 14. „Dužijanica malenih“, dječja zahvala Bogu za žetvu čiji su predvodnici bili mali bandaš Davor Dulić i mala bandašica Marija Kujundžić.

14.

U organizaciji UBH „Dužijanica“ svetom misom i posjetom grobu obilježena je 50. obljetnica smrti Justike (Ostrogonac) Skenderović Lešine, prve predsjednice Katoličkog divjačkog društva i utemeljiteljice javne proslave „Dužijanica“.

14.

Učenicima subotičkih srednjih škola, koji su protekle školske 2020./2021. godine sudjelovali u kvizu „Mreža čitanja“, u Gradskoj knjižnici Subotica uručene su zahvalnice i nagrade za postignute rezultate. Ovim je obilježen uspješan završetak još jedne sezone kviza za srednjoškolce koji organizira Hrvatska mreža školskih knjižničara, a u Subotici ga je provela Gradska knjižnica Subotica u suradnji s NIU „Hrvatska riječ“.

15.

Preminuo je Zvonko Tadijan, vijećnik II. saziva HNV-a i član Odbora za obrazovanje III. saziva HNV-a, član Upravnog odbora NIU-a „Hrvatska riječ“, prosvjetni i kulturni djelatnik iz Sonte.

15.

Delegacija HNV-a susrela se s visokim povjerenikom za nacionalne manjine Organizacije za europsku sigurnost i suradnju Kairatom Abdrakhmanovim u zgradi Skupštine Autonomne Pokrajine Vojvodine u Novom Sadu.

16.

U prostorijama Subotičke biskupije uz nazočnost biskupa mons. Slavka Večerina i ekonoma Subotičke biskupije mr. preč. Mirka Štefkovića te predstavnika Saveza vojvođanskih Mađara iz Subotice i Bajmaka, ugovor o obnovi bajmačke crkve sv. Petra i Pavla potpisali su tamošnji župnik vlč. Zsolt Bende i u ime izvođača VR-TERAS iz Kanjiže Robert Vrabel.

16.

Međunarodni tajnik HNV-a Darko Baštovanović sudjelovao je u Beogradu na seminaru o primjeni Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Europe u Srbiji na kojem je predstavljena i nova Rezolucija o provedbi preporuka Četvrtoga mišljenja o provedbi Okvirne konvencije u Republici Srbiji.

18.

Nakon online premijere u travnju, Hrvatsko kazalište iz Pečuha odigralo je uživo predstavu dramskog komada „Tripud Bog pomaže“ po tekstu Marjana Kiša iz Subotice, a u režiji Slavena Vidakovića.

18.

ZKVH je predstavio monografiju *Identitet srijemskih Hrvata kroz prizmu tradicijske baštine* u prostorijama župnog ureda u Hrtkocima.

20.

HKPD „Jelačić“ iz Petrovaradina priredilo je svečani godišnji koncert u amfiteatru Sportskog i poslovnog centra Vojvodina (SPENS) u Novom Sadu. Na koncertu su nastupili mješoviti zbor,

klapa, tamburaška sekcija i solisti, članovi petrovaradinske hrvatske udruge, kao i gosti, zbor župe Presvetog Trojstva iz Srijemskih Karlovaca.

20.

U etno kući „Mali Bodrog“ u Monoštoru predstavljene su dvije knjige Marije Šeremešić – svojevrsni turistički vodič *Monoštor u riječi, slici i pjesmi* i kuharica *Ajte s nama*, objavljene u izdanju UG-a „Urbani Šokci“ iz Sombora.

20.

Izašao je redizajnirani informativno-duhovni tjedni list srijemskih župa iz Surčina, Golubinaca i Stare Pazove pod nazivom *Zov vjere*, koji postoji od 2012. godine.

21.

Učenicima koji su izučavali izborni predmet Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture izvan sustava obrazovanja, prvi su puta dodijeljene knjižice i svjedodžbe na kraju školske godine. Podjela je obavljena u prostorijama HKUD-a „Vladimir Nazor“ u Somboru gdje su se djeca i okupljala.

22.

Profesorica srpskog jezika i književnosti i hrvatska kulturna djelatnica Nevena Mlinko jedna je od troje ovogodišnjih dobitnika subotičkog priznanja „Dr. Ferenc Bodrogvári“, koje se dodjeljuje istaknutim kulturnim stvarateljima (ne starijim od 40 godina) u području književnosti, znanosti, likovne, muzičke, kazališne i filmske umjetnosti koji su svojim djelima i činjenjima pridonijeli razvoju kulturnog života Grada ili dali doprinos na polju kulture u zemlji i inozemstvu, uzimajući u obzir zapažena ostvarenja u prethodnoj kalendarskoj godini. Za nagradu ju je predložio ZKVH.

23.

Književno-teatarski kružok HKC-a „Bunjevačko kolo“ organizirao je

predstavljanje pjesništva svoga člana Darka Baštovanovića u Klubu HKC-a „Bunjevačko kolo“, novom prostoru u okviru Centra koji je ovom prigodom otvoren.

23.

U okviru programa „Dužijance 2021.“, a na blagdan svetog Ivana Krstitelja Cvitnjaka *priskakanje* vatre je upriličilo UBH „Dužijanica“ u dvorištu crkve sv. Josipa Radnika u Đurđinu. U *priskakanju* su sudjelovala djeca HKPD-a „Đurđin“ i članovi folklornog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice, kao i mnogi drugi okupljeni Đurđinčani i gosti iz Subotice i okolnih mjesta.

23.

U sklopu obilježavanja 30. obljetnice Zajednice protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata u Hrvatskoj matiči iseljenika u Zagrebu upriličeno je predstavljanje knjiga Zlatka Pintera *Hrvati iz Srijema, Banata i Bačke u vrtlogu devedesetih – Progon i etničko čišćenje* i *Progon i stradanje Hrvata u Vojvodini tijekom Domovinskog rata (prilog kronologiji srbijanskog terora nad Hrvatima u Srijemu, Banatu i Bačkoj od 1986. do 1995.)*.

24.

Na Dan slugu Božjeg oca Gerarda Tome Stantića u karmelićanskoj crkvi u Somboru svečanu svetu misu je predvodio provincijal Hrvatske karmelske provincije svetog Oca Josipa o. Dario Tokić iz Zagreba. Nakon misnoga slavlja dodijeljene su nagrade najboljim vjeroučenicima koji su sudjelovali na natječaju „Škapular“.

25.

Svečanom akademijom i dodjelom priznanja i nagrada najuspješnijim učenicima hrvatskih odjela u Velikoj vijećnici Gradske kuće u Subotici obilježen je praznik hrvatske zajednice u Srbiji, dan rođenja hrvatskog velikana Ivana Antunovića. Nagrada „Crvena krava-

ta" učeniku generacije na hrvatskom jeziku pripala je ravnopravno Andriji Mandiću, učeniku OŠ „Matko Vuković“ iz Subotice i Matiji Ivkoviću Ivandekiću, učeniku OŠ „Ivan Milutinović“ iz Subotice dok su nagrade namijenjene prosvjetnim djelatnicima koji nastavu izvode na hrvatskom jeziku primile učiteljice Elena Brdar iz OŠ „22. oktobar“ u Monoštoru i Sanja Dulić iz OŠ „Ivan Milutinović“ u Subotici. Nagrada za zagovaranje obrazovanja na hrvatskom jeziku te za angažman u otvaranju prvih jaslica na hrvatskom jeziku pripala je vlč. dr. Marinku Stantiću.

Prije akademije položeni su vijenci na spomenik Ivanu Antunoviću pokraj subotičke katedrale.

25.

U povodu blagdana svetog Ivana Krstitelja, u narodu poznatog kao sv. Ivan Cvitnjak, HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta je organizirao običaj priskakanje vatre na Etno salašu „Balažević“ u Tavankutu.

26.

Zbor, klapa i orkestri HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina gostovali su u Nišu, u župnoj crkvi Uzvišenja svetog Križa, na poziv Hrvatske udruge „Široko“ iz tog grada.

26.

Veliki tamburaški orkestar HKPD-a „Matija Gubec“ iz Rume održao je svoj godišnji koncert u prostoru Ljetne bašte udruge.

26.

Nakon duže pauze prouzrokovane pandemijom u organizaciji HNV-a i ZKVH-a u „Didinoj kući“ u Baču održan je radni susret s udrugama kulture na kojem su se okupili predstavnici dvadesetak udruga.

26.

Polaganjem ruku subotičkog biskupa mons. Slavka Večerina, u subotičkoj

katedrali sv. Terezije Avilske za svećenika Subotičke biskupije zaređen je vlč. Damjan Pašić.

26.

Članovi HLU-a „Croart“ iz Subotice sudjelovali su na Umjetničkoj koloniji „Panon“ u mjestu Dušnok u Mađarskoj koju organizira mjesna likovna udruga „Hub-Art“, skupa sa slikarima iz likovne udruge „Bel-Art“ iz Belišća (Hrvatska) te Višegrada i Budimpešte.

27.

Na ljetnoj pozornici Etno salaša „Balažević“ u Tavankutu HKPD „Matija Gubec“ je organizirao XXVI. Festival dječjeg stvaralaštva pod nazivom „Djeca su ukras svijeta“ na kojem su se osim domaćina predstavile i dječje folklorne skupine HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice, HKU-a „Antun Sorgg“ iz Vajske, KUDŽ-a „Bratstvo“ iz Subotice i KC-a „Mladost“ iz Futoga.

27.

ZKVH je predstavio monografiju *Identitet srijemskih Hrvata kroz prizmu tradicijske baštine* u prostorijama Hrvatskog doma u Srijemskoj Mitrovici.

27.

Stanovnici salaša Bezdanski put, koji se nalaze sjeverno od Sombora, proslavili su svetom misom 50. obljetnicu izgradnje i blagoslova svoje župne crkve sv. Nikole Tavelića.

28. 6. – 1. 7.

Udruga „Naša djeca“ iz Subotice je zbog nemogućnosti odlaska na more organizirala ljetnu školu hrvatskog jezika, kulture i duhovnosti u tzv. Kući mira, Domus Pacisu u Horgošu, za 22 učenika koji su završili treći, četvrti i peti razred cjelovite nastave na hrvatskom jeziku.

29.

Članovi subotičkog ansambla „Hajo“ i jedan od osnivača Subotičkog tam-

buraškog orkestra Stipan Jaramazović posjetili su grob tamburaškoga virtuozu, kompozitora, aranžera i pedagoga, Pere Tumbasa Haje, na Senčanskom groblju u Subotici, i njemu u čast svirali.

29.

U crkvi Kraljice sv. Krunice u Zagrebu, na Petrovo, pomoćni zagrebački biskup mons. Mijo Gorski zareديو je za svećenika redovnika dominikanca fr. Sašu Stjepana Bukvića iz Subotice.

30.

U sklopu manifestacije „Dužijanca 2021.“ UBH „Dužijanca“ je na Etno salašu u Đurđinu organizirala radionicu pravljenja domaće tarane na tradicijski način.

Publikacija posvećena nagrađenim učenicima u nastavi na hrvatskom jeziku

Snage budućnosti: nagrađeni učenici u školskoj 2019./20. godini naziv je nove publikacije u izdanju HNV-a, a posvećena je učenicima u nastavi na hrvatskom jeziku koji se svake godine nagrađuju u sklopu svečane akademije povodom praznika hrvatske zajednice Dana rođenja biskupa Ivana Antunovića.

Povelja uspješnosti Julija Benešića Jasni Melvinger

Jasna Melvinger dobitnica je Povelje uspješnosti Julija Benešića hrvatskim književnim kritičarima izvan RH koju dodjeljuju Društvo hrvatskih književnika, Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski i Ogranak Matice hrvatske u Đakovu.

Učenici generacije iz hrvatskih odjela u osnovnim školama

Učenicom generacije OŠ „Matko Vučković“ iz Subotice proglašen je Andrija Mandić, a OŠ „Ivan Milutinović“ iz Subotice Matija Ivković Ivandekić, obojica učenici hrvatskih odjela. Uče-

nica generacije OŠ „Vladimir Nazor“ u Đurđinu je Marija Stantić, koja je niže osnovnoškolsko obrazovanje završila također na hrvatskom jeziku, ali je više razrede nastavila na srpskom jeziku jer nije postojao hrvatski odjel u školi.

Obnova Hrvatskog doma u Rumi

Započeli su radovi na adaptaciji kompletnog prostora Hrvatskog doma (Dom JNA) u Rumi. Radove financira Općina Ruma, koja je i vlasnik doma.

SRPANJ, 2021.

1.

Dosadašnji predsjednik Lazar Cvijin izabran je za novog predsjednika HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice na godišnjoj skupštini te udruge kada je izabran i novi Upravni odbor Centra.

1.

U Subotici je, u 90. godini, preminuo povjesničar umjetnosti i likovni kritičar Bela Duranci.

2. – 3.

Svečanim misnim slavljem i prigodnim programom u Vajskoj je proslavljen Zavjetno-zavičajni dan, kulturno-vjerska manifestacija koju organiziraju HKU „Antun Sorgg“ iz Vajske i mjesna župa sv. Jurja. U sklopu manifestacije, sutradan je u Šokačkoj kući u Vajskoj održana likovna kolonija na kojoj su sudjelovali slikari HLU-a „Croart“ iz Subotice te slikari iz Bača: Tom je prigodom predstavljen najnoviji, 15. svezak *Leksikona podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca*, o kojem su govorili glavni urednik Slaven Bačić i suradnik *Leksikona* Josip Dumendžić Meštar.

3.

U crkvi sv. Petra i Pavla u Monoštoru mjesni KUDH „Bodrog“ je organizirao XV. Festival marijanskog pučkog pjevanja na kojem su sudjelovali polazni-

ci Male škole tambure iz Monoštora, HKUD „Vladimir Nazor“ iz Sombora, Ženska pjevačka skupina „Etna“ iz Apatina te domaćini Ženska pjevačka skupina „Kraljice Bodroga“.

4.

U crkvi sv. Marka evanđelista u Žedniku proslavljena je „Dužijanica“ čiji su nositelji bili bandaš Ivan Poljaković i bandašica Marijana Vojnić Hajduk. Navečer je u selu priređeno i Bandašicino kolo, na kojem su kao gosti nastupili folklorasi HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice.

4.

Polaznici Male škole tambure održali su koncert u Domu kulture u Monošturu na kojemu je dvanaestero učenika pokazalo umijeće sviranja tambure stečeno tijekom protekle godine u školi tambure koju vode profesorice Marina Kovač i Milica Lerić.

4.

Dvanaesto po redu hodočašće bačkih Hrvata i susret bratskih kršćanskih zajednica iz Mađarske, Srbije i Hrvatske održano je u Marijanskom svetištu Vodica – Marijin vrt, nedaleko Santova.

5. – 9.

Ljetni oratorij, održan na župama Uskrsnuća Isusova i svetog Roka u Subotici te svetog Josipa Radnika u Đurđinu, okupio je 120 djece.

7.

HNV je posjetio zastupnik Hrvatskog sabora Veljko Kajtazi gdje se sastao s predsjednikom Izvršnog odbora HNV-a Lazarom Cvijinom, članicom IO HNV-a Margaretom Uršal i međunarodnim tajnikom Darkom Baštovanovićem. Kajtazi je posjetio i DSHV u sjedištu stranke u Subotici i razgovarao o pitanjima vezanim uz političko predstavljanje manjina s predsjednikom Tomislavom Žigmanovim.

8.

U sklopu suradnje Gradskog muzeja Subotica i Muzeja likovnih umjetnosti u Osijeku, u ovom osječkom muzeju otvorena je izložba „Budimski slikar Matija Žeravić (1702. – 1771.)“.

8.

U sklopu dužijance u Lemešu održana je likovna kolonija na kojoj su sudjelovali članovi udruge „Croart“ iz Subotice.

9. – 17.

U organizaciji tavankutskih udruga HKPD-a „Matija Gubec“ i Galerije prve kolonije naive u tehnici slame u Tavankutu je organiziran XXXVI. saziv Prve kolonije naive u tehnici slame koji je bio u znaku jubileja: 75 godina od osnutka Društva te 60 godina od početka likovnih manifestacija.

10.

U okviru žetvenih svečanosti „Dužijanica 2021.“ na njivi pokraj crkve sv. Josipa Radnika u Đurđinu održano je Takmičenje risara na kojem su pobijedili Stipan Kujundžić iz Subotice i Ruža Juhas iz Male Bosne. Istodobno, održano je i natjecanje u kuhanju tarane, a prikazan je i rad na starim strojevima i vršalici, te „dičija“ igra na strnjiki – „kasalisica“.

10. – 14.

U Tavankutu je održan Land art fest / Festival slame kao dio europskog projekta, a u suorganizaciji HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta i Inovativne mreže iz Subotice.

11.

HBKUD „Lemeš“ je organizirao XXII. „Lemešku Dužijancu“. Svečana misa zahvalnica služena je u crkvi rođenja Blažene Djevice Marije, nakon čega su bandaš Stefan Benčik i bandašica Dragana Benčik predali kruh predsjedniku Savjeta MZ Lemeš.

11.

U povodu 75 godina postojanja HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta te 55 godina organiziranog djelovanja folklornog odjela u Društvu, na Etno salašu „Balažević“ održan je godišnji koncert folklornog odjela.

11.

U crkvi sv. Petra i Pavla apostola u Bajmaku proslavljena je „Dužijanca“. Bandaš je bio Alen Palfi, a bandašica Hermina Kumer.

12. – 17.

HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta organizirao je X. Seminar bunjevačkog stvaralaštva na temu – običaj kraljica.

13.

Preminuo je Josip Čačić, vijećnik HNV-a, član Upravnog odbora Hrvatske čitaonice „Fischer“ i član crkvenog odbora u crkvi Presvetog Trojstva u Surčinu.

14.

Izaslanstvo DSHV-a imalo je radni sastanak u Veleposlanstvu Republike Hrvatske u Beogradu.

14.

U povodu jubileja – 75. obljetnice od osnutka HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta svečani koncert u mjesnom Domu kulture priredili su tamburaši koji su naučili svirati upravo u ovom Društvu.

15.

U povodu X. Seminara bunjevačkog stvaralaštva na Etno salašu „Balažević“ je organizirana promocija Zbornika radova *Čuvari tradicije* te CD-a i DVD-a bunjevačkih plesova, frizura i ogavlja.

16.

Na XV. redovitoj izbornoj skupštini DSHV-a, održanoj u Tavankutu, za novog predsjednika izabran je dosadašnji predsjednik Tomislav Žigmanov.

17.

Manifestacija „Sastali se alasi i bečari“ održana je u Monoštoru u organizaciji KUDH-a „Bodrog“.

17.

Hrvatska kulturna udruga „Antun Sorgg“ iz Vajske je organizirala „Paorsko veče“ u Šokačkoj kući, zamišljeno kao zamjena za „Šokačko veče“, koje nije održano zbog epidemiološke situacije.

17.

U organizaciji Udruge bunjevačkih Hrvata „Dužijanca“, a u okviru programa „Dužijanca 2021.“, na njivi pokraj crkve sv. Josipa Radnika u Đurđinu održano je Natjecanje u pucanju bičevima. U kategoriji do 10 godina prvo mjesto je osvojio Ivo Miković, a za djecu stariju od 10 godina Marijan Tonković. Među odraslima u kategoriji duplog pucanja bičevima najbolji je bio Željko Šarčević, a u jednostrukom pucanju Boris Radaković.

17.

U povodu obilježavanja deset godina rada i postojanja, tamburaški sastav „Ladan špricer“, koji čini dio udruge Hrvatskog kulturno-prosvjetnog društva „Tomislav“ iz Golubinaca, priredio je cjelovečernji koncert u Katoličkoj porti u Golubincima.

17.

Uoči tavankutske „Dužijance“, na ljetnoj pozornici Etno salaša „Balažević“ u Tavankutu je održano Risarsko veče na kojem su predstavljeni ovogodišnji bandaš i bandašica, kao i zatvaranje XXXVI. saziva Prve kolonije naive u tehnici slame te X. Seminara bunjevačkog stvaralaštva.

18.

„Dužijancu“ u Tavankutu predvodili su bandašica Matea Milojević i bandaš Nikola Skenderović, a slavljena je u crkvi Presvetog Srca Isusova.

19.

Na izornoj skupštini HKU-a „Antun Sorgg“ iz Vajske za predsjednika udruge izabran je dosadašnji predsjednik Mladen Šimić.

20. 7. – 24. 8.

U organizaciji HNV-a i Fondacije za razvoj hrvatske zajednice u Republici Srbiji „Cro-Fond“, u Velikoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici, održana je tribina s temom „Registar poljoprivrednih gazdinstava i gospodarstvenika hrvatske zajednice u Republici Srbiji i stvaranje prosperitetnog fonda za njihovu podršku“ u okviru projekta „Izrada registra gospodarstvenika i poljoprivrednih gazdinstava“. Dva dana kasnije ista tribina održana je u Hrvatskom domu u Somboru za hrvatske gospodarstvenike iz Sombora i okolice, Monoštora i Berega. Do 24. kolovoza tribine su organizirane u Vajskoj, Starčevu, Novom Slankamenu, Srijemskoj Mitrovici, Surčinu i Sonti.

21.

U okviru programa „Dužijanca 2021.“ u HKC-u „Bunjevačko kolo“ u Subotici je otvorena tradicionalna izložba „S Božjom pomoći“ koja je posvećena temi „Bunjevačko tkanje i vezovi“. Izložbu su priredili UBH „Dužijanca“ i KD „Ivan Antunović“ u suradnji s HKC-om „Bunjevačko kolo“.

22.

Državni tajnik Ministarstva poljoprivrede Republike Hrvatske Tugomir Majdak primio je izaslanstvo HNV-a s kojim je razgovarao o izazovima s kojima se susreću hrvatski poljoprivrednici u Republici Srbiji.

22.

Na 70. sjednici Vlade Republike Hrvatske jednoglasno je usvojen Zaključak kojim se odobrava dodatnih 2 milijuna kuna za izgradnju „Hrvatske kuće“ u Subotici i kadrovska osnaživanje

hrvatske zajednice u Republici Srbiji, čime je osiguran nastavak započetih radova na objektu u kojem će se nalaziti dvije krovne institucije Hrvata u Republici Srbiji – HNV i NIU „Hrvatska riječ“.

23.

U organizaciji HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora u suradnji s KD-om „Ivan Antunović“ iz Subotice u Hrvatskom domu u Somboru održana je tradicionalna književna večer u povodu „Dužionice“. O povijesti ženskog redovništva u gradu Somboru govorio je vlč. Luka Poljak.

24.

Pobjednik ovogodišnjeg, 50. natjecanja pjevača amatera „Đamus“ u Đali je Marko Križanović iz Subotice.

24. 7. – 1. 8.

Nakon prošlogodišnje pauze, Udruga „Naša djeca“ iz Subotice organizirala je XIII. Ljetnu školu hrvatskog jezika, kulture i duhovnosti na otoku Prvić u Hrvatskoj za šezdesetak sudionika ovog programa, djece, mladih i odraslih iz Subotice, Vajske i Monoštora.

25.

U Somboru je proslavljena „Dužionica“ u organizaciji mjesnog HKUD-a „Vladimir Nazor“. Nakon svečane svete mise u crkvi Presvetog Trojstva bandašica Ana Čuvardić s Bezdanskog puta i bandaš Filip Gromilović iz Nenadića predali su kruh pečen od novog brašna gradonačelniku Sombora Antoniju Ratkoviću.

25.

Misom zahvalnicom u crkvi Presvetog Trojstva proslavljena je „Dužijanca“ u Maloj Bosni čiji su bandaš i bandašica bili Marko Borović i Nadja Kovač.

29. - 31.

Likovni odjel HKC-a „Bunjevačko kolo“ je u okviru „Dužijanca 2021.“ održao

XXV. saziv Međunarodne likovne kolonije Bunarić u Subotici na kojoj je sudjelovalo četrdesetak slikara iz Srbije i Bosne i Hercegovine. Prvoga dana kolonije otvorena je i izložba radova nastalih na prošlogodišnjoj, 24. koloniji.

31.

Folklorišti HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice gostovali su u Kačmaru (Mađarska) gdje je u organizaciji taštvošnje hrvatske samouprave organizirana manifestacija „Bunjevački dan 2021.“.

Treća generacija polaznika završila lektorat hrvatskog jezika i književnosti u Novom Sadu

Treća generacija polaznika završila je lektorat hrvatskog jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. Među trinaestero polaznika bili su odgojitelji, učitelji i profesori nastavnih predmeta iz Subotice i Sombora.

Lidija Sarić najljepša Hrvatica u narodnoj nošnji

Lidija Sarić (r. Cvijin) iz Tavankuta, odjevena u tradicijsku nošnju bunjevačkih Hrvata, pobjednica je VIII. revije tradicijske odjeće i izbora najljepše Hrvatice u narodnoj nošnji izvan Republike Hrvatske „Najljepša od najljepših“ koju je online organizirala Udruga „Stećak“ iz Bosne i Hercegovine i Hrvatska matica iseljenika.

Nove službe svećenika

Subotički biskup mons. Slavko Večerin donio je odluke o imenovanjima na pojedine službe, razrješenjima i premještajima velikog broja svećenika Subotičke biskupije.

Novi broj Godišnjaka za znanstvena istraživanja

Objavljen je dvanaesti broj *Godišnjaka za znanstvena istraživanja ZKVH-a*.

KOLOVOZ, 2021.

1.

U okviru manifestacije „Rič pod đermom“, koju organizira HKPD „Đurđin“, u crkvi sv. Josipa Radnika u Đurđinu predstavljen je Zbornik radova *Čuvari tradicije*, tiskan u povodu deset godina Seminara bunjevačkog stvaralaštva u Tavankutu.

1.

U crkvi sv. Josipa Radnika u Đurđinu proslavljena je „Dužijanca“. Bandaš je bio Marjan Tumbas, a bandašica Ana Dulić.

1.

U Domu kulture u Mirgešu služena je sveta misa zahvalnica za plodove žetve.

1.

Modna dizajnerica iz Subotice Marija Šabić dobila je nagradu za doprinos modnoj sceni „Anny Style Award“ na „Danima mode 2021.“ u Vrnjačkoj Banji.

1. – 12.

Senka Horvat iz HKC-a „Bunjevačko kolo“ i Nenad Temunović iz HGU-a „Festival bunjevački pisama“ sudjelovali su na Ljetnoj školi hrvatskog folkloru u Zadru.

2. – 4.

U suorganizaciji HNV-a, Subotičkog oratorija i HPD-a „Bela Gabrić“, u Monošturu je prvi put održan trodnevni „Multikulturalni kamp za djecu – upoznajmo bogatstvo naše Vojvodine“ koji je okupio više od 50 osnovnoškolske djece iz Sombora, Monoštora i Berega.

5.

U Marijinom svetištu Srijemske biskupije u Petrovaradinu proslavljen je blagdan Gospe Tekijske – Velikih Tekija.

5.

U organizaciji KD-a „Ivan Antunović“, a u sklopu programa „Dužijance 2021.“ u svečanoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici priređena je književna večer posvećena 25. obljetnici djelovanja Bunjevačko-šokačke knjižnice „Ivan Kujundžić“. Tijekom večeri dodijeljene su i nagrade Društva koje su primili slikarica iz Subotice Cilika Dulić-Kasiba kao zaslužni pojedinac, Vicepostulatura sluga Božjega oca Gerarda Tome Stantića koja svoje sjedište ima u Somboru, u domeni institucija, dok je nagrada za obitelj pripala obitelji Ivana i Tatjane Vukov iz Subotice.

6.

Izložba slika od slame nastalih na XXXV. i XXXVI. sazivu Prve kolonije naive u tehnici slame u Tavankutu otvorena je u vestibulu Gradske kuće.

6.

U okviru programa „Dužijance 2021.“ na trgu u centru Subotice priređena je tamburaška večer. Iste večeri predstavljani su ovogodišnji bandaš Daniel Kujundžić i bandašica Kristina Matković. Održan je i izbor parova pratilaca bandaša i bandašice. Titulu prvog para pratioca ponijeli su Milica Vojnić Hajduk iz Žednika i Luka Sudarević iz Subotice, drugi par pratioca bili su Mila Kujundžić s Čantavirske ceste i Matej Katić iz Subotice, a treći Josipa Kujundžić i Miroslav Hampelić, oboje iz Subotice. Uručene su i nagrade za najbolje aranžere izloga „Dužijance 2021.“. Prvu nagradu je osvojila Zorica Ivković za izlog pod nazivom „Risarski ručak“, drugu Slavica Temunović i Marina Piuković za izlog „Bandaš“, a treću članice LUSA-e Ana Jaramazović, Olga Kiš i Eva Aroksalaši za izlog „Od zrna žita do slike“.

7.

Nakon svečane večernje u katedrali-bazilici svete Terezije Avilske, u okviru

programa „Dužijance 2021.“, u parku ispred Gradske kuće položeni su vijenci od žita na spomenik Risaru i spomen-bistu Blaška Rajića. Nakon toga je na bini u centru grada uslijedila Skupština risara i Folklorna večer na kojoj su nastupila kulturno-umjetnička društva: HKC „Bunjevačko kolo“ iz Subotice, HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta, OKUD „Mladost“ iz Subotice, MKC „Népkőr“ iz Subotice te gosti UZNTK „Šumadija“ iz Batočine.

8.

U okviru središnje proslave 111. „Dužijance“ u Subotici, u crkvi svetog Roka obavljen je blagoslov i ispraćaj bandaša Danijela Kujundžića i bandašice Kristine Matković, koji su skupa s ostalim seoskim bandašima i bandašicama te ostalim sudionicima „Dužijance“ sudjelovali na svečanom euharistijskom slavlju u katedrali-bazilici sv. Terezije Avilske koje je predvodio pomoćni biskup Đakovačko-osječke biskupije mons. Ivan Ćurić u zajedništvu s mjesnim biskupom mons. Slavkom Večerinom i svećenicima Subotičke biskupije. Po završetku mise zahvalnice uslijedila je povorka kroz grad svih sudionika „Dužijance“, a bandaš i bandašica predali su kruh od novoga žita gradonačelniku Stevanu Bakiću. Popodne je upriličen posjet grobu Blaška Rajića, a u večernjim satima na trgu u centru grada priređeno je Bandašicino kolo.

9. – 13.

U organizaciji Hrvatske čitaonice i uz logističku potporu Gradske knjižnice Subotica u domu DSHV-a u Subotici održan je XIV. Etno kamp na kojem je sudjelovalo 65 volontera i 115 djece osnovnoškolske dobi iz Subotice s okolicom ali i inozemstva.

10. – 11.

U prostorijama HNV-a održano je testiranje dvadesetak učenika sedmih razreda osnovne i trećih razreda sred-

nje škole u sklopu programa profesionalne orijentacije „GPS – Gdje Poći Sutra!?” koji organizira HNV uz suorganizaciju Udruge „Naša djeca”, HPD-a „Bela Gabrić” i Fondacije „Cro-Fond”.

11. – 14.

Na 24. Maratonu lađa i 8. Maratonu lađarica, sudjelovale su i muška i ženska ekipa „Salašari somborski” koje su veslale pod zastavom HKUD-a „Vladimir Nazor”.

14. – 15.

„Dužijanca” je prvi put održana u Baji (Mađarska), u organizaciji UBH-a „Dužijanca”, Hrvatske državne samouprave u Mađarskoj i Grada Baje. Prvog dana je u Kulturnom centru bačkih Hrvata u Baji otvorena izložba „Bunjevačka nošnja i ris” i održan kulturni program na otoku Petőfi na kom su nastupili HKC „Bunjevačko kolo” iz Subotice i HKPD „Matija Gubec” iz Tavankuta. Narednog dana, svečano misno slavlje u crkvi sv. Antuna Padovanskog predvodio je subotički biskup Slavko Večerin, a potom je povorka u mimohodu krenula od crkve do Trga Kálmana Tótha gdje su subotički bandaš i bandašica predali kruh od novog žita gradonačelnici Grada Baje Klári Nyirati.

15. – 20.

Slikar i voditelj Likovnog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo” iz Subotice Kristijan Sekulić sudjelovao je na preporuku HNV-a na 5. sazivu međunarodne likovne kolonije „Sjenica 2021.” koja se održava u istoimenom mjestu.

16.

Kreativna sekcija Hrvatske čitaonice „Fischer” iz Surčina prikazala je filmsku retrospektivu događaja iz prethodne godine i na taj način obilježila četvrtu obljetnicu svoga rada.

16. – 22.

„Igrajte se, skačite, vičite, samo ne-
mojte griješiti”, geslo je pod kojim su

34 predanimatora i animatora Subotičkog oratorija proveli sedam dana na moru, u župi sv. Petra i Pavla u Kaštel Novom.

17. – 21.

U organizaciji HNV-a i suorganizaciji Udruge „Naša djeca”, HPD-a „Bela Gabrić” i Fondacije „Cro-Fond” sudionici programa profesionalne orijentacije „GPS – Gdje Poći Sutra!?”, učenici sedmih razreda osnovne i trećih razreda srednje škole boravili su na radionicama u Međugorju.

19. – 21.

U okviru otvorenja XII. Dana Luke Botića u Kaštel Lukšiću, u dvorcu Vitturi otvorena je izložba „150 godina bunjevačkih i šokačkih novina”. Dva dana kasnije u Spomen-muzeju biskupa Strossmayera u Đakovu predstavljena je i monografija Olge Šram *Cilika Dučić Kasiba*. Ovo je dio bogatog programa XII. Dana Luke Botića.

21.

Folklorni odjel HKC-a „Bunjevačko kolo” iz Subotice sudjelovalo je na 13. Večerima hrvatskog folklora u Neumu pod nazivom „Oj kamenu rodni moj” na kojima je nastupilo desetak kulturno-umjetnička društva iz BiH i regije.

22. – 27.

U organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje i Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske u Dubrovniku je održan stručni skup za učitelje hrvatskog jezika izvan sustava Ministarstva znanosti i obrazovanja RH na kojem je uz učitelje iz Mađarske sudjelovalo i 15 prosvjetnih djelatnika iz Vojvodine. Istodobno, stručni skup se mogao pratiti i online, putem ZOOM platforme.

23. – 26.

Predsjednik DSHV-a Tomislav Žiganov sudjelovao je na 14. međunarod-

nom znanstvenom skupu „Srpsko-hrvatski odnosi, pitanja nacionalnih manjina, politički mitovi, dominantni narativi i kultura sećanja“, koji je održan u Golubiću kod Obrovca u Hrvatskoj.

24.

Pjesnički prvijenac Nevene Mlinko iz Subotice pod nazivom *Vinjete Bola* predstavljen je u dvorištu HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici.

25.

Ansambl „Ravnica“ je, povodom 30 godina rada, na Ljetnoj pozornici na Paliću, priredio koncert pod nazivom „Ljubav pobjeđuje sve“, kao spoj muzike i glume na kojem je uz članove ansambla nastupio je i glumac Narodnog kazališta u Subotici Vladimir Grbić.

26. – 29.

Galerija prve kolonije naive u tehnici slame iz Tavankuta, kao jedan od sudionika međunarodnog projekta „Otvorene ruke“ u okviru programa „Erazmus+“, bila je domaćin prvog treninga osposobljavanja sudionika pod naslovom „S tradicijom u moderno“. Projekt traje do travnja 2023. godine, a osim Tavankučana, partneri su Likovni centar „Vivoda“ iz Zagreba (Hrvatska) te kao nositelj projekta Zavod Burja iz Rimskih Toplica (Slovenija).

27.

HKPD „Matija Gubec“ i Galerija Prve kolonije naive u tehnici slame iz Tavankuta započeli su projekt pod nazivom „52 tjedna etnologije u Tavankutu“ u vidu manjih jednotjednih izložbi u prostoru, odnosno izlogu spomenute Galerije tijekom idućih godinu dana. Prva izložba je realizirana u suradnji s mjesnom OŠ „Matija Gubec“ na temu povijesti školstva u selu i okolici.

27. – 28.

U sklopu projekta „Žensko tradicijsko češljanje i izrada oglavlja i njihova pri-

mjena kroz suvremene trendove“ UG „Tragovi Šokaca“ iz Bača je organiziralo radionice zlatoveza u etno kući „Didina kuća“ u Baču.

28. – 29.

U Svetištu Gospe od suza na Bunariću svečano euharistijsko slavlje je predvodio vrhbosanski nadbiskup koadjutor mons. Tomo Vukšić. Bunarićkim proštenjem je i završena 111. „Dužijanča“.

RUJAN, 2021.

1.

Za dvadesetu generaciju prvaka, 25 učenika iz Subotice, Male Bosne, Tavankuta i Đurđina koji nastavu prate na hrvatskom jeziku, HNV je priredio svečani prijam u dvorištu Vijeća.

2.

Euharistijskim slavljem u crkvi Blažene Djevice Marije u Moroviću proslavljena je 10. obljetnica proglašenja ove crkve hodočasničkim mjestom Marije pomoćnice kršćana u obraćenju i duša u čistilištu. Misno slavlje predvodio je srijemski biskup mons. Đuro Gašparović u koncelebraciji s braćom svećenicima.

3.

Pod sloganom „Očuvanjem prošlosti gradimo budućnost“ Hrvatska čitaonica „Fischer“ iz Surčina proslavila je u porti crkve Presvetoga Trojstva u Surčinu petu obljetnicu postojanja.

4.

Hrvatska čitaonica iz Subotice i Bunjevačko-šokačka knjižnica „Ivan Kujundžić“ pri KD-u „Ivan Antunović“ iz Subotice organizirali su u Vajskoj XIX. Pokrajinski susret pučkih pjesnika „Lira naiva 2021.“, a domaćin je bio HKU „Antun Sorgg“. Ovom prigodom tiskana je i zbirka izabranih stihova *Pjesme putujućih – Lira naiva 2021.* za koju je

izbor sačinila profesorica književnosti Klara Dulić Ševčić.

4.

U organizaciji HPD-a „Bela Gabrić“ održana je stručna obuka za jačanje jezičnih kompetencija učitelja u cjelovitijoj nastavi na hrvatskom jeziku i nastavnika hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture na kojoj je sudjelovalo dvadesetak sudionika.

4.

U osječkom Kulturnom centru održan je simpozij „Hrvati u Vojvodini 30 godina poslije – suradnjom do očuvanja identiteta“, koji su organizirali Zajednica protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata te ZKVH.

4. – 5.

Augustin Žigmanov iz Subotice sudjelovao je na Forumu mladih pripadnika hrvatskih manjina „Naslijeđe za budućnost? – Tradicijska kultura među mlađim naraštajima hrvatskih manjinskih zajednica“ koji je u organizaciji Zajedništva Hrvata u Rumunjskoj i Hrvatske matice iseljenika održan u Karaševu, hrvatskom naselju u rumunjskom dijelu Banata.

5.

U župnoj crkvi svetog Roka u Petrovaradinu, nakon dugih priprema i prošlogodišnjeg odgađanja, otkrivena je spomen-ploča članici Družbe Milosrdnih sestara sv. Križa s. Amadeji Pavlović o 50. obljetnici njezine smrti.

6.

Subotički biskup mons. Slavko Večerin blagoslovio je zanatsku pekarnu u Subotici koju vodi Caritas Subotičke biskupije, te je započelo razdoblje njezina probnog rada.

8.

Monografija *Cilika Dulić Kasiba* autorice Olge Šram koju je izdao ZKVH

predstavljena je u Velikoj vijećnici Gradske kuće u Subotici.

9.

Nakon godinu i pol stanke ponovno je počela s radom Dječja dramska sekcija u HKC-u „Bunjevačko kolo“ u Subotici.

9.

Povijesno-dokumentarni roman *Horvacki Bačka 1901.–1939.* subotičkog pisca Dražena Prčića predstavljen je u Gradskoj knjižnici „Marka Marulića“ u Splitu.

10.

U Velikoj vijećnici Gradske kuće u Subotici HGU „Festival bunjevački pjesama“ je održala XVII. Smotru dječjih pjevača i zborova na kojoj je nastupilo 17 vokalnih solista iz Subotice i okolice.

11. – 12.

U povodu 10. obljetnice postojanja i rada HLU „Croart“, u Klubu prijatelja Bačvanke u Subotici održana je likovna kolonija.

11. – 12.

Predsjednik Mladeži DSHV-a Marin Puković boravio je u Zagrebu na trećem Nacionalnom danu Mladeži HDZ-a kada je obilježena i 31. obljetnica utemeljenja Mladeži Hrvatske demokratske zajednice.

13. 9. – 22. 10.

Gradska knjižnica Subotica provela je u subotičkim osnovnim školama, u kojima se nastava odvija na hrvatskom jeziku, online Nacionalni kviz za poticanje čitanja za djecu i mladež Knjižnica grada Zagreba pod nazivom „Šest autora traži čitatelja“.

13., 18. i 19.

Nizom prigodnih kulturnih događaja svečano je obilježena 300. obljetnica obnove župe Uznesenja Blažene Djevice Marije u Zemunu. Najprije je odr-

18.

U okviru jednodnevnog izleta, 32 učenika iz Srijemske Mitrovice koji pohađaju predmet Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture posjetili su mjesto Sot gdje su se, među ostalim, susreli s vršnjacima koji pohađaju spomenuti izborni predmet.

18.

Na trećoj po redu likovnoj koloniji u organizaciji HUG-a „Bezdanaška marina“, održanoj u Ekološkoj učionici Baračka u Bezdanu, sudjelovalo je 16 slikara iz Subotice i Sombora.

18.

Nakon godinu dana pauze, svečani blagoslov školske i vjeronaučne godine, te zaziv Duha Svetoga na sve učenike Subotičke biskupije održan je slavljenjem svete mise u katedrali-bazilici sv. Terezije Avilske u Subotici.

18. – 19.

Pod sloganima „Ima smisla...“ i „Ne boj se“ u subotičkoj Dvorani sportova održani su prošlogodišnji XV. i ovogodišnji XVI. Festival hrvatskih duhovnih pjesama „HosanaFest“ koji je ove godine okupio izvođače iz različitih krajeva Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Njemačke, Švicarske te Srbije. Glavnu nagradu na oba „HosanaFesta“, koju dodjeljuju sami izvođači međusobnim glasovanjem, osvojio je Dario Šehić iz Novog Sada.

19.

Svečanim misnim slavljem, koje je predslavio srijemski biskup mons. Đuro Gašparović sa suslaviteljima đakovačko-osječkim nadbiskupom mons. Đurom Hranićem, pomoćnim đakovačko-osječkim biskupom Ivanom Ćurićem te kotorskim biskupom u miru Ilijom Janjićem i drugim prisutnim svećenicima, u Zemunu je obilježena 300. obljetnica od obnove Rimokatoličke župe Uznesenja Blažene Djevice Marije.

19.

Članovi HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice sudjelovali su u svečanom mimohodu te na Smotri folkloru u okviru najveće kulturne manifestacija Slavonije – „56. Vinkovačke jeseni“.

19. – 24.

Gradsko kazalište „Zorin dom“ iz Karlovca (Hrvatska) sudjelovalo je s predstavom „Na tragu“ na 28. Međunarodnom festivalu kazališta za djecu u Subotici.

21.

Članovi političkog odjela Veleposlanstva Sjedinjenih Američkih Država, politički dužnosnik Thomas Lee i savjetnica Ksenija Lazović susreli su se u Subotici s članovima Ureda HNV-a.

21. 9. i 21. 10.

Subotički HKC „Bunjevačko kolo“ i tavanakuti HKPD „Matija Gubec“ posjetili su članovi Folklornog društva „Umag“ Vlatko Možar i Danijel Lamoš u sklopu projekta „Balunom kroz Europu“ te s jednom od članica domaćeg KUD-a otplesali po jedan korak najpoznatijeg istarskog plesa baluna. Gostovanja su snimana te će nakon montaže biti prikazana na YouTube kanalu.

22.

Na spomendan zaštitnika župe sv. Mauricijusa u Starčevu svetu misu je predvodio vič. Marko Kljajić iz Surčina, uz glazbu i pjesmu Mješovitog zbora HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina. Nakon mise službeno su otvorene prostorije područnog Ureda Udruge banatskih Hrvata koje se nalaze u okviru župnih prostorija, a obnovljene su sredstvima koje je dodijelio Središnji državni ured za Hrvate izvan Hrvatske. Nakon otvorenja, ravnatelj ZKVH-a Tomislav Žigmanov uručio je predsjedniku Podružnice Nikoli Pavliču više od stotinu knjiga hrvatskih nakladnika iz Vojvodine.

22. 9. – 31. 10.

Započela je jesenska kampanja Inicijative „40 dana za život“ pod geslom „Sveti Mihaele Arkandele, brani nas u boju!“. Svakog radnog dana i vikendom u kapeli Crne Gospe (kod franjevacu) u Subotici se organizira jednosatno miroljubivo bdijenje s molitvom, a svakog petka u kapeli Radio Marije služi se sveta misa i klanjanje za spas nerođenih.

23.

Tribina s temom „Registar poljoprivrednih gazdinstava i gospodarstvenika hrvatske zajednice u Republici Srbiji i stvaranje prosperitetnog fonda za njihovu podršku“ održana je u Platičevu, na poziv mještana Hrtkovaca, Nikinaca i Platičeva.

24.

U Šokačkoj kući u Bregu, na molbu zainteresiranih, održana je tribina s temom „Registar poljoprivrednih gazdinstava i gospodarstvenika hrvatske zajednice u Republici Srbiji i stvaranje prosperitetnog fonda za njihovu podršku“.

24. – 26.

Nekadašnja manifestacija „Izložba iz bakinih ormara“, koja se održavala posljednje tri godine, ove je godine pod novim nazivom „Jesenje prelo u Surčinu“ prerasla u trodnevnu manifestaciju. Održana je u prostoru Rimokatoličke župe „Presveto Trojstvo“ u Surčinu u organizaciji Hrvatske čitaonice „Fischer“ iz Surčina.

25.

HKPD „Jelačić“ iz Petrovaradina organiziralo je četvrtu kulinarsku manifestaciju „CROZ kuhinje Vojvodine“ u dvorišnom prostoru Vatrogasnoga doma u Starom Majuru.

25.

U organizaciji HKPD-a „Matija Gubec“, Galerije Prve kolonije naive u tehnic

slame, OŠ „Matija Gubec“ i Voćarske zadruge „Vočko“ iz Tavankuta, na Etno salašu „Balažević“ u Donjem Tavankutu održan je XI. festival voća i autohtonih rukotvorina.

25.

U Velikoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici održan je XIV. festival dječjeg stvaralaštva „Dužijanca malenih“. U prvom dijelu manifestacije djeca su tijekom dana sudjelovala u tematskim zabavno-edukacijskim igrama koje su za cilj imale upoznavanje običaja dužijance, a u večernjim satima uslijedio je koncert na kojem su sudjelovali Dječji Subotički tamburaški orkestar, KUD „Vuk Karadžić“ iz Temerina i HKC „Bunjevačko kolo“.

25.

Tragično je preminuo Franush – Franja Prekpaljaj, predsjednik Nadzornog odbora HKD-a „Šid“ i aktivni član Udruge od prvog dana njenog osnutka.

25.

Zrenjaninski biskup mons. Ladislav Német izabran je za potpredsjednika Vijeća europskih biskupskih konferencija na plenarnom zasjedanju Vijeća u Rimu.

25.

Započeo je novi ciklus kreativnih radionica za djecu „Petrovaradionica“ koju organizira HKPD „Jelačić“ iz Petrovaradina.

25. – 26.

Predstavljanje najnovijeg, 15. sveska *Leksikona podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca* održano je u Somboru, u Hrvatskom domu, a narednog dana u Lemešu, u dvorani Mjesne zajednice.

27.

U povodu obilježavanja jubileja, 25 godina održavanja Međunarodne li-

kovne kolonije Bunarić koju u vrijeme trajanja žetvenih svečanosti „Dužijanica“ organizira Likovni odjel HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice, u Galeriji Otvorenog sveučilišta u Subotici otvorena je izložba na kojoj je prikazan izbor od 51 djela iz fonda dosadašnjih saziva ove likovne manifestacije.

27.

S ciljem jačanja suradnje te njegovanja zajedništva i povezanosti, biskup Subotičke biskupije mons. Slavko Večerin susreo se s državnim tajnikom Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske Zvonkom Milasom u Zagrebu.

28.

U okviru obilježavanja 180. obljetnice župe i 125. obljetnice crkve sv. Roka u Subotici, u jubilarnoj crkvi je održano predavanje arhivskog savjetnika i ravnatelja subotičkog Povijesnog arhiva Stevana Mačkovića na temu „O župi i crkvi sv. Roka u arhivu grada Subotice“.

29.

U Hrvatskom domu u Somboru održan je sastanak s roditeljima i učenicima koji žele pohađati izborni predmet Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture.

29.

Subotički biskup mons. Slavko Večerin je na svetkovinu sv. Mihaela, Gabriela i Rafaela predvodio misu župnog proštenja i 200. obljetnice dovršetka gradnje župne crkve u Odžacima.

Gostovanja u Hrvatskoj i Bosni

Dramska sekcija HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora gostovala je u Sinju na Međunarodnom kazališnom festivalu, u Vitezu na Danima kazališta i Bogdanovcima na Smotri amatera Slavonije i Baranje „Dani Vanje Drachha“. U sva tri mjesta „Nazorovi“ glumci izveli su komediju „Oporuka“ koja je

rađena po motivima opere Giacomina Puccinija u adaptaciji Ivice Janjića i režiji Lee Jevtić. Na smotri u Bogdanovcima nagradu za najbolju ulogu u predstavi dobio je Dušan Esapović, za ulogu Gracijana.

LISTOPAD, 2021.

1.

Predstavnici hrvatske zajednice u Republici Srbiji susreli su se u Zaprešiću s vodstvom Grada Zaprešića s ciljem produblivanja suradnje i čvršćeg povezivanja dvaju mjesta – Petrovaradina i Zaprešića.

2.

Stručni skup za učitelje, nastavnike i profesore „Znanjem do kreativnosti i sigurnosti“ održan je u prostorijama HNV-a u organizaciji Udruge „Naša djeca“ i uz podršku HNV-a. Predavači na skupu bili su članovi Fondacije „Tijana Jurić“ Igor Jurić i Jovana Škorić te profesori hrvatskog jezika i književnosti Morena Rendulić i Bruno Dronjić.

2.

HKUD „Vladimir Nazor“ iz Sombora organizirao je 21. Likovnu koloniju „Colorit“ koja je održana u prostoru Hrvatskog doma. U radu kolonije sudjelovali su slikari iz Subotice, Sombora, Bačke Palanke, Koluta, Riđice, salaša Gradina.

2.

Ekipe UBH „Dužijanica“ iz Subotice osvojila je prvo mjesto na natjecanju u ručnoj berbi kukuruza u Crnoj Bari.

3.

U župnoj dvorani Rimokatoličke župe Uznesenja Blažene Djevice Marije u Zemunu održan je solistički koncert violinistice Ane Marije Vučić uz klavirsku pratnju Sanje Knežević Gavrilović, u organizaciji Zajednice Hrvata Zemuna „Ilija Okruglić“.

4. Promocija knjiga Dražena Prčića *Subotica – Priča o fotografiji* i *Advokat* održana je u Domu kulture u Žedniku.

5. Jubilarni, XX. Dani hrvatske knjige i riječi, dani Balinta Vujkova otvoreni su Književnim salonom održanim u Gradskoj knjižnici u Novom Sadu na kojem su predstavljena dva nova naslova Hrvatske čitaonice i ZKVH-a tiskana za ovogodišnje Dane – *Zbornik radova s prošlogodišnjeg Međunarodnog znanstveno-stručnog skupa 2020. „Čitanjem do uključenosti“* te *Pripovi(je)tke 2*, peta knjiga u ediciji „Izabrana djela Balinta Vujkova“.

6. „Informiranje na jezicima nacionalnih manjina u svjetlu provođenja Medijske strategije“ bila je tema online konferencije održane u organizaciji NIU „Ruske slovo“, Nezavisnog društva novinara Vojvodine, Nezavisnog udruženja novinara Srbije i Organizacije za europsku sigurnost i suradnju.

6. U sklopu XX. Dana hrvatske knjige i riječi, dana Balinta Vujkova u Sonti je priređen program za učenike pod nazivom „Narodna književnost u školi, u spomen na Balinta Vujkova Didu“. Zbog nepovoljne epidemiološke situacije za ostale učenike diljem Vojvodine održan je virtualni javni sat hrvatskoga jezika u koji su se škole uključile preko YouTube kanala Hrvatske čitaonice Subotica. Tom prigodom predstavljena je nova, peta knjiga Izabranih djela Balinta Vujkova pod naslovom *Pripovi(je)tke 2*, a djeca su imala prigodu pogledati snimku predstave „Mala Vesna“ autora Pavla Bačića u izvedbi studenata Umjetničke akademije iz Osijeka.

7. Odlukom Nacionalnog komiteta za nematerijalno kulturno naslijeđe Sr-

bije „Tamburaška praksa“ upisana je u Nacionalni registar Nematerijalnog kulturnog naslijeđa Srbije i time je zauzela 54. mjesto na popisu elemenata.

7. U sklopu XX. Dana hrvatske knjige i riječi, dana Balinta Vujkova, u velikoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici Hrvatsko kazalište iz Pečuha izvelo je predstavu „Bunjevački blues, saga o svitu koji nestaje“ po književnom predlošku Tomislava Žigmanova.

8. Na Znanstveno-stručnom skupu, održanom u Gradskoj knjižnici Subotica u sklopu XX. Dana hrvatske knjige i riječi, dana Balinta Vujkova, sudjelovalo je 23 izlagača iz Hrvatske, Mađarske i Vojvodine, uživo ili virtualno putem ZOOM platforme. U kataložnoj sobi subotičke knjižnice tradicionalno je postavljena izložba knjiške produkcije Hrvata u Vojvodini između dvaju Dana, a nakon skupa položeni su vijenci na bistu Balinta Vujkova u parku pokraj Gradske kuće.

8. Dodjelom književnih nagrada na Multimedijalnoj večeri, održanoj u Velikoj vijećnici Gradske kuće u Subotici, završeni su XX. Dani hrvatske knjige i riječi, dani Balinta Vujkova u Subotici koje je organizirala Hrvatska čitaonica iz Subotice u suradnji sa ZKVH-om i Gradskom knjižnicom Subotica uz potporu HNV-a. Tom prigodom Hrvatska čitaonica iz Subotice dodijelila je nagradu za životno djelo pjesniku i knjižničaru Lazaru Franciškoviću, dok je ZKVH nagradu „Emerik Pavić“ za najbolju knjigu tiskanu u 2020. godini dodijelio znanstvenoj monografiji *Identitet srijemskih Hrvata kroz prizmu tradicijske baštine* glavne urednice dr. sc. Milane Černelić, čiji su sunakladnici Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, FF-press i ZKVH,

a trijenalnu nagradu „Iso Velikanović“ za najbolje prozno djelo u razdoblju 2018. – 2020. Ivanu Vidaku, hrvatskom piscu rodom iz Monoštora za roman *Radio Siga*, objavljenom u nakladi zagrebačkog Sandorfa.

Također, u povodu značajnog jubileja, a u okviru projekta „Godine novog preporoda“, u Predvorju Gradske kuće u Subotici postavljena je izložba „150 godina Bunjevačkih i šokačkih novina i Vile“.

8.

Bunjevački govori, koji pripadaju novoštokavskom ikavskom dijalektu štokavskoga narječja hrvatskoga jezika, na inicijativu Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, upisani su u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske kao nematerijalno kulturno dobro.

8. – 12.

HKD „Šid“ je u Šidu i u Sotu organiziralo VIII. likovnu koloniju u čijem radu su sudjelovali slikari iz Subotice, iz HLU-a „Croart“ i iz HKC-a „Bunjevačko kolo“.

9.

Učenici petih i šestih razreda iz Monoštora i Subotice koji pohađaju cjelovitu nastavu na hrvatskom jeziku posjetili su Srijemsku Mitrovicu i Petrovaradin, u okviru jednodnevnog izleta koji je organizirao HNV.

9.

U organizaciji HPD-a „Bela Gabrić“, a uz potporu HNV-a i Ministarstva prosvjete, znanosti i tehnološkog razvoja Republike Srbije, u prostorijama HNV-a održan je stručni skup „Montessori materijali i aktivnosti u vrtiću“. Prije samoga početka skupa predstavnicama vrtića „Marija Petković – Sunčica“ i „Marija Petković – Biser“ Marini Piu-ković i Biljani Mrđanov Udruga „Naša djeca“ iz Subotice uručila je nove Montessori materijale koji nedostaju u ovim objektima.

9.

Dramska sekcija HBKUD-a „Lemeš“ iz istoimenog mjesta organizirala je tijekom listopada X. Memorijal „Antun Aladžić“. Ovogodišnji memorijal otvorili su gosti iz Tuzle „Draft teatar“ izvevši komediju „De sam ja tu“, rađenu po tekstu talijanske komedije „Mušice“, a u režiji Dragana Tešića i Envera Hasića.

10.

Nakon teške bolesti, u Subotici je u 74. godini preminuo književnik i knjižničar Lazar Francišković.

10.

Jubileji 125 godina crkve i 180 godina župe sv. Roka proslavljeni su svečanim misnim slavljem koje je predslavio subotički biskup mons. Slavko Večerin. Središnjem euharistijskom slavlju prethodili su trodnevnicama s geslom „S Isusom u župi i crkvi svetog Roka jučer, danas, sutra“ te bogat duhovno-kulturni program koji se održavao nekoliko tjedana prije glavne proslave.

10.

Dušan Esapović, član dramske sekcije HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora, osvojio je nagradu za najbolju ulogu na 39. Smotri amatera Slavonije i Baranje, Danima „Vanje Dracha“ održanoj u Bogdanovcima odigrao Gracijana u predstavi „Oporuka“ rađenoj po motivima opere Giacomina Puccinija u adaptaciji Ivce Janjića, a u režiji Lee Jevtić.

11.

U prostorijama Mađarskog nacionalnog vijeća u Republici Srbiji održan je susret predstavnika Narodne skupštine Republike Srpske s predstavnicima nacionalnih manjina na kojem su bili i predstavnici HNV-a.

13.

Svečanom svetom misom u crkvi sv. Petra i Pavla proslavljen je „Zavitni dan“ u Monoštora, a povodom desete obljetnice osnivanja „Kraljica Bodro-

ga" ovom je prigodom otvorena izložba fotografija „Tradicija u zrcalu Kraljica“ koja prikazuje „Kraljice Bodroga“ u tradicijskoj nošnji kroz različite etape crkvene godine.

14.

U organizaciji HKD-a Hrvatski kulturni centar „Beograd“ u prostoru Fondacije „A. G. Matoš“ u Beogradu otvorena je izložba slika Brace Azarića.

16.

Svečanim misnim slavljem u crkvi sv. Jurja, krsnoj župi bana Jelačića, koje je predslavio zemunski župnik vlč. Jozo Duspara u koncelebraciji sa svećenicima Srijemske i Subotičke biskupije te prigodnim programom u Petrovaradinu, proslavljen je Dan rođenja bana Josipa Jelačića, jedan od četiriju praznika hrvatske zajednice u Republici Srbiji. Tom prigodom su predsjednica HNV-a Jasna Vojnić i ministrica kulture Republike Srbije Maja Gojković obojile na zidu rodne kuće bana Josipa Jelačića na Petrovaradinu siluetu banova lika čime je simbolično obilježen početak radova na obnovi ovog znamenitog objekta. U kulturno-umjetničkom programu nastupili su Komorni sastav „Kockice“ HGU-a „Festival bunjevački pisama“ i klapa „Jelačić“ iz Petrovaradina.

16.

Na IV. Međunarodnom festivalu tradicijskog pjevanja, koje je u svečanoj dvorani Centra organizirao HKC „Bunjevačko kolo“ iz Subotice, predstavilo se 12 vokalnih skupina iz Srbije i Hrvatske. Prema ocjeni stručnog povjerenstva i publike, za najbolju skupinu proglašena je Ženska pjevačka skupina udruge „Šokačka grana“ iz Osijeka. Dodijeljeno je i nekoliko specijalnih nagrada i priznanja.

16.

U subotičkoj katedrali sv. Terezije Avilske biskup mons. Slavko Večerin

polaganjem svojih ruku zaredio je Dušana Balaževića za đakona Subotičke biskupije.

16.

Desetak članova HLU-a „Croart“ iz Subotice održalo je jednodnevnu mini likovnu koloniju na „Pivčijem salašu“ na Bikovu, kod obitelji Kuntić.

16.

Ekipa UBH „Dužijanca“ iz Subotice osvojila je prvo mjesto na natjecanju u ručnoj berbi kukuruza u Novom Orhovu.

17.

Državni tajnik Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske Zvonko Milas i savjetnik s posebnim položajem za pitanja hrvatske nacionalne manjine u inozemstvu SDU-a dr. sc. Milan Bošnjak posjetili su zajednicu Hrvata u Starčevu, mjestu u Južnobanatskom okrugu u Vojvodini kako bi se upoznali s problemima ovog dijela hrvatske zajednice te djelovanju i planovima Udruge.

18.

U prostorijama HNV-a održan je aktiv profesora hrvatskoga jezika na kojem je knjižničarska savjetnica Bernadica Ivanković predstavila brojne programe i sadržaje Gradske knjižnice Subotica za poticanje čitanja kod djece i mladih.

18.

UG „Urbani Šokci“ iz Sombora organiziralo je u Šokačkoj kući u Beregu predstavljanje nove knjige iz svoje naklade – zbirku poezije *Skazaljke* Zlatka Gorjanca.

19., 21., 23. i 28.

Prva u nizu Javna rasprava o Strategiji službene uporabe hrvatskog jezika i pisma u Republici Srbiji i Strategiji informiranja na hrvatskom jeziku u Republici Srbiji održana je u prostori-

jama Hrvatskog nacionalnog vijeća u Republici Srbiji u Subotici. Nakon nje održane su i javne rasprave u Monoštoru, Petrovaradinu i Sonti.

21.

Dopredsjednik HNV-a za Suboticu Ladislav Suknović, predsjednik DSHV-a Tomislav Žigmanov i član DSHV-a Srđan Vezmar susreli su se u Zagrebu s ministricom regionalnog razvoja i fondova Europske unije Republike Hrvatske Natašom Tramišak. Na susretu je bilo riječi o statusu procesa programiranja Programa prekogranične suradnje Hrvatska – Srbija za financijsko razdoblje 2021. – 2027.

21. – 26.

Na poziv Ljerke Sindik iz nevladine organizacije „Gjurgjevo brdo“ iz Tivta ravnateljica OŠ „Matija Gubec“ iz Tavankuta Stanislava Stantić-Prčić i voditeljica učeničke zadruge nastavnica Ivana Vuković prezentirale su radionicu izrade predmeta od slame i sjenkenki.

22.

Kreativna sekcija Hrvatske čitaonice „Fischer“ iz Surčina organizirala je u prostoru Fondacije „Antun Gustav Matoš“ u Beogradu izložbu starih ručnih radova (s kraja 19. i od početka 20. stoljeća) pod nazivom „Iz ormara naših baka“.

22. – 23.

U organizaciji HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora u Hrvatskom domu je održan 12. Međunarodni susret amaterskih dramskih društava.

Prve večeri domaćini su odigrali komad „Oporuka“, a Dramski studio „Sanjari“ iz Sombora predstavu „Društvo mrtvih pjesnika“, obje u režiji Lee Jeftić. Narednog dana publici se predstavilo Sinjsko pučko kazalište iz Sinja komadom „A što rade Romeo i Julija“ koji je režirao Željko Viculin dok je Gradsko kazalište mladih iz Viteza

odigralo predstavu „Pidžama za šestoro“ u režiji Marka Markovića.

22. – 24.

Njegujući dobru poslovnu suradnju i sada već prijateljske odnose, članovi HKU-a „Antun Sorgg“ iz Vajske i ove su godine bili sudionici 15. Poljoprivrednog sajma u Breškama kod Tuzle u BiH.

23.

HKUPD „Stanislav Prepek“ iz Novog Sada priredio je manifestaciju „Prepekova jesen“ u Kulturnom centru Novog Sada. Po izboru povjerenstva, prvu nagradu na natječaju za najbolju kratku priču osvojila je Jelena Stanojčić iz Zagreba, za priču „Sine, jel ti to plačeš?“.

23.

Nakon duže stanke, Dramski odjel HKC-a „Bunjevačko kolo“ izveo je komediju „Ča Grgina huncutarija“ u velikoj dvorani Centra.

24.

Dramska sekcija „Velimir Sandić“ iz Sivca nastupila je u okviru X. Memorijala „Antun Aladžić“ u Lemešu s predstavom „Džandrljavi muž“.

24.

Najznačajniju nagradu Općine Apatin, nagradu „24. oktobar“ dobila je Ruža Silađev, književnica iz Sonte, kojoj je ova nagrada uručena za doprinos u književnom radu.

24.

Zbog nepovoljne epidemiološke situacije XXI. Festival bunjevački pisama je snimljen te premijerno emitiran na televiziji K23, putem interneta, Facebook profila i YouTube kanala Udruge, kao i prošle godine.

Odlukom stručnog žirija pjesma „Čudno vrijeme“ Ivana Golubovića iz Hrvatske koju je u aranžmanu Pere Ištvančića izveo Stanko Šarić, proglašena je

najboljom pjesmom Festivala. Nagradu za najbolji aranžman dobio je Zvonimir Tonković za pjesmu „Starogradske noći“. Za najboljeg debitanta, pa i interpretatora Festivala proglašen je Slaven Stilinović. Tomislav Vukov dobio je nagradu za najbolji neobjavljeni tekst uglazbljen za Festival za skladbu „Materice“. Kao i prošle godine, publika je glasala putem SMS poruka, koje su nakon emitiranja Festivala zbrojene, te je tako po odluci publike najbolja pjesma s ovogodišnjeg Festivala pjesma pod nazivom „Bunjevka“, čiji je autor glazbe i aranžmana Vojislav Temunović, a otpjevala ju je debitantica Iva Molnar.

24.

Sinodalni hod u Subotičkoj biskupiji otvoren je svečanim dvojezičnim euharistijskim slavljem koje je predvodio biskup Subotičke biskupije mons. Slavko Večerin u zajedništvu s tridesetak svećenika.

25.

Obnova unutarnjeg dijela kuće bana Josipa Jelačića u Petrovaradinu započela je nakon okončane javne nabave usluga i radova. Obnovu financira HNV iz sredstava odobrenih od strane Vlade Republike Srbije, a stručni nadzor, budući da je riječ o dijelu kulturno-povijesne prostorne cjeline „Gornja i Donja Petrovaradinska tvrđava s podgrađem“, obavlja Zavod za zaštitu spomenika kulture Grada Novog Sada.

26.

U Srijemskoj Mitrovici proslavljen je blagdan sv. Dimitrija, đakona i mučenika, zaštitnika Srijemske biskupije, katedrale i grada te srebrni jubilej biskupstva mons. Đure Gašparovića.

26. – 29.

Ravnatelj i arhivski savjetnik Stevan Mačković i arhivski pomoćnik Dejan Mrkić Povijesnog arhiva Subotica su

djelovali su na VI. kongresu hrvatskih arhivista u Splitu, u organizaciji Hrvatskog arhivističkog društva i Državnog arhiva u Splitu.

28.

U prostorijama Mjesne zajednice Tavankut održana je promocija knjiga *Subotica – Priča o fotografiji* i *Advokat subotičkog pisca Dražena Prčića*.

29.

Fond za humanitarno pravo (FHP) iz Beograda predstavio je digitalni narativ „Zločini nad Hrvatima u Vojvodini“ koji je dostupan na mrežnoj stranici www.zonaneodgovornosti.net, a sadrži više od 50 priloga – izvješća, izjava, video snimki i drugih medijskih priloga.

29. – 30.

Amatersko dramsko kazalište „Branslav Nušić“ iz Teslića nastupilo je na X. Memorijalu „Antun Aladžić“ u Lemešu odigравši predstavu „Ko je sledeći idiot?“. Memorijal je zatvoren predstavom domaćina, dramskom sekcijom HBKUD-a „Lemeš“ pod nazivom „Neću da budem idiot“ autora Marjana Kiša u režiji Ilije Ezgete.

30.

Ženska pjevačka skupina „Kraljice Bodroga“ iz Monoštora obilježila je 10. obljetnicu svog postojanja prigodnim koncertom pod nazivom „Tradicija u zrcalu Kraljica“ održanim u Domu kulture u Monoštora. Program je organiziran kao dio proslave „Zavitnog dana“ koji se također svake godine održava u ovome mjestu. Na koncertu su nastupili i domaćini Muška pjevačka skupina „Bodroški bečari“ i dječja pjevačka skupina te gosti iz Subotice HGU „Festival bunjevački pisama“.

31.

Večer uoči obilježavanja blagdana Svih Svetih, u Velikoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ održan je IX. Holly-

win (Noć svetaca) u Subotici posvećen svetom Josipu. Predstavu u ovom svecu izveli su animatori Subotičkog oratorija u suradnji s mladima s vjeronauka u Franjevačkoj crkvi i iz župe Marija Majke Crkve.

31.

Orguljaš Kornelije Vizin i pijanistica Maja Repić održali su matine koncert u Velikoj dvorani Kolarčeve zadužbine u Beogradu, u okviru ciklusa Beogradске promenade.

Novi lektor hrvatskog jezika u Novom Sadu

Novi lektor hrvatskog jezika na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Novom Sadu je Perica Vujić i bit će predavač četvrtoj generaciji polaznika lektorata u Novom Sadu.

Obnovljen područni ured HNV-a u Srijemskoj Mitrovici

HNV je obnovio, preuredio i opremio područni ured HNV-a u Srijemskoj Mitrovici.

STUDENI, 2021.

1. – 4.

U dvorani Jugoslavenske kinoteke održana je III. smotra hrvatskog filma u organizaciji Zajednice Hrvata Beograda „Tin Ujević“. Prikazano je ukupno 14 filmova u kategorijama kratkog, dokumentarnog i igranog filma.

4.

Na V. sjednici Upravnog odbora NIU-a „Hrvatska riječ“ za novog ravnatelja Novinsko izdavačke ustanove „Hrvatska riječ“ jednoglasno je izabran Ladišlav Suknović.

5. – 6.

Na I. međunarodnom amaterskom festivalu drame DRIM-fest, koji je u organizaciji HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice održan u dvorani Centra,

odigrane su četiri predstave: „Džandrljivi muž, komentari“ Dramske sekcije „Velimir Sandić Veljko“ iz Doma kulture Sivac, „Tvrđica“ Teatra „Fedra“ iz Bugojna, „Oporuka“ HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora i „Ne očajavajte nikad“ Pozorišta „Dragoljub Milosavljević Gula“ iz Petrovca na Mlavi.

6.

U organizaciji Zelena mreža Vojvodine, Građanske inicijative, Pokreta „Novi optimizam“ i HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta na Etno salašu „Balažević“ u Tavankutu održan je skup „Aktivizam žena na selu“.

10.

Od posljedica koronavirusa, u 84. godini života, preminuo je književnik i urednik iz Petrovaradina Ivan Balenović.

13.

Tradicionalna književno-jezična manifestacija KUDH-a „Bodrog“ iz Monoštoru pod nazivom „Divanim šokački“, održana u maloj dvorani Doma kulture u Monoštoru, bila je u znaku Ženske pjevačke skupine „Kraljice Bodroga“. Tijekom večeri predstavljen je katalog fotografija naslovljen „Tradicija u zrcalu Kraljica“, večer je bila prošarana pjesmama iz repertoara „Kraljica“, a čuli su se i recitali, monolozi i dijalozi „Kraljica“ i dječje skupine KUDH-a „Bodrog“.

13.

Učenici srednjih škola koji pohađaju nastavu na hrvatskom jeziku, njihovi profesori i suradnici HNV-a posjetili su 43. međunarodni sajam knjiga „Interliber“ u Zagrebu, u organizaciji HNV-a i HPD-a „Bela Gabrić“.

13. – 16.

Kao subotičke pobjednice Nacionalnog kviza za poticanje čitanja, Ines Vojnić iz Subotice i Lucija Vuković iz Tavankuta, boravile su četiri dana u

Zagrebu te među ostalim na Sajmu knjiga „Interliber“ i u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici prisustvovala završnoj priredbi i javnom izvlačenju nagrada Kviza „Šest autora traži čitatelja“ koji su organizirale Knjižnice grada Zagreba, a u Subotici Gradska knjižnica Subotica.

14.

U Klubu HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici održan je razgovor s dramaturgom Dejanom Prčićem na temu „Zašto pričamo priče?“.

14.

HKPD „Jelačić“ iz Petrovaradina sudjelovalo je na „Prvom festivalu duhovne muzike“ kojeg je u Novom Sadu organiziralo Udruženje građana „SOFIA“ uz financijsku potporu Gradske uprave za kulturu Grada Novoga Sada.

15.

U galeriji Otvorenog sveučilišta u Subotici HLU „Croart“ je priredio izložbu slika članice te udruge Katice Szöllösi, u povodu 20. obljetnice umjetničkog rada i 80 godina života ove amaterske slikarice.

15. – 17.

Književnici Tomislav Žigmanov i Lajčo Perušić te povjesničar Vladimir Nimčević sudjelovali su na trećem po redu Svjetskom festivalu hrvatske književnosti koji je održan u Društvu hrvatskih književnika (DHK) u Zagrebu, manifestaciji koja se bavi položajem hrvatskih književnika u izvandomovinstvu i njihovim vezama s matičnom književnosti.

20.

HKD „Vladimir Nazor“ iz Stanišića organizirao je 12. po redu manifestaciju „Ikavica – govor hercegovačkih, dalmatinskih, ličkih, bosanskih, šokačkih i bunjevačkih Hrvata“ u Mađarskom domu „Ady Endre“ u Stanišiću. Tijekom večeri nastupili su članovi HKPD-

a „Silvije Strahimir Kranjčević“ iz Belega, „Sinovi Hercegovine“ iz Širokog Brijega (BiH), Ante Težija iz Ogorja, te Ženska klapa „Tamarin“ i spisateljica Mia Sesartić iz Solina. U okviru pjesničkog natječaja „Za lipu rič“ prvu nagradu osvojila je autorica Marica Mikrut iz Sombora za pjesmu pisanu na šokačkoj ikavici „Raniteljica“.

20.

U organizaciji HKUPD-a „Stanislav Preprek“ iz Novog Sada u Franjevačkom kulturnom centru „Bonaventurinum“ u Novom Sadu predstavljena je zbirka poezije *Osluhnuta tišina* Ljerke Radović.

20.

Hrvatska pjevačica Ida Prester i njezin band „Lollobrigida“ održali su akustični koncert u petrovaradinskom klubu „Prostor“.

20.

Četvrta generacija lektorata hrvatskog jezika i književnosti u Novom Sadu, pod vodstvom novog lektora Perice Vujića, koju je upisalo petnaest polaznika iz Sonte, Sombora i Subotice, počela je s radom u prostorijama HNV-a u Subotici.

20.

Pjesnik Darko Baštovanović sudjelovao je na 43. Tutinskim književnim susretima i 15. Sandžackim književnim susretima u Novom Pazaru.

21.

Na svetkovinu Krista Kralja svega stvorenja u katedrali-bazilici sv. Dimitrija u Srijemskoj Mitrovici, tajnik Svete Stolice za odnose s državama i tajnik Međunarodnog povjerenstva za Crkve u Istočnoj Europi nadbiskup Paul Richard Gallagher u zajedništvu s mons. Đurom Hranicom, nadbiskupom i metropolitom đakovačko-osječkim i mons. Đurom Gašparovićem, biskupom srijemskim, zaredio

je za srijemskoga biskupa koadjutora mons. Fabijana Svalinu.

21.

Svetom misom u crkvi Presvetog Srca Isusova u Tavankutu, posjetom grobova pokojnih članova društva na tavankutskom groblju te postavljanjem vijenca na spomen-bistu Matije Gupca kod škole u centru sela, članovi HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta priredili su program sjećanja na utemeljitelje te udruge koja postoji već 75 godina.

21.

Na nedjelju Krista Kralja, u župnoj crkvi Presvetog Srca Isusova u Donjem Tavankutu održan je koncert u čast sv. Cecilije, zaštitnice crkvenih glazbenika i pjevača. Uz glazbenu pratnju i pod ravnanjem kantorice Elizabete Stojković nastupio je Dječji zbor „Isusovi anđeli“ i Veliki župni zbor „Srce Isusovo“.

22.

Tomislav Žigmanov prisustvovao je u programu u Gradskom muzeju u Vinokvcima kojim je Slavonsko-baranjsko-srijemski Ogranak Društva hrvatskih književnika (DHK) obilježio svoju 40. obljetnicu osnutka i 35. obljetnicu (pre)imenovanja ogrankom.

22. – 23.

„Hrvatsko proljeće i Hrvati u Bačkoj“, naziv je izlaganja Tomislava Žigmanova u okviru znanstveno-kulturne manifestacije „Hrvatsko proljeće i hrvatska država“ koju je u Zagrebu organizirao Fakultet hrvatskih studija.

25.

Premijerno predstavljanje knjige Katarine Čeliković *Književnost u zrcalima – ogledi i eseji o književnosti Hrvata u Vojvodini*, objavljene u nakladi Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata, održano je u Budimpešti u sklopu programa „Hrvatska književna Panonija IV“, koji su organizirali Društvo hrvatskih knji-

ževnika Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski i kulturni centar Croatica nonproft kft. iz Budimpešte u suradnji sa Zavodom za kulturu vojvođanskih Hrvata iz Subotice, Znanstvenim zavodom Hrvata u Mađarskoj iz Pečuha, Hrvatskim vrtićem, osnovnom školom i đačkim domom iz Budimpešte (HO-ŠIG), Srednjom strukovnom školom Antuna Horvata i Spomen-muzejom biskupa Josipa Jurja Strossmayera iz Đakova, a pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske.

25. – 28.

U okviru „Erazmus+“ projekta „Otvorene ruke – s tradicijom u moderno“, u Preboldu, u Sloveniji organizirano je drugo osposobljavanje aktivnosti učenja i podučavanja pod naslovom „Aktivirajmo s(v)e“ na kojem su predstavnici – nastavnici organizacija i umjetničkih sekcija predstavili rad svojih organizacija i razmijenili dobre prakse djelovanja na području umjetničkog stvaralaštva i digitalnih sadržaja. Partnerske organizacije u projektu su: Galerija Prve kolonije naive u tehnicu slame Tavankut (Srbija), Likovni centar Vivoda, Zagreb (Hrvatska), a nositelji projekta i domaćini su Zavod „Burja“ Rimske Toplice (Slovenija).

26.

UG „Urbani Šokci“ iz Sombora organizirala je X. Dane hrvatske kulture. Manifestacija je započeta otvorenjem izložbe „Fragmenti“ u Gradskom muzeju nakon čega je uslijedio program u velikoj dvorani Gradske kuće u Somboru, u kojem su sudjelovali HGU „Festival bunjevački pisama“ iz Subotice, „Kraljice Bodroga“ iz Monoštora te iz Sombora pjevačka skupina HKUD-a „Vladimir Nazor“ i folklorna skupina GKUD-a „Ravangrad“.

26.

U prostorijama Fondacije „Antun Gustav Matoš“ u Beogradu predstavlj-

na je knjiga *Rosa* autora Ivana Sokača objavljena u nakladi NIU-a „Hrvatska riječ“.

27.

U organizaciji Hrvatske čitaonice iz Subotice, na jubilarnoj, XX. pokrajinskoj smotri recitatora na hrvatskom jeziku, koja je zbog nepovoljne epidemiološke situacije održana putem ZOOM platforme, nastupilo je 83 učenika iz cijele Vojvodine.

27.

Povjesničar prof. Dominik Deman i diplomirani menadžer u kulturi Petar Pifat, obojica iz Petrovaradina, imali su izlaganje u okviru znanstvenog simpozija „Mulier fortis: Život i djelo majke M. Amadeje Pavlović“ koji je u povodu 50. obljetnice njezine smrti u Đakovu organizirao Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Sveučilište u Osijeku i Milosrdne sestre sv. Križa iz Đakova.

27.

Online tamburaškim koncertom, ali bez publike, HKPD „Matija Gubec“ iz Rume obilježio je dan svoje udruge i 118. obljetnicu postojanja. Koncert je snimljen, a video dostupan na internetskoj stranici udruge: www.matijagubec.org.rs.

27.

Pod geslom „Kao što si ti Oče u meni i ja u tebi, tako neka i oni nama budu jedno“ (lv.17,20), u župnoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Zemu-nu održan je Deseti ekumenski susret zborova crkvenog pjevanja. U cjelovečernjem programu predstavili su se Mješoviti župni zbor crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije iz Zemuna „Sv. Cecilija“ pod dirigentskom palicom Zorana Đorđevića, ansambl „Musica caelestis“, sopranistica Tijana Nikolić, na orguljama Lidija Martiniello, ženski zbor „Pojoča družba“ iz Beograda i mješoviti zbor „Tilia“ koji djeluje pri

Slovačkoj evangeličkoj crkvi u Staroj Pazovi.

28.

U organizaciji HKU-a „Antun Sorgg“ iz Vajske i suorganizaciju pročelnika za poljoprivredu Vukovarsko-srijemske županije Andrije Matića, u prostorijama župe sv. Jurja održano je predavanje o slavonskom kulenu i šunki. Glavni presenter bio je Adam Zvonarević iz Starih Mikanovaca u Hrvatskoj.

30.

U organizaciji kreativne sekcije Hrvatske čitaonice „Fischer“ iz Surčina u prostorijama udruge je otvorena izložba ručnih radova Mirjane Jane Biščević, supruge veleposlanika Hrvatske u Srbiji Hidajeta Biščevića.

Smještaj u domovima u Republici Hrvatskoj osiguran za sve studente iz Vojvodine

Sukladno višegodišnjoj praksi HNV je i ove godine osigurao smještaj u studentskim domovima za deset studenata koji nisu ostvarili to pravo putem redovitog Natječaja za subvencionirani smještaj studenata u studentske domove, zahvaljujući dogovoru s Ministarstvom znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske prema kojem se u takvom slučaju hrvatskim studentima iz Vojvodine isti osigurava temeljem posebne odluke Ministarstva.

Novi članovi Savjeta Vlade za Hrvate izvan Republike Hrvatske

Na prijedlog Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske, Vlada Hrvatske imenovala je nove članove Savjeta Vlade Republike Hrvatske za Hrvate izvan domovine na idući mandat od četiri godine među kojima su i novi predstavnici Hrvata iz Srbije – predsjednica HNV-a Jasna Vojnić, predsjednik DSHV-a i ravnatelj ZKVH-a Tomislav Žigmanov i dopredsjednik HNV-a za Srijem Dar-ko Vuković.

Gutman najbolje rangirani istraživač iz Srbije

Na najnovijoj listi koju je objavilo Sveučilište Stanford, među dva posto najutjecajnijih znanstvenika u svijetu našlo se i 68 istraživača iz Srbije, a najbolje rangiran istraživač iz naše zemlje je profesor Ivan Gutman s PMF-a u Kragujevcu.

Nagrađen dokumentarac u režiji Branka Ištvančića

Dokumentarni film „Pouke o čovječnosti“ kojega je režirao hrvatski redatelj podrijetlom iz Vojvodine Branko Ištvančić, dobio je nagradu „Zlatna uljanica“ koju dodjeljuje katolički tjednik *Glas Koncila*.

Projekt „Osnaživanje hrvatske zajednice u Beogradu“

Fondacija „Antun Gustav Matoš“ iz Beograda je u okviru projekta „Osnaživanje hrvatske zajednice u Beogradu“ za predstavnike hrvatskih udruga s teritorija Beograda i članove Upravnog odbora Fondacije organizirala cjelodnevno predavanje „Javno zagovaranje u zajednici“ koje je održala Snežana Stojanović, socijalna radnica i konzultantica.

AUTORI U OVOM BROJU

Ivana Andrić Penava

Ioan Baba

Eugenia Bălteanu

Vasile Barbu

Davor Bašić Palković

Nicu Ciobanu

Katarina Čeliković

Mirko Ćurić

Klara Dulić Ševčić

Ratcu Goleșin

Igor Grbić

Ana Hodak

Bernadica Ivanković

Tamara Jurkić Sviben

Ljubica Kolarić-Dumić

Mirko Kopunović

Miroljub Kovačić

Ionela Mengher

Antonela Mic

Valentin Mic

Nevena Mlinko

Vladimir Nimčević

Sonja Periškić Pejak

Lajčo Perušić

Petar Pifat

Zlatko Romić

Aurora Rotariu Planianin

Zvonko Sarić

Mariana Stratulat

Tamara Štricki Seg

Neven Ušumović

Zlata Vasiljević

Đuro Vidmarović

Tomislav Žigmanov

Časopis za književnost i umjetnost

NOVA RIJEČ

br. 1, proljeće – ljeto 2013.

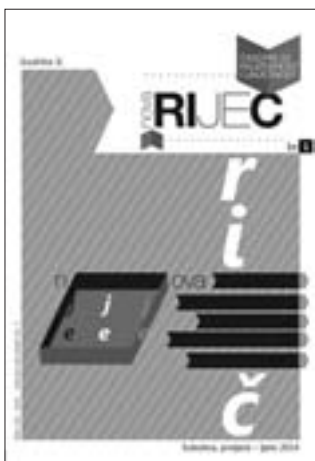
Prvi broj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ*, u nakladi Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata, uz logističku potporu NIU „Hrvatska riječ“, pojavio se krajem lipnja 2013. godine. Predviđeno je da časopis izlazi dva puta godišnje (proljeće-ljeto i jesen-zima) u 500 primjeraka, a nastojat će se držati visokih uredničkih standarda i kada je u pitanju prezentacija književnih sadržaja i kada je riječ o tematiziranju književnih i umjetničkih fenomena. Glavni i odgovorni urednik *Nove riječi* je Tomislav Žigmanov, a zamjenik glavnog i odgovornog urednika je Vladan Čutura. Savjet časopisa čine književnici i znanstvenici

iz Vojvodine, Hrvatske i Mađarske (Neven Ušumović – Umag, Mirko Sebić – Novi Sad, Stjepan Blažetin – Pečuh, Helena Sablić Tomić – Osijek, Petar Vuković – Zagreb, Darko Vuković – Novi Sad i Vojislav Sekelj – Subotica). Uredništvo, u koji je uključen značajan broj mladih ljudi, čine Katarina Čeliković, Bernadica Ivanković, Mirko Kopunović, Nela Tonković, Ljubica Vuković Dulić i Željka Zelić. Časopis grafički oblikuje Darko Vuković iz Novog Sada, dok pripremu teksta i prijelom radi Thomas Šuić. U prvom broju *Nove riječi* objavljen je tematski blok „Suvremena hrvatska kratka priča“, čiji uvodni dio potpisuje Neven Ušumović. Slijede cjeline „Novo žensko pismo Hrvata u Vojvodini – pjesništvo“, „Esejistička obzorja“, „Leksikografska obrada hrvatske književnosti u Vojvodini – primjeri iz prakse“, „Kritička čitanja interpretacija nasljeđa“, „Hrvatsko-srpski odnosi – pogled izvana“ te „Čitanja književne produkcije“, cjelina u kojoj se donose prikazi i recenzije 10-ak knjiga iz aktualne hrvatske književnosti u Vojvodini. Autori tih tekstova u prvom broju *Nove riječi* su kako iskusni književnici i kritičari, tako i mlade nade hrvatske vojvođanske književnosti. Časopis, obima 176 stranica, završava „Književno-umjetničkim dokumentarijem (siječanj – svibanj 2013.)“ koji je zabilježila Bernadica Ivanković.

br. 2, jesen – zima 2013.

Drugi broj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ*, za razdoblje jesen – zima 2013., sadrži aktualan tematski blok „Život u sjenama zidova Europe“ u kojem su tekstovi Alpára Losoncza „Europske antinomije“ i Tomislava Žigmanova „Europa i Drugo – pokušaj etičkoga temeljenja“. Slijedi blok „Pjesnički glasovi na šokačkoj ikavici u Bačkoj“ u kojem su zastupljeni pjesnici Josip Dumendžić – Meštar, Marica Mikrut, Željko Šeremešić, Zlatko Gorjanac i Anita Đipanov. Književnik Mirko Kovač i njegov fizički odlazak sa životne i književne scene tema je cjeline „Hrvatsko-srpski književni sraz“ u kojoj pišu Žarko Paić i Filip David. Tekst „Refrakcije i transformacije rodnih identiteta u Krležinoj trilogiji o Glembayevima“ potpisuje Vladan Čutura u cjelini „Studije iz hrvatske književnosti“. „Hrvatski časopisi u Mađarskoj od 1989. do 2009.“ djelo mladog Silvestra Balić iz Pečuha, te „Kanonska djela mađarske drame napokon na hrvatskom jeziku“ Nevena Ušumovića nalaze se u bloku „Književnost u Hrvata – veze i prožimanja“. Slijede „Kritička čitanja književnoga nasljeđa“ u kojem Mila Markov-Španović piše „O ženskim likovima u djelu *Ženski udesi* Živka Bertića“, Željka Zelić donosi tekst „Novo svjetlo poezije Alekse Kokića“, a Tomislav Žigmanov „Suvremeno pjesništvo u bačkih Hrvata na bunjevačkoj ikavici – osnovne činjenice“. U bloku „Interpretacije likovnosti“ zastupljene su Ljubica Vuković Dulić s tekstom „Uporni slikar – Ivan Tikvicki (1913.-1990.)“ i Nela Tonković „Umjetnik kao umjetnost. Izložba Uroša Đurića u Zavičajnoj galeriji ‘Dr. Vinko Perčić’“. Neven Ušumović u ovom broju, u istoimenoj cjelini, predstavlja „Hrvatsko nakladništvo u nultom desetljeću“ u tekstu „Godina 2000.“. „Čitanja književne produkcije“ donose prikaze i recenzije petnaest književnih djela iz pera suradnika časopisa. Drugi broj *Nove riječi* ima 216 stranica, a završava Kulturnim dokumentarijem (lipanj – studeni 2013.) koji je zabilježila Bernadica Ivanković.

br. 1, proljeće – ljeto 2014.

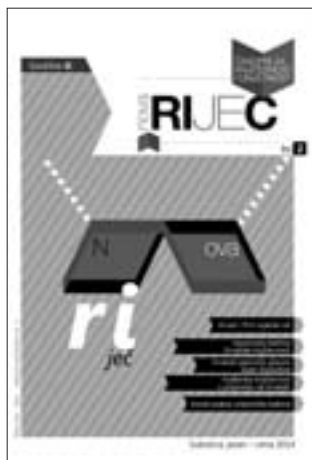
Prvi broj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* za 2014. godinu otvara se tematskim blokom naslovljenim „Naš suvremenik Matoš“ s napisima nastalim o stotoj obljetnici smrti velikoga hrvatskog književnika *Antuna Gustava Matoša* (1873.-1914.). U bloku „Pjesnički glasovi iz Srijema“ predstavljani su pjesnici Ivan Balenović, Marija Lovrić, Jasna Melvinger, Marko Kljajić, Mila Markov-Španović i Mato Groznica. Žarko Paić u tekstu „Veliko dijete i njegovi dvojnici“ govori o „znakovima i tragovima u Krležinom *Djetinjstvu u Agramu 1902.-1903.*“, a u bloku „Studije iz hrvatske književnosti“. „Kritička čitanja književnoga nasljeđa“ uključuju dva

teksta: „Samozatajna poezija Stanislava Prepreka“ Željke Zelić i „Identitetske sastavnice i slike svijeta Bunjevac(=k)a u tri pripovijetke Veljka Petrovića“ Tomislava Žigmanova. U ovom se broju časopisa pojavljuje i novi blok „Kazališna praksa Hrvata u Vojvodini“ u kojem je riječ o predstavi „Bunjevački blues“ o kojoj pišu Mira Muhoberac, Sanja Nikčević i Zvezdana Balić.

„(Re)afirmacija kulturne baštine“ je zanimljiv prilog o glazbenoj umjetnosti te kulturi i kulturnim praksama, a uvrštena su dva teksta, „Franjo Stefanović – kralj dječje opere“ – (o 90. obljetnici smrti) Petra Pifata i „*Bunjevački Put križa* – jedan model promišljanja kulturne baštine“ Ljubice Vuković Dulić. Nastavljajući prikaz „Hrvatskog nakladništva u nultom desetljeću“, Neven Ušumović predstavlja odabrane knjige u tekstu „Godina 2001.“. U cjelini „Čitanja književne produkcije“ čitatelji će naći prikaze i recenzije deset književnih djela čiji su autori stalni suradnici časopisa. Broj završava Kulturnim dokumentarijem (prosinac – svibanj 2014.) koji je zabilježila Bernadica Ivanković. Ovaj broj ima 224 stranice, a može se nabaviti kod nakladnika.

br. 2, jesen – zima 2014.

Drugi broj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* za 2014. godinu, što ga u sunakladi izdaju Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU „Hrvatska riječ“, na 224. stranice donosi cijeli niz zanimljivih sadržaja. Broj otvara temat „Hrvati i Prvi svjetski rat“, dok se u drugom bloku, naslovljenom „Nepoznata baština hrvatske književnosti“, Petar Vuković javlja kao priređivač dvaju poglavlja iz do sada neobjavljenoga romana Ivana Antunovića *Posljednji Gizdarev*, a Slaven Bačić priredio je iz ostavštine Geze Kikića njegovu korespondenciju o sudbini njegova rukopisa *Antologija eseja i kritike bunjevačkih Hrvata*. Suvremeno pjesničko stvaralaštvo vojvođanskih Hrvata ovoga puta predstavljeno je u dijelu onih pjesnika koji ne žive u Vojvodini

nego u Hrvatskoj (Ante Sekulić, Miroslav Slavko Mađer, Luka Štilinović, Ljubica Kolarić-Dumić, Lajčo Perušić, Slavko Žebić i Stipan Orčić), a donosi se i poezija Svena Adama Ewina. U stalnoj rubrici „Kritička čitanja književnog nasljeđa“ u ovom broju *Nove riječi* objavljeni su napisi Ivane Andrić Penava „Mara Švel-Gamiršek : Portret jedne (ne)poznate književnice“, Vojislava Sekelja „Pjesnik sjenki Lazar Merković“ i Marine Balažev „Koncept vremena u kalendarsko-dnevničkim publikacijama“. Također, i ovaj broj *Nove riječi* ima tekst o preplitanjima hrvatske književnosti s onima u okružju – riječ je ovoga puta o hrvatsko-mađarskim književnim doticajima. Ljubica Vuković Dulić autorica je teksta o dvjema poklon kolekcijama Stipana Šabića, Petar Pifat piše o Hrvatskom pjevačkom društvu „Neven“ i nasljeđu zbornoga pjevanja u Petrovaradinu, a Vladan Čutura donosi prikaz Marinkovićeve *Glorije* na sceni subotičkoga Narodnog kazališta u tematu „(Nove) Prakse umjetničke baštine“. Stalne rubrike *Nove riječi* – „Hrvatsko nakladništvo u nultom desetljeću“ Neven Ušumović je posvetio ovoga puta prikazu 10 knjiga koje su obilježile 2002. godinu u Hrvatskoj, a „Čitanja književne produkcije“ donose prikaz 10-ak knjiga iz recentne knjiške produkcije Hrvata u Vojvodini. Na koncu, i ovaj broj *Nove riječi* zatvara se s rubrikom „Kulturni dokumentarij“ u kojoj je Bernadica Ivanković zabilježila sve događaje u prostoru kulture hrvatske zajednice u Vojvodini od mjeseca lipnja do prosinca 2014. Ovaj broj *Nove riječi* obogaćen je i grafičkim crtežima Darka Vukovića.

br. 1-2, proljeće – zima 2015.

Koncem prosinca 2015. godine iz tiska je izašao dvobroj za 2015. časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ*, što ga u su-nakladi izdaju Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU „Hrvatska riječ“. Na 312 stranica bogat sadržaj pokriva cijelu lepezu književnih tema, a časopis je obogaćen i grafičkim crtežima Vladislave Dudvarski iz Petrovaradina.

Na tragu predstavljanja recentne hrvatske književnosti, u tematu „Hrvatska mlada proza“ predstavljeni su mladi prozaisti iz Hrvatske: Ivana Simić Bodrožić, Sven Popović, Iva Tkale, Jelena Zlatar, Andrija Škare i Marko Gregur. Poetski blok, naslovljen „Subotički pjesnički krug“ donosi poeziju već afirmira-

nih pjesnika (Vojislav Sekelj, Milovan Miković, Mirko Kopunović, Robert G. Tilly, Zvonko Sarić, Tomislav Žigmanov, Željka Zelić), ali i onih koji se povremeno javljaju svojim pjesmama (Katarina Čeliković, Josipa Dević, Nevena Mlinko) te otkriva prve pjesničke korake (Vedran Horvacki).

U stalnoj rubrici „Kritička čitanja književnog nasljeđa“ objavljeni su tekstovi Geze Kikića („Kritička riječ u borbi za afirmaciju stvaralaštva“) i Ljubice Ivezić („Dva registra na Hrvate iz Bačke u *Odbljesima pamćenja*“) te Tomislava Žigmanova („Vojvođanski Hrvati u Krležinim „Marginalijama“). Značaj tekstova svakako je aktualnost davno objavljenih sadržaja vezanih uz autore i književnost Hrvata u Vojvodini, u nekim do sada neotkrivenim detaljima.

U rubrici „O hrvatskoj književnosti u Vojvodini“ Franjo Emanuel Hoško piše „O pronađenoj knjizi franjevca Mihajla Radnića *Pogargegne izpraznosti od svijeta* u knjižnici subotičkog Franjevačkog samostana“, a potom slijede tekstovi vezani uz obljetnice hrvatskih književnika. Božica Zoko objavljuje tekst „Kristalna špilja vedrine i veliko nasmijano nebo Ise Velikanovića (1869. – 1940.)“ u povodu 75. godišnjice smrti Ise Velikanovića, a autorica je i tekstova o dvoje pjesnika: „Pjevam, majko, pjevam! (čitajući oporučnu knjigu pjesama Miroslava Slavka Mađera)“ i „Duhovito odmjerivanje duše po mjeri daha ili progovor o poeziji Jasne Melvinger“. Ivan Balenović piše „O nekim osobnim i stvarateljskim enigmama Stanislava Prepreka“, a mlada Klara Dulčić piše o knjizi Petka Vojnića Purčara „*Prstenovani gavran* – kružno vrijeme u beskonačnom tekstu“. Katarina Dinješ Gros završava blok tekstom

„Zavičaj, rat i intima u kratkim pričama i kolumnama Julijane Adamović“ kojom nam otkriva nama premalo poznatu književnicu rodnom iz Plavne.

„Hrvatsko-mađarske i srpsko-mađarske književne veze“ donose dva teksta prevoditelja mađarske književnosti, Nevena Ušumovića „Hrvatski prijevodi i recepcija djela Ádáma Bodora“ i Marka Čudića „Problemi prevođenja jedne zbirke priča Lászla Mártona“. U stalnoj rubrici *Nove riječi* – „Hrvatsko nakladništvo u nultom desetljeću“ Neven Ušumović prikazuje 10 knjiga koje su obilježile 2003. godinu u Hrvatskoj.

Kako je ovo dvobroj, *Nova riječ* nam u rubrici „Čitanja književne produkcije“ donose prikaze 20-ak knjiga iz recentne knjiške produkcije Hrvata u Vojvodini. Silvestar Balić predstavlja *XI. Međunarodni kroatistički znanstveni skup : zbornik radova*, a Katarina Čeliković piše o knjizi za djecu Ljubice Kolarić-Dumić *Ja se mraka ne bojim : dječja uspavanka*; prvi strip autora Balinta Vujkova i Petra Tikvickog *Poplašeno jaje : hrvatska narodna pripovijetka – bunjevačka* predstavlja Ljubica Vuković Dulić, a Zvonimir Pelajić knjigu Mirka Kopunovića *Mrvljenje mrve neba*. Zlatko Romić autor je prikaza romana Ivana Antunovića *Posljednji Gizdarev* te zbornika radova *Urbani Šokci 6/7 : Marijanska svetišta Šokaca i Bunjevaca / Utemeljiteljski projekt udruge – Baštinci Njikoš i Rem*, a Željka Zelić teksta *Odsjaji ljubavi, panorama suvremene duhovne lirike Hrvata u Vojvodini*, o knjizi Katarine Čeliković *Izgubljeno srce* piše Zvonko Sarić dok se Nevena Mlinko bavi knjigom Nevena Ušumovića *U stočnom vagonu*. Slijedi tekst Željke Zelić *Lira naiva 2013., izabrane pjesme*, a Zvonimir Pelajić piše o knjizi Mirka Kopunovića *Pružiti ruku mila*, Davor Bašić Palković je autor prikaza *Naklada NIU Hrvatska riječ : prvih deset godina 2005. – 2014.*, a Vojislav Sekelj se pozabavio *Bibliografijom časopisa za književnost, umetnost i kulturu Rukovet : 1955 – 2014.* autora Lazara Merkovića i Izabele Papdi. Sekelj progovara i o poeziji Ante Vukova u knjizi *Boca bez poruke. Dogovoreni brak* Dražena Prčića opisao je Robert G. Tilly koji je autor još dvaju prikaza: Zvonko Sarić, *Povjeruj u vlastitu smrt* i Vojislav Sekelj, *Životopis jedne sjene*. Mirko Ćurić predstavlja knjigu *Dani Balinta Vujkova – dani hrvatske knjige i riječi (Zbornik radova 2013. – 2014.)*, Zlatko Romić *Svjetla starih fotografija*, a Dragan Muharem piše o knjizi sabranih pjesama Alekse Kokića *U sjenama ravnice*. Klara Dulić piše o knjizi za mlade *Školjka koja govori* Miroslava Pendelja, a blok završava Katarina Čeliković prikazom prve knjige poezije Katarine Firanj *Žagor iz opaklje*.

Dvobroj *Nove riječi* završava rubrikom „Kulturni dokumentarij“ u kojoj je Bernadica Ivanković zabilježila sve događaje u prostoru kulture hrvatske zajednice u Vojvodini od mjeseca siječnja do studenog 2015.

br. 1-2, proljeće – zima 2016.

Dvobroj za 2016. časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* donosi bogat sadržaj, a izlazi u sunakladi Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU „Hrvatska riječ“. Do sada obimom najveći, časopis na 380 stranica progovara o najrazličitijim temama, kako iz područja književnosti tako i iz drugih umjetnosti, a obogaćen je i grafičkim crtežima Darka Vukovića iz Petrovaradina.

Nova riječ počinje tematom „Izbor proze za djecu i mlade“ u kojem su nakon uvodnog teksta Katarine Čeliković predstavljeni hrvatski pisci iz Vojvodine (Ivan Balenović, Marija Lovrić, Ljubica Kolarić-Dumić, Nedelj-

ka A. Šarčević, Ruža Silađev, Katarina Firanj, Rajko Ljubić, Katarina Čeliković, Ružica Miković-Žigmanov, Blaženka Rudić, Julijana Adamović, Vesna Huska, Marina Balažev i Jasna Crnković). Cjelina „Uvidi u hrvatsku književnost iz Vojvodine u egzilu“ predstavlja dvoje autora biografski, kroz izbor iz njihove proze i kritike koja piše o njihovoj prozi. Riječ je o već afirmiranoj književnici Julijani Adamović, rodom iz Plavne, te o mladom Ivanu Vidaku iz Sombora, koji sada žive i stvaraju u Hrvatskoj.

Recentno hrvatsko pjesništvo predstavlja Delimira Rešickog, najprije kroz pero Nevena Ušumovića, a potom kroz njegovu poeziju i foto-uratkne. U izboru i prijevodu Roberta Tillyja u poetskom bloku predstavljeno je „Suvremeno mađarsko pjesništvo u Vojvodini u prijevodu“ (Katalin Ladik, Ottó Tolnai, István Domonkos, Magdolna Danyi, Gábor F. Urbán, István Beszédes, Ottó Fenyesi i János Sziveri).

U rubrici „Kritička iščitavanja hrvatske književnosti u Vojvodini“ objavljeni su radovi petero autora koji pišu, kako o staroj tako i o aktualnoj književnosti. O starijoj književnoj baštini pišu Mario Šimudvarac „Dva stabla i otkinuta grana: Prostor u romanu Odmjetnik Ivana Antunovića“ i Ante Bežen „Josip Jelačić kao pjesnik i njegova pjesma o Nikoli Zrinskom“, a Klara Dulić piše o prozi Miroslava S. Mađera u tekstu pod nazivom „Autopoetičnost kao obilježje polijanrovske proze“. O suvremenoj književnosti pišu s. Kata-

rina Maglica „Povratak Iskonu s. Blaženke Rudić“ i Vlasta Markasović „(Ne) Sklad(a)ni divani Tomislava Žigmanova i teror povijesti“.

„Interpretacije umjetničkih praksi Hrvata u Vojvodini“ tematiziraju glazbenu i likovnu umjetničku baštinu. U povodu 125. obljetnice rođenja Pere Tumbasa Haje, *Nova riječ* predstavlja ovog značajnog glazbenika kroz radove dvoje sudionika Stručne tribine o njegovu životu i djelu u Gradskoj knjižnici Subotica, a u organizaciji Subotičkog tamburaškog orkestra, održane 28. lipnja 2016. godine. Tamara Štricki Seg priredila je sažeti prikaz života i rada Pere Tumbasa Haje (1891. – 1976.), a potom piše o temi „Narodna pjesma u glazbenoj građi Pere Tumbasa Haje“, dok je Vojislav Temunović autor rada „Glazbena tamburaška obitelj Tumbas (Antun, Stipan i Pere)“. Ljubica Vuković Dulić u nastavku predstavlja „Djela hrvatskih kipara u subotičkom muzeju“.

U stalnoj rubrici *Nove riječi* – „Hrvatsko nakladništvo u nultom desetljeću“ Neven Ušumović prikazuje 10 knjiga koje su obilježile 2004. godinu u Hrvatskoj.

Dvobroj *Nove riječi* u rubrici „Čitanja književne produkcije“ donosi četrnaest prikaza književne produkcije Hrvata u Vojvodini. Katarina Čeliković predstavlja tri knjige poezije: *Čavalduš, bumbača, špijodica...* Marka Ivoševa Kuzme na šokačkoj ikavici, *Preprekovo proljeće 2014.* i *Osmijeh u mokrom kaputu* Ljerke Radović. Klara Dulić piše o poeziji sabranoj za susret pučkih pjesnika „Lira naiva“ *Cidi se život – Lira naiva 2014.* i najnovijoj knjizi Tomislava Žigmanova *Minijature vlastitosti*. Kalendar *Subotička Danica za 2015.* i poeziju Miroslava Cakića Tomlekina u knjizi *Salauka* predstavlja Tomislav Žigmanov. O knjizi za djecu Nedeljke A. Šarčević *Sve i svašta da poleti dječja mašta* piše Ivana Petrekanić Sič, a Antonija Huljev predstavlja knjigu kratkih priča na bunjevačkoj ikavici *(Ne)sklad(a)ni divani Tomislava Žigmanova*. Željka Zelić autorica je prikaza zbornika radova *Urbani Šokci 8/9 „Šokci: Bunjevci: Panonija – Europa“*, kao i knjiga *Moja Luca* Ivana Ivkovića Ivandekića i *Prah obiteljske srebrnine* Milovana Mikovića. O romanu Tomislava Ketiga *Damin gambit* piše Zlatko Romić koji je i autor prikaza narodnih pripovjeda *Bečarski poso* koje je zapisao Balint Vujkov.

Dvobroj *Nove riječi* standardno završava rubrikom „Kulturni dokumentarij“ u kojoj je Bernadica Ivanković zabilježila sve događaje u prostoru kulture hrvatske zajednice u Vojvodini od prosinca 2015. do studenog 2016.

br. 1-2, proljeće – zima 2017.

Dvobroj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* za 2017. godinu donosi bogat sadržaj, a izlazi u sunkladu Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU „Hrvatska riječ“. Časopis na 300 stranica donosi različite teme kako iz područja književnosti tako i iz drugih umjetnosti, a obogaćen je i grafičkim crtežima Darka Vukovića iz Petrovaradina.

Nova riječ počinje lirskim tematom „Sjećanje na bardove hrvatske književnosti u Vojvodini“ posvećenom trojici književnika koji su preminuli tijekom 2017. godine. U spomen na Lazara Merkovića svoj poetski oproštaj piše Matije Molcer, Mirko Kopunović se sti-

hovima oprašta od Vojislava Sekelja, a Tomislav Žigmanov svoje stihove posvećuje Petku Vojniću Purčaru.

U cjelini „Dijalektalna poezija bačkih Hrvata“ zastupljeni su pjesnici svih generacija, oni koji pišu na šokačkoj i bunjevačkoj (i dalmatinskoj) ikavici: Vojislav Sekelj, Milovan Miković, Josip Dumendžić – Meštar, Ivan Andrašić, Željko Šeremešić, Blaženka Rudić, Josipa Dević, Tomislav Žigmanov, Zlatko Gorjanac, Željka Zelić i Anita Đ. Marijanović.

U povodu 50. obljetnice smrti Josipa Andrića, književnika i glazbenika, autora operete *Na vrbi svirala*, prvog glazbenog scenskog djela iz života bačkih Šokaca, čija je partitura izgubljena, časopis u cijelosti objavljuje libreto zahvaljujući trudu velikog zaljubljenika u kulturnu baštinu Zvonimira Pelajića.

Rubrika „Kritička iščitavanja hrvatske književnosti u Vojvodini“ donosi tri rada: Katarina Čeliković piše o epsko-lirskoj pjesmi *Posljednji Zrinski* Ferde Stražimira Kulundžića objavljenoj u kalendaru *Subotička Danica*, a Vladimir Nimčević tematizira zanimljiv odnos dvojice povjesničara s uvidom u prošlost u tekstu „Subotička lasta i novosadski kobac: Doprinosi Petra Pekića i Vase Stajića proučavanju 18. stoljeća u povijesti Subotice“. O lirici pokojnog i nedovoljno poznatog pjesnika, pod naslovom „Žedan u pustari. Hodočasnik Branko Jegić“ piše Lajčo Perušić.

Hrvatsko nakladništvo u 2017. godini obilježio je cijeli niz prijevoda uglednih, štoviše kanonskih pisaca književnosti Mađara u Vojvodini i to u rasponu od Kosztolányija, preko Végela do Sziverija i Fenyvesija. Stalni suradnik časopisa Neven Ušumović u cjelini „Reprezentativni hrvatski prijevodi mađarskih pisaca iz Vojvodine u 2017. godini“ ukratko opisuje na koji su način hrvatski nakladnici predstavili navedene književnike i njihova izdanja.

„Iz povijesti umjetničkih praksi Hrvata u Vojvodini“ temat je posvećen kazališnoj, likovnoj i glazbenoj umjetničkoj baštini. Katarina Dinješ Gros piše tekst „Suvremeno hrvatsko dramsko pismo u subotičkom kulturnom ozračju“, a Dalibor Mergel predstavlja nepoznatog, gotovo zaboravljenog banatskog slikara Franju Radočaja (Starčevo, 29. VII. 1902. – Beograd, 2. III. 1948.) koji svojim radovima zaslužuje mnogo više. Ljubica Vuković Dulić piše o aktualnoj temi „Slamarstvo – prijedlog kandidature za upis na listu nematerijalnog kulturnog nasljeđa Hrvata u Vojvodini/Srbiji“, a slijedi rad Petra Pifata o glazbenom stvaralaštvu Ilije Okrugića Srijemca (prigodom 190. obljetnice rođenja i 120. obljetnice smrti).

Nova riječ se bavi i prinosima obrazovanju na hrvatskom jeziku te u cjelini „Novi autorski udžbenici na hrvatskom jeziku“ predstavlja prve autorske udžbenike za glazbenu kulturu od 1. do 4. razreda pod nazivom *Glazbena škrinjica*. Margareta Uršal piše rad „Didaktičko-metodičke smjernice za realizaciju nastave glazbene kulture od 1. do 4. razreda s osvrtom na *Glazbene škrinjice*“, a Tamara Štricki Seg predstavlja koncepciju udžbenika. Osvrt na udžbenike s primjerima objavljuje Vojislav Temunović.

U stalnoj rubrici „Hrvatsko nakladništvo u nultom desetljeću“ Neven Ušumović prikazuje TOP 10 – romane tiskane u Hrvatskoj 2005. godine.

Dvobroj *Nove riječi* u rubrici „Čitanja književne produkcije“ donosi petnaestak prikaza književne produkcije Hrvata u Vojvodini iz pera Klare Dulić, Zvonka Sarića, Zlatka Romića, Katarine Čeliković, Zoltana Sića, Ane Gaković, Tomislava Žigmanova, Željke Zelić.

Dvobroj *Nove riječi* standardno završava rubrikom „Kulturno-društveni dokumentarij“ u kojoj je Bernadica Ivanković zabilježila sve događaje u prostoru kulture i društva hrvatske zajednice u Vojvodini od prosinca 2016. do studenog 2017.

br. 1-2, proljeće – zima 2018.

Dvobroj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* za 2018. godinu donosi bogat sadržaj, a izlazi u sunakladi Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU *Hrvatska riječ*. Časopis donosi različite teme kako iz područja književnosti tako i iz drugih umjetnosti, a obogaćen je i grafičkim crtežima Darka Vukovića iz Petrovaradina. Dvobroj časopisa za 2018. godinu donosi priloge razvrstane u nekoliko tematskih cjelina, među kojima su oni posvećeni suvremenoj hrvatskoj književnosti kao i kritičkom iščitavanju hrvatske književnosti u Vojvodini, potom jezično-književnoj i umjetničkoj baštini, ali i teme vezane uz knji-

ževne doticaje sa susjednim književnostima.

Aktualni dvobroj otvara tematski pjesnički blok najmlađih hrvatskih pjesnika u Vojvodini, kao što su Jovana Gromović, Vedran Horvacki, Marija Brzić, Nikola Turkalj, Darko Baštovanović i Tatjana Čačić, a potom donosi blok petero dobitnika „Goranove nagrade za najmlađe pjesnike“ koji je priredio Neven Ušumović. On je ujedno autor nove zbirke priča *Zlatna opeklin* koja se predstavlja u sljedećoj cjelini.

„Kritička čitanja hrvatske književnosti u Vojvodini“ – važna je cjelina koju otvara rad Vladimira Nimčevića „Život i djelo Balinta Vujkova s posebnim osvrtom na njegovu monografiju o Blašku Rajiću“ otkrivajući u njemu do sada nepoznate podatke o dvojici velikana koji su obilježili 20. stoljeće u kulturnoj povijesti Hrvata u Vojvodini. O stotoj obljetnici rođenja Jakova Kopilovića u ovoj se cjelini nalazi i rad Klare Dulić o njegovim pjesničkim motivima, a Lajčo Perušić piše o djelu *Salašarske skice* Josipa Temunovića. Ivana Andrić Penava i Zvonimir Pažin predstavljaju srijemskog pjesnika Ivana Bonusa, „pjesnika koji je koračao vizijom vlastita srca“, dok se Darko Baštovanović bavi knjigama Vladimira Bošnjaka *E moj bačo* i *Svršetak vražjeg stoljeća*. O jednom srijemskom pjesniku s prebivalištem u Hrvatskoj piše Marko Tucakov u članku „Krugovi nostalgije u pjesmama Zvonimira Nemeta“.

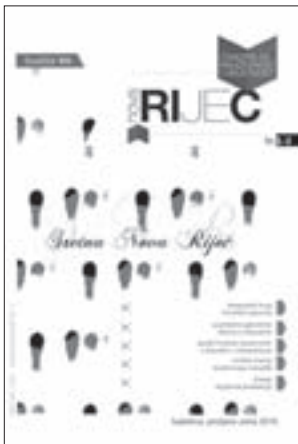
U cjelini „Književno-jezična i umjetnička baština Hrvata u Vojvodini“ vjerni suradnik časopisa Franjo Emanuel Hoško u tekstu „Hrvatski pisac Lovro Bračuljević“ progovara o „starom“ piscu poznatom po važnim jezičnim načelima. O narodnim pripovijetkama koje je skupio Balint Vujkov i banatskim Hrvatima piše Dalibor Mergel, a jezičnoj problematici svoj prinos daje Zlatko Romić u članku pod nazivom „Dijalektalni govor u raljama jezika“. Mario Bara piše i odgovara na zanimljivo pitanje „Što se dogodilo s projektom Biografskog leksikona Hrvata istočnog Srijema?“. „Karikature Ivana Balaževića – Skriveni dio opusa“ rad je Ljubice Vuković Dulić koja otkriva manje poznat umjetnički rad ovog umjetnika.

Stalni suradnik *Nove riječi* Neven Ušumović nastavlja s prikazima hrvatskog nakladništva u nultom desetljeću, ovoga puta u 2006. godini u kojoj urednik konstatira kako se domaća književnost slabo prodaje.

U posebnoj cjelini „Novi autorski udžbenici na hrvatskom jeziku i suvremene nastavne prakse“ prikazani su prvi autorski udžbenici iz „pera“ njihovih suautor(ic)a: Tamare Štricki Seg i Margarete Uršal. Lidija Milanković piše rad na temu „Suradničko učenje, mogućnost primjene u nastavi hrvatskog jezika“.

Stalna rubrika „Čitanja književne produkcije“ donosi sedamnaest prikaza i recenzija knjiga iz aktualne hrvatske književnosti u Vojvodini, o čemu pišu Mirjana Crnković, Davor Bašić Palković, Klara Dulić, Vladimir Nimčević, Milovan Miković, Darko Baštovanović, Tomislav Žigmanov, Zoltan Sič, Katarina Čeliković i Tamara Štricki Seg.

Časopis završava Kulturnim dokumentarijem autorice Bernadice Ivan-ković, u kojemu se kronologijskim redoslijedom bilježe sva kulturno-društvena događanja u hrvatskoj zajednici u Vojvodini. Lektorica je Katarina Čeliković, a korekturu časopisa uradio je Mirko Kopunović.

br. 1-2, proljeće – zima 2019.

Slijedom uređivačke koncepcije, dvobroj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* za 2019., u sunakladi Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU „Hrvatska riječ“ na više od 330 stranica donosi raznovrstan sadržaj kroz devet cjelina, a obogaćen je i grafičkim priložima Darka Vukovića iz Petrovaradina.

Prva cjelina „Beogradski krug hrvatskih pjesnika“ predstavlja poeziju sedmero pjesnika, različitih prosedea i generacija koji stvaraju u glavnom gradu Srbije. To su pjesnici: Marko Kljajić, Ljiljana Crnić, Miroslav Pendelj, Danijela Lukinović, Ivan Sokač, Marija Brzić i Zvonimir Franjo Vuk.

Nova riječ nastavlja s praksom prikazivanja književnosti naroda s kojima na ovim prostorima stoljećima živimo. Stoga u tematu „Suvremeno pjesništvo Rusina iz Vojvodine“ prikazuje isječak iz književnosti vojvođanskih Rusina – izbor iz suvremene rusinske poezije, u izboru novinarkice i pjesnikinje Olene Plančak Sakač (četiri autora, dok je uredništvo *Nove riječi* uvrstilo i nju): Irina Hardi Kovačević, Nikola Šanta, Olena Plančak-Sakač, Tamara Hrin Rončević i Saša Sabadoš.

Stalni suradnik *Nove riječi* Neven Ušumović prikazuje Međunarodne pogranične susrete „Forum Tomizza“ u istoimenoj cjelini, čija je dvadeseta obljetnica proslavljena 2019. godine u Umagu, Koprju, Trstu i Puli. Riječ je o manifestaciji koja je započela kao književno-znanstveni skup posvećen talijanskom i istarskom piscu Fulviju Tomizzi (Materada kraj Umaga, 1935. – Trst 1999.) da bi se tijekom godina razvila u dijaloški prostor za aktualne i povijesne društvene probleme suživota u Istri i široj regiji. Kako ova manifestacija posebnu pozornost posvećuje autorima i djelima koji doprinose razvoju tolerancije, nude jasne perspektive za razumijevanje manjinskog kulturnog položaja, te potiču suosjećajnost za Drugog i za socijalno ugrožene i isključene, na „Forum Tomizza“ sudjelovao je i niz intelektualaca iz Srbije. Ovdje se nalaze dva teksta koje potpisuju Milan Rakovac i Neven Ušumović.

U poglavlju „Građa hrvatske književnosti u Vojvodini i interpretacije“ časopis objavljuje tri značajna rada u kojima se obrađuje i interpretira starija hrvatska književnost, od nepoznatih zapisa bećaraca i bunjevačkih narodnih pjesama do nepoznatih činjenica iz života Matije Evetovića. Josip Dumenđić je skupio i zapisao u svom radu „Bećarce iz sela Bođani“, Vlasta Markasović autorica je teksta „Memorija panonskoga prostora u 'Bunjevačkim narodnim pismama' (1971.) Ive Prčića“, a Vladimir Nimčević piše i otkriva „Mladi pjesnik i ideolog Matija Evetović (1894. – 1972.) – manje poznate činjenice“.

Stalna rubrika „Kritička čitanja književnoga nasljeđa“ donosi šest radova o književnosti Hrvata u Vojvodini. Mirko Ćurić autor je rada „Antun Gustav Matoš kao dramatičar i kao sonetist“, Vlasta Novinc nam piše o srijemskom književniku i prevoditelju u tekstu „Iso Velikanović – Srijemac i Hrvat – povodom 150. godišnjice rođenja“, Marko Tucakov otkriva manje poznatog pjesnika u radu „Kad se pomiješaju vino i stihovi – ukratko o pjesmama Đure Palaića“, Hrvojka Mihanović-Salopek potpisuje prikaz „Sanjam pusti široki šor – O ediciji Izabrana djela Miroslava S. Mađera“, Darko Baštovanović piše o „Doprinosu djela Vojislava Sekelja analitičkoj misli Hrvata u Srbiji“, a temat završava radom Tomislava Žigmanova „Temeljne odrednice i značajke hrvatske književnosti u Vojvodini“.

Nova riječ za 2019. iz pera svog suradnika Lajče Perušića predstavlja u šestom poglavlju „Zavičajnu književnost iz zagrebačkog rakursa“ u tri rada: „Marko Vukov – pobjednik nade“, „Kad se čutnja raspukne“ i „Kratka priča u Hrvata u Vojvodini – osvrt na knjigu 'Suvremena vojvođansko-hrvatska kratka priča'“.

Nastavljajući predstavljanje „Hrvatskog nakladništva u nultom desetljeću“, priređivač Neven Ušumović opisuje i donosi izbor deset prozних naslova objavljenih u 2007. godini.

Najbogatija je stalna rubrika „Čitanja književne produkcije“ koja je plod i bogate nakladničke djelatnosti Hrvata u Vojvodini (Srbiji) te ovu produkciju čita i opisuje deset suradnika u 26 prikaza knjižnih naslova: Klara Dulić Ševčić, Davor Bašić Palković, Mirjana Crnković, Ivana Petrekanić Sič, Ivana Andrić Penava, Zlatko Romić, Filip Čeliković, Zoltan Sič, Katarina Čeliković i Vojislav Temunović.

Tradicionalno Nova riječ bilježi bogatu godišnju aktivnost u devetoj cjelini „Kulturno-društveni dokumentarij (prosinac 2018. – studeni 2019.)“ koji je zabilježila Bernadica Ivanković.

br. 1-2, proljeće – zima 2020.

U sunakladi Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU „Hrvatska riječ“ dvobroj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* za 2020. godinu donosi raznolik i bogat sadržaj. I ovaj je dvobroj obogaćen grafičkim priložima Darka Vukovića iz Petrovaradina. Sadržaj je na 350 stranica podijeljen na devet cjelina u kojima su tekstovi trideset četvero autora, različite dobi, a među njima su i mladi suradnici kojima uredništvo otvara prostor za objavu vlastitih književnih uradaka.

U prvoj cjelini pod nazivom „Duhovna lirika Hrvata u Vojvodini“ nalazi se lirika sedamnaestero pjesnika koja pokazuje široku lepezu duhovne poezije. U ovom su bloku zastupljeni pjesnici: Ljubica Kolarić-Dumić, Lajčo Perušić, Marko Kljajić, Josip Dumendžić – Meštar, Marića Mikrut, Ivan Andrašić, Katarina Čeliković, Mirjana Jaramazović, Ljiljana Žegarac-Tenjović, Željko Šeremešić, Josipa Dević, Blaženka Rudić, Tomislav Žigmanov, Željka Zelić Nedeljković, Anita Đipanov Marijanović, Nevena Mlinko i Darko Baštovanović.

Nova riječ nastavlja s praksom prikazivanja književnosti naroda s kojima na ovim prostorima stoljećima živimo. Stoga u tematu „Književnosti u prijevodu“ donosi „Suvremeno pjesništvo Slovaka iz Vojvodine“ prikazujući isječak iz književnosti vojvođanskih Slovaka – u izboru pjesnikinje Zdenke Valent Belić. Tako čitamo pjesme koje potpisuju pjesnikinje i pjesnici: Vjera Benkova, Mihael Đuga, Martin Prebuđila, Ladislav Čáni, Katarina Hric i Zdenka Valent Belić. U ovom je bloku stalni suradnik *Nove riječi* Neven Ušumović u tekstu „Junak literarne sekcije“ prikazao slavnog Subotičanina Dezsőa Kosztolányija (1885. – 1936.) i njegovu knjigu proze *Kornél Esti*.

U stalnoj rubrici „Kritička iščitavanja hrvatske književnosti u Vojvodini“ zastupljeni su radovi Vladimira Nimčevića („Fruškogorski kružok i petrova-

radinski *Fruškogorac*“), Klare Dulić Ševčić („Aleksa Kokić danas i zašto mu dugujemo sjećanje“), Lajče Perušića (tekstovi: „Matija Dulić i Marga Stipić – Žene književnice starije generacije u Hrvata u Bačkoj“, te o knjigama proze Mirka Kopunovića i Ruže Siladev), Nevena Ušumovića („Naježena naelektrizirana Bačka – Ivan Vidak: *Radio Siga*“) te Darka Baštovanovića („Sonet u recentnom pjesništvu Hrvata u Vojvodini u 20. i 21. stoljeću“).

U cjelini „Građa hrvatske književnosti u Vojvodini i interpretacije“ časopis objavljuje rad Vladimira Nimčevića pod nazivom „Život i djelo Matije Evetovića od 1925. do 1941.“.

Peta cjelina pod nazivom „Obrade i interpretacije umjetničkih praksi“ donosi rad Nevene Mlinko i Darka Baštovanovića „Kazalište u Subotici u izabranim teatrološkim radovima Josipa Buljovčića i Milovana Mikovića“ te Mirka Ćurića „Na rubu svega, a tako velika i važna – Olga Šram: *Ćilika Dulić Kasiba*“.

Zanimljiv je blok „Kulturna baština Hrvata u Banatu“ u kojem mladi suradnik Zavoda Dalibor Mergel prikazuje starčevačke Hrvate i proces mađarizacije u Austro-Ugarskoj, a Aleksandar Skenderović piše o Balintu Vujkovu i karaševskim Hrvatima.

Nastavljajući predstavljanje „Hrvatskog nakladništva u nultom desetljeću“, priređivač Neven Ušumović opisuje i donosi izbor deset prozних naslova objavljenih u 2008. godini.

Stalna rubrika „Čitanja književne produkcije“ donosi šesnaest prikaza knjiga, koje potpisuje devet suradnika časopisa: Davor Bašić Palković, Vladimir Nimčević, Katarina Čeliković, Zoltan Sič, Spasoje P. Hajduković, Nevena Mlinko, Filip Čeliković, Tomislav Žigmanov i Mirko Ćurić.

Bogatim i sadržajnim „Kulturno-društvenim dokumentarijem“ (prosinac 2019. – studeni 2020.) tradicionalno završava dvobroj *Nove riječi* za 2020., a rad je stalne suradnice Bernadice Ivanković. Lektorice su Katarina Čeliković i Ivana Petrekanić Sič, a korekturu časopisa uradio je Mirko Kopunović.

Adresa Uredništva:

Nova riječ, časopis za književnost i umjetnost
Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata
Laze Mamužića 22
24000 Subotica
Tel./fax: +381 (0)24/535-533
e-mail: ured@zkhv.org.rs

Ovaj broj časopisa *Nova riječ* tiskan je uz potporu
Ministarstva kulture i informiranja Republike Srbije,
Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske,
Veleposlanstva Republike Hrvatske u Srbiji
i Pokrajinskog tajništva za kulturu, javno informiranje
i odnose s vjerskim zajednicama.

